

การศึกษาบทบาทของบทสູ່ขวัญ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

สารนิพนธ์
ของ
มยุรา กลางวงศ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
พฤษภาคม 2551

การศึกษาบทบาทของบทสุพรรณ ตำนานบ้านแก่ง อำเภอกำแพงศรี จังหวัดชัยภูมิ

สารนิพนธ์

ของ

มยุรา กลางวงศ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2551

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาบทบาทของบทสູ່ขวัญ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

บทคัดย่อ

ของ

มยุรา กลางวงศ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2551

มยุรา กลางวงศ์. (2551). การศึกษาบทบาทของบทสวดวิญ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัด
ชัยภูมิ. สารนิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์: รองศาสตราจารย์อัครา บุญทิพย์.

การศึกษามหาวิทยาลัยของบทสวดวิญ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ มีจุดมุ่งหมาย
เพื่อการศึกษาบทบาทของบทสวดวิญ ทำให้ตระหนักเห็นความสำคัญของการสวดวิญอันเป็นภูมิปัญญา
ของบรรพชนและเป็นการรวบรวมบทสวดวิญในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของตำบลบ้านแก่ง
อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ ข้อมูลที่ใช้ศึกษาเป็น
ข้อมูลบทสวดวิญประเภทมุขปาฐะที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมในช่วงปี พ.ศ. 2548 ผู้บอกข้อมูลเป็นคนในพื้นที่
ศึกษา จำนวน 6 คนบทสวดวิญที่รวบรวมได้มี 9 ประเภท

ผลการศึกษาพบว่า พิธีกรรมการสวดวิญของชาวตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ
ได้กระทำสืบเนื่องกันมาเป็นเวลานาน

เนื้อหาของบทสวดวิญแบ่งได้ตามโอกาสที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม 4 ประเภท คือพิธีกรรม
การสวดวิญเมื่อมีการป่วย พิธีกรรมการสวดวิญเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพ พิธีกรรมการสวดวิญ
เมื่อมีสมาชิกใหม่ และพิธีกรรมการสวดวิญเมื่อมีอุปกรณ์เครื่องใช้ใหม่

ผลการศึกษามหาวิทยาลัยของบทสวดวิญ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ พบว่า
บทบาทหลักที่สำคัญ 4 ด้าน คือ

1. บทบาทในการสร้างความเชื่อ พบว่ามีความเชื่อดังนี้ ความเชื่อเรื่องขวัญ ความเชื่อ
เกี่ยวกับอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพุทธศาสนา
ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งมงคล ความเชื่อเกี่ยวกับไม้ที่จะนำมาเป็นเสาบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับทิศทาง
ของไม้ล้ม และความเชื่อเกี่ยวกับชื่อคนที่เป็นมงคล

2. บทบาทด้านการสั่งสอน พบว่ามีการสั่งสอนดังนี้ การสั่งสอนเกี่ยวกับการสอนคนทั่วไป
การสั่งสอนเกี่ยวกับความโอบอ้อมอารี การสั่งสอนเกี่ยวกับความประพฤติของผู้หญิง การสั่งสอน
เกี่ยวกับความประพฤติของผู้ชาย การสั่งสอนเกี่ยวกับความประพฤติของคนทั่วไป การสั่งสอน
เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตัวของการเป็นแม่ และการสั่งสอนเกี่ยวกับความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

3. บทบาทด้านการให้ความรู้ พบว่ามีการให้ความรู้ดังนี้ การให้ความรู้เกี่ยวกับเครื่อง
ประกอบในพิธีกรรม การให้ความรู้เกี่ยวกับการคลอดบุตร การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลทารก
หลังคลอด การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลเลี้ยงดูลูก การให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางศาสนา
และการให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติ

4. บทบาทด้านการสร้างขวัญกำลังใจ พบว่ามีการสร้างขวัญกำลังใจดังนี้ การสร้างขวัญกำลังใจเกี่ยวกับการมีสุขภาพดี การสร้างขวัญกำลังใจเกี่ยวกับการมีอำนาจวาสนา และ การสร้างขวัญกำลังใจเกี่ยวกับการมีทรัพย์สินบริบูรณ์

A STUDY ON THE ROLE OF “ SUKHWAN ” VERSES IN BANKAENG,
KAENGKROW DISTRICT, CHAIYAPHUM PROVINCE

AN ABSTRACT
BY
MAYURA KLANGWONG

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education Degree in Thai
at Srinakharinwirot University
May 2008

Mayura Klangwong.(2008).A Study on the Role of “SUKHWAN” in Verses in Bankaeng, Kaengkrow District, Chaiyaphum Province. Master's Project. M.Ed. (Thai). Bangkok: Graduate School,Srinakharinwirot University. Project Advisor: Associate Professor Akra Boontip.

The purposes of the research were to gain insight into the role of “sukhwan,” or “raising morale” verses, in order to raise awareness of their importance because they represent local wisdom inherited from the ancestors and to collect the verses since they are a part of the cultural heritage of Bangkaeng Sub-district, Kaengkrow District, Chaiyaphum Province. The research results were descriptively presented. The data studied were collected from the prolog verses collected by the researcher in 2005. The informants were six local people. The verses can be classified in nine types.

The research results revealed that the “sukhwan” verses in this particular sub-district had been cited for a long time. The contents of the verses can be classified into four types after the occasions when the verses were cited: in sickness, when a person's status was changed, to welcome a new member, and finally to celebrate a new tool. The roles of the verses fall into four categories.

First, the verses were used to instill some beliefs such as in “khwan” or “something to foster courage or to raise morale in a person,” holy power, auspicious times, Buddhism, relics, wooden poles to be used as house pillars, the direction of a fallen tree, and finally people's good names which would bring about good consequences.

Second, in terms of teaching, the verses were cited to teach people in general to encourage them to be nice and generous. Besides, they were used as codes of conduct for women, men and people in general. Moreover, they taught the role of a mother and they were also used to teach people to be grateful.

Third, the verses were found informative in many aspects, for example, information about utensils required in conducting a “sukhwan” ceremony, what to do in the case of a woman delivering a baby, how to take care of a post-natal baby and how to raise a baby. Moreover, the information also involved religious teaching and Buddha's historical background.

Finally, in terms of morale, the verses were intended to raise morale for people to have good health, to promote a person's good life and power, and to bless a person with prosperity.

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ด้วยดีด้วยความกรุณาจากอาจารย์หลายท่าน ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์อัครา บุญทิพย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวนพิศ อธิฐรัตน์ ผู้ให้คำแนะนำอย่างดียิ่งตลอดการศึกษา ผู้เรียนรู้ศึกษาซึ่งในความกรุณาและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.วิษณุกร ทองหล่อ และ อาจารย์ ดร.ดวงเด่น บุญปก ที่ให้ข้อคิดแนะนำและข้อวิจารณ์ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง จนทำให้สารนิพนธ์เสร็จสิ้นโดยสมบูรณ์ และขอขอบพระคุณผู้บอกข้อมูลทุกท่านที่ให้ความร่วมมือและสละเวลาเพื่อถ่ายทอดบทสัมภาษณ์ให้แก่ผู้วิจัย

ท้ายสุดขอกราบขอบพระคุณบิดามารดา ผู้ให้ชีวิตและเป็นครูคนแรกของผู้วิจัยที่ให้การสนับสนุนทั้งกำลังใจและกำลังทรัพย์ อันส่งผลให้สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณความดีของบิดามารดา บุรพจารย์ทุกท่านที่ได้เอื้อนามและเจ้าของผลงานทุกชิ้นที่ผู้วิจัยนำมาอ้างอิง

มยุรา กลางวงศ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า.....	3
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	3
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	3
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	4
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	5
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....	5
เอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....	5
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้าน.....	7
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพื้นบ้าน.....	7
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพื้นบ้าน.....	7
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพื้นบ้าน.....	9
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการสู่ขวัญ.....	12
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการสู่ขวัญ.....	12
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการสู่ขวัญ.....	12
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทสู่ขวัญ.....	13
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทสู่ขวัญ.....	13
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทสู่ขวัญ.....	14
3 พื้นที่ศึกษา.....	16
ความรู้ทั่วไปทางภูมิศาสตร์ของตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ.....	16
ที่ตั้ง.....	16
ภูมิประเทศ.....	16
การตั้งบ้านเรือน.....	16

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 (ต่อ)	
ความรู้ทั่วไปทางประวัติศาสตร์ของตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ....	17
ความรู้ทั่วไปทางสังคมศาสตร์ของตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ.....	19
ด้านประชากร.....	19
ด้านอาชีพ.....	19
การศึกษา	20
การสาธารณสุข.....	20
วัฒนธรรม.....	20
ประเพณี.....	21
ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด.....	21
ประเพณีแต่งงาน.....	22
ประเพณีอุปสมบท	22
ประเพณีขึ้นบ้านใหม่.....	23
ประเพณีเกี่ยวกับการรักษาผู้ป่วย.....	23
ประเพณีเกี่ยวกับการตาย.....	23
ประเพณีฮีตสิบสอง.....	24
บุญเข้ากรรม	24
บุญคูณลาน.....	25
บุญข้าวจี.....	25
บุญพระเวส	25
ประเพณีสงกรานต์.....	25
ประเพณีบุญบั้งไฟ.....	26
บุญข้าสะ หรือบุญข้าระ.....	26
บุญเข้าพรรษา.....	26
บุญข้าวประดับดิน.....	26
บุญข้าวสาก.....	27
บุญออกพรรษา.....	27

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 (ต่อ)	
บุญกฐิน	27
ศาสนา.....	27
4 การสู่ขวัญ.....	28
การสู่ขวัญของชาวดำบบ้านแก้ง.....	29
สู่ขวัญเด็กแรกเกิด.....	29
สู่ขวัญในการแต่งงาน.....	29
สู่ขวัญนาค.....	29
สู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่	29
สู่ขวัญเฮือน.....	30
สู่ขวัญคนป่วย.....	30
สู่ขวัญหลวง	30
สู่ขวัญเจ้านาย	30
สู่ขวัญรถ.....	30
โอกาสที่ใช้บทสู่ขวัญ.....	31
ความมุ่งหมายในการใช้บทสู่ขวัญ.....	31
รูปแบบ เนื้อหา และศิลปะการใช้ภาษาของบทสู่ขวัญ.....	32
รูปแบบของบทสู่ขวัญ.....	32
เนื้อหาของบทสู่ขวัญ	34
บทประณามพจน์.....	34
บทชุมนุมเทวดา.....	35
บทเชิญขวัญหรือบทเรียกขวัญ.....	35
บทปลอบขวัญ.....	36
บทสอนขวัญ.....	36
บทให้พร.....	37
ศิลปะการใช้ภาษา.....	39

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
การใช้อุปมา.....	39
การใช้อุปลักษณ์.....	40
การใช้บุคลาธิษฐาน.....	40
การใช้สัพพจน์.....	41
การใช้อธิพจน์.....	41
ผู้ประกอบพิธีสู่ขวัญ.....	42
ประวัติหมอปราหมณ์	42
อาชีพหมอปราหมณ์.....	43
เครื่องประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญ.....	44
เครื่องประกอบพิธีสู่ขวัญเด็กแรกเกิด.....	44
เครื่องประกอบพิธีสู่ขวัญในการแต่งงาน.....	44
เครื่องประกอบพิธีในการสู่ขวัญนาคน.....	45
เครื่องประกอบพิธีในการสู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่.....	46
เครื่องประกอบพิธีการสู่ขวัญเหื่อน.....	48
เครื่องประกอบพิธีการสู่ขวัญคนป่วย.....	48
เครื่องประกอบพิธีการสู่ขวัญหลวง.....	49
เครื่องประกอบพิธีการสู่ขวัญเจ้านาย.....	50
เครื่องประกอบพิธีในการสู่ขวัญรถ.....	51
การสู่ขวัญในอดีตและปัจจุบัน.....	51
5 บทบาทของบทสู่ขวัญ.....	52
บทบาทในการสร้างความเชื่อ.....	52
ความเชื่อเรื่องขวัญ.....	54
ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์.....	56
ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม.....	58
ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพุทธศาสนา.....	60
ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งมงคล.....	62

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 (ต่อ)	
ความเชื่อเกี่ยวกับการร่วมประกอบพิธีกรรม.....	63
ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ปลูกเรือน.....	64
ความเชื่อเกี่ยวกับไม้ที่จะนำมาเป็นเสาบ้าน.....	65
ความเชื่อเกี่ยวกับทิศทางของไม้ล้ม.....	66
ความเชื่อเกี่ยวกับชื่อคนที่เป็นมงคล.....	66
บทบาทด้านการสั่งสอน.....	67
การสั่งสอนเกี่ยวกับการสอนคนทั่วไป	67
การสั่งสอนเกี่ยวกับความโอบอ้อมอารี.....	69
การสั่งสอนเกี่ยวกับความประพฤติของผู้หญิง	70
การสั่งสอนเกี่ยวกับความประพฤติของผู้ชาย.....	71
การสั่งสอนเกี่ยวกับความประพฤติของคนทั่วไป.....	72
การสั่งสอนเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตัวของการเป็นแม่.....	72
การสั่งสอนเกี่ยวกับความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ.....	73
การสั่งสอนเกี่ยวกับการขบถ.....	74
บทบาทด้านการให้ความรู้.....	74
การให้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องประกอบในพิธีกรรม.....	75
กล่าวถึงพานบายศรีและพานดอกไม้.....	75
การให้ความรู้เกี่ยวกับการคลอดบุตร.....	76
การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลทารกหลังคลอด.....	76
การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลเลี้ยงดูลูก.....	77
การให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางศาสนา.....	78
การให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติ.....	78
การให้ความรู้เกี่ยวกับส่วนประกอบและขั้นตอนการสร้างบ้านส่วนบน.....	79
บทบาทด้านการสร้างขวัญกำลังใจ.....	80
การสร้างขวัญกำลังใจเกี่ยวกับการมีสุขภาพดี.....	82
การสร้างขวัญกำลังใจเกี่ยวกับความสำเร็จในหน้าที่.....	83

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

5. (ต่อ)	หน้า
การสร้างขวัญกำลังใจเกี่ยวกับการมีอำนาจวาสนา.....	83
การสร้างขวัญกำลังใจเกี่ยวกับการมีทรัพย์สินบริบูรณ์.....	84
6 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	86
บรรณานุกรม.....	91
ภาคผนวก.....	94
ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์.....	117

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นมรดกร่วมของสังคมซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้สร้างสมสืบทอดกันมา นอกจากจะแสดงถึงเอกลักษณ์ของสังคมแล้ว ยังเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งสำหรับการพัฒนาสังคม เพราะสังคมประกอบด้วยบุคคลที่อยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ มีหน้าที่และบทบาทต่อกันและกัน สิ่งหนึ่งที่ทำให้สังคมอยู่ได้คือ วัฒนธรรมประเพณีซึ่งเป็นเครื่องร้อยรัดคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน สภาพสังคมส่วนใหญ่เป็นสังคมเกษตรกรรม มีวัฒนธรรมประเพณีเป็นอัตลักษณ์ของตน วัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ เป็นเครื่องจรรโลงจิตใจคนในสังคมให้มีความรู้สึกมั่นคง มีที่พึ่งยึดเหนี่ยว มีขวัญและกำลังใจที่จะประกอบกิจการงาน และสร้างคุณค่าความดีงามแก่ตนเองและสังคม

ประเพณีและพิธีกรรมของชาวอีสานมีความหลากหลายตามวัตถุประสงค์และบริบทของสังคม การสู่ขวัญเป็นประเพณีหนึ่งของชาวอีสานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต และความเชื่อของชาวอีสาน ซึ่งพระยาอนุมานราชธน (2507 : 2 – 3) อธิบายเกี่ยวกับขวัญว่า

ไม่ใช่เพียงแต่เฉพาะชาวไทยในประเทศไทยเท่านั้น ชาวไทยในถิ่นอื่น เช่น ไทใหญ่ ลื้อ และลาว เป็นต้น มีความเชื่อเรื่องขวัญเป็นทำนองเดียวกันเพราะมีคำพูดเรียกสิ่งทีกล่าวนี้นว่า ขวัญเหมือนกัน และมีพิธีต้องเกี่ยวกับเรื่องขวัญสืบเป็นปรมิปรมาประเพณีกันมา ยิ่งกว่านั้นชนชาติอื่นที่อยู่ในดินแดนต่างๆ ของภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ มี เขมร ญวน มอญ พม่า และมลายู เป็นต้น ตลอดจนชาวปาทานเขาเผ่าต่างๆ ที่มีคติความเชื่ออย่างที่ว่านี้ แต่เรียกชื่อเป็นอื่นไม่เรียกว่า ขวัญ เห็นจะเป็นความเชื่อที่มีมาแล้วแต่ดึกดำบรรพ์ จึงได้มีเหมือนกันหมดและคงเป็นความเชื่อที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของประชาชน จึงได้เหลือสืบมาได้จนถึงทุกวันนี้

อุทัย สีนุสสาร (ม.ป.ป. : 320) ให้ความรู้เรื่องขวัญว่า ขวัญเป็นภาวะความรู้สึกทางใจเป็นนามธรรม ทำให้เกิดความเชื่อมั่นหรือท้อแท้ พอใจหรือหดหู่ กระตือรือร้นหรือเฉื่อยชา แต่ก่อนเชื่อกันว่า ขวัญเป็นสิ่งที่มิประจำชีวิตและจิตใจช่วยให้เป็นสุขไม่เจ็บไข้ได้ทุกข์

จากความเชื่อเรื่องขวัญ ทำให้เกิดประเพณีการสู่ขวัญ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อจรัสฯ (2516 : คำนำ) ทรงกล่าวถึงประเพณีการทำขวัญว่า ประเพณีการทำขวัญหรือการสู่ขวัญ เกิดจากความเชื่อที่มีมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ คนเราเกิดมามีธรรมชาติอันหนึ่ง

เรียกว่าขวัญ ประจำปกป้องรักษาตัวผู้เป็นเจ้าของขวัญ เพื่อให้มีความสุข ไม่เจ็บป่วย แต่ถ้าขวัญของคนใด คนหนึ่งหายไปจากตัว จะทำให้คนนั้นเกิดความเจ็บป่วย มีความทุกข์จนอาจสิ้นชีวิตได้ เพื่อให้ขวัญ อยู่กับเนื้อกับตัวตามเดิมจึงได้มีพิธีทำขวัญขึ้น ซึ่งบางที่เรียกว่าพิธีสู่ขวัญบ้าง พิธีเรียกขวัญบ้าง

ชีวิตของกลุ่มชนที่มีความเชื่อในเรื่องขวัญ จะมีความสัมพันธ์กับการสู่ขวัญอยู่หลายสภาวะ ดังที่ คึกฤทธิ์ พันธุวิไล. (2527 : 370) ได้กล่าวถึงบทสู่ขวัญว่า “การสู่ขวัญอยู่ในชีวิตตลอดทุกขั้นตอนไม่ว่าจะประสบความทุกข์ ความสุข ความเจ็บไข้ได้ป่วย หรือบริบูรณ์มั่งคั่ง การสู่ขวัญมีบทบาทสำคัญเสมอมา”

ประเพณีสู่ขวัญเป็นประเพณีที่ชาวอีสานให้ความสำคัญมากเนื่องจากเชื่อว่าบุคคลใดที่ได้ประกอบพิธีสู่ขวัญบุคคลนั้นก็จะประสบแต่ความสุขความเจริญ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ดังนั้นประเพณีการสู่ขวัญจึงมีการประกอบพิธีกรรมทุกช่วงวัยและทุกขั้นตอนของชีวิตตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย

ชาวตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ เป็นชนกลุ่มหนึ่งที่มีความเชื่อเรื่องขวัญ เช่นเดียวกับชาวอีสานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยทั่วไป คือเมื่อมีเรื่องเดือดร้อนใจ ไม่สบาย เจ็บไข้ได้ป่วย มีสิ่งที่ดีเข้ามาในชีวิต การเริ่มชีวิตใหม่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม ชาวบ้านก็จะมีการทำพิธีสู่ขวัญขึ้น เนื่องจากเชื่อว่ามีสิ่งที่ไม่ดีหรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติบันดาลให้เกิดสิ่งต่างๆ ขึ้น ทำให้บุคคลที่อยู่ภายใต้อำนาจดำเนินชีวิตไม่ปกติสุข หรืออีกกรณีหนึ่งคือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงชีวิตที่ดีขึ้น เช่น รับตำแหน่งการงานที่ดีขึ้น ก็จะไปประกอบพิธีสู่ขวัญ และเชื่อว่าหากผู้ใดมีโอกาสได้ประกอบพิธีการสู่ขวัญในชีวิตนี้สักครั้งผู้นั้นจะมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง ในตำบลบ้านแก้งมีพิธีกรรมการสู่ขวัญเพียง 9 ประเภทเท่านั้น คือสู่ขวัญเด็กแรกเกิด สู่ขวัญแต่งงาน สู่ขวัญนาคน สู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่ สู่ขวัญเหื่อน สู่ขวัญคนป่วย สู่ขวัญหลวง สู่ขวัญเจ้านาย (สู่ขวัญมงคล) สู่ขวัญรถ

ในการประกอบพิธีการสู่ขวัญจะมีเครื่องประกอบพิธีซึ่งรวมเรียกว่าพาขวัญ การสู่ขวัญแต่ละประเภทต้องใช้เครื่องประกอบพิธีที่แตกต่างกัน แต่เครื่องประกอบพิธีที่สำคัญต้องใช้เหมือนกันหมดจะมีเพียงบางอย่างเท่านั้นเช่น ไข่ต้ม กล้วย ข้าวสาร ข้าวต้มมัด อาหารคาว-หวาน บุหรี่ หมากพลู ชัน 5 ดอกไม้ ธูป เทียน เงินค่าครู ด้ายสายสิญจน์ เป็นต้น การประกอบพิธีต้องมีผู้ดำเนินพิธีกรรมเรียกว่าหมอลำขวัญ และมีบททำขวัญ ซึ่งบททำขวัญนั้นจะเป็นมุขปาฐะ มีเนื้อหาสาระสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมชาวบ้านอีสาน โดยเฉพาะสังคมชาวตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ อย่างชัดเจน สอดคล้องกับที่ คึกฤทธิ์ พันธุวิไล. (2527 : 7) กล่าวว่า “เนื้อหาของวรรณกรรมบทสู่ขวัญจะสะท้อนให้เห็นชีวิต ความเป็นอยู่ รวมถึงประเพณีและค่านิยมของชุมชนนี้ทั้งในอดีตและปัจจุบันได้อย่างดี”

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าบทสູ່ຂ່ວງຂອງໜ້າບຳລຳບ້ານແກ້ງ ອຳເກອແກ້ງຄຣ້ອ ຈັງຫວັດຊັຍຖຸມີ ເພື່ອຈະນຳມາສຶກສາດ້ານບຳລຳບຳລຳຂອງໜ້າບຳລຳທີ່ເປັນມຣດກທາງວັດທນຮຣມຂອງໜ້າບຳລຳ ໃນທ້ອງຖິ່ນບຳລຳບ້ານແກ້ງ ອຳເກອແກ້ງຄຣ້ອ ຈັງຫວັດຊັຍຖຸມີ ໄດ້ດີຍິ່ງຂຶ້ນ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาให้เข้าใจบทบาทของบทสູ່ຂ່ວງ ที่ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. การเข้าใจบทบาทของบทสູ່ຂ່ວງทำให้ตระหนักเห็นความสำคัญของการสູ່ຂ່ວງอันเป็นภูมิปัญญาของบรรพชน
2. เป็นการรวบรวมบทสູ່ຂ່ວງในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิไว้มิให้สูญหาย

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาบทสູ່ຂ່ວງตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ เท่านั้น
2. ขอบเขตด้านข้อมูล การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาจากข้อมูลต่อไปนี้
 - 2.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์หมอขวัญ วัฒน 6 คน ในตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ
 - 2.2 ข้อมูลจากการสังเกตการณ์ประกอบพิธีกรรมการสູ່ຂ່ວງในโอกาสต่างๆ ในช่วงที่มีการประกอบพิธีกรรม
 - 2.3 บทสູ່ຂ່ວງและพิธีกรรมจะศึกษาเฉพาะที่ยังคงใช้อยู่จริงในช่วงปี 2546 – 2548 เท่านั้น

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าบทบาทของบทสູ່ຂ່ວງที่ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ได้กำหนดวิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว่าดังต่อไปนี้

1. การศึกษาสภาพสังคมทั่วไปของพื้นที่ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ จากเอกสารต่างๆ และสำรวจภาคสนาม
2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ผู้บอกข้อมูลเกี่ยวกับบทสູ່ขวัญแล้วบันทึกด้วยเครื่องบันทึกเสียงและถ่ายภาพพร้อมทั้งจดบันทึกข้อมูล
4. การจัดการกับข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้
 - 4.1 ถอดแถบบันทึกเสียงเป็นลายลักษณ์อักษร
 - 4.2 จัดหมวดหมู่ข้อมูล
 - 4.3 วิเคราะห์บทบาททางสังคมจากบทสູ່ขวัญ
5. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ข้อตกลงเบื้องต้น

คำว่า สູ່ขวัญ สູดขวัญ และสູตรขวัญ มีความหมายเดียวกัน แต่มีผู้ใช้แตกต่างกันออกไป ในงานวิจัยฉบับนี้จะใช้คำว่า สູขวัญ

นิยามศัพท์เฉพาะ

บทสູ່ขวัญ หมายถึงถ้อยคำใช้สำหรับกล่าวในพิธีทำขวัญของตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ บทสູ່ขวัญนี้ชาวบ้านจะเรียกว่า บทเรียกขวัญ บททำขวัญ บทสູ່ขวัญ แล้วแต่กรณี
 สູขวัญ หมายถึงทำพิธีเรียกขวัญมาอยู่กับตัว หรือเชิญให้มาอยู่รวมกัน

หมอลพราหมณ์ หมายถึงบุคคลซึ่งดำเนินการสวด หรือ กล่าวในพิธีทำขวัญในโอกาสต่างๆ

พาขวัญ หมายถึงพานที่ประดับด้วยบายศรีที่ทำจากใบตองและดอกไม้ซึ่งมีเครื่องประกอบพิธีการทำขวัญต่างๆ แล้วแต่ประเภทของการสູ່ขวัญ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ แยกได้เป็น 4 กลุ่มคือ

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้าน
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพื้นบ้าน
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการสู่ขวัญ
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทสู่ขวัญ

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2525 : 25 – 27) กล่าวถึงบทบาทที่วัฒนธรรมพื้นบ้านของไทยพึงมี ดังนี้

1. มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของประชากร
2. มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างฐานทางเศรษฐกิจ
3. มีบทบาทต่อความมั่นคงของชาติ

บาสคัม (สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2525 : 19 ; อ้างอิงมาจาก Bascom) กล่าวว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านมีบทบาทและหน้าที่นานาประการที่สำคัญคือ

1. ช่วยผดุง เสถียรภาพและเป็นกำลังสนับสนุนการแผ่ขยายของแบบอย่างการดำเนินชีวิต
2. เป็นแบบฉบับควบคุมความประพฤติและให้การศึกษาแก่เยาวชน
3. เป็นเครื่องกระตุ้นให้มวลชนรวมพลังอันอาจก่อให้เกิดสังคมเพิ่มความมั่นคงยิ่งขึ้นหรือในทางตรงข้ามอาจช่วยยืดเวลาและเพิ่มความรุนแรงของความเกลียดชังและทำให้เกิดการกบฏ
4. ทำให้เข้าใจและหยั่งถึงความต้องการที่จำเป็นรวมทั้งความมุ่งหมายของสังคมนั้นตลอดจนสิ่งที่กีดกันให้เกิดปัญหาขัดขวางการอยู่ดีกินดี

ปรียา หิรัญประดิษฐ์ (2532 : 22 – 34) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของวัฒนธรรมพื้นบ้าน ดังนี้

1. เป็นปัทมสถานที่ทุกคนพึงปฏิบัติ
2. ช่วยส่งเสริมให้วัฒนธรรมของชาวบ้านโดยส่วนรวมมั่นคง
3. ให้การศึกษา

4. ช่วยผ่อนคลายอารมณ์และความคับข้องใจ
5. ให้ความบันเทิง

ศิวพร จิตะฐาน ณ ถลาง (2539 : 12-42) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่และความสำคัญของคติชนในสังคมไทย เกี่ยวกับนิทาน ว่า

1. นิทานกับทางออกของความขัดแย้งทั้งสองฝ่าย นิทานเป็นกลไกทางสังคมที่หยิบยื่นสถานการณ์ที่พึงพอใจให้แก่ผู้ฟัง ทั้งพ่อตา ลูกเขย หรือเมียน้อย-เมียหลวง รวากับว่าได้เข้าไปนั่งในจิตใจของผู้ที่มีความขัดแย้งกันเพื่อกำจัดศัตรูของตน เมื่อทำไม่ได้ในชีวิตจริง ความขัดแย้งนี้จึงเป็นการสนองความต้องการและพึงพอใจของคนในสังคม

2. ทางออกของความกดดันจากกฎเกณฑ์และระเบียบสังคม คติชนเป็นกลไกทางสังคมที่ผู้ใหญ่ใช้ในการอบรมสั่งสอนลูกหลานให้ทราบถึงพฤติกรรมที่สังคมยกย่อง พฤติกรรมที่สังคมประณาม ซึ่งปัจจุบันนิทานคงถูกแทนที่ด้วยสื่ออื่น เช่น เพลงสมัยใหม่ การ์ตูน ละครโทรทัศน์ที่เสนอค่านิยมใหม่ๆ และแบบแผนทางพฤติกรรมแบบใหม่ๆ แต่นิทานก็เป็นเครื่องมือที่ใช้อบรมสั่งสอนอยู่ไม่ว่าสมัยใด แม้ว่าเนื้อหาของ การอบรมสั่งสอนจะเปลี่ยนไปตามค่านิยมของแต่ละสมัย

3. การถ่ายทอดความเชื่อและพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นสังคมใดในสมัยใด สังคมก็มีพิธีกรรมอยู่มาก และมีลักษณะเป็นพิธีกรรมที่เป็นของชุมชน หรือพิธีกรรมของหมู่คณะ ตำนานและนิทานจึงเป็นแหล่งสำหรับอ้างอิงความเป็นมาและเหตุผลสำหรับการประกอบพิธีกรรมบางอย่างก็ทำต่อๆ กันมา และบางอย่างสังคมก็ลืมไปแล้ว อย่างไรก็ตามตำนานเป็นบ่อเกิดพิธีกรรมในสังคม

4. การสร้างเอกลักษณ์และประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น นิทานและตำนานส่วนมากไม่มีการบันทึกไว้แต่เป็นการเล่าต่อๆ กันมาของชุมชนและท้องถิ่นนั้นๆ และเรื่องราวจะได้รับการเล่าต่อๆ กันมาโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก จึงได้รับการถ่ายทอดมาสู่รุ่นลูกหลานจนถึงปัจจุบันนี้

บทบาทหน้าที่และความสำคัญของคติชนในสังคมไทยจะเห็นได้ว่าเรื่องเล่าแต่ละประเภทมีบทบาทหน้าที่ต่างกันนักคติชนจึงจำเป็นต้องรู้และเข้าใจธรรมชาติของนิทาน นิยาย ตำนาน เป็นตัวสร้างกฎระเบียบสร้างมาตรฐานจริยธรรมและวางแผนพฤติกรรมให้กับคนในสังคม เรื่องเล่าประเภทมุขตลกจึงทำหน้าที่ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด และลดความกดดันทางจิตใจให้คนในสังคม การศึกษาคติชนจึงควรมองบทบาทหน้าที่ของคติชนทุกประเภทเพื่อจะให้เห็นภาพรวมในบทบาทหน้าที่ ความสำคัญของคติชนในสังคม

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

นิคม วงเวียน (2526) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องวัฒนธรรมส่วย (ญ) ด้านความเชื่อในจังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ชาวส่วย (ญ) มีขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมเป็นของตนเองมาเป็นเวลานาน ลักษณะรวมๆ ที่เด่นๆ ของชาวส่วย คือรักสันโดษ เน้นความสุขทางด้านจิตใจ และได้กล่าวถึงความเชื่อของชาวส่วยในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ความเชื่อในเรื่องผีสงเทวดา เนื่องจากสังคมชาวส่วยส่วนใหญ่อยู่ห่างไกลความเจริญเป็นสังคมที่เกี่ยวข้องกับป่าซึ่งลึกลับน่ากลัว สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความเชื่อต่างๆ ขึ้น
2. ความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด เชื่อว่าตายแล้วกลับมีชีวิตขึ้นมาใหม่ ส่วนจะเกิดดีหรือไม่นั้นเป็นผลจากการกระทำของตนในชาติปางก่อน
3. ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการสวดมนต์ภาวนาเพื่อขับไล่ผี เพื่อความสวัสดิ มีชัย รักษาโรค หรือใช้ต่อสู้ทำร้ายศัตรู

ในปัจจุบันความเชื่อต่างๆ ของชาวส่วยเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ชาวส่วยหันมาสนใจสังคมภายนอกมากขึ้น รวมทั้งเศรษฐกิจและการศึกษาที่เข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น จนชาวส่วยต้องเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของตน ทำให้ชาวส่วยรุ่นใหม่มองข้ามความคิดความเชื่อแบบดั้งเดิมไป

ในส่วนของพิธีกรรมที่เป็นส่วนประกอบของพิธีต่างๆ นั้น นิคม วงเวียน ได้กล่าวถึงขวัญและบทสวดขวัญว่าน่าจะได้รับอิทธิพลมากชาวไทยอีสาน เนื่องจากบทสวดขวัญเป็นภาษาไทยอีสานซึ่งชาวส่วยก็นำมาปรับใช้กับวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน เนื่องจากเดิมชาวส่วยไม่มีบทสวดขวัญในลักษณะสวดเป็นทำนองแต่เป็นการเรียกขวัญโดยกล่าวคำพูดธรรมดาเป็นภาษาส่วย อย่างไรก็ตามพบว่าบทสวดขวัญและพิธีกรรมการสวดขวัญของชาวส่วยยังมีปฏิบัติอยู่แทบทุกขั้นตอนของชีวิต

2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพื้นบ้าน

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพื้นบ้าน

สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2524 : 55 – 85) วิเคราะห์สารัตถะเพลงกล่อมเด็กภาคใต้ของชาวไทยภาคใต้ที่นับถือพุทธศาสนา โดยพิจารณาจากบทบาทและหน้าที่ของเพลงกล่อมเด็กกลุ่มนี้ต่อสังคมและมุ่งพิจารณาสารัตถะอันเป็นเจตนารมณ์เดิมของผู้แต่งเพลงแต่ละบทเป็นหลัก เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของเพลงกล่อมเด็กภาคใต้ สรุปดังนี้

1. ขับกล่อมให้เด็กหลับเร็ว หลับสนิท และเกิดความอบอุ่น
2. สร้างความบันเทิง

2.1 อารมณ์ขัน

- 2.2 เป็นเครื่องประเทืองอารมณ์
- 2.3 ผ่อนคลายความตึงเครียดของตนเอง
3. เป็นเครื่องสื่อสารชาวบ้าน
 - 3.1 ให้ความรู้อันเป็นสิ่งประดับสติปัญญา เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจหรือเกิดความภูมิใจในฐานะที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม
 - 3.2 ให้ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมและนิทานพื้นเมือง
 - 3.3 ให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ และสติปัญญา
 - 3.4 ให้ความรู้และความเข้าใจชีวิตและสังคมเพื่อคมจัดเจนของโลก
 - 3.5 แนะนำแนวทางเพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิตครอบครัว
 - 3.5.1 เกณฑ์การเลือกคู่
 - 3.5.2 ศิลปะการครองรักครองเรือน
4. ปลุกฝังคุณสมบัติความเป็นกุลบุตรกุลธิดา
 - 4.1 การครองตนให้ห่างจากอบายมุข อันเป็นโทษแก่สุขภาพอนามัย
 - 4.2 ความเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยกิริยามารยาท และคุณธรรมต่างๆ
 - 4.3 ความจำเป็นที่ต้องศึกษาหาความรู้โดยเฉพาะการเล่าเรียนการมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่

สุกัญญา สุขฉายา (2525 : 168 – 169) ศึกษาเพลงปฏิพากย์ภาคกลาง โดยใช้วิธีสัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลจากพ่อเพลงแม่เพลง ในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทของเพลงปฏิพากย์ต่อสังคม สรุปได้ดังนี้

1. สร้างความบันเทิง
2. สร้างความสามัคคี
3. ให้การศึกษาแก่คนในสังคม
4. ระบายความเจ็บปวดอันเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความรู้สึกแบ่งแยกต่อชนชั้นที่เหนือกว่าตน
5. ระบายความเจ็บปวดอันเนื่องจากกฎเกณฑ์จากประเพณีและค่านิยมบางประการโดยเฉพาะในเรื่องของการแสดงออกทางเพศ
6. บันทึกเหตุการณ์และวิพากษ์วิจารณ์สังคม เช่น ความไม่พอใจต่อกรณีญวนอพยพ

ปัจจุบันบทบาทของเพลงป๊อปปูล่าล้นด้อยลง จนอาจจะกล่าวได้ว่าหมดบทบาทไปแล้วจากสังคมไทย เพราะอิทธิพลของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมตะวันตก ทำให้วิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนไป

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพื้นบ้าน

พิณทิพย์ พุทธิพงษ์ (2524 : 192 – 235) วิเคราะห์บทบาทของแหล่งในท้องถิ่นอำเภอพานทองจังหวัดชลบุรี สรุปได้ดังนี้

1. ให้ความบันเทิงใจ ทั้งด้านเนื้อหา ทำนอง จังหวะ เสียงร้อง และศิลปะการใช้ภาษา
2. แสดงถึงคุณค่าและความหมายของประเพณี ดังนี้

2.1 พิธีทำขวัญ

2.2 การบวช

2.3 การโกนจุก

3. ให้การศึกษา

3.1 ให้ความรู้ทางโลก

3.1.1 กำเนิดชีวิต

3.1.2 พืชพันธุ์และสัตว์

3.2 ให้ความรู้ทางด้านศาสนา

3.2.1 ประวัติพระพุทธเจ้า

3.2.2 ประวัติพระโพธิสัตว์

3.2.3 หลักธรรม

3.2.3.1 ละเว้นการทำบาปหรือทำความชั่ว

3.2.3.2 ทำความดี

3.2.3.3 ไตรลักษณ์

3.2.3.4 ความกตัญญูกตเวที

3.2.3.5 ความเพียรและความอดทน

3.2.3.6 การพึ่งตนเอง

3.2.3.7 ความสามัคคี

3.2.3.8 ความประมาท

3.2.4 ความรู้เกี่ยวกับตำนานประวัตินิทานและนิยาย

4. ช่วยรักษาแนวทางปฏิบัติของท้องถิ่น

4.1 แนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ที่จะบวชในพระพุทธศาสนา

- 4.1.1 การตอบแทนคุณบิดา มารดา
- 4.1.2 การเตรียมใจ
- 4.1.3 ความประพฤติก่อนบวช
- 4.1.4 การประพฤติปฏิบัติและการศึกษาธรรม
- 4.2 แนวทางปฏิบัติสำหรับเด็กที่ย่างเข้าสู่วัยหนุ่มสาว
 - 4.2.1 การศึกษาเล่าเรียน
 - 4.2.2 ความประพฤติ
 - 4.2.3 การประกอบกิจการงาน
 - 4.2.4 การตอบแทนพระคุณของบิดามารดาและการมีคู่ครอง
- 4.3 แนวทางปฏิบัติสำหรับประชาชนทั่วไป
 - 4.3.1 การทำมาหากิน
 - 4.3.2 ความประพฤติ
 - 4.3.3 การสร้างความคิด
 - 4.3.4 การยึดมั่นในหลักสำคัญของชีวิต

อร่ามจิต ชินช่วง (2531 : 118 – 122) ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของกาพย์เห่ชมไฟที่มีต่อสังคมสรุปได้ดังนี้

1. บทบาททางด้านให้การศึกษา
2. บทบาททางด้านความสนุกสนานเป็นทางออกเพื่อหลีกเลี่ยงความเป็นจริงของสังคม
3. บทบาทสะท้อนสังคม

เสียม บึงไธย์ (2533 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของลำกลอนในด้านการเมือง ผลการศึกษาทำให้ทราบบทบาทของลำกลอนในด้านการเมือง ดังนี้

1. ทำให้ทราบบทบาทของลำกลอน ในการทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิดของคนในท้องถิ่น และทำหน้าที่เป็นตัวประสานระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ประชาชนกับประชาชน ซึ่งหมอลำกลอนที่เข้าไปมีบทบาทในด้านการเมืองนี้มักเป็นหมอลำกลอนที่มีภูมิปัญญาดีมีความสามารถสูง มีชื่อเสียงโด่งดัง เป็นที่ยอมรับของสังคมและคนในท้องถิ่น

2. ทำให้ทราบบทบาทของลำกลอนในการทำหน้าที่สื่อสารทางการเมืองในลักษณะ

3 ประการคือ

- 2.1 บทบาทด้านการสื่อนโยบายของรัฐไปสู่ประชาชน
- 2.2 บทบาทด้านการสื่อนโยบายจากประชาชนไปสู่หน่วยราชการ

2.3 บทบาทด้านการสื่อแนวคิดจากประชาชนไปสู่ประชาชน

3. ทำให้ทราบบทบาทของลำกลอนในการสะท้อนโลกทัศน์ทางการเมือง ดังนี้

3.1 โลกทัศน์เกี่ยวกับคุณสมบัติของนักการเมืองที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์

3.2 โลกทัศน์เกี่ยวกับรูปแบบการปกครอง

มนูญ เทพทวี (2536 : 132 – 134) ได้ศึกษาสภาพและบทบาทของเพลงบอก อำเภอยะโฮร์ และอำเภอยะโฮร์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีสภาพปัจจุบันและบทบาทต่อสังคมที่น่าสังเกต ดังนี้

1. เมื่อพิจารณาสภาพปัจจุบันของเพลงบอกอำเภอยะโฮร์และอำเภอยะโฮร์ จำนวนและการกระจายของผู้สืบทอดการเล่นเพลงบอก และความถี่ในการเล่นเพลงบอกในโอกาสต่างๆ ของชุมชนแล้ว นับว่าเป็นท้องถิ่นที่ยังคงมีเพลงบอกอยู่มากและมีการเล่นในโอกาสต่างๆ ของชุมชนแพร่หลายพอสมควร ทั้งนี้เนื่องจากเป็นท้องถิ่นที่วัฒนธรรมใหม่ๆ จากภายนอกยังเข้าไปมีอิทธิพลไม่มากนัก สามารถรักษารูปแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ได้อย่างหลากหลาย จึงทำให้เพลงบอกยังคงมีอิทธิพลเหนือจิตใจของชาวอำเภอยะโฮร์และอำเภอยะโฮร์อยู่มากพอสมควร

2. นักเพลงบอกอำเภอยะโฮร์และอำเภอยะโฮร์ปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นเพศชาย เพศหญิงมีจำนวนน้อย ทั้งนี้เนื่องจากสังคมชาวใต้มีค่านิยมต่อผู้ชายอยู่ประการหนึ่งว่า ต้องมีความรักและความสามารถทางด้านศิลปะ ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมอีกประการหนึ่งที่ชาวใต้มีต่อศิลปินว่า เป็นผู้ที่มีเกียรติ ประกอบกับผู้ชายถูกควบคุมทางสังคมน้อย แตกต่างจากผู้หญิงซึ่งถูกควบคุมทางสังคมอย่างเข้มงวด เพื่อปลูกฝังให้มีความรักนวลสงวนตัวและให้มีลักษณะเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดี จึงเปิดโอกาสให้ผู้ชายได้ศึกษาศิลปะการเล่นและเป็นศิลปินได้มากกว่าผู้หญิง

3. เมื่อพิจารณาสภาพปัจจุบันของเพลงบอกอำเภอยะโฮร์และอำเภอยะโฮร์จากวัยของผู้ชมและผู้สืบทอดการเล่นเพลงบอกแล้ว ปรากฏว่า เด็กและเยาวชนมีความนิยมเพลงบอกน้อย ส่วนผู้ที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ วัยกลางคน และวัยชรา ยังคงนิยมเพลงบอกอยู่มากพอสมควร ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันมีสิ่งบันเทิงใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมายที่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กและเยาวชนได้มากกว่าเพลงบอก แต่เพลงบอกยังคงเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของผู้ใหญ่ วัยกลางคน และวัยชรา มากกว่าวัยอื่น

4. บทบาทด้านการศึกษาของเพลงบอกปรากฏว่าสอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ 2 ประการคือ การพัฒนาบุคคลด้านความรู้ความคิด และด้านคุณลักษณะ โดยเฉพาะการพัฒนาด้านคุณลักษณะ ได้แก่ คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมต่างๆ เป็นบทบาทด้านการศึกษาที่เด่นชัดที่สุดของเพลงบอก โดยได้ให้แนวทางปฏิบัติแก่บุคคลต่างๆ และจากการศึกษา

ค้นคว้านี้ปรากฏว่าเพลงบอกให้แนวทางปฏิบัติแก่สตรีมากกว่าบุรุษ ทั้งนี้เนื่องจากชาวใต้ให้ความสำคัญแก่บุรุษมากกว่าสตรี บุรุษเป็นผู้นำและคุ้มครองดูแลให้สตรีได้รับความปลอดภัย สังคมจึงมีการควบคุมพฤติกรรมของสตรีเข้มงวดกว่าบุรุษ จึงมีการกำหนดแนวทางปฏิบัติของสตรีเอาไว้มาก และส่วนใหญ่เพื่อเป็นไปตามความประสงค์ของบุรุษ

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการสู่ขวัญ

3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการสู่ขวัญ

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2530 : 31-36) กล่าวไว้ในบทความเรื่องคำเรียกขวัญเมืองเหนือว่า ขวัญเป็นความเชื่อว่ามีกันอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมา ความเชื่อเรื่องขวัญสืบมาตั้งแต่สมัยโบราณ คนไทยในภาคเหนือมีความเชื่อเรื่องขวัญตรงกับคนอีสานว่า ขวัญที่ประจำอยู่กับตัวคนเรามี 32 ขวัญ อยู่ตามอวัยวะต่างๆ แต่ในคำเรียกขวัญไม่มีกล่าวถึงอวัยวะครบ 32 แห่ง และขวัญ 32 ขวัญเลย และยังกล่าวอีกว่าการเรียกขวัญของทุกกลุ่มชนมีจุดมุ่งหมายเหมือนกันคือ เรียกให้ขวัญซึ่งไปตกหล่นหรือพลัดหล่นอยู่ที่ใดที่หนึ่งให้กลับมาอยู่เจ้าของขวัญ ในตอนท้ายของบทความได้สรุปเนื้อหาอย่างน่าสนใจว่า คำเรียกขวัญเมืองเหนือแต่ละบทเป็นวรรณกรรมสั้นๆ ที่สะท้อนให้เห็นความจริงของวิถีชีวิตบางอย่าง เช่น ความคิด ทศนคติ รวมทั้งปัญหาบางอย่างในสังคมด้วย

บุญศรี เปรียญ (ม.ป.ป. : 207) ได้กล่าวถึงการสู่ขวัญว่า การสู่ขวัญเป็นประเพณีโบราณที่คนเฒ่าคนแก่ได้เคยปฏิบัติกันสืบๆ มา ถือกันว่าเป็นสิริมงคลอันดีแก่ชีวิต คือความสวัสดิภาพในการดำรงอยู่ของคนเรา แต่การสู่ขวัญต้องอาศัยนักปราชญ์ ผู้ฉลาดในวิธีสู่ขวัญ จึงจะเป็นมงคล ถ้าทำพอเป็นพิธีก็จะมีผลน้อย เพราะการกระทำนี้เกี่ยวกับจิตวิทยาอย่างหนึ่ง ถ้าผู้ทำเป็นผู้ฉลาดในพิธีการตั้งอกตั้งใจทำจริงๆ มุ่งหวังเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่เจ้าของผู้ถูกทำจริงๆ อย่างนี้จึงรับประโยชน์ที่แท้จริง

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการสู่ขวัญ

พันทิพา มาลา (2539) วิจัยเรื่อง “การทำขวัญนาคน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า การทำขวัญนาคนในปัจจุบันยังคงมีบทบาทและหน้าที่ต่อชุมชนคือให้ความบันเทิงใจ แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความหมายของการทำขวัญนาคนและการบวชพระให้การศึกษาและบทบาทในด้านการช่วยรักษาแนวปฏิบัติของสังคม ในบทสรุปได้ให้แนวคิดที่น่าสนใจว่าสิ่งที่ช่วยให้การ ทำขวัญนาคนดำรงอยู่ได้ในสังคมเพราะผู้กระทำพิธีสามารถปรับเปลี่ยน ประยุกต์รูปแบบและวิธีการนำเสนอให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพสังคมได้

ปิยะพันธ์ สรรพสาร (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา “วิเคราะห์บทสູ່ຂ່ວງຂອງຂາວູຍ ອຳເກອຣ໌ຊຣຸມີ ຈັງຫວັດສຸຣິນທຣ໌” จากการศึกษาพบว่า พิธีกรรมการสູ່ຂ່ວງຂອງຂາວູຍ ອຳເກອຣ໌ຊຣຸມີ ຈັງຫວັດສຸຣິນທຣ໌ กระทำสืบเนื่องกันมาเป็นเวลานาน โดยได้รับอิทธิพลการจัดพิธีกรรมจากกลุ่มชนชาวไทยอีสาน ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ข้างเคียง โดยมีหมอขวัญเป็นผู้ประกอบพิธี คุณลักษณะของหมอขวัญที่ได้รับความนิยมเชื่อนั้น จะมีลักษณะที่คล้ายกันคือ เพศชายอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป ผ่านการบวชเรียนเป็นเวลานาน และเคยประกอบพิธีกรรมการสູ່ຂ່ວງมาก่อนแล้วจนเชี่ยวชาญ

พัชรินทร์ คงคาสุริยา (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “วิเคราะห์บททำขวัญของชาวไทยไท่ง อຳເກອເຂາຍ໌ອຍ ຈັງຫວັດເພຣນຸຣ໌” ผลการศึกษาพบว่า ชาวไทยไท่งที่อຳເກອເຂາຍ໌ອຍ ຈັງຫວັດເພຣນຸຣ໌ มีความเชื่อเรื่องขวัญ และปฏิบัติพิธีทำขวัญให้กับคน สัตว์ และพืช พิธีทำขวัญให้กับคนยังปฏิบัติกันอยู่ ส่วนพิธีทำขวัญให้กับสัตว์เหลือเพียงพิธีทำขวัญควายก่อนฆ่าควายเพื่อใช้เส้นไหว้ต่อแทนในพิธีเสนเต็ง สำหรับพิธีทำขวัญให้กับพืชเลิกไปแล้ว ผู้ประกอบพิธีทำขวัญขึ้นอยู่กับการสังเกตลักษณะของพืช คือถ้าเป็นพิธีทำขวัญที่ไม่สำคัญนัก เช่น พิธีเรียกขวัญหลง พิธีแบ่งขวัญ ผู้ประกอบพิธีจะเป็นหมอขวัญ ถ้าเป็นพิธีทำขวัญที่สำคัญ เช่น พิธีเสนผี เรียกขวัญ ผู้ประกอบพิธีจะเป็นพ่อมดหรือแม่มด และถ้าเป็นพิธีทำขวัญของผู้ประกอบพิธีเป็นพิเศษ เช่น พิธีสູ່ຂ່ວງເຂື່ອຍผู้ประกอบพิธีจะเป็นผู้รู้พิธีบอกทางผีขวัญผู้ประกอบพิธีจะเป็นเขือย ผู้ประกอบพิธีทำขวัญเหล่านี้โดยมากเป็นผู้ชายสูงอายุมีความรู้ในการประกอบพิธีทำขวัญจนเชี่ยวชาญ

4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทสູ່ຂ່ວງ

4.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทสູ່ຂ່ວງ

คำว่า ขวัญ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2539 : 31) ให้ความหมายไว้ว่า คือสิ่งที่ไม่มีตัวตนนิยมนันว่ามีอยู่ในชีวิตประจำวันของคนตั้งแต่เกิดมา เชื่อว่าถ้าขวัญอยู่กับตัวก็เป็นสิริมงคล เป็นสุขสบาย จิตใจมั่นคง ถ้าตกใจหรือเสียใจขวัญก็จะออกจากร่างกายไปเสียทำให้คนนั้นได้รับผลร้ายต่างๆ

นอกจากความหมายของคำว่าขวัญที่ได้กล่าวมาแล้ว จากการค้นคว้าเอกสารพบว่า มีผู้สนใจศึกษารวบรวมเรื่องขวัญและประเพณีการสູ່ຂ່ວງไว้มากมายโดยเอกสารส่วนใหญ่ให้ข้อมูลความรู้และแนวคิดในการศึกษาเรื่องบทสູ່ຂ່ວງ ที่ควรนำมากล่าวในที่นี้มีดังนี้

ปรีชา พิณทอง (2534 : 238) ได้กล่าวถึงการสູ່ຂ່ວງว่า คำว่าขวัญอย่างหนึ่งหมายถึงผมหรือขนที่ขึ้นเป็นเป็นกันหอย อย่างหนึ่งหมายถึงเอาสิ่งที่ไม่มีความนิยมนันว่ามีประจำชีวิตของคนและสัตว์ตั้งแต่เกิดมา เราชอบเรียกคนและสิ่งที่เรารักว่าขวัญ เช่น ลูกที่รักเรียกลูกขวัญ เมียที่รักเรียกเมียขวัญ เป็นต้น ของที่นำมาให้ในเวลาทำขวัญเรียกของขวัญ เสาเรือนที่ตั้งลงหลุมก่อนเรียกเสาขวัญ

นาแรกก่อนเรียกนาขวัญ ข้าวบายศรีเรียกข้าวขวัญ ไช้ปอกเรียกไช้ขวัญ ผู้ทำขวัญเรียกหมอลำขวัญ
การทำพิธีเรียกขวัญเรียกสู่ขวัญ คำสู่ขวัญเรียกสูตรขวัญ

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทสวดขวัญ

คึกฤทธิ์ พันธุวิไล (2527) ได้ศึกษา “บทสวดขวัญจากอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์” โดยศึกษาด้านรูปแบบคำประพันธ์ ภาษา วิถีชีวิต และค่านิยมที่ปรากฏในบทสวดขวัญของชาวอำเภอลับแล เนื้อหาตอนต้นได้กล่าวถึงการใช้ภาษาในบทสวดขวัญไว้ว่า เป็นภาษาที่มีวรรณศิลป์ ใช้คำที่มีความหมายดี ใช้ศัพท์ภาษาบาลี คำซ้ำ คำซ้อน คำภาษาถิ่น ใช้เสียงสัมผัส ใช้สำนวนเปรียบเทียบ และเป็นการพรรณนาให้เห็นภาพพจน์และนาฏการ

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงคุณค่าของบทสวดขวัญ เนื้อหาในบทสวดขวัญแสดงให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ ผี อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ลางสังหรณ์ นรกสวรรค์ ฯลฯ และค่านิยมทางสังคม ได้แก่ ความกตัญญูกตเวที ความเชื่อฟังผู้อาวุโส การศึกษา หน้าที่ของสามีภรรยา เครื่องแต่งกาย การละเล่น ฯลฯ

ชาคริต อนันทราวุธ (2538) ได้ศึกษา “บทสวดขวัญจังหวัดเลย” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมและวิเคราะห์บทสวดขวัญในเชิงไวยากรณ์และค่านิยมประเพณี จากการรวบรวมข้อมูลบทสวดขวัญ 34 บท จำแนกบทสวดขวัญได้ 13 ประเภท ผลการวิเคราะห์พบว่าบทสวดขวัญมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของ ชาวไทยจังหวัดเลยในอดีต ในแง่มุมต่างๆ ดังนี้

1. คุณค่าด้านความเชื่อทางศาสนาและจริยธรรมที่ปรากฏในบทสวดขวัญ พบว่าความเชื่อทางศาสนาชาวจังหวัดเลยเชื่อในผี แถน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระพรหม พระอินทร์ผสมผสานกับศาสนาพุทธ และยังเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ นั้นให้คุณและโทษแก่มนุษย์ได้ ด้านจริยธรรมพบว่า ชาวจังหวัดเลยมีความเชื่อเพื่อแผ่ต่อญาติมิตร มีความสามัคคี เสียสละ มีศีลธรรมอันดีต่อการดำรงชีวิตทั้งในอดีตและปัจจุบัน

2. คุณค่าทางด้านค่านิยมพบว่า นิยมความร่ำรวย ความเป็นเจ้าคนนายคน นิยมความสุขสบาย และประสงค์ในการมีอายุยืน

3. คุณค่าด้านภาษาพบว่า คำในบทสวดขวัญใช้คำที่มีสัมผัสลักษณะของร้อยโบราณใช้คำซ้ำและคำซ้อน มีความเปรียบ การบรรยาย และพรรณนาให้เห็นภาพที่ชัดเจน

4. คุณค่าทางด้านความรู้และความคิดอื่นๆ ได้แก่ แนวคิดในการปลูกเรือน การออกแบบเรือน การแบ่งห้องในเรือน สภาพภูมิประเทศ เช่น สภาพป่าเขา แม่น้ำลำธาร หรือที่ราบสูงเป็นต้น

นอกจากนี้บทสวดขวัญทำให้ทราบการดำรงชีวิตของชาวจังหวัดเลยว่ามีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายตามแบบฉบับของชนบทไทย และยังสะท้อนให้เห็นความสำคัญทางด้านสังคม คือ การทำพิธีสวดขวัญเป็นการรวบรวมพลังทางจิตใจให้เข้มแข็งเพื่อต่อสู้กับอุปสรรค สร้างความเป็นปึกแผ่นและสร้างความสามัคคีภายในชุมชน

ศีลธรรม ศรีสุข (2533 : บทคัดย่อ) ได้ “เปรียบเทียบค่านิยมที่ปรากฏในบทสวดขวัญของพวนตำบลหาดเลี้ยว จังหวัดสุโขทัย กับค่านิยมที่พึงประสงค์” ผลการศึกษาพบว่า ในบทสวดขวัญของพวน 13 ประเภท มีค่านิยมปรากฏตามเกณฑ์ที่กำหนด 12 ค่านิยม จาก 13 ค่านิยม ผลการเปรียบเทียบระหว่างค่านิยมที่พึงประสงค์กับค่านิยมตามเกณฑ์ที่กำหนดนั้น ได้พบว่า ค่านิยมทั้งสองมีความหมายตรงกัน ได้แก่ ความสามัคคีกับความโอบอ้อมอารีและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อื่นๆยังมีความสอดคล้องกันอีก ซึ่งได้แก่การยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม กับความกตัญญูรู้คุณ และการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ความประหยัดกับความสันโดษ ความมีวินัยกับหน้าที่ของสามีภรรยา และการศึกษา การรักษาดินกับการรักเกียรติยศของชื่อเสียง ความมีสติปัญญากับการใช้สติปัญญา ที่ไม่ตรงกันหรือไม่สอดคล้องกัน ได้แก่ ความมั่งมีทรัพย์ การแต่งกายและอาภรณ์ ผู้มีความรู้ การละเล่นบันเทิงใจและความขยันหมั่นเพียร ส่วนค่านิยมที่นอกเหนือเกณฑ์ที่กำหนด ได้แก่ การมีพลานามัยดี และทำยที่สุด ค่านิยมที่ไม่ปรากฏในบทสวดขวัญ ได้แก่ การพึ่งตนเอง ความรับผิดชอบ และการเลือกคู่ครอง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาบทบาทของบทสวดขวัญของชาวดำบลบ้านแก่งอำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ดังนี้

1. บทบาทในการสร้างความเชื่อ
2. บทบาทด้านการสั่งสอน
3. บทบาทด้านการให้ความรู้
4. บทบาทด้านการสร้างขวัญกำลังใจ

บทที่ 3

พื้นที่ศึกษา

1. ความรู้ทั่วไปทางภูมิศาสตร์ของตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

1.1 ที่ตั้ง

ตำบลบ้านแก่ง อยู่ห่างจากอำเภอแก่งคร้อไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 11 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 63 ตารางกิโลเมตร หรือ 39,375 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	จดตำบลหนองสังข์	อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ
ทิศใต้	จดตำบลหนองไผ่	อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ
ทิศตะวันออก	จดตำบลนางาม	อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น
ทิศตะวันตก	จดตำบลหลุบคา	อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

1.2 ภูมิประเทศ

ตำบลบ้านแก่งมีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขา คือภูเขาแดง ภูผาดำ ดินเป็นดินเหนียวปนทราย สภาพอากาศร้อนและแห้งแล้งในบางฤดู แหล่งน้ำมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร

สภาพพื้นที่ในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ภูเขา แต่ก่อนยังไม่มีมีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำไร่ นา ชาวบ้านจึงมีความผูกพันกับป่าเป็นอย่างมากมีการพึ่งพาธรรมชาติในการดำรงชีวิต โดยที่ป่าเป็นแหล่งอาหารและยารักษาโรค เมื่อมีประชากรมากขึ้นมีการบุกรุกทำลายป่าเพื่อเป็นที่ทำกินทำให้สภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์เปลี่ยนไป

1.3 การตั้งบ้านเรือน

จากการสำรวจการตั้งบ้านเรือนจะเป็นแบบอยู่กันเป็นหมู่บ้าน ห่างออกไปก็จะเป็นท้องนาและไร่ มีถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้านทั้งที่เป็นลูกรังและคอนกรีต ถนนภายในหมู่บ้านส่วนมากจะเป็นถนนคอนกรีต ซึ่งบางหมู่บ้านกำลังดำเนินการสร้างอยู่ คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นเครือญาติกัน และรู้จักกันทั้งหมู่บ้าน รวมถึงหมู่บ้านอื่นๆ ด้วย การสร้างบ้านเรือนจะเหมือนกับชาวอีสานท้องถิ่นอื่นๆ ส่วนมากจะสร้างแบบใต้ถุนสูง เพราะใต้ถุนบ้านสามารถใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ที่พักผ่อน ต้อนรับแขก ทอดผ้า เก็บอุปกรณ์การเกษตร และคอกสัตว์ เป็นต้น แต่ปัจจุบันมีการสร้างบ้านเรือนแบบสองชั้นเปลี่ยนไปบ้างตามสภาพสังคม

นอกจากนี้ ยังพบว่า การตั้งชื่อหมู่บ้านมักมีความสัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศที่ตั้งอยู่ ซึ่งพื้นที่เป็นเนินสูง ที่ดอน ป่าไม้ และแหล่งน้ำธรรมชาติ ชื่อของหมู่บ้านส่วนใหญ่จะแสดงลักษณะภูมิประเทศที่ตั้งหมู่บ้านนั้นๆ เช่น บ้านแก่ง บ้านโคกสูง บ้านวังศิลา บ้านโนนสะอาด กุดเก่าน้อย ห้วยห้วยไพร โนนส้มกบ เป็นต้น

2. ความรู้ทั่วไปทางประวัติศาสตร์ของตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

บ้านแก่ง ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2463 เดิมมี 7 ครัวเรือน บุคคลที่เป็นผู้นำครอบครัวทั้ง 7 ได้เดินทางมาจากจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม โดยมีรายชื่อดังนี้

1. นายโต พุทธา
2. นายนิยม กองศรี
3. นายทา วิจิตรจันทร์
4. นายชาติ ขวาทไทย
5. นายตั้ง พงษ์สระพัง
6. นายด้อย (ไม่ทราบนามสกุล)
7. นายพร (ไม่ทราบนามสกุล)

สาเหตุที่ซื้อบ้านแก่ง เนื่องจาก มีลำห้วยลำหนึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านมีน้ำไหลเซาะลงในลำห้วย มีหินกลุ่มหนึ่งเป็นหินก้อนใหญ่รวมกันอยู่หลายก้อนเรียงรายกันอยู่ในลำห้วย ชาวบ้านสมัยนั้นเรียกว่า “แก่งหินหรือโสกแก่ง” ดังนั้นจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านโสกแก่ง

ต่อมามีผู้คนอพยพมาจากต่างถิ่นรวมเป็นหลายครอบครัว ผู้คนเหล่านั้นมีความผูกพันในถิ่นที่อยู่มานานพอสมควร และมีพื้นที่และอาณาเขตบริเวณที่แน่นอน มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่มาโดยตลอดทั้งในฐานะที่อยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ ต่อมาได้มีภิกษุรูปหนึ่งเดินทางมาจากอำเภอพยัคฆภูมิได้ตั้งวัดโพธิ์แพ่งขึ้น

เมื่อ ปี พ.ศ. 2479 ขุนพิทักษ์ นราดุลย์ ซึ่งดำรงตำแหน่งนายอำเภอภูเขียว เป็นผู้จัดให้มีการเรียนการสอนให้กับเด็กในหมู่บ้าน ตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอนชั้น ป.1 – ป.4 อาศัยศาลาวัดโพธิ์แพ่งบ้านแก่ง เป็นที่ทำการสอน โดยมีนายทะ ภิรมย์ญาณ เป็นครูใหญ่ นายหนู กองศรี เป็นครูน้อย นักเรียนที่เข้ามาเรียนมาจากบ้านแก่ง บ้านโคกสูง บ้านดงชี และบ้านสะเดาหวาน ต่อมาปี พ.ศ. 2485 ทางราชการจึงได้ยกฐานะขึ้นเป็นหมู่บ้านตามกฎหมายมีการปกครองในระดับหมู่บ้านอันได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านตามกฎหมาย เรียกหมู่บ้านใหม่ว่า บ้านแก่ง หมู่ที่ 17 ตำบลท่าวางใจ อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ โดยมีนายชาติ วิจิตรจันทร์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก คนที่สองชื่อนายมา หมั่นจำรูญ เป็นผู้ใหญ่บ้านในปี พ.ศ. 2491 คนที่สามชื่อนายอินทร์ พนมไพร เป็นผู้ใหญ่บ้านปี พ.ศ. 2498

ครั้นถึงปี พ.ศ. 2498 บ้านแก้งแยกมาจากตำบลท่าวางโจน อำเภอภูเขียว มาขึ้นอยู่กับตำบลหนองสังข์ เป็นบ้านแก้งหมู่ที่ 7 อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ผู้ใหญ่บ้านคนที่สี่ชื่อนายคาน อยู่เย็น เป็นผู้ใหญ่บ้านปี พ.ศ. 2507 ต่อมาปี พ.ศ. 2513 บ้านแก้งขอแยกจากตำบลหนองสังข์ เป็นตำบลบ้านแก้ง โดยมีหมู่บ้านทั้งหมด 8 หมู่บ้าน มาขึ้นกับตำบลบ้านแก้ง มีดังนี้

1. บ้านโนนสะอาด หมู่ที่ 1
2. บ้านกุดเก่าน้อย หมู่ที่ 2
3. บ้านโนนส้มกบ หมู่ที่ 3
4. บ้านแก้ง หมู่ที่ 4
5. บ้านโคกสูง หมู่ที่ 5
6. บ้านดงชี หมู่ที่ 6
7. บ้านสะเดาหวาน หมู่ที่ 7
8. บ้านห้วยห้วยไพร หมู่ที่ 8

ในปี พ.ศ. 2527 มีประชากรเพิ่มมากขึ้น มีนายคาน อยู่เย็น เป็นกำนันคนแรก ในฐานะกำนันรับผิดชอบตำบลได้ขอแยกหมู่บ้านทางราชการจึงขออนุมัติให้เป็น บ้านวังศิลา หมู่ที่ 9 ซึ่งแยกจากบ้านโคกสูง โดยมี นายพันธ์ ชินอ้วน เป็นผู้ใหญ่บ้าน ต่อมาในปี พ.ศ. 2529 ได้ขอแยกบ้านแก้งเจริญหมู่ที่ 10 ซึ่งแยกออกจากบ้านแก้งหมู่ที่ 4 โดยมีนายบุญธรรม จันทน์นาม เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และในปี พ.ศ. 2535 ได้ขอแยกบ้านโนนสะอาดได้เป็นหมู่ที่ 11 มีนายวิจิต เลอยุทธ เป็นผู้ใหญ่บ้าน นายคาน อยู่เย็นดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 ถึงปี พ.ศ. 2539 เมื่อนายคาน เกษียณอายุ บ้านแก้งจึงเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน โดยมีนายสุริ ชำนาญ เป็นผู้ใหญ่บ้านและเลือกกำนันใหม่โดยนายบุญธรรม จันทน์นาม ได้รับเลือกให้เป็นกำนัน ดำรงตำแหน่งในปี พ.ศ. 2539 ถึงปี พ.ศ. 2543 ในช่วง พ.ศ. 2540 ได้ขอแยกบ้านแก้งพัฒนา หมู่ที่ 12 จากบ้านแก้งหมู่ที่ 4 โดยมีนายสมบุญ ธีระประมณ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ดำรงตำแหน่งจนถึงปัจจุบันและมีนายถาวร วงษ์คำ เป็นกำนันประจำตำบลบ้านแก้ง ในปัจจุบันมีทั้งหมด 12 หมู่บ้าน คือ

หมู่ที่ 1	บ้านโนนสะอาด
หมู่ที่ 2	บ้านกุดเก่าน้อย
หมู่ที่ 3	บ้านโนนส้มกบ
หมู่ที่ 4	บ้านแก้ง
หมู่ที่ 5	บ้านโคกสูง
หมู่ที่ 6	บ้านดงชี
หมู่ที่ 7	บ้านสะเดาหวาน

หมู่ที่ 8	บ้านห้วยห้วยน้ำไพร
หมู่ที่ 9	บ้านวังศิลา
หมู่ที่ 10	บ้านแก่งเจริญ
หมู่ที่ 11	บ้านโนนสะอาดใต้
หมู่ที่ 12	บ้านแก่งพัฒนา

โดยปัจจุบันได้รับการดูแลและพัฒนาตำบลจาก องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

3. ความรู้ทั่วไปทางสังคมศาสตร์ของตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

3.1 ด้านประชากร

ประชากรของตำบลบ้านแก่งรวมทั้งสิ้น 7,875 คน จำนวนครัวเรือน 2,034 ครัวเรือน แยกเป็นชาย 3,938 คน หญิง 3,937 คน จากข้อมูล อบต.บ้านแก่ง (2550) ประชากรส่วนใหญ่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน การทำงานหรือร่วมกิจกรรมในชุมชนได้รับการช่วยเหลือจากสมาชิกของหมู่บ้านและอาสาสมัครเป็นอย่างดี ซึ่งจะเห็นได้จากคณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การต่างๆ และราษฎรในหมู่บ้านทุกคนพยายามอย่างเต็มที่ที่จะพัฒนาหมู่บ้าน พัฒนาตำบลของตนเองให้มีศักยภาพและมีความเจริญเท่าเทียมกับตำบลอื่นๆ

3.2 ด้านอาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ในบางหมู่บ้านมีอาชีพหมอลำ และอาชีพรับจ้างทั่วไป อาชีพเสริมช่วงที่ว่างจากการทำนา ชาวบ้านก็ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าไหม และเดินทางไปทำงานที่กรุงเทพฯ ทำให้มีรายได้จากการเกษตรส่วนหนึ่ง และอาชีพเสริมอีกส่วนหนึ่ง

3.3 การศึกษา

ในอดีตมีการศึกษาในวัด หรือที่เรียกว่าการบวชเรียน ทำให้รู้หนังสือทำให้อ่านออกเขียนได้ ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ชายได้ได้เรียนหนังสือโดยอาศัยการบวชเรียน ผู้หญิงต้องดูแลบ้านและครอบครัว ช่วยงานในครอบครัว เช่น ทำนา ทอผ้า ปั่นด้าย ซึ่งงานเหล่านี้ไม่ต้องเรียนหนังสือก็ทำได้ แต่ปัจจุบันมีความเสมอภาคทางการศึกษา ชาวบ้านจะส่งบุตรหลานเข้าเรียนในระดับประถมในหมู่บ้านที่อาศัยอยู่ และส่งเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาที่ โรงเรียนบ้านแก่งวิทยา และบางคนก็เข้าไปเรียนในอำเภอและต่างจังหวัดในระดับอุดมศึกษา บางคนก็ช่วยพ่อแม่ทำไร่ ทำนา ที่บ้าน

3.4 การสาธารณสุข

ชาวตำบลบ้านแก้งในอดีตเมื่อมีการเจ็บป่วยก็จะอาศัยหมอพื้นบ้านเป็นผู้รักษา โดยใช้ยาสมุนไพรหรือใช้ยากกลางบ้านตามอาการของโรค หายบ้างไม่หายบ้าง ถ้าไม่หายก็จะอาศัยการเข้าทรงหรือทำพิธีสู่ขวัญเพื่อรักษาเมื่ออาการดีขึ้นก็จะรักษาโดยใช้สมุนไพรต่อไปอีกจนกว่าอาการจะดีขึ้นเนื่องจากคนโบราณเชื่อว่าผี ภูยา ตายาย หรือ ผีไม่ดี ไม่พอใจอะไรบางอย่างจึงทำให้เจ็บป่วย ปัจจุบันที่ตำบลบ้านแก้งมีสถานอนามัยที่รับการรักษาผู้ป่วยเบื้องต้นและผู้ป่วยทั่วไปที่อาการไม่หนักมาก แต่ถ้าอาการหนักก็จะส่งผู้ป่วยเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอและจังหวัดต่อไป

3.5 วัฒนธรรม

พระราชบัญญัติวัฒนธรรม พุทธศักราช 2485 กล่าวว่า “วัฒนธรรม หมายถึงลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน”

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2525) ให้ความหมายคำว่า “วัฒนธรรม” ไว้ว่า “สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่คณะผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน”

ชาวตำบลบ้านแก้งมีวัฒนธรรมที่เหมือนกับคนอีสานถิ่นอื่นๆทั่วไป ที่เห็นได้ชัดคือภาษาพูด การนับถือศาสนาพุทธ และวัฒนธรรมการกินข้าวเหนียว เหล่านี้เป็นวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันทำให้มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและการทำบุญต่างๆ เพื่อการดำรงอยู่อย่างเป็นสุขของสังคม วัฒนธรรมจึงเป็นตัวชี้วัดความเจริญของสังคมด้วย ชาวตำบลบ้านแก้งมีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น ฮีตสิบสองหรือการทำบุญสิบสองเดือน เป็นประเพณีที่ให้สมาชิกในสังคมได้มีโอกาสร่วมกันทำบุญเป็นประจำทุกเดือน ผลที่ได้รับคือทุกคนมีโอกาสได้พบปะพูดคุยกัน และมีโอกาสเข้าวัดฟังธรรมได้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนาทำให้เกิดความสามัคคีกันเป็นอย่างดี ฮีต ซึ่งมีความหมายว่า ขนบธรรมเนียม แบบแผน ความประพฤติดีงาม หรือประเพณี ถ้าผู้ใดในสังคมไม่ปฏิบัติตามก็จะได้รับการประณามว่าเป็นคนที่ไม่ดี สังคมตั้งข้อรังเกียจ ถ้าคนนั้นขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมงานที่บ้านก็จะไม่ได้รับความร่วมมือจากเพื่อนบ้านคนอื่นๆ ฮีตสิบสองหรือการทำบุญสิบสองเดือนของชาวอีสานหรือชาวตำบลบ้านแก้งที่ปฏิบัติร่วมกันมาแต่ละเดือนมีดังนี้คือบุญเข้ากรรม บุญคูณลาน บุญข้าวจี บุญมาฆบูชา บุญพระเวส บุญสงกรานต์ บุญวิสาขบูชา บุญเบิกฟ้า บุญเข้าพรรษา บุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสาก บุญออกพรรษา บุญกฐิน ซึ่งประเพณีทุกอย่างที่กล่าวมาจะมีประเพณีย่อยๆ ของชาวบ้านบางอย่างแทรกอยู่ในบางประเพณี และทุกประเพณีชาวตำบลบ้านแก้งได้ปฏิบัติสืบต่อมาจนปัจจุบัน แต่บางประเพณีได้ปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย นอกจากนี้ยังมีการละเล่นต่างๆ ที่ชาวตำบลบ้านแก้งยังสืบทอดอยู่จนปัจจุบัน

3.6 ประเพณี

ความเชื่อที่ชาวตำบลบ้านแก้งยอมรับก่อให้เกิดการประกอบพิธีกรรมเพื่อสนับสนุนในความเชื่อนั้นๆ และเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมกันอย่างกว้างขวาง ได้รับการยอมรับในชุมชนมากขึ้นก็เกิดการปฏิบัติสืบทอดกันเป็นประเพณี การประกอบพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ ของชาวอีสาน ตำบลบ้านแก้ง มีประเพณีพื้นบ้านที่ไม่แตกต่างจากประเพณีพื้นบ้านอีสานทั่วไป แต่จะแตกต่างกันบ้างในการทำพิธีกรรมเนื่องจากแต่ละท้องถิ่นมีความเชื่อและสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน เช่น ประเพณีการบวชในช่วงที่แห่นาครอบหมู่บ้านชาวอีสานท้องถิ่นอื่นจะไม่มีการเล่นสาดน้ำให้นาค แต่การแห่นาคที่ตำบลบ้านแก้งนิยมเล่นสาดน้ำเนื่องจากมีความเชื่อว่าฝนจะตกมากกว่าทุกปีทำให้การเกษตรมีความอุดมสมบูรณ์ ประเพณีพื้นบ้านที่ตำบลบ้านแก้งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา ได้แก่

3.6.1 ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด

ในสมัยก่อน ที่ตำบลบ้านแก้งมีประเพณีเกี่ยวกับการเกิดคือ เมื่อมารดาคลอดบุตรแล้ว ก็จะมีการอยู่ไฟ ซึ่งเป็นประเพณีที่แสดงถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านที่การสาธารณสุขยังไม่เจริญ ในการทำคลอดต้องอาศัยหมอตำแย ซึ่งถือว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในการทำคลอด การทำคลอดจะทำที่บ้านของหญิงที่มีครรภ์ โดยเลือกมุมใดมุมหนึ่งของบ้านกั้นฉากเป็นส่วนเล็กๆ เพื่อให้หญิงที่กำลังจะคลอดมีความเป็นส่วนตัวไม่เกิดความรู้สึกอายในขณะอาบน้ำหรือให้นมบุตร ในส่วนที่กั้นนั้นก็มีโองเล็กๆ ใส่ผ้าไว้ล้างหรืออาบ มีหม้อต้มน้ำให้ร้อนไว้ตลอดเวลา ส่วนมากจะใช้ขี้ปูปใหญ่ๆ ต้มน้ำสมุนไพร มีแคร่เล็กๆ เตรียมไว้พอนอน เมื่อคลอดลูกออกมาแล้วหมอตำแยก็จะให้ญาติหรือผู้อาวุโสที่ชาวบ้านเชื่อว่ามีจิตใจดีเป็นคนตัดสายสะดือให้กับเด็กที่เกิดใหม่แล้วผูกสายสะดือด้วยฝ้ายสีดำเนื่องจากเชื่อว่าฝ้ายสีดำที่ย้อมจากครามและผ่านการต้มเพื่อฆ่าเชื้อแล้วป้องกันบาดทะยักจะทำให้แผลแห้งเร็ว ในการเลือกคนตัดสายสะดือเด็กนั้น เมื่อเด็กเติบโตขึ้นก็จะมีนิสัยคล้ายๆ กับคนที่ตัดจากนั้นก็ล้างทำความสะอาดทารก ส่วนสายรกที่ตัดออกไปแล้วนั้นหมอตำแยก็จะใส่ไว้ในภาชนะเพื่อเตรียมไปฝังไว้ใกล้ๆ กับบ้านแล้วตัดต้นไม้ที่มีหนามแหลมมาปิดปากหลุมไว้เพื่อป้องกันปอบมากินรกตามความเชื่อ ซึ่งจะเป็นอันตรายแก่ทารกและแม่ทำให้เจ็บป่วยได้ หลังจากคลอดแล้วผู้เป็นแม่จะอยู่ไฟเพื่อให้มดลูกเข้าอู่เร็วขึ้น ช่วงนี้จะไม่รับประทานอาหารต้องห้าม เช่น ไข่ เนื้อสัตว์ ส่วนน้ำต้องต้มน้ำอุ่นสมุนไพรที่ต้มไว้ตลอดเวลา ส่วนมากจะนิยมกินข้าวเหนียวโรยเกลือแล้วนำไปย่างหรือจี่ไฟเพื่อสุขภาพของลูกและเพื่อให้แม่มีน้ำนมด้วยพร้อมกับการอาบน้ำร้อนสมุนไพร ระยะการอยู่ไฟประมาณ 7 – 15 วัน หลังจากนั้นแล้ว 7 วันจึงจะมีการประกอบพิธีรับขวัญทารก โดยมีญาติๆ มาร่วมพิธีและมีหมอปราหมณ์เป็นผู้ทำพิธี นอกจากนี้มีการผูกข้อมือเด็กและแม่พร้อมทั้งอวยพรให้หายจากโรคภัยแล้วตั้งชื่อเด็กด้วย

ปัจจุบันไม่มีการทำคลอดโดยหมอตำแยอีกเพราะความเจริญทางการแพทย์ และ สาธารณสุขที่เข้าถึงหมู่บ้านอย่างทั่วถึง แต่หมอปราหมณ์ในหมู่บ้านยังมีบทบาทในการทำขวัญเด็กทารกเหมือนเดิม ในการทำขวัญเด็กทารกนั้นพ่อก็จะเตรียมเครื่องบูชาจะมีดอกไม้ ธูปเทียน เงินใส่ขันข้าวสารไว้แล้วเชิญหมอปราหมณ์มาที่บ้านเพื่อประกอบพิธี

การอยู่ไฟนั้นปัจจุบันยังนิยมทำกันอยู่เมื่อแม่ออกจากโรงพยาบาลแล้วก็จะมาอยู่ไฟที่บ้านแต่ประเพณีบางอย่างก็ลดขั้นตอนลงบ้าง เช่น อาหารแพทย์จะให้มารดารับประทานอาหารที่มีสารอาหารจำเป็นสำหรับมารดาและทารกและจำนวนวันที่อยู่ไฟด้วยจาก 7-15 วัน เหลือ 5-10 วัน ทั้งนี้เนื่องจากการคลอดที่ทันสมัยทำให้แม่และเด็กปลอดภัยมากขึ้น

3.6.2 ประเพณีแต่งงาน

พิธีแต่งงานมีมาแต่โบราณ ในสมัยก่อน เมื่อทั้งสองฝ่ายจะมีโอกาสได้พบกันในเวลา กลางคืน เพราะในเวลากลางวันต่างคนก็ต้องออกไปทำงานที่ไร่นา พอกลางคืนหนุ่มๆ ก็จะออกไปเที่ยวบ้านของสาวๆ ตามที่ตนเองชอบ โดยที่ฝ่ายหญิงจะเย็บปักถักร้อยหรือทอผ้า ปั่นด้าย อยู่ตามลำพังในบ้านเรือนหลังจากกินอาหารเย็นแล้ว เมื่อฝ่ายชายไปเที่ยวที่บ้านของหญิงเพื่อทำความรู้จักมากขึ้นเรียกว่า “เล่นสาว” ฝ่ายหญิงจะยกขันน้ำดื่มมาต้อนรับพร้อมทั้งหมากพลู ตอนนี้ทั้งสองจะพูดจาโต้ตอบกันด้วยถ้อยคำสำนวนที่คล้องจองเชิงเกี้ยวพาราสีซึ่งเรียกว่า “ผญา” จนดึกฝ่ายชายจึงจะกลับบ้าน หากทั้งคู่มีความรักชอบกันเป็นที่แน่นอนแล้วพ่อแม่ฝ่ายชายก็จะมาทาบถาม จัดพิธีสู่ขอ และจัดพิธีแต่งงานต่อไป

ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนไปมาก หนุ่มสาวมีโอกาสเจอกันที่ทำงาน เพราะหนุ่มสาวสมัยนี้เมื่อเรียนจบก็จะออกมาหางานทำที่กรุงเทพฯ และต่างจังหวัด เพื่อจุนเจือครอบครัว ที่ตำบลบ้านแก้งก็เช่นกัน เมื่อหนุ่มสาวพบเจอกันและมีความชอบพอรักกันต่างฝ่ายก็จะกลับบ้านเพื่อไปบอกแก่พ่อแม่ให้รับทราบ แล้วพ่อแม่ของฝ่ายชายก็จะมาทาบถามและสู่ขอฝ่ายหญิงกับพ่อแม่ เพื่อหมั้นไว้ก่อนจากนั้นฝ่ายชายและฝ่ายหญิงก็จะกลับมาทำงานเหมือนเดิมเพื่อหาเงินจัดงานแต่งงาน

อย่างไรก็ตาม ประเพณีแต่งงานเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตครอบครัวที่สำคัญ เชื่อว่าการจัดงานแต่งงานที่ถูกต้อง จะทำให้ชีวิตครอบครัวมีแต่ความสุขความเจริญ

3.6.3 ประเพณีอุปสมบท

พิธีกรรมการอุปสมบทของตำบลบ้านแก้งคล้ายคลึงกับท้องถิ่นอื่นๆ คือชายหนุ่มที่จะบวชต้องมีอายุครบ 20 ปี ซึ่งถือว่าเป็นวัยที่พร้อมแล้วที่จะบวชเพื่อทดแทนบุญคุณของมารดาที่ให้น้ำกินและอบรมเลี้ยงดูมาจนเติบโตใหญ่และความเชื่อของคนโบราณที่ว่าถ้ามารดาได้เกาะชายผ้าเหลืองบุตรชายที่บวชจะได้ขึ้นสวรรค์ซึ่งถือว่าเป็นการพ้นทุกข์ ผู้ที่ประสงค์จะบวชจะต้องได้รับอนุญาตจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองเมื่อได้รับอนุญาตแล้วบิดามารดาจะให้หมอปราหมณ์เป็นผู้กำหนดวันเพื่อ

ประกอบพิธีต่อไป ที่ตำบลบ้านแก้งในการอุปสมบทนั้นนิยมทำพร้อมกันหลายๆ คน เพื่อให้เกิดความสนุกสนานของชาวบ้านถือเป็นประเพณีที่ทำให้เกิดความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน ญาติมิตรและคนทั่วไปมีโอกาสได้ไปช่วยงานและอนุโมทนาให้กับนาที่จะบวชเป็นพระ และช่วงที่แห่มาครอบหมู่บ้านเพื่อจะเข้าวัดก็จะมีวงดนตรีมโหรีบรรเลงตลอดเส้นทางทำให้ชาวบ้านเกิดความสนุกสนาน

3.6.4 ประเพณีขึ้นบ้านใหม่

ประเพณีขึ้นบ้านใหม่เป็นประเพณีที่ชาวอีสานปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยเชื่อว่าบ้านที่สร้างเสร็จใหม่ๆ หรือบ้านที่ต้องเข้าอยู่ใหม่ต้องมีการทำพิธีขึ้นบ้านใหม่เพื่อเป็นสิริมงคลกับผู้อยู่อาศัย การประกอบพิธีขึ้นบ้านใหม่ของชาวตำบลบ้านแก้งกระทำกันไม่เฉพาะบ้านที่สร้างเสร็จใหม่ๆ หรือบ้านที่เข้าอยู่ใหม่เท่านั้น แต่รวมถึงบ้านที่อาศัยอยู่มานานแล้วก็ได้จะทำพิธีเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลกับบ้านและเจ้าของบ้านอยู่อย่างไม่เกิดกังวลว่าจะมีสิ่งร้ายๆ เกิดขึ้นในบ้านที่อยู่อาศัย เริ่มด้วยการให้หมอปราหมณ์กำหนดวันที่เป็นสิริมงคล เชิญแขกหรือญาติมิตรร่วมงาน นิมนต์พระฉันอาหารเช้าเมื่อเสร็จพิธีทางศาสนาแล้วก็เป็นพิธีทางพราหมณ์ คือการสู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่ ชาวบ้านเชื่อกันว่าบ้านที่ไม่ได้ทำพิธีอันเป็นสิริมงคลนี้สมาชิกในบ้านจะไม่ประสบผลสำเร็จในการประกอบกิจการต่างๆ

3.6.5 ประเพณีเกี่ยวกับการรักษาผู้ป่วย

การรักษาผู้ป่วยในสมัยก่อนยังไม่มีโรงพยาบาลและการคมนาคมไม่ค่อยสะดวกในการนำผู้ป่วยไปรักษาตามโรงพยาบาลในเมือง ดังนั้นการรักษาผู้ป่วยในสมัยก่อนจึงเป็นการรักษาโดยใช้สมุนไพรและรักษาทางไสยศาสตร์โดยการทำพิธีสู่ขวัญเพื่อปลอบใจ ให้กำลังใจแก่ผู้ป่วย เพื่อให้มีจิตใจที่เข้มแข็งในการดูแลตนเอง ในสมัยโบราณเชื่อว่าการเจ็บป่วยไม่ใช่เหตุการณ์ทางธรรมชาติแต่เป็นเพราะถูกกระทำจากผีร้ายหรือสิ่งที่ไม่ดีมากระทำทำให้ไม่สบาย นอกจากนั้นยังเชื่อว่าผู้ป่วยอาจจะไปกระทำการอันใดที่ทำให้ผีบรรพบุรุษไม่พอใจและทำให้เกิดการเจ็บป่วยขึ้น ดังนั้นวิธีแก้ก็คือต้องทำการสะเดาะเคราะห์และทำพิธีสู่ขวัญเพื่อปลดปล่อยสิ่งไม่ดีออกจากร่างกาย เมื่อได้ทำพิธีแล้วอาการก็จะค่อยๆ หายจนเป็นปกติ ประเพณีนี้ ชาวบ้านมีความเชื่อมาก และยังประกอบพิธีนี้อยู่จนปัจจุบันนี้

3.6.6 ประเพณีเกี่ยวกับการตาย

การตายเป็นขั้นตอนสุดท้ายของชีวิต ชาวบ้านเชื่อว่าผู้ตายจะไปเกิดใหม่ จึงมีการจัดสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เช่น เสื้อผ้าของผู้ตาย ถ้วย ชาม หม้อ หมอน บ้านหรือปราสาท กระดาษเงิน กระดาษทอง รถยนต์จำลอง เป็นต้น เตรียมเผาศพไปพร้อมกับการเผาศพเพื่อให้ผู้ตายได้ใช้ ถ้ามีการตายเกิดขึ้นภายในหมู่บ้านชาวบ้านจะช่วยกันทำโลงศพและออกไปเก็บฟืนในป่าเพื่อเป็นเชื้อเพลิงมาเผาศพ เป็นความสามัคคีของชาวบ้านที่จะช่วยกันทำให้เสร็จสิ้นเพราะญาติพี่น้องของผู้ตายยังตกใจ

อยู่ไม่สามารถคิดทำการใดๆ ได้แต่เพียงลำพัง จากนั้นก็จะมีการฆ่าหมูหรือวัว เพื่อเป็นอาหารเลี้ยงชาวบ้านที่มาช่วยงานศพด้วย สาเหตุที่ต้องใช้สัตว์ใหญ่เพื่อเป็นอาหาร เนื่องจากชาวบ้านที่มาช่วยงานมีจำนวนมากจึงต้องทำอาหารให้พออิ่ม ในการเลี้ยงอาหารสำหรับชาวบ้านที่มาช่วยงานจะเลี้ยงทุกวัน และชาวบ้านไม่นิยมนำอาหารจากบ้านงานศพไปรับประทานที่บ้านเนื่องจากไม่ใช่งานมงคล

ปัจจุบันมีความเจริญขึ้น ปาไม้ที่ใช้เป็นพืนกัลदन้อยลง ชาวบ้านแก่งต้องช่วยกันบริจาคเงินเพื่อสร้างเมรุเผาศพเพราะสะดวกในการจัดงาน แต่ชาวบ้านจะไม่นิยมเอาศพไปไว้ที่วัดจะสวดพระอภิธรรมที่บ้านจนครบสามคืนแล้วจึงจะเผา จากนั้นวันต่อมาก็จะทำพิธีตักบาตรอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย

การเผาศพมีข้อห้ามเผว่าห้ามเผาข้างขึ้นวันคู่ ข้างแรมวันคี่ถือเป็นอัปมงคลว่าผีเผาคณ การที่เผาวันคี่ เพราะว่าการตายเป็นของเฉพาะตนไม่มีใครตายแทนกันได้ นอกจากนี้ยังห้ามเผาวันศุกร์ วันพฤหัสบดี และวันพระ โบราณถือว่าวันศุกร์เป็นวันมงคล วันพฤหัสบดีเป็นวันครู ส่วนวันพระเป็นวันต้องถือศีล ถ้าตายวันเสาร์ห้ามเผาวันอังคารเพราะทำให้ผีดู ปัจจุบันไม่ถือกันแล้ว เพราะถือความสะดวกเป็นสำคัญ

3.6.7 ประเพณีฮีตสิบสอง

ปรีชา พิณทอง (2534 : 47) ได้ให้ความหมายของ คำว่าฮีต ไว้ว่าฮีต ตรงกับศัพท์บาลีว่าจาริตตะ แปลว่าขนบธรรมเนียม แบบแผน ความประพฤติดีงามหรือประเพณี ฮีตสิบสองเป็นประเพณีที่ชาวตำบลบ้านแก่งปฏิบัติสืบต่อกันมาในรอบสิบสองเดือนของแต่ละปี ถือเป็นประเพณีที่สำคัญมาก มีดังต่อไปนี้

3.6.7.1 บุญเข้ากรรม จะทำกันในเดือนธันวาคมจัดเป็นบุญเดือนอ้าย จะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ แต่วันที่นิยมทำกันมากคือวันขึ้น 15 ค่ำ เป็นการเข้าปริวาสกรรมของพระภิกษุผู้ต้องอาบัติหรือการผิดศีลในหมวดสังฆาภิเสก ภิกษุรูปนั้นต้องเข้าปริวาสกรรมจึงจะพ้นมลทินเป็นภิกษุผู้มีศีลบริสุทธิ์ในพุทธศาสนา ขณะที่พระภิกษุเข้ากรรมญาติโยมชาวบ้านผู้หวังบุญกุศลจะนำข้าวปลาอาหารไปถวายเพื่อเป็นการส่งเสริมและให้กำลังใจผู้สำนักผิดเพื่อกลับตนเป็นคนดี ปัจจุบันก็มีเฉพาะผู้เฒ่า ผู้แก่เท่านั้นที่สืบทอดประเพณีบุญเข้ากรรม

3.6.7.2 บุญคูณลาน ทำกันในเดือนมกราคมจัดเป็นบุญเดือนยี่ เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับข้องการทำนาในช่วงเก็บเกี่ยวแล้ว ลานเป็นสถานที่ที่สำคัญสำหรับการนวดข้าว การนำเอาข้าวที่นวดแล้วมากองขึ้นให้สูง เรียกว่าคูณลาน ชาวนาที่ทำนาได้ผลเมื่อต้องการบำเพ็ญกุศล ก็จะจัดเอาลานเป็นสถานที่ทำบุญ โดยนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ แล้วเสียงพระที่ลานนวดข้าว เสร็จแล้วพระภิกษุอนุโมทนาประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้แก่กองข้าวและแขกที่มาร่วมงาน จากนั้นเจ้าของนาจะนำน้ำพระพุทธมนต์ไปพรมให้แก่เครื่องมือที่ใช้ทำนา มีไถ คราด ตลอดจนวัวควายที่

ใช้ไถนาเพื่อเป็นสิริมงคลและผลผลิตจะได้เพิ่มพูนในปีต่อไป ปัจจุบันไม่นิยมทำบุญคุณลานกันเพราะเทคโนโลยีทางการเกษตรมีความเจริญก้าวหน้าเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะใช้รถนวดข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วภายในวันเดียวแล้วจึงขนข้าวขึ้นเก็บไว้ในยุ้งข้าว

3.6.7.3 บุญข้าวจี มีขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์จัดเป็นบุญเดือนสาม ประเพณีบุญข้าวจีนี้ ชาวบ้านแก่งได้มีการปฏิบัติสืบมาจนปัจจุบัน ลักษณะของข้าวจีจะเป็นข้าวเหนียวปั้นโรยเกลือทาด้วยไข่ไก่แล้วย่างไฟให้สุก บุญข้าวจินิยมทำกันมากเพราะถือว่าได้บุญกุศลมาก เวลากำหนดเอาเดือนสาม ซึ่งเป็นช่วงที่เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว และข้าวที่จะทำข้าวจินั้นจะเป็นข้าวใหม่ที่มีความเหนียวนุ่มและกลิ่นหอม เมื่อนำข้าวจีไปวัดชาวบ้านก็จะต้มไข่ปอกเปลือกให้สวยงามไม่ให้เนื้อไข่มีตำหนิ ไปทำบุญด้วย โดยชาวบ้านแก่งเชื่อว่าเกิดชาติหน้าจะได้มีรูปร่างหน้าตาสวยงามเหมือนไข่ที่ปอก

3.6.7.4 บุญพระเวส จะจัดขึ้นในเดือนมีนาคมจัดเป็นบุญเดือนสี่ บุญพระเวสนี้เป็นบุญที่มีการเทศน์มหาชาติ เพื่อให้ญาติโยมชาวบ้านได้ฟังเทศน์มหาชาติเรื่องมหาเวสสันดรชาดกทั้ง 13 กัณฑ์จบในวันเดียว โดยเชื่อว่าถ้าผู้ใดปฏิบัติได้จะได้พบพระศรีอารยหรือศรีอารียเมตไตร ซึ่งจะเป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป เป็นวันรวมใจของชาวบ้านเพื่อจัดเตรียมเครื่องสักการะ มีข้าวตอกดอกไม้ธูปเทียน เมื่อเตรียมเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะมีพิธีแห่พระเวสสันดรเข้าเมืองในเวลาบ่าย 4 โมงเศษ ทางวัดจะตีกลองพระสงฆ์ และญาติโยมจะไปรวมกันที่วัดจัดเอาซอ กลอง และฆรรษนำพร้อมพระพุทธรูปแห่ไป ณ ชายป่าใกล้หมู่บ้าน เมื่อไปถึงต่างคนก็ต่างเก็บดอกไม้มา โดยมีผู้นำพาให้รับศีลและฟังเทศน์เชิญพระเวสสันดรเข้าเมือง จบแล้วก็แห่แห่ตั้งขบวนพระพุทธรูปและพระสงฆ์นำหน้า ต่อด้วยดนตรีบรรเลงครึกครื้นแห่เข้าวัดรอบอุโบสถ 3 รอบ แล้วนำดอกไม้ไปบูชาข้างฆรรษ จากนั้นก็จะเป็นพิธีลงวัด จะทำหลังจากรับประทานอาหารเย็นเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทางวัดจะตีกลองเพื่อรวมญาติโยมให้มา ที่วัด ประชุมทำวัตรสวดมนต์ ฟังเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสนซึ่งเป็นหนังสือเทศน์มีเนื้อหากล่าวถึงพระมาลัยเถระที่ไปพบและสนทนากับพระศรีอารียเมตไตร ทำให้ผู้เฒ่าผู้แก่หนุ่มสาวที่มาในงานมีความสุขเบิกบานใจที่ได้ร่วมกันฟังเทศน์ จากนั้นก็กลับบ้านพักผ่อน เมื่อถึงเวลาตีสี่จะมีพิธีแห่ข้าวพันก้อนโดยนำข้าวเหนียวมาปั้นให้เป็นก้อนกลมเล็กๆ พิธีนี้เชื่อว่าถ้าใครตื่นทันไปแห่ข้าวพันก้อนก็จะได้อายุมาก ดังนั้นการทำบุญพระเวสถือเป็นประเพณีที่สำคัญอย่างยิ่ง

3.6.7.5 ประเพณีสงกรานต์ มีขึ้นในเดือนเมษายน จัดเป็นบุญเดือนห้า ชาวบ้านตำบลบ้านแก่งเรียกว่าบุญสงน้ำ นอกจากจะเป็นประเพณีสงกรานต์แล้วชาวตำบลบ้านแก่งยังทำพิธีสงน้ำพระพุทธรูป สงน้ำพระสงฆ์ สงน้ำผู้สูงอายุและผู้เฒ่าผู้แก่เป็นประจำทุกปี เพื่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขในการดำเนินชีวิตในช่วงเดือนเมษายนมีอากาศร้อนที่สุดในรอบหนึ่งปี โดยนิมนต์พระสงฆ์ และเชิญผู้สูงอายุทั่วทั้งตำบลมาประกอบพิธีร่วมกัน รับศีลรับพรจากพระและ

ผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งเป็นพรอันจะนำไปสู่ความสุขความเจริญ รุ่งเรืองในชีวิต และทำให้เกิดความสามัคคี สนิทสนานภายในตำบล

ในช่วงเดือนห้านี้ จะมีพิธีการพืชน้ำฟ้า จัดขึ้นที่ภูพระซึ่งเป็นสถานที่ประดิษฐานพระเจ้าองค์ตื้อที่ชาวชัยภูมินับถือในอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ การพืชน้ำฟ้าเป็นการบวงสรวงดวงวิญญาณของครูบาที่ตนนับถือ ชาวตำบลบ้านแก่งจะไปร่วมทำพิธีพืชน้ำฟ้าเป็นประจำทุกปี คนที่ไปทำพิธีก็จะมีเฉพาะคนที่มีร่างทรงเท่านั้นหรือคนที่ป่วยรักษาไม่หายก็จะไปเพื่อให้ร่างทรงรักษาบำบัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกจากร่างกาย

3.6.7.6 ประเพณีบุญบั้งไฟ จะจัดขึ้นในเดือนพฤษภาคม จัดเป็นบุญเดือนหก ถือเป็นประเพณีที่จะต้องกระทำทุกปีก่อนจะมีการทำนา ตามความคิดดั้งเดิมของคนอีสาน การจุดไฟบั้งบูชาพญาแถนซึ่งเป็นเทวดาที่อยู่บนพากฟ้าให้บันดาลฝนตกต้องตามฤดูกาล ประเพณีบุญบั้งไฟนี้ชาวบ้านแก่งจะเป็นเจ้าภาพจัดทุกปี ชาวบ้านที่อยู่หมู่บ้านใกล้เคียงก็จะมาร่วมพิธีและมีการละเล่นสาธิตน้ำ สาธิตโคลนกันอย่างสนุกสนานเพื่อถือว่าเทวดาได้ประทานน้ำมาให้และเตรียมตัวเพื่อทำไร่ทำนา

3.6.7.7 บุญข้าชะ หรือบุญชำระ จะทำกันในเดือนมิถุนายน จัดเป็นบุญเดือนเจ็ด เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อขับไล่สิ่งเสียดจัญไร ตลอดจนโรคภัยไข้เจ็บออกจากหมู่บ้านและขณะเดียวกันก็เพื่อป้องกันไม่ให้ความชั่วร้ายตลอดจนผีร้ายทั้งหลายเข้ามาสู่หมู่บ้าน โดยเชื่อว่าความไม่สงบสุขและโรคภัยไข้เจ็บของคนในหมู่บ้านจะเกิดจากผีร้ายหรือผีป่าเข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้าน จึงจำเป็นต้องไล่ความเสียดจัญไรและผีร้ายออกจากหมู่บ้านไปให้หมด

3.6.7.8 บุญเข้าพรรษา จัดกันในเดือนกรกฎาคม จัดเป็นบุญเดือนแปด เป็นประเพณีของชาวไทยที่ปฏิบัติกันมาทุก ๆ ปี โดยมีการหล่อเทียนพรรษานำไปถวายวัดเพื่อให้ภิกษุใช้ในช่วงเข้าพรรษา ดังนั้นเมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนแปด ชาวบ้านก็จะนำอาหารมาถวายพระตอนบ่ายนำดอกไม้ ธูปเทียน ข้าวสารอาหารแห้ง สบง จีวร ผ้าอาบน้ำฝนมารวมที่ศาลาวัด เพื่อถวายบุญเข้าพรรษานี้จะต้องทำที่หมู่บ้านของตนเอง เพราะเป็นประเพณีที่มีความสำคัญทางศาสนา ชาวบ้านจะได้ร่วมมือร่วมใจประกอบกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน

3.6.7.9 บุญข้าวประดับดิน จัดกันในเดือนสิงหาคม จัดเป็นบุญเดือนเก้า เป็นประเพณีที่นิยมทำกันในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 เพราะเชื่อกันว่าเป็นวันที่ยมบาลจะอนุญาตให้บรรดาผีและวิญญาณทั้งหลายมารับสิ่งของ เครื่องเซ่นสังเวย ชาวบ้านจึงทำอาหารใส่ห่อหรือวางไว้บนใบตอง ไปวางไว้ตามทางสามแพร่งและตามต้นไม้ใหญ่ เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่วิญญาณบรรพบุรุษและวิญญาณผีไร้ญาติ

3.6.7.10 บุญข้าวสาก จัดกันในเดือนกันยายน จัดเป็นบุญเดือนสิบ นิยมทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านแก้งมีความเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาข้าวในนาให้เจริญงอกงามได้ผลผลิตดี คือ ผีตาแสด ดังนั้นในการทำบุญข้าวสากนี้จึงต้องมีการเซ่นไหว้ ผีตาแสดด้วย นอกจากนี้แล้วชาวบ้านแก้งยังนิยมทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้วในประเพณีนี้ด้วย

3.6.7.11 บุญออกพรรษา จัดทำกันในเดือนตุลาคม จัดเป็นการทำบุญเดือนสิบเอ็ด ตรงกับวันออกพรรษา ชาวบ้านแก้งจะข้าวต้มมัด ขนมต่างๆ เพื่อนำไปถวายพระที่วัด ชาวบ้านจะทำปราสาทผึ้งซึ่งมีลักษณะเป็นเทียนขี้ผึ้งที่ขึ้นรูปปราสาท มีวิธีการทำคือ นำกากกล้วยที่มีลักษณะสีขาวสะอาดโค้งเล็กน้อยมาตัดฉลุลงลายประดับด้วยขี้ผึ้ง ข้างในปราสาทผึ้งจะวางข้าวต้มมัด ขนมกล้วย อ้อย เสือ หมอน ส่วนข้างนอกปราสาทผึ้งประดับด้วยสมุด ดินสอ ไม้ขีดไฟ เมื่อถึงเวลาประมาณ 19 นาฬิกา ชาวบ้านจะแห่ปราสาทผึ้งไปที่วัดโดยแห่รอบโบสถ์สามรอบแล้วจึงจะนำปราสาทผึ้งและเครื่องประกอบต่างๆ ไปถวายพระ ในการทำปราสาทผึ้งนี้ชาวบ้านจะมาช่วยกันเป็นความสามัคคีของหมู่บ้านที่ได้ร่วมมือร่วมใจกันทำบุญ การทำปราสาทผึ้งจะทำกันก่อนจะถึงวันบุญออกพรรษา ในบางปีที่ชาวบ้านมีความพร้อมมาก ก็จะมีการจัดประกวดปราสาทผึ้งด้วย

3.6.7.12 บุญกฐิน จัดทำกันในเดือนพฤศจิกายน จัดเป็นบุญเดือนสิบสอง เริ่มตั้งแต่แรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ดถึงสิบห้าค่ำเดือนสิบสอง เป็นการทำบุญถวายผ้าอาบน้าฝนและอัฐบริวารแด่พระสงฆ์ที่จำพรรษา ชาวบ้านแก้งมีความเชื่อว่าใครได้เป็นเจ้าภาพทอดกฐินจะได้บุญกุศลมากที่สุด

3.7 ศาสนา

ประชาชนในตำบลบ้านแก้งทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธไม่พบว่ามีผู้นับถือศาสนาอื่น ทุกหมู่บ้านในตำบลบ้านแก้งมีวัดหรือสำนักสงฆ์ทุกหมู่บ้าน มีจำนวน 12 วัด และมีพระสงฆ์ทั้งหมด 17 รูป วัดถือเป็นศูนย์กลางความสามัคคี และเป็นที่ยึดเหนี่ยวของคนในหมู่บ้าน ชุมชน และแผ่กระจายไปสู่หมู่บ้านอื่นๆ ด้วย

บทที่ 4

การสู่วัณ

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องขวัญนี้มีอยู่ในหมู่คนไทยสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ จึงทำให้มีพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการทำขวัญ ทิพย์สุดา นัยทรัพย์ (2535 : 107 - 108) ได้กล่าวถึงประเพณีการทำขวัญไว้ว่า ประเพณีเกี่ยวกับขวัญนี้เป็นวัฒนธรรมที่มีอยู่ทุกท้องถิ่น พิธีทำขวัญ สู่วัณ ผู้ถูกขวัญมักเข้าไปแทรกอยู่ในประเพณีต่างๆ เช่น บวชนาค แต่งงาน นอกจากนี้มีการทำขวัญสัตว์และสิ่งของเพื่อให้เป็นมงคลแก่ผู้เป็นเจ้าของ

สาเหตุที่มีการทำขวัญเนื่องจากความเชื่อที่ว่าขวัญอยู่ในตัวของแต่ละคน ถ้าขวัญหนีออกจากตัวและไปเที่ยวเล่นในที่ต่างๆ จึงต้องมีการเรียกขวัญเพื่อให้ขวัญกลับมาสู่เจ้าของขวัญตามเดิม ซึ่งทำสืบต่อกันมานาน เช่น การทำขวัญเมื่อบวชนาค การทำขวัญเมื่อแต่งงานและเมื่อหายจากป่วย จากป่วยเป็นไข้อาการหนักหรือรอดพ้นอันตรายมา เป็นต้น

บทสู่วัณที่รวบรวมได้ที่ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ มีทั้งบทสู่วัณที่ยังนิยมใช้ประกอบพิธีกรรมอยู่และไม่นิยมประกอบพิธีกรรมแล้ว บทสู่วัณที่ไม่นิยมประกอบพิธีกรรม เช่น การสู่วัณควาย การสู่วัณข้าว การสู่วัณเกวียน เนื่องจากปัจจุบันไม่นิยมใช้ควายในการทำนา เกษตรกรหันมาใช้รถไถนาแทนเพราะสะดวกและรวดเร็วกว่าควาย ประกอบกับพื้นที่ในการเลี้ยงควายมีน้อย ในปัจจุบันรถไถนาเป็นสิ่งจำเป็นมากในการทำนา เกษตรกรต้องการความสะดวกรวดเร็วในการทำนาควายจึงลดบทบาทลงและเลือนหายไปในที่สุด การสู่วัณข้าวที่หายไปนั้นเนื่องจากในปัจจุบันการทำนาส่วนมากทำเพื่อขายมากกว่าและเหลือไว้เพื่อบริโภคในปริมาณที่น้อย คุณค่าของข้าวสำหรับชาวนาจึงลดบทบาทลง ส่วนการสู่วัณเกวียนนั้นที่ไม่นิยมทำกันเนื่องมาจากในปัจจุบันไม่นิยมใช้เกวียนแต่จะใช้รถยนต์แทน ดังนั้นการสู่วัณควาย การสู่วัณข้าว และการสู่วัณเกวียนจึงไม่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ส่วนการสู่วัณของตำบลบ้านแก้ง ที่ยังนิยมใช้ประกอบพิธีกรรมอยู่ในปัจจุบันพบว่ามีทั้งหมด 9 ประเภท คือ

1. สู่วัณเด็กแรกเกิด
2. สู่วัณแต่งงาน
3. สู่วัณนาค
4. สู่วัณขึ้นบ้านใหม่
5. สู่วัณเฮื่อน
6. สู่วัณคนป่วย
7. สู่วัณหลวง

8. บทสวดัญญ์เจ้านาย (บทสวดัญญ์เพื่อเป็นสิริมงคล)
9. บทสวดัญญ์รถ

การสวดัญญ์ของชาวตำบลบ้านแก้ง

พิธีกรรมการสวดัญญ์ของชาวตำบลบ้านแก้งที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบันมี 9 ประเภท แต่ละประเภทมีเนื้อหารายละเอียดตลอดจน การประกอบพิธีที่แตกต่างกัน อีกทั้งเครื่องประกอบในพิธีแต่ละชั้นล้วนมีนัยสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความคิด ความเชื่อ บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 สวดัญญ์เด็กแรกเกิด

พิธีสวดัญญ์เด็กแรกเกิด เป็นการประกอบพิธีที่มีหมอปราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธีจัดขึ้นหลังจากเด็กเกิดได้หลัง 7 วันไปแล้ว ส่วนจะเป็นวันใดเวลาใดนั้นหมอปราหมณ์จะเป็นผู้กำหนดโดยมีจุดมุ่งหมายในการประกอบพิธีเพื่อเรียกขวัญเด็กที่เกิดมาใหม่ให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ห่างจากโรคภัย และถือว่าเป็นสิริมงคลกับมารดาผู้ให้กำเนิดอีกด้วย

1.2 สวดัญญ์ในการแต่งงาน

พิธีสวดัญญ์ในการแต่งงานจัดขึ้นในโอกาสที่หนุ่มสาวตกลงใจที่จะอยู่ร่วมกันในฐานะสามีภรรยา เมื่อผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายตกลงยินยอมก็จะจัดพิธีแต่งงานตามขั้นตอนหรือตามวัฒนธรรมประเพณีในสังคมนั้นๆ ซึ่งพิธีการแต่งงานที่ตำบลบ้านแก้งจะมีการสวดัญญ์เป็นขั้นตอนหนึ่งของพิธีแต่งงานด้วย

1.3 สวดัญญ์นาค

ชาวตำบลบ้านแก้งนับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นเมื่อผู้ชายอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ จะต้องเข้าพิธีอุปสมบท ผู้ที่ประสงค์จะอุปสมบทต้องขออนุญาตจากบิดามารดาเมื่อได้รับอนุญาตแล้วก็จะกำหนดวันประกอบพิธีสวดัญญ์นาคขึ้นเพื่อเป็นสิริมงคล โดยมีความเชื่อวามารถาเมื่อตายไปได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์

1.4 สวดัญญ์ขึ้นบ้านใหม่

พิธีการสวดัญญ์ขึ้นบ้านใหม่จัดขึ้นเมื่อย้ายเข้าไปอยู่บ้านหลังใหม่หรือเมื่อสร้างบ้านหลังใหม่เสร็จ และก่อนที่จะเข้าพักอาศัยต้องจัดพิธีสวดัญญ์เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของบ้านตามความเชื่อดั้งเดิมที่ว่า ที่ดินและไม้ที่นำมาสร้างบ้านมักมีเจ้าของรักษาอยู่ เมื่อจะเข้ามาพักอาศัย หรือประกอบกิจกรรมใดๆ จึงจะต้องประกอบพิธีเพื่อความเป็นสิริมงคล หรือเพื่อขับเป่าสิ่งไม่ดีทั้งปวงออกไปก่อนที่จะเข้าพักอาศัย จึงจะทำให้ชีวิตมีความสุข ความเจริญ

1.5 สู้ขวัญเฮือน

บทสู้ขวัญเฮือนหรือบทสู้ขวัญบ้านเป็นการประกอบพิธีกรรมเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของคนในบ้าน การสู้ขวัญเฮือนจะกระทำช่วงใดก็ได้ไม่จำเป็นต้องเป็นช่วงสร้างบ้านใหม่ หรืออีกกรณีหนึ่งก็คือช่วงที่คนในบ้านป่วยไข้ เศรษฐกิจในครอบครัวไม่ดี ชีวิตไม่ราบรื่น โดยมีความเชื่อว่าขวัญบ้านขวัญเรือนไม่อยู่ดูแลคนในครอบครัวจึงต้องมีการทำพิธีเรียกขวัญ

1.6 สู้ขวัญคนป่วย

ชาวบ้านเชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดจากการมีเคราะห์หรือเกิดจากการกระทำที่ผิดจารีตประเพณีของชุมชน หรือลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือ และชาวบ้านเชื่อว่าผู้ที่เจ็บป่วยอยู่นั้นขวัญหรือสภาพจิตใจไม่เป็นปกติ อาจไปตกหล่นอยู่ ณ ที่หนึ่งจึงต้องประกอบพิธีกรรมการสู้ขวัญ เพื่อเรียกให้ขวัญกลับมาอยู่ในร่างกายของผู้ป่วยตามเดิม

1.7 สู้ขวัญหลวง

สืบเนื่องมาจากสมัยโบราณ คนเฒ่าคนแก่ถ้าป่วยไข้ไม่สบาย รักษาแล้วไม่หายส่วนมากแล้วจะรักษาทางกำลังใจ โดยการสู้ขวัญเรียกขวัญมาอยู่กับเนื้อกับตัว โบราณเรียกว่าสู้ขวัญหลวง ให้สวดในเวลากลางดึกสงัด คนนอนหลับหมดแล้วและต้องสวดติดต่อกันสามคืน ส่วนมากแล้วอาการป่วยจะหายอย่างน่าแปลก

1.8 สู้ขวัญเจ้านาย (สู้ขวัญมงคล)

พิธีสู้ขวัญเจ้านาย หรือบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิตด้านการงาน จะทำเมื่อมีเจ้านายมาดำรงตำแหน่งใหม่ภายในชุมชน หรือการได้รับเลือกให้เป็นกำนันตำบลก็จะมีพิธีสู้ขวัญขึ้น และชาวบ้านที่นิยมส่งบุตรหลานให้เรียนต่อในระดับที่สูงๆ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วบางคนได้รับราชการ หรือทำงานที่ดีและมีความมั่นคง พ่อแม่ผู้ปกครองก็จะทำพิธีสู้ขวัญให้เพื่อเป็นสิริมงคลและมีขวัญกำลังใจที่ดีที่จะไปทำงาน ในการจัดพิธีสู้ขวัญก็จะมีญาติมิตรหรือชาวบ้านมาแสดงความยินดีและเป็นการเลี้ยงฉลองการงานใหม่ไปด้วย

1.9 สู้ขวัญรถ

รถเป็นพาหนะที่นับว่ามีความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพเป็นอย่างมาก เพราะรถใช้ขนส่งสิ่งของต่างๆ ได้มากมาย การที่จะได้รถมาต้องลำบากยิ่งเพราะรถมีราคาแพง คนอีสานเชื่อว่าคนที่มียรถเป็นคนที่มีความพร้อมทางการเงิน และการมียรถส่วนมากจะเอาไว้ใช้ประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่ ในการทำพิธีสู้ขวัญรถจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลต่อรถและเจ้าของรถ และ

เป็นการสั่งสอนผู้ที่ขับรถทางอ้อมด้วยว่าเมื่อขับรถอย่างระมัดระวังแล้วย่อมเกิดความปลอดภัยทั้งคนทั้งรถ ดังนั้นเมื่อออกรถมาจึงมีการทำพิธีสู่ขวัญรถเพื่อให้เกิดความปลอดภัย

บทสู่ขวัญแต่ละประเภทอาจกล่าวได้ว่า มีส่วนประกอบหลักของเนื้อหาเหมือนกัน คือมีบทประณาม บทเชิญขวัญ และมีบทให้พร เนื้อหาส่วนใหญ่ค่อนข้างยาว ซึ่งผู้ศึกษาได้บันทึกและลงไว้ในภาคผนวกแล้ว

โอกาสที่ใช้บทสู่ขวัญ

โอกาสที่ใช้บทสู่ขวัญเกี่ยวข้องกับชีวิต บุคคล เมื่อประสบกับเหตุการณ์ หรือทำกิจกรรมต่างๆ เช่น

1. เมื่อมีการป่วย กล่าวคือ เมื่อมีอาการเจ็บป่วยเป็นเวลานานหรือป่วยหนัก แล้วอาการป่วยนั้นดีขึ้น ซึ่งเป็นการป่วยทางกาย หรือ เมื่อร่างกายอ่อนเพลียเบื่ออาหารโดยไม่ทราบสาเหตุ หรือเกิดอาการตกใจ เสียขวัญด้วยสาเหตุหนึ่งใด ซึ่งเป็นการป่วยทางจิตใจ
2. เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพ เช่น การอุปสมบท แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ หรือเลื่อนตำแหน่งหน้าที่การงาน
3. เมื่อมีสมาชิกใหม่ เช่น การทำขวัญเด็กแรกเกิด เป็นการต้อนรับผู้มาใหม่
4. เมื่อมีอุปกรณ์เครื่องใช้ใหม่ เช่น ซื้อรถยนต์ใหม่ เป็นต้น

ความมุ่งหมายในการใช้บทสู่ขวัญ

สามารถสรุปความสำคัญได้ดังนี้

1. เพื่อเพิ่มกำลังใจให้เกิดความอุ่นใจ สบายใจซึ่งเป็นความมั่นคงทางด้านจิตใจ ความมุ่งหมายนี้ปรากฏในบทสู่ขวัญ คนป่วย นาค บ่าวสาว และบทสู่ขวัญในการขึ้นบ้านใหม่
2. เพื่อขอพรให้เกิดความปลอดภัยในการใช้งานดังปรากฏในบทสู่ขวัญรถ
3. เพื่อให้ระลึกถึงบุญคุณของบิดามารดา ดังปรากฏในบทสู่ขวัญนาค
4. เพื่อความสุขความเจริญและความเป็นสิริมงคลแก่บุคคล ดังปรากฏในบทสู่ขวัญคนเจ็บป่วย นาค บ่าวสาว ขึ้นบ้านใหม่ และบทสู่ขวัญรถ
5. เพื่อขับไล่อัปมงคลต่างๆ มักปรากฏในบทสู่ขวัญทุกประเภท

รูปแบบ เนื้อหา และศิลปะการใช้ภาษาของบทสູ່ขวัญ

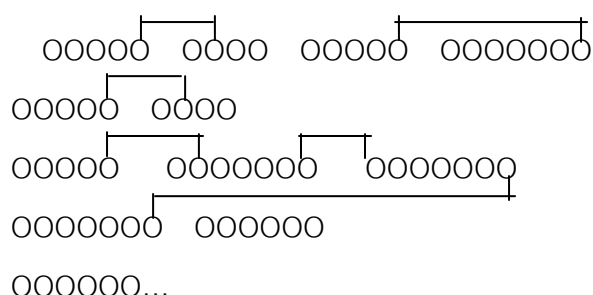
บทสູ່ขวัญที่ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ จัดเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่ใช้ภาษาไพเราะ ชัดเจน มีความงดงามทางภาษาและศิลปะในการใช้ภาษาวรรณศิลป์เป็นอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกออกเป็นหัวข้อย่อย ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบของบทสູ່ขวัญ

รูปแบบ เป็นคำประพันธ์ประเภทร่ายยาว มีลักษณะบังคับที่ไม่ตายตัวเนื่องจากเป็นวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะซึ่งจดจำต่อกันมา ไม่ได้มีบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จะสืบทอดโดยการบอกเล่า และอาจจะมีเสริมเติมเพิ่มไปหรือลดตัดบ้างในขณะถ่ายทอด เดิมคนอีสานเป็นคนรักสนุกการพูดจาโต้ตอบถ้ามีคำคล้องจองก็จะทำให้คำนั้นดูไพเราะและจดจำง่าย ดังนั้นจึงทำให้บทสູ່ขวัญไม่สามารถที่จะระบุจำนวนคำหรือวรรคเป็นเกณฑ์ตายตัวได้

บทสູ່ขวัญมีจำนวนวรรคและจำนวนคำไม่แน่นอน อีกทั้งสัมผัสในแต่ละวรรคก็ไม่แน่นอนด้วย ดังแผนผังและตัวอย่าง

แผนผัง

ตัวอย่าง

ศรีศรีสิทธิพระพร บวรเวนวิเศษ อติเรกเตโช ชยตุภวังชยมังคลังโต โถมังสุขังพลัง อาวาทะ
 วิวาโห ชยมหามงคูล วันนีแม่นวันดี วันดีอุมุตตะโชค โตกโบนีแม่นโตกไม้จันทร์ ชนโบนีแม่นขันไม้แก้ว
 ชุนนางปูนแม่นแล้วจึงได้แต่งพาขวัญ....

(บทสູ່ขวัญแต่งงาน)

รูปแบบของร่ายในบทสູ່ขວັญมีลักษณะที่ควรสังเกตหลายประการได้แก่

1. การใช้คำขึ้นต้นและคำลงท้าย บทสູ່ขວັญตอนหนึ่งๆ อาจใช้คำขึ้นต้นและคำลงท้ายบทเหมือนกัน คำขึ้นต้นและคำลงท้ายเหล่านั้นเป็นคำที่ทำให้เกิดความเป็นสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรือง แสดงความศักดิ์สิทธิ์ แสดงความเคารพ บทสູ່ขວັญมีคำขึ้นต้นและลงท้ายที่นิยมใช้คือ

คำขึ้นต้น ที่ใช้ได้แก่ คำว่า ศรี หรือ ศรี ศรี สาธุ นโม แต่ละคำให้ความหมายที่ดีแก่พิธีการทำขວັญ

ศรี หมายถึง ความเป็นสิริมงคล ความเจริญ รุ่งเรือง

สาธุ และนโม หมายถึงการไหว้ เป็นการแสดงคารวะต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทพยดา

พระรัตนตรัย

คำลงท้าย ที่ใช้ได้แก่ เทอญ และอายุ วณโณ สุขัง พะลัง มีความหมาย ดังนี้

เทอญ หมายถึง การขอร้อง วิงวอน

อายุ วณโณ สุขัง พะลัง ใช้เพื่อบอกถึงความสุข สมหวังในชีวิต มีร่างกายที่สมบูรณ์ทั้งกายและใจ

2. จำนวนคำในแต่ละวรรคไม่แน่นอน คือ แต่ละวรรคจะมีจำนวนคำตั้งแต่ 4-13 คำ ซึ่งความไม่แน่นอนของจำนวนคำในแต่ละวรรคนี้แสดงให้เห็นว่า บทสູ່ขວັญจะไม่เคร่งครัดในเรื่องของฉันทลักษณ์ เท่าใดนัก แต่จะขึ้นอยู่กับจังหวะการทอดเสียงและหยุดเสียงให้พอดีกับช่วงคำ

ตัวอย่าง

จึงได้เกิดเป็นลูกแก้ว เจ้าพ่อแม่บุญเฮียงทองเหลืองสีละใหม่หน้า คนเก่งกล้าแม่น หนูมาน คนกล้าหาญแมนสังคิพ ให้มาคุณมายอเจ้าเด้อ ให้ฮีบนำเอาขວັญมาอย่าได้เทียวพ่อแม่เจ้ายังเหนียววอนหา ทั้งตายายแลปู่ย่า พร้อมกันเอ็นซี้ซำว่าเอาขວັญ

(บทสູ່ขວັญน้อย)

3. สัมผัสไม่เคร่งครัด คือลักษณะการวางสัมผัสระหว่างวรรคไม่ชัดเจนและไม่ตายตัว กล่าวคือในแต่ละวรรคสามารถรับและส่งสัมผัสกันได้

ตัวอย่าง

.....บัดนี้จักพรรณนาแต่เดิมตาเค้า จัดแจงเข้าหาไม่ปลุกเหือน
 มีใจเพียรทั้งเย็นทั้งยาก แต่งถนอมมากทั้งน้ำบึงถึง
 คัวเคียวหาขวนคมมีดพรว้า แยกเข้าป่าต้นคัวดงดอน
 เดินโคจรมือแลงเล่าไป จงใจเข้าดงเลาชอกไปพบพ่อ.....

(บทสູ່ขวัญขึ้นบ้านใหม่)

..... แล้วจึงแบกขวัญใส่พันลง ตั้งปลายตรงลำดีสะอาดนี้แม่นธรรมชาติไม่ค้าไม้คุณลำพันลุนเสา
 ขวัญคุณเป็นคู่ ที่เกิดอยู่ฝ่ายข้างตีนดอย เหลียวเบิงงามสอนลอนอินทร์แลงปลุกไว้ ตัดเอาได้มาถาก
 เป็นเสา ไปหาเอาบ่อหยุดบ่อหยุดอนเดิน แสฮ่อนเข้าป่าดงหนา หลายเวลาปีเดือนติดต่อ หลายพรว้า
 มือตัวเจ้าฮ้องแสง.....

(บทสູ່ขวัญขึ้นบ้านใหม่)

2. เนื้อหาของบทสູ່ขวัญ

ในการวิเคราะห์บทสູ່ขวัญในด้านเนื้อหาในที่นี้หมายถึง การพิจารณาถึงการดำเนินเรื่องตั้งแต่
 ต้นจนจบ ซึ่งบทสູ່ขวัญแต่ละประเภทมีลักษณะการดำเนินเรื่องที่คล้ายกัน ประกอบด้วยบทต่างๆ ดังนี้

1. บทประณามพจน์
2. บทชุมนุมเทวดา
3. บทเชิญขวัญหรือบทเรียกขวัญ
4. บทปลอบขวัญ
5. บทสอนขวัญ
6. บทให้พร

1. บทประณามพจน์

ข้อความในตอนนี้เป็นกรกล่าวไหว้ครู ซึ่งถือเป็นขนบนิยมในการแต่งบทประณาม
 หรือบทไหว้ที่ชาวตำบลบ้านแก่งใช้กล่าวไหว้บูชาพระพุทธรูปเจ้า

ตัวอย่าง

นโมตัสสะ ภาคะวะโต อระระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ
 นโมตัสสะ ภาคะวะโต อระระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ
 นโมตัสสะ ภาคะวะโต อระระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

คนไทยอีสานที่ตำบลบ้านแก้งมีความเชื่ออย่างหนึ่งว่า การประกอบพิธีกรรมหรือกิจกรรมใดก็ตาม ถ้าประกอบเนื่องในโอกาสที่ดี วันที่ดีจะทำให้งานหรือพิธีกรรมนั้นๆ สำเร็จได้ด้วยดี ในบทสวดจึงมีการกล่าวถึงโอกาสที่ดีอันเป็นสิริมงคล การบรรยายถึงวันทำพิธีสวดเป็นการกล่าวถึงฤกษ์ยาม และความเหมาะสมในการจัดงาน

2. บทชุมนุมเทวดา

บทชุมนุมเทวดานี้ชาวบ้านเรียกว่า บทสัคเค ข้อความในตอนนี้อ้างถึงการอัญเชิญเทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่นับถือที่อยู่บนสวรรค์รวมทั้งถิ่นต่างๆ ให้มาชุมนุมพร้อมกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลต่อการประกอบพิธีกรรม บทชุมนุมเทวดาที่ปรากฏในบทสวดจะเป็นคำบาลีล้วนๆ และไม่มีการแปลเป็นภาษาไทย และการกล่าวบทสัคเคจะปรากฏในบทสวดทุกอย่าง เพราะก่อนที่หมอพราหมณ์จะกล่าวพิธีสวดต้องกล่าวบทสัคเคก่อนทุกครั้ง

ตัวอย่างบทสัคเค

โอกาสะ โอกาสะ สัคเค จะรูเป จันตะวิกเข วิมานะ ทีปะรัฐฐะ ตะรุณะคะกาเนคะวัตทุมะ
หิเขตเต...

(บทสัคเค)

ตัวอย่าง

ศรี ศรี สิทธิพระพรบรรณ วิเศษ อติเรกเตโช ชยตุภวังชยมังคลังโต โลมัง สุขังพลัง อาวาหะวิ
วาโห ชยมหามงกุฏ วันนีเฒ่นวันดี วันดีถึ อมุตตะโชค.....

(บทสวดัญแด่งาน)

3. บทเชิญขวัญหรือบทเรียกขวัญ

เป็นคำกล่าวเรียกขวัญเพื่อให้ขวัญคืนมาอยู่กับเนื้อตัวตัวของเจ้าของขวัญ เนื่องจากขวัญอาจจะเดินทางไปตามสถานที่ต่างๆ เช่น ไร่นา แม่น้ำ ป่าเขา เมืองเหนือ เมืองใต้ เป็นต้น การเชิญขวัญจะเชิญทุกส่วนของร่างกายให้กลับมา การกล่าวเชิญจะกล่าวด้วยถ้อยคำที่อ่อนหวาน ไพเราะเพื่อเป็นการเชิญชวนให้ขวัญกลับมาโดยเร็ว

ตัวอย่าง

....ขวัญให้มาอยู่หัวปักปิ่นเกล้า น้ำมันเข้าทาหอม ขวัญชนและขวัญคิ้ว ขวัญนิ้วซ้ายและนิ้วขวา ขวัญบาทบาททั้งคู่ เกือบแก้วอยู่ฮั้วรอง เจ้าอย่าของพาต่วน ฟ้าย้องฮ้วนฮีบกลับ ขวัญตาให้มาอยู่ตาสอง ก้า เจ้าอย่าหลังหล้าเล่นดูตาย เชิญขวัญเจ้ามาอยู่กายทุกแห่ง ขวัญแข้งและขวัญขา ก็ให้มาสามมือนี่ วันนี้ มาเยอขวัญเอย....ขวัญปากให้มาอยู่ปาก อย่าเพ้อจ่มหลงไหล ขวัญหัวใจพาเที่ยว เจ้าอย่าได้ คิดน้อมเหนี่ยวไปไกล ให้เจ้ามาสามมือนี่วันนี้ มาเยอขวัญเอย ...ขวัญเจ้ามาอยู่ลิ้นในเฮือน ขวัญปีเดือน มาอยู่เต้า ขวัญเกศเกล้าเกศา ขวัญนาสิกาคือจมูก ขวัญมือผูกทั้งสอง ฆีปองเอามัดไว้ ก็ให้มาสามมือนี่ วันนี้ ขวัญหูให้มาอยู่สองก้า ขวัญเจ้าไปเที่ยวท่องสอง นานาคาครุฑนาค ข้อยจักเชิญเอาเจ้าภูมิภาค ข้อยเฮียกเอ็นเอาขวัญ ขวัญเขี้ยวให้มาอยู่เขี้ยวเป็นแถว ขวัญเอวแลท่องน้อย ขวัญนิ้วก้อยให้มาสอดสลับแหวน ขวัญแขนคอคางแลไหล่น้ำ ก็ให้มาโฮมเข้าอยู่ประจำ.....

(บทสวดขวัญคนป่วย)

4. บทปลอบขวัญ

เนื้อความในตอนนี้เป็นกรกล่าวปลอบประโลมขวัญ ซึ่งชาวอีสานเชื่อว่าเมื่อเชิญขวัญเข้ามาอยู่กับผู้เป็นเจ้าของขวัญแล้ว ควรจะมีการกล่าวคำปลอบประโลมให้ขวัญพึงพอใจกับผู้เป็นเจ้านั้นไม่หนีหายไปอีก บทปลอบขวัญจะมีเนื้อความบรรยายเกี่ยวกับ เครื่องแต่งกาย อาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เครื่องหอมต่างๆ และกล่าวถึงผู้เข้าร่วมต้อนรับขวัญ หลังจากกล่าวถึงเครื่องรับขวัญแล้ว ก็จะกล่าวเชิญให้ขวัญมารับเอาเครื่องใช้ต่างๆ ที่เตรียมไว้พร้อมทั้งการกล่าวถ้อยคำอ่อนหวานให้ขวัญพึงพอใจกับสิ่งที่เตรียมมาเมื่อขวัญมาถึงแล้ว

ตัวอย่าง

....ขุนนางขุนแม่นแล้วจึงได้แต่งพาขวัญ อยู่สอนลอนชะล้าย มีทั้งฝ้ายผูกแขนแหวนใส่ก้อย ปิดน้อยสร้อยสังวาลย์ อาหารหลายเหลือ มาสัพพะพร้อมชู้ฮันทั้งพลูพั้นและหมากพลูพั้นและหมากจี ฟ้าวางฮีบเดาตามาหอมฮ้วงเฮ้า เหล้าก้องแก้วใส่พาขวัญ ขวณกันมาม่วนเต้าเข้าตักกล้วยใบศรี มีทั้งไขหน่วยดีเกลี้ยงปอดพระยอศให้ทศพลญาณ.....

(บทสวดขวัญแต่งงาน)

5. บทสอนขวัญ

เนื้อหาตอนนี้เป็นกรกล่าวสั่งสอนขวัญเมื่อขวัญกลับมาอยู่กับผู้เป็นเจ้าของขวัญแล้ว นั้น เนื้อความจะบรรยายถึงหน้าที่ที่ขวัญควรปฏิบัติ เนื้อหาการสอนขวัญในแต่ละบทมีความแตกต่างกันไปตามประเภทของพิธีกรรมการสู่ขวัญ เช่นถ้าเป็นการสู่ขวัญนาค เนื้อหาของบทสอนขวัญ ก็จะกล่าวถึงหน้าที่ของลูก หน้าที่ของพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ตั้งมั่นในธรรม

ตัวอย่าง

..... ขวัญนาคนเจ้าจงเข้ามาโสม อัสชนะในมือวันนี้ ให้มาอยู่ในใจทุกเมื่อให้มาอยู่ในเนื้อทุกยาม อย่าได้มีความกังวลแลเดือดร้อน อย่าได้คิดคั่งข้อนหิระทัยให้เจ้ามีเฮียนพระวินยปิฎกอัฏฐาขเธิงฮอดฮู่่งแจ่งฮอดโฮดดา ให้เจ้าได้เทศนาสอนสั่ง เป็นเจ้านั่งพิจารณาขอให้มาอยู่นานเป็นสมการยศกว้างอยู่สืบสร้างในธรรม จัตตารอ รัมมาวิพัฒมัตติ อายุ วัณโณ สุขัง พลัง ขอให้เจ้ามีอายุยืน ได้ฮ้อยขบ พระวัสสา มีเดชาเฮืองฮาบ ชนะผาบแพ่ฝูง หมูโพงภัย อย่าได้มีจิงโฮมาเปียดอย่าได้มีผู้เคียดแลหิงสา ให้มีใจกรุณา ยิ่งกว่าเก่า จงให้ได้เป็นเจ้าผ่านทั้งยศ ปราบกฎเลื่องลือหาในศาสนาของพระพุทธเจ้า ให้เดชะเหมือนดังแสงสุริยะอาทิตย์ ประสิทธิเทโวโรธาริราช เป็นดังอินทริราชท้าวภูมินทร์ ทั้งแดนดินโดยอ่อนนุ่มทุกท่วนท้าว สาธุการมาอวยทานชมชื่น ยอเยินให้ของดีของคชูลี.....

(บทสวดขวัญนาคน)

6. บทให้พร

เนื้อความของการให้พรกล่าวให้ขวัญอยู่กับเนื้อกับตัวของผู้เป็นเจ้าของขวัญขอให้มีความสุข ความเจริญ มีทรัพย์สมบัติ มีข้าทาสบริวาร ให้มีอายุยืนยาว และขอให้มีคนนิยมยอมรับนับถือ

ตัวอย่าง

.....มา เยอขวัญเคย มาพะลันอย่าข้า เชิญทั้งขวัญอ่อนหล้ากุมารเข้ามาสู่ เชิญเอาขวัญเจ้าหมู่เจ้าให้มาเข้าสู่โอง ให้เจ้ามาทรงเฮือนชานบ้านใหม่ คั้นเจ้ามาฮอดแล้วความทุกขอย่าให้มาใกล้ความไข้อย่าได้มี ทุกคนทุกคนก็ข้าเทอญ ยถา วรวิโ ปุโร สัพพกำลัง นีฮียติ อุอะ มะมะ มุนมา สัพพสิทธิ ภาวันตุ เตฯ

บทสวดขวัญข้างต้นนี้แบ่งเป็นได้ 3 ตอน คือตอนเริ่มต้น ตอนกลาง และตอนท้าย ผู้วิจัยจะกล่าวถึงบทสวดขวัญใน 3 ตอน ดังนี้

ตอนเริ่มต้น

ตอนต้นของบทสวดขวัญจะเป็นการไหว้ครู ประกอบด้วยบทชุมนุมเทวดา และบทประณามพจน์ มีการกล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือ โอกาสที่ดีที่จะได้ประกอบพิธีสวดขวัญ เนื่องจากเป็นวันที่เป็นมงคลถ้าประกอบพิธีสวดขวัญก็จะทำให้เกิดผลสำเร็จและปลอดภัยจากสิ่งไม่ดีทั้งหลาย

ตัวอย่าง

ศรี ศรี สิทธิ ชัยดี ภาวค์ ชัง มังคละดิถี วันนี้เป็นวันดี วันดีที่สุดในชีวิตดิถีหน่วยชื่อว่ามหามงคล
ยังมีพญาผู้มีบุญองค์หนึ่งเสด็จมาจากเมืองหมื่นคำทอง มาแสวงหาของสถานดีตั้งบ้าน.....
(บทสวดขวัญขึ้นบ้านใหม่)

ตอนกลาง

ตอนกลางของบทสวดขวัญจะเป็นเนื้อหากล่าวถึงสาเหตุในการสวดขวัญ และมีการเชิญขวัญให้มาอยู่กับเจ้าของขวัญ ประกอบด้วยบทเชิญขวัญหรือบทเรียกขวัญ บทปลอบขวัญ บทสอนขวัญ ซึ่งเนื้อหาในตอนกลางนี้จะแตกต่างกันไปตามประเภทของบทสวดขวัญ เนื่องจากบทสวดขวัญแต่ละประเภท มีจุดมุ่งหมายในการประกอบพิธีที่ไม่เหมือนกัน เช่น บทสวดขวัญนาคน มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะให้ผู้ชายได้ศึกษาด้านธรรมะ สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้และให้นาคได้นึกถึงบุญคุณของบิดามารดา

ตัวอย่าง

....มีทั้งทำพญาเสนาแลอำมาตย์นักปราชญ์พร้อมสนทนกันถ้วนหน้า ไหลหลังเทมา ทั้งหญิงชาย แลสาวบ่าวใจคิดอวยนดีเพื่อจักบายศรีเจ้านาค เจ้าจักได้พลัดพรากห้อยเคหาจักได้ลาบิดามารดาออกไปบวชสร้างผนวกในศาสนา เจ้าก็คิดเห็นสังขารเป็นทุกข์อันจจะอนันตตามันเที่ยงอยู่บิตติงไปมาเป็นอนิจจังเล็กแล้ว บิดาว่าขาดจากมรณา เจ้าก็คิดถึงคุณบิดามารดาได้เลี้ยงมาเป็นอันยาก.....
(บทสวดขวัญนาคน)

นอกจากเนื้อหาที่กล่าวถึงความประสงค์ในการประกอบพิธีกรรมแล้ว เนื้อหาสำคัญอีกอย่างคือ การกล่าวถึงขวัญที่ตกหล่น หรือหายไป จึงจำเป็นต้องประกอบพิธีสวดขวัญขึ้น เนื้อหาในช่วงนี้จะปรากฏอยู่ทุกบทสวดขวัญ

ตัวอย่าง

....ขวัญเจ้าไปไฮ้ก็ให้มา ขวัญเจ้าหนีไปนา ตาแฮกจับไปก็ให้มา ขวัญเจ้าไปเล่นอยู่ในป่าคา ขวัญเจ้าไปป่าช้าเมืองผี ยักขณจับไว้ก็ให้มา มาเยอขวัญเอย...ขวัญเจ้าไปกินเหล้ามั่วเมาล้มท้าวก็ให้มาสามื้อนี้วันนี้อยู่ลิ้นเหียนตน คำกั่วงวลบมีมั่ว ขวัญเจ้าอย่าได้ควากกลางคืน เดือนมืดเจ้าอย่าได้เที่ยวเล่นกลางเวณอย่าได้เที่ยวท่องเที่ยว มาอยู่ห้องหอแก้วชุ่มเย็น.....
(บทสวดขวัญคนป่วย)

ตอนท้าย

ตอนท้ายของบทสູ່ขวัญจะเป็นการกล่าวอวยพร และขอพรให้ผู้เป็นเจ้าของขวัญมีความสุข ความเจริญ รอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวง ประกอบด้วยบทให้พร ในบทให้พรนี้ มักจะลงท้ายด้วยคำภาษาบาลีเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ของบทสູ່ขวัญ

ตัวอย่าง

.....เชิญเจ้าขวัญเจ้าหมู่เจ้าให้มาเข้าสู่โอง ให้เจ้ามาทรงเฮือนชานบ้านใหม่ คันเจ้ามาทอดแล้วความ
ทุกขอย่าให้มาใกล้ ความไข้อย่าได้มี ทุกคนทุกคนก็ข้าเทอญ.....

(บทสູ່ขวัญขึ้นบ้านใหม่)

3. ศิลปะการใช้ภาษา

บทสູ່ขวัญมีความงดงามในการเรียงร้อยถ้อยคำ การเลือกใช้คำที่มีความหมาย ทำให้เข้าใจความหมายได้ง่ายและเกิดความซาบซึ้ง ทำให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพหรืออารมณ์สะเทือนใจด้วยวิธีการใช้ภาษา การใช้ภาษาเพื่อให้เกิดจินตภาพในบทสູ່ขวัญได้แก่ การใช้ภาพพจน์

การใช้ภาพพจน์ หมายถึงการใช้ถ้อยคำที่ทำให้เกิดภาพในใจ โดยเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดภาพที่ชัดเจน แจ่มชัด ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า ภาพพจน์ที่ใช้ในบทสູ່ขวัญที่ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่

- 3.1 การใช้อุปมา
- 3.2 การใช้อุปลักษณ์
- 3.3 การใช้นุเคราะห์ฐาน
- 3.4 การใช้สัทพจน์
- 3.5 การใช้ชื่อพจน์

3.1 การใช้อุปมา คือ การนำเอาเรื่องราวหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปเปรียบเทียบกับสิ่งอื่น มักมีคำเชื่อม เช่น คำว่า เหมือน เสมือน เปรียบ ดุจ ดัง ประหนึ่ง ละม้าย ปาน เพียง ราว คือ ราวกับ หรือ เป็น (ที่แปลว่าเหมือน) ฯลฯ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...คือดังสวรรค์มาตั้งแต่งอินทร์ท้าวแบ่งไซสอน ดอกไม้ซอนแซมเกล้า ข้อยจักเชิญขวัญเจ้า
พร้อมพราทั้งสอง มาเยอขวัญเอย...

(บทสູ່ขวัญแต่งงาน)

...แต่เนื้ไปหน้าขวัญเจ้าให้อยู่มันยืนนาน ตลอดกาลอายุขัยให้ขวัญเจ้ามันเหมือนดังเขาจักรวาล ให้ขวัญเจ้ามันเที่ยงเหมือนพระนิพานอย่าคลาดแคล้วอยู่มันแล้วสวัสดิ์...

(บทสวดขวัญแต่งงาน)

...แม่เจ้าก็เจ็บช้ำชูกี่เชื่อน อ้อองให้แล้วกลิ้งเกลือกไปมา เหมือนดังชีวจักขาดเป็นดังจักรมรณดาตายเป็น แม่เจ้าทนบ่ได้ จึงม้อยไปหน่อยหนึ่ง...

(บทสวดขวัญน้อย)

...ให้เดชะเหมือนดังแสงสุริยาอาทิตย์ ประสิทธิเดชไวยโรธราชราช เป็นดังอินทราชท้าวภูมินทร์ ทั้งแดนดินโดยอ่อนน้อมทุกท่านท้าว สาธุการมาวยทานชมชื่น ยอเย็นให้ของดีของคชูลี ตั้งต่อ คัดฮอดฮ่อสมภาค ถวายอาหารทุกเมื่อ เอื้องเอื้อแก้วเงินแฮ บูชาแลกทุกคำเข้าตราบต่อเท่าถึงชีวัง ให้มีหวังครอบสืบสร้างฐานะอ้าง 3 ประการ...

(บทสวดขวัญนาค)

3.2 การใช้อุปลักษณ์ เป็นการกล่าวเปรียบเทียบโดยการกล่าวเป็นนัยให้เข้าใจเอาเอง หรือการกล่าวเปรียบเทียบที่นำลักษณะเด่นของสิ่งที่ต้องการเปรียบเทียบ มากล่าวแทนที่ โดยไม่มีคำเชื่อมให้เห็นชัดอย่างภาพพจน์อุปมา แต่บางครั้งอาจมีคำว่า เป็น ปรากฏอยู่ด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...ในดวงธรรมกล่าวไว้ที่หนึ่งให้สมควร บรรวณแถบแต่งไว้ แบ่งให้เป็นคู่มานำลูกแก้ว พ่อแม่เฒ่าแก่แล้ว ให้เป็นคู่เทียมสองให้เจ้ามาปูนปองเป็นลูกพ่อ ปลูกไว้เป็นเฮือนสองบุญเฮือนลูกหล้า ฮักเก็งหน้าเทียมไหลระใหม่เนื้อผิวบาง...

(บทสวดขวัญแต่งงาน)

...อย่าได้มีจิงโฮมาเปียดอย่าได้มีผู้เคียดแลเหิงสา ให้มีใจกรุณายิ่งกว่าเก่า จงให้ได้เป็นเจ้าของผ่านทั้งยศ ปรากฏเลื่องลือหาในศาสนาของพระพุทธเจ้า...

(บทสวดขวัญนาค)

3.3 การใช้บุคลาธิษฐาน คือภาพพจน์ที่ใช้กล่าวถึงสิ่งที่ไม่มีชีวิตไม่มีวิญญาณ ไม่มีความคิด มากล่าวเหมือนว่าเป็นสิ่งที่มีชีวิต มีวิญญาณ มีความรู้สึกนึกคิด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...อ้อชะในวันนั้แม่นวันดี วันมีศรีไค้ครั้น เป็นวันลั่นผาบแพ็คตรูหมอสูฮว่าวันวันโชค วันหานโคกสัพพะโรคฯ ขวัญจงลงมาเจริญศรีสมบัติ ตราบต่อเท่าถึงชั่วชีวัน...

(บทสวดขวัญน้อย)

3.4 การใช้ศัพท์ เป็นภาพพจน์ที่เลียนเสียงธรรมชาติหรือแสดงลักษณะอาการต่างๆ การใช้ภาพพจน์ประเภทนี้จะทำให้รู้สึกเหมือนได้ยินเสียงของสิ่งนั้นจริงๆ และเสียงของคำก็มีลักษณะเด่นอยู่ในตัว ทั้งทำให้ผู้อ่านเห็นภาพหรือกริยาอาการที่เกิดขึ้นนั้นได้ชัดเจนขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...แม่เจ้าจึงชวนสาวสามมาฮอดฮ้อย ฝูงหมู่ปาวสาวลำน้อยเล่นอยู่แซวๆ แล้วจึงเอามายายเป็น
แถวเป็นถ้อง เอามาใส่กระหย่องสุขวัญน้อยทั้งเสื้อลายผกผ้อย แม่เจ้าห่มเอาขวัญ...

(บทสุขวัญน้อย)

...ให้เจ้ามีเฮื่อนชาน แปลงสถานใหญ่กว้าง ทั้งปวงญาติมาโฮมชื่นชมแซมเสียงม่วน เจ้าอย่า
คว่นนอนใจ ทำอันใดให้ได้คิดฮ่ำ หน้หน้าพร้อม พิจารณาศีลทานทำอย่าขาด ตักบาตร พร้อมจ้งหัน
เถิกวันศีลให้อ้าฮู้ ให้อุตส่าห์หมั่นภาวนา...

(บทสุขวัญน้อย)

3.5 การใช้ฉันทลักษณ์ คือการกล่าวเกินความเป็นจริง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...ให้เจ้ามีอายุยืนยาวอย่าได้สั้น ให้เจ้าใหญ่เพียงลุม ให้เจ้าสูงเพียงป่า ให้เจ้าจำเริญหน้าอยู่
สวัสดี นอนหลับให้เจ้าได้เงินหมื่น นอนตื่นให้เจ้าได้แก้วมณีโชติ โทศอ้ายอย่ามาพาน มารฮ้ายไม่
ได้มาเบียด ให้เจ้าหายเคราะห์หายภัย เคราะห์เจ้าอย่าได้เห็น เชิญเจ้าอย่าได้พ้อ ให้เจ้าหายพยาธิ
โรค ให้เจ้ามีศักดิ์านุภาพผาบแพ่ข้าศึกศัตรู ก็ข้าเทอญ

(บทสุขวัญเด็กแรกเกิด)

...ฝูงเคราะห์เชิญเสนียดจัญไร อย่าได้มาต้อง ให้เจ้างามอ่องตองคือดั่งแก้วไพฑูริย์ให้เจ้าค้าเจ้า
คุณคือแก้วมณีโชติ ให้เจ้าของมั่งมีฮอดแสนล้านโกฏี เหมือนดั่งมหาเศรษฐี ให้เจ้าฮ้างเฮืองดีเหมือนดั่ง
ฝนท่าแก้ว บายศรีสุตรขวัญให้เจ้าแล้ว ให้เจ้าค้าเจ้าคุณ...

(บทสุขวัญฤๅ)

รูปแบบ เนื้อหา และการใช้ภาษาของบทสุขวัญในบทสุขวัญจากตำบลบ้านแก้ง อำเภอ
แก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ดังสรุปต่อไปนี้

1. คำประพันธ์ประเภทร่ายยาวและกลอน ที่ใช้แต่งบทสุขวัญเป็นลักษณะร้อยกรองพื้นบ้าน
คือจะไม่บังคับฉันทลักษณ์ ส่วนใหญ่จะยึดหยุ่นตามจำนวนคำ และสัมผัสไปตามทำนองและเนื้อความ
การท่องบทสุขวัญ

2. ลักษณะเนื้อเรื่องของบทสູ່ວຽງประกอบด้วยบทต่างๆ ได้แก่ บทชุมนุมเทวดา บทประณาม บทเชิຽງວຽງ บทปลอบขวัญ บทให้พร แสดงให้เห็นความเชื่อ และค่านิยมทางสังคมบางประการ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวตำบลบ้านแก้ง

3. ศิลปะการใช้ภาษาเห็นได้ชัดว่ามีความประณีตในการเรียบเรียง มีการสรรคำใช้อย่างบรรจงทั้งคำขึ้นต้นและคำลงท้าย คำซ้ำ คำซ้อน ส่วนในด้านกวีโวหาร มีการใช้ภาพพจน์ในการบรรยายและพรรณนา ได้แก่ อุปมา อุปไมย การกล่าวเกินจริง การบรรยายหรือพรรณนาอย่างตรงไปตรงมา ทำให้เกิดจินตภาพและนาฏการ

ผู้ประกอบพิธีสູ່ວຽງ

ในการประกอบพิธีการสູ່ວຽງจำเป็นต้องมีหมอปราหมณ์ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ในการทำວຽງและเป็นผู้ดำเนินการท่องบทหรือกล่าวบทสູ່ວຽງ หมอปราหมณ์เหล่านี้มีภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบลบ้านแก้ง เคยทำพิธีทำວຽງมาก่อน ปัจจุบันยังทำพิธีอยู่ และเป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

1. **ประวัติหมอปราหมณ์** หมอปราหมณ์ที่จะนำมากล่าวในที่นี้ เป็นหมอปราหมณ์ที่อยู่ในตำบลบ้านแก้งซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 6 คน จะได้กล่าวถึงประวัติสั้นๆ ดังต่อไปนี้

1.1 นายคำบุ ไทยทวี อายุ 64 ปี อยู่บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 12 บ้านแก้งพัฒนา ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ เป็นหมอวຽງมีถิ่นกำเนิดอยู่ในพื้นที่บ้านแก้งศึกษาบทสູ່ວຽງจากตำราจนชำนาญ มีอาชีพทำนา และเป็นหมอปราหมณ์สູ່ວຽງในพิธีต่างๆ ตั้งแต่อายุ 52 ปี ปัจจุบันยังเป็นหมอปราหมณ์อยู่

1.2 นายกอง แก้วมูลมุข อายุ 58 ปี อยู่บ้านเลขที่ 159 หมู่ที่ 3 บ้านโนนส้มกบ ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ เป็นหมอปราหมณ์ มีถิ่นกำเนิดที่ ตำบลนางาม อำเภอมัธยาศรี จังหวัดขอนแก่น หลังจากได้บวชเป็นพระอยู่หลายปีก็สึกออกมาแต่งงานแล้วย้ายมาอาศัยอยู่กับภรรยาที่บ้านโนนส้มกบ ศึกษาบทสູ່ວຽງและตำราคาถาต่างๆ ตอนที่ยังบวชอยู่ ปัจจุบันมีอาชีพทำนาและเป็นผู้ใหญ่บ้าน ส่วนการทำพิธีแล้วแต่เจ้าภาพจะเรียนเชิญ

1.3 นายสุรพล ภูมาศ อายุ 54 ปี อยู่บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 2 บ้านกุดเก้าน้อย ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ภูมิลำเนาอยู่ที่ ตำบลบ้านโหล่น อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ มีอาชีพรับราชการ เป็นหมอปราหมณ์ตอนอายุ 52 ปี โดยการศึกษาตำราบทสູ່ວຽງ การไปประกอบพิธีส่วนมากจะทำเฉพาะในหมู่บ้านเท่านั้น เพราะไม่ค่อยมีเวลาไปต่างถิ่นเนื่องจากต้องสอนหนังสือนักเรียน

1.4 นายมัน ชินอ้วน อายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 124 หมู่ที่ 5 บ้านโคกสูง ตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ มีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านโคกสูง เป็นหมอพราหมณ์ตอนอายุ 58 ปี ด้วยการศึกษาดำรงและสืบทอดจากบิดา เนื่องจากบิดาเคยเป็นหมอพราหมณ์

1.5 นายสมชาย พลวิเศษ อายุ 59 ปี อยู่บ้านเลขที่ 38 หมู่ที่ 10 บ้านแก่ง ตำบลบ้านแก่งอำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ภูมิลำเนาอยู่ที่ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ประกอบอาชีพทำนา ศึกษาการสู่ขวัญจากตำราในขณะที่บวชอยู่ เป็นหมอพราหมณ์จนปัจจุบันนี้

1.6 นายบุญมา คำมูล อายุ 62 ปี อยู่บ้านเลขที่ 142 หมู่ที่ 1 บ้านโนนสะอาด ตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ภูมิลำเนาอยู่จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบอาชีพทำนา เป็นหมอพราหมณ์ทำพิธีตอนอายุ 56 ปี โดยการสืบทอดจากบิดา ที่เสียชีวิต จากนั้นก็ศึกษาบทสู่ขวัญจนชำนาญและเป็นหมอพราหมณ์ จนถึงปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่าหมอพราหมณ์ทั้งหมดจะเป็นผู้ชาย เพราะหมอพราหมณ์ชายจะอ่านออกเขียนได้ในสมัยที่บวช เมื่อสึกออกมาจึงสามารถอ่านตำราบทสู่ขวัญได้

2. อาชีพหมอพราหมณ์ เรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับอาชีพหมอพราหมณ์ในตำบลบ้านแก่ง ที่สมควรนำมากล่าว มีดังนี้

2.1 การสืบทอดหมอพราหมณ์ อาจทำได้ 3 แบบคือ

2.1.1 สืบทอดจากบรรพบุรุษ หมอพราหมณ์เล่าเรียนวิชาทำขวัญต่างๆ จากบรรพบุรุษของตนเอง ถ้าลูกหลานไม่ยอมรับสืบทอดอาชีพหมอพราหมณ์ บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว อาจจะมาเข้าฝันหรือทำให้ป่วยไข้ไม่สบาย เพื่อบังคับให้รับสืบทอดเป็นหมอพราหมณ์

2.1.2 สืบทอดจากผู้อื่น เป็นการสืบทอดอีกแบบหนึ่งด้วยการไปขอเล่าเรียนจากหมอพราหมณ์คนอื่น

2.1.3 สืบทอดโดยตำรา หมอพราหมณ์บางคนศึกษาหาความรู้จากตำราที่ขอยืมมาจากคนอื่นหรือที่มีขายตามท้องตลาด แล้วนำมาท่องจนจำได้

2.2 การศึกษาวิชา ผู้ที่ต้องการศึกษาวิชาเพื่อทำขวัญจากหมอพราหมณ์ต้องไปแจ้งความจำนงค์ต่อหมอพราหมณ์คนนั้น หากหมอพราหมณ์ยินดีย่อมถ่ายทอดวิชาให้จะต้องนำขันยกครู ไปคารวะ แสดงว่ายอมรับนับถือหมอพราหมณ์คนนั้นเป็นครูบาอาจารย์ ในการถ่ายทอดวิชานิยมทำกันในวันพฤหัสบดีเพราะถือว่าเป็นวันครู วิธีเรียนอาจทำได้ 2 วิธีคือ ผู้เรียนจดวิธีทำขวัญและบทสู่ขวัญตามคำบอกของหมอขวัญนำไปอ่านให้เข้าใจแล้วท่องจำเป็นทำนองให้ได้ อีกวิธีหนึ่งคือ ผู้เรียนขอยืมตำราของหมอพราหมณ์ไปศึกษาด่วนตนเอง เมื่อเรียนสำเร็จผู้เรียนก็ได้ชื่อว่าเป็นหมอพราหมณ์ สามารถรับเชิญไปทำพิธีทำขวัญได้ พอถึงปีใหม่หรือวันสงกรานต์ก็จะต้องทำพิธีไหว้ครูบาอาจารย์ทุกคนของตน

2.3 ค่าตอบแทนในการทำขวัญ หมอพรหมณ์ได้รับค่าตอบแทนเป็น 2 อย่างคือ

2.3.1 ค่ายกครู หมายถึง เงินที่ผู้ทำขวัญมอบให้แก่หมอพรหมณ์ค่ายกครูในการทำขวัญแต่ละประเภทไม่เท่ากัน เช่น แต่งงาน 32 บาท ทำขวัญขึ้นบ้านใหม่ 25 บาท ทำขวัญนาคน 12 บาท ทำขวัญคนเจ็บป่วย 12 บาท บ้าง 6 บาท บ้าง

2.3.2 ค่าสมนาคุณ หมายถึง เงินที่ผู้ทำขวัญมอบให้แก่หมอพรหมณ์เพื่อเป็นสินน้ำใจ นอกเหนือจากค่ายกครู จำนวนเงินมากน้อยตามฐานะและตามศรัทธาของผู้ทำขวัญ ส่วนมากจะประมาณ 300 - 500 บาท ต่อการทำพิธี 1 ครั้ง

เครื่องประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญ

เครื่องประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญ เป็นอุปกรณ์ที่ขาดไม่ได้ในการสู่ขวัญเพื่อความเป็นสิริมงคล เครื่องประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญมีหลายอย่าง แตกต่างกันไปตามจุดประสงค์ของการประกอบพิธีกรรมแต่ละประเภท เครื่องประกอบพิธีการทุกอย่างจึงมีความสำคัญ เป็นสัญลักษณ์แทนความเชื่อของชุมชนชาวตำบลบ้านแก้ง เครื่องประกอบพิธีการมีหลายอย่าง เช่น อาหารคาวหวาน ข้าวสาร กล้วย ไข่ต้ม ไก่ ไบ๋ไม้มงคลต่างๆ เช่น ไบ๋เตย ไบ๋คูณ ไบ๋มะยม ไบ๋ยอ ไบ๋บัว ฯลฯ เครื่องประกอบพิธีเหล่านี้จะจัดใส่ในพาขวัญเพื่อให้เจ้าของขวัญประสบความสุขความเจริญ เครื่องประกอบพิธีกรรมมีความสำคัญแตกต่างกันแยกตามประเภทของบทสู่ขวัญ ดังนี้

1.1 **เครื่องประกอบพิธีสู่ขวัญเด็กแรกเกิด** จะจัดใส่ขันแล้วนำไปที่บ้านหมอพรหมณ์ในการทำพิธีไม่ต้องนำเด็กไปด้วย เครื่องประกอบพิธีมีดังต่อไปนี้ ข้าวสาร เงินตามศรัทธา ดอกไม้ กล้วย เทียน ด้ายสายสิญจน์ ไข่ต้ม ขัน

ขั้นตอนการทำพิธีสู่ขวัญเด็กแรกเกิด เมื่อผู้เป็นพ่อแม่และญาติๆ นำขันเครื่องประกอบพิธีไปที่บ้านหมอพรหมณ์แล้วพ่อแม่และญาติก็จะเป็นผู้กล่าวให้หมอพรหมณ์ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับวัน เวลา เพื่อให้หมอพรหมณ์ช่วยตั้งชื่อและให้พรเด็กเพื่อเป็นสิริมงคลด้วย หลังจากนั้นหมอพรหมณ์ก็จะเอาด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือให้กับพ่อแม่เด็กตลอดจนญาติๆ และนำด้ายสายสิญจน์ที่เหลือไปผูกข้อมือให้กับเด็กแรกเกิดที่บ้าน

1.2 **เครื่องประกอบพิธีสู่ขวัญในการแต่งงาน** พิธีแต่งงานก่อนที่จะทำพิธีสู่ขวัญฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ต้องจัดพิธี **สู่ขวัญน้อย** ที่บ้านตนเองก่อน คือช่วงก่อนที่จะเข้าพิธีการสู่ขวัญใหญ่ร่วมกัน ดังนั้นหมอพรหมณ์จะสู่ขวัญน้อยก่อน ใช้พาขวัญเครื่องเดียวกับที่จะเอาไปรวมกัน หลังจากนั้นพิธีสู่ขวัญแต่งงานจะจัดที่บ้านฝ่ายหญิงโดยมีหมอพรหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี และมีเพื่อนบ้าน

ญาติมิตรมาร่วมพิธี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความยินดีกับคู่บ่าวสาวที่แต่งงานกัน และเป็นการแสดงออกให้ชุมชนรับรู้ถึงการยอมรับเป็นสามี – ภรรยา ตามประเพณี วันเวลาในการจัดพิธีมักจะเป็นช่วงสายของวันงาน พิธีสู่ขวัญในการแต่งงานเจ้าภาพจะเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี ดังนี้

พานบายศรีประกอบด้วย ไข่ต้ม กล้วย ข้าวสาร

เครื่องเซ่นผีบรรพบุรุษ ประกอบด้วย อาหารคาว – หวาน เหล้า บุหรี่ หมากพลู

เครื่องบูชาหมอปราหมณ์ ประกอบด้วย น้ำดื่ม ขัน 5 หมาก พลู บุหรี่ ฐูป เทียน เงิน 32 บาท น้ำมัน ใบมะยม

อุปกรณ์อื่นๆ ด้ายสายสิญจน์ ข้าวสาร หมอน

ขั้นตอนการทำพิธีสู่ขวัญแต่งงาน หมอปราหมณ์จะนำอุปกรณ์ทั้งหมดวางลงบนผ้าขาว โดยให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวหันหน้าเข้าหาพานบายศรีฝั่งตรงข้ามกับหมอปราหมณ์ และก่อนทำพิธีหมอปราหมณ์จัดฝ้ายมงคลซึ่งมีลักษณะเป็นปวงสองวงคล้องบนศีรษะเจ้าบ่าวและเจ้าสาว จัดวางมือเจ้าบ่าวและเจ้าสาวในลักษณะไขว้ทับกันระหว่างชายและหญิง บนมือเจ้าสาวจะมีกล้วย ไข่ต้มวางทับอยู่ หลังจากจัดวางอุปกรณ์เรียบร้อยแล้ว หมอปราหมณ์กล่าวนำเพื่อบอกให้ญาติมิตรและผู้ร่วมงานเพื่อเริ่มพิธี ในระหว่างการทำพิธี เมื่อหมอปราหมณ์กล่าวถึงคำว่า “มาเยอขวัญเอย” ผู้ร่วมพิธีก็จะร่วมกันร้องตามและโปรยข้าวสารเพื่อร่วมเรียกขวัญด้วย

ในขณะประกอบพิธีญาติและผู้ร่วมงานจะช่วยกันจับข้อศอกเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจนกระทั่งเสร็จพิธี หมอปราหมณ์จะป้อนข้าวและไข่ต้มให้กับเจ้าบ่าวและเจ้าสาว หลังจากนั้นจึงกล่าวให้ศีลให้พรและสั่งสอนเจ้าบ่าวเจ้าสาวถึงหน้าที่ของตนเอง ขั้นตอนสุดท้ายเป็นการผูกข้อมือให้กับเจ้าบ่าวก่อนเนื่องจากมีความเชื่อว่าผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัว หลังจากผูกข้อมือแล้วก็จะเสียด้ายไข่มุข โดยเอาไข่มุขมาผ่าซีก ถ้าไข่มุขที่ผ่าครึ่งซีกออกมามีลักษณะสวยงามไม่เลอะ ไข่แดงและไข่ขาวไม่แตกกระจายหมอปราหมณ์จะทำนายว่าเจ้าของขวัญคือเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะมีความสุขสบาย ห่างจากโรคภัย แต่ถ้าไข่มุขมีลักษณะตรงกันข้ามหมอปราหมณ์จะแนะนำให้เจ้าของขวัญทำพิธีสะเดาะเคราะห์เพิ่มเติม

1.3 เครื่องประกอบพิธีในการสู่ขวัญนาค พิธีสู่ขวัญนาคนี้จะจัดขึ้นที่บ้านของนาคหรือผู้ที่ประสงค์อุปสมบท ในวันก่อนถึงพิธี 1 วัน โดยมีจุดมุ่งหมายของการประกอบพิธีเพื่อร่วมแสดงความยินดีกับนาคที่กำลังจะบวชเป็นพระและอวยพรให้บรรลุมรรคผลตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ส่วนมากมักเป็นช่วงเวลาบ่ายไปถึงเย็น โดยมีหมอปราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี และมีเพื่อนบ้านญาติมิตรมาร่วมพิธี มีเครื่องประกอบพิธี ดังนี้

ขันบายศรีประกอบด้วย ข้าวสาร กล้วย ไข่ต้ม
 อุปกรณ์สำหรับพระบวชใหม่ ประกอบด้วย สบง จีวร เข็มเย็บผ้า ด้าย กาน้ำ มีดโกน ร่ม
 เครื่องบูชาหมอขวัญ ประกอบด้วย หมาก พลุ เงิน 12 บาท ดอกไม้ ฐูป เทียน
 อุปกรณ์อื่นๆ ประกอบด้วย พระพุทธรูป ม้วนสายสิญจน์ยาว ขันดอกตอก หมอน
 เครื่องไทยทาน

ขั้นตอนการทำพิธี เมื่อได้เวลาทำพิธีสู่ขวัญนาค หมอขวัญจะวางเครื่องประกอบพิธี
 ทั้งหมดไว้บนผ้าขาว หรือผ้าสะอาดแทนก็ได้ อุปกรณ์ทั้งหมดวางล้อมรอบพานบายศรี ผู้ร่วมพิธีนั่งอยู่
 ด้านข้าง นาคและบิดามารดาของนาคนั่งอยู่ตรงข้ามกับหมอพราหมณ์ และคนละฝั่งของพานบายศรี
 มีด้ายสายสิญจน์เชื่อมโยงจากหมอพราหมณ์พาดผ่านพระพุทธรูป และโยงมาถึงนาคเป็นลำดับสุดท้าย
 หลังจากนั้นหมอพราหมณ์เริ่มบอกกล่าวญาติและผู้ร่วมงานช่วยกันตั้งจิตอธิษฐาน จดรูป เทียน และ
 เริ่มการสวดสู่ขวัญ โดยเริ่มจากบทชุมนุมเทวดาที่เป็นภาษาบาลีล้วน หลังจากนั้นจึงเป็นการสู่ขวัญ
 โดยการเชิญขวัญ ปล่อยขวัญ และสอนขวัญ ตามลำดับ เมื่อจบแล้วจะเป็นการกล่าวให้พรผูกข้อมือ
 หมอพราหมณ์จะเป็นบุคคลแรกที่ผูกข้อมือนาค หลังจากนั้นจึงจะเป็นพ่อแม่ญาติมิตรและผู้ร่วมพิธี
 เมื่อครบทุกคนแล้วหมอพราหมณ์จะทำพิธีเสี่ยงทายไข่ต้ม คือ ถ้าไข่ต้มที่แกะออกมาแล้ว มีลักษณะ
 เรียบ ผิวไข่ต้มสวย ไข่ขาวและไข่แดงไม่เป็นน้ำ ก็แสดงว่าเกิดสิริมงคลกับเจ้าของขวัญ แต่ถ้าไข่ต้มมี
 ลักษณะตรงกันข้าม ถือว่าไม่เป็นสิริมงคล หมอพราหมณ์จะแก้เคล็ดด้วยการจัดพิธีสะเดาะเคราะห์

1.4 เครื่องประกอบพิธีในการสู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่ พิธีสู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่จะจัดขึ้นที่
 บริเวณบ้านที่สร้างใหม่ หรือเมื่อย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านหลังใหม่ โดยมีจุดมุ่งหมายของการประกอบ
 พิธีกรรมเพื่อสร้างความมั่นใจ และความเป็นมงคลในการย้ายเข้ามาอยู่อาศัยที่บ้านหลังใหม่ที่ชาวบ้าน
 เชื่อว่าไม้อะไรและสถานที่ที่ปลูกสร้างมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์รักษาอยู่การเข้าไปอยู่ใหม่จึงต้องทำพิธีอนุญาติก่อนเพื่อ
 ความสบายใจ โดยมีหมอพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี และมีญาติมาร่วมพิธี วันเวลาที่จัดหมอพราหมณ์
 เป็นผู้กำหนดให้ เจ้าภาพจะจัดเตรียมสิ่งต่างๆ เพื่อประกอบพิธี และมีขั้นตอนในการประกอบพิธี ดังนี้

พานบายศรีประกอบด้วย ข้าวต้มมัด กล้วย ไข่ต้ม กรวยใบตอง ฐูป ใบเตย ด้าย
 สายสิญจน์

เครื่องเซ่นผีบรรพบุรุษ ประกอบด้วย ข้าวเหนียว กล้วย ขนม อาหารคาวหวาน น้ำ ดอกไม้
 ฐูป เทียน

เครื่องบูชาหมอปราหมณ์ ประกอบด้วย ข้าวสาร น้ำ ฐูปเทียน ดอกไม้ เงิน 40 บาท ใบมะยม

อุปกรณ์อื่นๆ ประกอบด้วย อุปกรณ์ทอผ้า ฟืม ผัง ไม้พันหูก อุปกรณ์ทำไรนา จอบ มีด พร้า เสียม

พืชมงคลติดเสาบ้าน ใบคูณ ใบมะยม ใบยอ ต้นกล้วย อ้อย ใบบัว ดอกเงินดอกทอง แพละเดาะเคราะห์ที่ตั้งไว้ 8 ทิศตามเสาบ้าน ภายในแพละเดาะเคราะห์ มีอุปกรณ์คือ ข้าว ผัก พลู บุหรี่ ปลาร้า น้ำดื่ม เหล้า

อุปกรณ์อื่นๆ ประกอบด้วย พระพุทธรูป เสือ หมอน ที่นอน กระบุงข้าวเปลือก น้ำสะอาด 1 ถัง

ขั้นตอนการประกอบพิธี ภายหลังจากการเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ เรียบร้อยแล้วหมอปราหมณ์จะให้เจ้าของบ้านและผู้ร่วมงานถืออุปกรณ์ต่างๆ ไว้ก่อนเพื่อเดินวนรอบบ้าน 3 รอบ เป็นการเดินเวียนขวา เพื่อบูชาพระรัตนตรัย ในระหว่างเดินวนทั้ง 3 รอบ ชาวบ้านจะช่วยกันกล่าวกับเทวดาเพื่อเป็นการขอพรให้กับเจ้าของบ้าน และผู้ที่อาศัยให้มีความสุข

เมื่อเดินรอบบ้านครบ 3 รอบ ทุกคนจะหยุด อยู่ ณ เชิงบันไดขึ้นบ้าน หมอปราหมณ์จะสมมุติชาวบ้าน 1 คน เป็นเทวดาให้ช่วยดูเชิงบันได หมอปราหมณ์กับชาวบ้านจะนั่งกับพื้นแล้วหมอปราหมณ์ก็กล่าวกับเทวดาใจความว่า จะพาครอบครัวเข้ามาอาศัยอยู่ในบ้านหลังนี้ เทวดาจะอนุญาตหรือไม่ หลังจากนั้นเทวดาจะให้กล่าวคาถา ซึ่งเป็นคำกล่าวเริ่มต้นของบทสวด 3 ครั้ง หมอปราหมณ์กล่าวคาถาโดยใน 2 ครั้ง จะตั้งใจกล่าวผีดก่อนพอถึงครั้งที่ 3 จะกล่าวถูก เมื่อได้รับอนุญาตให้เข้าบ้านได้ แล้วชาวบ้านก็จะนำอุปกรณ์ที่ถือขึ้นไปบนบ้านวางรวมกันไว้ที่มุมใดมุมหนึ่งของบ้าน เมื่อได้เวลาสู่ขวัญก็จะวางอุปกรณ์ในการสู่ขวัญไว้บนผ้าขาว ชาวบ้านและเจ้าของบ้านจะนั่งหันหน้าเข้าหาบายศรี โดยเจ้าของบ้านนั่งอยู่บนเสื่อ และมีหมอนวางไว้ข้างหน้า หมอปราหมณ์จะโยงสายสิญจน์จากพระพุทธรูปวนรอบครอบครัวเจ้าของบ้าน ผ่านบายศรีและหยุดที่หมอปราหมณ์ ในระหว่างเริ่มพิธีจนจบพิธีเจ้าของบ้านจะจับพานบายศรีตลอดเวลา หมอปราหมณ์จะเริ่มกล่าวการสู่ขวัญโดยการบูชาพระพุทธรูปก่อน และสวดสู่ขวัญ ให้ศีลให้พร ผู้ข้อมือ เสี่ยงทายคางไก่และไข่ต้มในตอนท้าย ในระหว่างสู่ขวัญ เมื่อหมอปราหมณ์กล่าวถึงคำว่า “มาเยอขวัญเอย” ผู้ร่วมพิธีจะช่วยกันโปรยข้าวสารใส่เจ้าของบ้าน ส่วนสมาชิกในครอบครัวต้องนั่งพนมมือ และก้มศีรษะบนหมอนตลอดพิธี

1.5 เครื่องประกอบพิธีการสู่ขวัญเฮือน การสู่ขวัญเฮือนหรือการสู่ขวัญบ้านเป็นการประกอบพิธีกรรมเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของคนในบ้าน การสู่ขวัญเฮือนจะกระทำช่วงใดก็ได้ไม่จำเป็นต้องเป็นช่วงสร้างบ้านใหม่ หรืออีกกรณีหนึ่งก็คือช่วงที่คนในบ้านป่วยไข้ เศรษฐกิจในครอบครัวไม่ดี ชีวิตไม่ราบรื่น โดยมีความเชื่อว่าขวัญบ้านขวัญเรือนไม่อยู่ดูแลคนในครอบครัว โดยมีหมอปราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี มีคนในบ้าน และญาติมาร่วมพิธี วันเวลาที่จัดหมอปราหมณ์เป็นผู้กำหนดให้ เจ้าภาพจะจัดเตรียมสิ่งต่างๆ เพื่อประกอบพิธี และมีขั้นตอนในการประกอบพิธี ดังนี้

พานบายศรีประกอบด้วย ข้าวต้มมัด กล้วย ไข่ต้ม กรวยใบตอง กล้วย ใบเตย ด้ายสายสิญจน์ เครื่องเซ่นผีบรรพบุรุษ ประกอบด้วย ข้าวเหนียว กล้วย ขนม อาหารคาวหวาน น้ำ ดอกไม้ กล้วยเทียน

เครื่องบูชาหมอปราหมณ์ ประกอบด้วย ข้าวสาร น้ำ กล้วยเทียน ดอกไม้ เงิน 25 บาท ใบมะยม

ขั้นตอนการประกอบพิธี ภายหลังจากการเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ เรียบร้อยแล้วหมอปราหมณ์จะให้สมาชิกในบ้านมานั่งรวมใกล้กับพานบายศรีซึ่งอยู่ตรงข้ามกับหมอปราหมณ์ จากนั้นหมอปราหมณ์ก็จะทำพิธีสู่ขวัญเสร็จแล้วก็จะให้พรและผูกข้อมือเพื่อเป็นกำลังใจและมีให้สิ่งชั่วร้ายมาทำอันตรายได้

1.6 เครื่องประกอบพิธีการสู่ขวัญคนป่วย พิธีกรรมสำหรับการสู่ขวัญผู้ป่วย เป็นการสู่ขวัญเพื่อให้ผู้ป่วยหายจากการเจ็บป่วยซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สู่ขวัญสะเดาะเคราะห์ พิธีสะเดาะเคราะห์จัดขึ้นที่บ้านของผู้ป่วย โดยมีหมอปราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี และมีเพื่อนบ้านญาติมิตรมาร่วมพิธีตามวันเวลาที่หมอปราหมณ์กำหนด พิธีการสู่ขวัญสะเดาะเคราะห์มีจุดมุ่งหมายเพื่อปัดเป่าทุกข์ร้าย หรือสิ่งอวมงคลที่เกิดกับผู้ป่วยให้หมดไป เจ้าภาพจะเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี ซึ่งมีเครื่องประกอบพิธี ดังนี้

พานบายศรีประกอบด้วย ข้าวต้มมัด ไข่ต้ม ผ้าขาว กล้วย กรวยใบตอง ใบเตย ชัน กล้วย เครื่องบูชาหมอปราหมณ์ประกอบด้วย เงิน 12 บาท น้ำดื่ม นูหรี พลุ หมาย กล้วยเทียน ข้าวสาร

อุปกรณ์อื่นๆ ประกอบด้วย กระบุงข้าวสาร ถาดรอง สร้อยทอง ด้ายสายสิญจน์ หมอน

อุปกรณ์ที่จัดในพิธีสะเดาะเคราะห์ ประกอบด้วย กระพวงที่บรรจุอุปกรณ์สะเดาะเคราะห์ ทำจากกาบกล้วยทำให้เป็นสี่เหลี่ยมแล้วทำช่องเล็กๆ ข้างในอีกครั้ง ทั้งหมดจำนวน 9 ช่อง ภายในแต่ละช่องบรรจุ ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวขาว ธงกระดาษ

ขั้นตอนประกอบพิธีการทำขวัญภายหลังจากการประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์ หมอพรหมณ์จะนำอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีทำขวัญ และอุปกรณ์สะเดาะเคราะห์มาวางบนผ้าขาว ยกเว้นกระทงที่บรรจุอุปกรณ์ต่างๆ จะวางไว้ด้านข้าง และจะนำไปทิ้งภายหลังการสู่ขวัญเสร็จแล้ว หลังจากเสร็จพิธีการสะเดาะเคราะห์แล้ว หมอพรหมณ์ก็จะเตรียมอุปกรณ์สำหรับพิธีสู่ขวัญ โดยหมอพรหมณ์จะโยนด้ายสายสิญจน์พาดผ่านพานบายศรีไปยังผู้เป็นเจ้าของขวัญจะจัดรูปเทียนและเริ่มกล่าวบทชุมนุมเทวดาตามด้วยบทสู่ขวัญ เพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่กับเนื้อกับตัวผู้เป็นเจ้าของขวัญ ในขณะที่หมอพรหมณ์สวดสู่ขวัญอยู่นั้น ผู้เป็นเจ้าของขวัญจะต้องนั่งพนมมือบนหมอนตลอดเวลา ในระหว่างที่หมอพรหมณ์กล่าวถึงคำว่า “มาเยอขวัญเอย” ชาวบ้านที่ร่วมพิธีก็จะช่วยกันโปรยข้าวสาร ใส่ผู้ที่ผู้เป็นเจ้าของขวัญทุกครั้งและตลอดเวลาที่ประกอบพิธี ผู้เข้าร่วมงานจะช่วยกันจับตรงข้อศอกผู้ที่เป็นเจ้าของขวัญเรียกกันว่า “โถมแขนขวัญ”

1.7 เครื่องประกอบพิธีการสู่ขวัญหลวง หมายถึง การสู่ขวัญเพื่อรักษาอาการป่วยของคนเฒ่าคนแก่ การประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญหลวงจะทำให้บ้านของผู้ที่ป่วย โดยจะมีหมอพรหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธีและมีญาติพี่น้องและชาวบ้านผู้ที่เชื่อถือมาร่วมพิธีในเวลากลางดึกขณะที่คนนอนหลับหมดแล้ว วัน เวลาตามที่หมอพรหมณ์กำหนดแต่ต้องไม่นานมาก พิธีสู่ขวัญหลวงเพื่อเป็นการปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกจากร่างกายเช่นเดียวกับการสู่ขวัญผู้ป่วย แต่การสู่ขวัญหลวงจะทำให้เฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่เท่านั้นเพราะต้องสวดติดต่อกันเป็นเวลา 3 คืน โดยมีเครื่องประกอบพิธีกรรม ดังนี้

พานบายศรีประกอบด้วย ข้าวต้มมัด ไข่ต้ม ผ้าขาวพันรอบพานบายศรี กล้วย กรวยใบตอง ใบเตย ชัน ฐูป และ เทียนตามอายุของผู้ป่วย

เครื่องบูชาหมอพรหมณ์ประกอบด้วย เงิน 12 บาท น้ำดื่ม นูหรี พลุ หมาก ฐูป เทียน ข้าวสาร

อุปกรณ์อื่นๆ ประกอบด้วย กระบุงข้าวสาร ถาดรอง สร้อยทอง ด้ายสายสิญจน์ หมอน

อุปกรณ์ที่จัดในพิธีสะเดาะเคราะห์ ประกอบด้วย กระทงที่บรรจุอุปกรณ์สะเดาะเคราะห์ ทำจากกาบกล้วย ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวขาว ธงกระดาษ

ขั้นตอนการประกอบพิธีทำขวัญ ขั้นตอนจะเหมือนกับพิธีการสู่ขวัญคนป่วยทุกประการ แต่จะแตกต่างกันที่เจ้าของขวัญจะเป็นคนเฒ่าคนแก่เท่านั้น เนื่องจากการสู่ขวัญหลวงจะเป็นการสู่ขวัญสะเดาะเคราะห์ให้กับคนเฒ่าคนแก่

1.8 เครื่องประกอบพิธีการสู่ขวัญเจ้านาย หรือการสู่ขวัญเพื่อเป็นสิริมงคล

การประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญ จะมีหมอปราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธีและมีเพื่อนบ้านญาติมิตรมาร่วมงาน วันเวลาในการจัดพิธีจะเป็นไปตามที่หมอปราหมณ์กำหนด พิธีสู่ขวัญเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยมีจุดมุ่งหมายของการประกอบพิธีกรรมเพื่อร่วมอวยพรและนำสิ่งที่เป็นมงคลให้กับชีวิตหลังจากผ่านการเปลี่ยนแปลงชีวิต เช่น ได้รับตำแหน่งที่ใหญ่โตขึ้น ได้เลื่อนขั้นตำแหน่งการงาน ก่อนไปเกณฑ์ทหาร หรือการออกเดินทางไปทำงานต่างประเทศ หรือกลับมาจากการไปทำงานที่ไกลๆ กลับมาบ้านหลังจากที่หายไปนาน ในการจัดงานเจ้าภาพจะจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี ดังนี้

พานบายศรีประกอบด้วย ข้าวสาร ไข่ต้ม ข้าวต้มมัด

เครื่องบูชาหมอสู่ขวัญ ประกอบด้วย บุหรี่ หมาก พลู น้ำมันต์ เงิน 12 บาท ดอกไม้ ภูปเทียน น้ำดื่ม ด้ายสายสิญจน์

โดยมีขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญ การประกอบพิธีเนื่องในโอกาสอันเป็นมงคลนี้ เมื่อหมอสู่ขวัญจัดวางเครื่องประกอบพิธีเสร็จแล้วก็จะเริ่มกล่าวการสวดสู่ขวัญ โดยการให้ผู้เข้าพิธีสู่ขวัญนั่งหันหน้าเข้าหาบายศรีตามทิศที่เป็นมงคลในแต่ละวัน คือ

วันจันทร์	หันหน้าไปทางทิศ	เหนือ
วันอังคาร	หันหน้าไปทางทิศ	ตะวันออกเฉียงเหนือ
วันพุธ	หันหน้าไปทางทิศ	ตะวันออก
วันพฤหัสบดี	หันหน้าไปทางทิศ	ตะวันออกเฉียงใต้
วันศุกร์	หันหน้าไปทางทิศ	ใต้
วันเสาร์	หันหน้าไปทางทิศ	ตะวันตกเฉียงใต้
วันอาทิตย์	หันหน้าไปทางทิศ	ตะวันตก

หมอปราหมณ์จะหันหน้าเข้าหาผู้เป็นเจ้าของขวัญ โดยมีพานบายศรีคั่นกลางระหว่างหมอปราหมณ์และผู้เป็นเจ้าของขวัญ

เมื่อจัดเครื่องใช้และการนั่งตามทิศทางที่เป็นมงคลเรียบร้อยแล้วหมอปราหมณ์ก็จะจุดธูปเทียน บอกกล่าวเทวดา หลังจากนั้นก็เริ่มพิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญ เมื่อการบายศรีสู่ขวัญเสร็จเรียบร้อยแล้ว หมอปราหมณ์ก็จะทำพิธีเสี่ยงทายไข่ต้มพร้อมทั้งผู้ขอมือเป็นลำดับสุดท้าย หลังจากนั้นญาติพี่น้องผู้ร่วมพิธีจึงจะผูกข้อมือให้กับเจ้าของขวัญ

1.9 เครื่องประกอบพิธีในการสู่ขวัญรถ ในการประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญรถจะทำขึ้นเพื่อปัดเป่าสิ่งไม่ดีออกจากรถและก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลต่อเจ้าของรถ และอีกประการหนึ่งก็เพื่อสั่งสอนให้ผู้ขับขี่รถให้มีความระมัดระวังในการขับรถเพื่อให้เกิดความปลอดภัยอย่างสูงสุด พิธีนี้จัดขึ้นที่บ้านเจ้าของรถ โดยมีญาติมิตรและชาวบ้านมาร่วมพิธี เครื่องประกอบพิธีมีดังต่อไปนี้

พานบายศรีประกอบด้วย ข้าวสาร ไข่ต้ม ข้าวต้มมัด เหล้าขาว

เครื่องบูชาหมอขวัญ ประกอบด้วย บุหรี่ หมาก พลุ น้ำมนต์ เงิน 12 บาท ดอกไม้ ภูเทียน น้ำดื่ม ด้ายสายสิญจน์ 1 ใจ

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญรถ เริ่มจากหมอพราหมณ์เตรียมเครื่องบายศรีวางลงบนผ้าขาว จากนั้นก็ให้เจ้าของรถมานั่งตรงข้ามกับหมอพราหมณ์โดยมีบายศรีคั่นระหว่างกลางของเจ้าของรถและหมอพราหมณ์ จากนั้นก็เริ่มสวดบทสู่ขวัญ เมื่อจบแล้วหมอพราหมณ์ก็จะทำพิธีพรมน้ำมนต์ให้กับเจ้าของรถและผู้เข้าร่วมพิธีแล้วนำน้ำมนต์ไปพรมรถและนำด้ายสายสิญจน์ 1 ใจใหญ่ไปคล้องไว้ที่พวงมาลัยรถ จากนั้นก็จะทำพิธีผูกข้อมือให้กับผู้เป็นเจ้าของรถ

การสู่ขวัญในอดีตและปัจจุบัน

การสู่ขวัญหรือการทำขวัญในตำบลบ้านแก้งมีสืบเนื่องมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีพิธีทำขวัญมาตลอดหมอพราหมณ์รุ่นหนึ่งถ่ายทอดบทสู่ขวัญ คำเรียกขวัญให้กับหมอพราหมณ์อีกรุ่นหนึ่ง อาจเป็นคนร่วมตระกูลหรือต่างตระกูลกัน นับเวลาจนถึงปัจจุบันหลายชั่วอายุคน โดยทั่วไปหมอพราหมณ์ถ่ายทอดพิธีทำขวัญโดยมุขปาฐะ แต่มีตำราทำขวัญบางประเภทบันทึกไว้ ชาวตำบลบ้านแก้งมีความเชื่อว่าการทำขวัญทำให้รอดพ้นจากภัยอันตราย ประสบความสุขและมีสิริมงคล จึงทำให้ชาวตำบลบ้านแก้งทำพิธีสู่ขวัญกันมาจนปัจจุบัน แม้ว่าสภาพทั่วไปจะเปลี่ยนแปลงไปพิธีทำขวัญบางประเภทก็ยังเป็นที่ยึดมั่นอยู่มีเพียงพิธีทำขวัญเด็กเกิดใหม่เพียงประเพณีเดียวที่เลิกทำกันไปแล้วแต่จะใช้วิธีการผูกข้อมือแทน ส่วนพิธีทำขวัญที่นิยมทำกันก็จะมีพิธีทำขวัญแต่งงาน พิธีทำขวัญนาค ทำขวัญขึ้นบ้านใหม่ พิธีทำขวัญคนป่วย พิธีทำขวัญหลวง พิธีทำขวัญเจ้านายหรือการทำขวัญเพื่อเป็นสิริมงคลและพิธีทำขวัญรถ แต่บางพิธีก็ลดน้อยลงตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม ในปัจจุบันอาชีพหมอพราหมณ์ก็ลดน้อยลงไปด้วยบางหมู่บ้านจะไม่มีหมอพราหมณ์อาศัยอยู่เลย ถ้ามีการจัดงานที่มีพิธีทำขวัญก็จะเรียนเชิญหมอพราหมณ์มาจากหมู่บ้านอื่น

ในปัจจุบันการทำขวัญบางประเภทในตำบลบ้านแก้งยังเป็นที่สนใจของชาวบ้านอยู่ แต่บางประเภทก็จืดจางเสื่อมความนิยมไปแล้ว มีคนไปในพิธีทำขวัญคราวละหลายๆ แต่ที่ตั้งใจร่วมพิธีมักเป็น

ผู้สูงอายุ คนหนุ่มสาวหรือผู้เล่าเรียนระดับสูงสนใจน้อยกว่าจึงมักไม่ไปร่วมในพิธี ถ้าไปก็จะเป็นในฐานะผู้ร่วมงานหรือผู้สังเกตการณ์

พิธีกรรมการสู่ขวัญของชาวตำบลบ้านแก่ง สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติอย่างเหนียวแน่น และยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในชุมชนด้วย เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมจะมีเครือญาติมาร่วมพิธีกันอย่างพร้อมเพรียง ทั้งในหมู่บ้านเดียวกันและต่างหมู่บ้าน โดยเฉพาะเครือญาติที่เป็นสายตระกูลเดียวกัน นอกจากเครือญาติแล้วเพื่อนบ้านยังคงมีความรักสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำกิจกรรมต่างๆ อีกด้วย การที่คนในสังคมมาร่วมกันประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญเป็นการบ่งบอกถึงความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และยังเป็นโอกาสที่ดีที่ได้มาพบปะสนทนาเรื่องทุกข์สุข การทำมาหากิน และแลกเปลี่ยนข่าวสาร นับเป็นสิ่งที่ดีที่คนในสังคมจะปรับตัวเข้ากับสังคมในสมัยปัจจุบันได้ การประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญของชาวตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิจึงมีบทบาทต่อบทสู่ขวัญของชาวตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ใน 4 ด้านคือ บทบาทด้านความเชื่อ บทบาทด้านการสั่งสอน บทบาทด้านการให้ความรู้ และบทบาทด้านการสร้างขวัญกำลังใจ ต่อไปนี้

บทที่ 5

บทบาทของบทสູ່ขวัญ

การสູ່ขวัญเป็นวักกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้านที่สำคัญอย่างหนึ่งของตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ที่สืบทอดมาเป็นเวลาช้านานจนถึงปัจจุบัน ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและต่างชุมชนด้วยการที่คนในสังคมมาประกอบพิธีกรรมการสູ່ขวัญเป็นการบ่งบอกถึงความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และยังเป็นโอกาสที่ได้มาพบปะสนทนาเรื่องทุกข์สุข การทำมาหากิน และแลกเปลี่ยนข่าวสาร ล้วนเป็นบริบทของสังคมที่ควรศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับบทความของ วิลเลียม บาสคอม (1965 : 281 – 298) ซึ่งให้เห็นว่าเราควรสนใจบริบททางสังคมของคติชน บาสคอมได้ยกตัวอย่างของการเล่านิทานว่า ผู้ศึกษาข้อมูลทางคติชน พบควรสนใจว่า ใครเป็นผู้เล่า ในเวลาเล่านั้นผู้เล่ามีกลวิธีในการเล่าอย่างไร ในการนำเสนอ เช่น ใช้สีหน้าอย่างไร ใช้มือประกอบอย่างไร และต้องสังเกตปฏิกิริยาของผู้ฟังด้วยว่า เป็นอย่างไรนั้น ผู้ฟังนิทานเป็นใคร มีส่วนร่วมอย่างไรขณะที่ฟังนักเล่านิทาน ผู้ฟังมีการหัวเราะบ้างหรือไม่ หัวเราะในตอนไหนของเรื่อง ในงานของบาสคอมนั้น บาสคอมได้เสนอบทบาทหน้าที่ของคติชนไว้ 4 ประการ คือ

1. คติชนกับการเป็นทางออกสำหรับความขัดแย้งและกฎเกณฑ์ทางสังคม
2. คติชนกับการให้การศึกษาและอบรมระเบียบสังคม
3. คติชนกับการถ่ายทอดความเชื่อและพิธีกรรม
4. คติชนกับการสร้างเอกลักษณ์และประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น

ในงานวิจัยนี้ได้นำแนวคิดของบาสคอมมาประยุกต์ใช้กับการวิเคราะห์บทบาทของบทสູ່ขวัญใน 4 บทบาทหลัก คือ

1. บทบาทในการสร้างความเชื่อ
2. บทบาทด้านการสั่งสอน
3. บทบาทด้านการให้ความรู้
4. บทบาทด้านการสร้างขวัญกำลังใจ

ในแต่ละบทบาทหลักทั้ง 4 ดังกล่าวมีรายละเอียด ดังนี้

บทบาทในการสร้างความเชื่อ

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตน ว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับนับถือนี้อาจจะมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรือ อาจจะไม่มีความหลักฐานที่จะนำมาพิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้

มนุษย์มีความเชื่อจำแนกได้หลายประการ เช่น ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โชคลาง ความฝัน วิทยาศาสตร์ ภูตผีวิญญาณ นรกสวรรค์ โหราศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม บทสวดจากตำบลด้านแก้ ปรากฏความเชื่อที่สำคัญ ดังนี้

ความเชื่อเรื่องขวัญ

ขวัญเป็นความเชื่อมาแต่สมัยโบราณเรื่อยมาจนปัจจุบัน โดยมีความเชื่อเรื่องขวัญ ดังต่อไปนี้

มนุษย์มีส่วนประกอบ 2 ส่วนในร่างกายคือ ส่วนที่เป็นรูปธรรมสามารถจับต้องได้ ได้แก่ ร่างกาย อวัยวะส่วนต่างๆ และส่วนที่เป็นนามธรรมซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้ เรียกว่าจิตใจ มนุษย์มีความสุขได้ต้องทำให้ส่วนประกอบทั้งสองส่วนมีความสัมพันธ์กันอย่างดี ถ้าส่วนใดส่วนหนึ่งขาดหายไปก็อาจทำให้ไม่มีความสุข ขวัญเป็นส่วนประกอบหนึ่งที่เป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ ขวัญอยู่กับร่างกายมาแต่กำเนิด มนุษย์ทุกคนมีขวัญประจำทุกคน ขวัญอยู่นอกเหนืออารมณ์ความรู้สึกนึกคิดต่างๆ เมื่อขวัญไม่ได้อยู่ประจำในร่างกายก็จะทำให้มนุษย์เริ่มแสดงอาการอ่อนแอ เจ็บป่วย และเสียชีวิตในที่สุด

การสวดขวัญเป็นการกระทำพิธีที่ทำให้ขวัญกลับมาสู่ตัวเจ้าของขวัญ และทำให้เกิดภาวะปกติ นอกจากขวัญที่อยู่กับมนุษย์แล้วยังพบว่าขวัญอยู่ในสิ่งอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ด้วย เช่น ขวัญบ้าน ขวัญรถ ขวัญข้าว ขวัญวัว-ควาย เป็นต้น

ขวัญมีความสำคัญต่อการมีชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก เพราะขวัญเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเทียบเท่าได้กับองค์ประกอบต่างๆ ของอวัยวะในร่างกายของมนุษย์ ดังนั้นขวัญจึงชอบสิ่งต่างๆ เหมือนมนุษย์ เช่น อาหารอร่อย ชอบความสวยงาม ชอบท่องเที่ยว ชอบคำเยินยอที่อ่อนหวาน ชอบพบปะผู้คนมากมาย จากการศึกษาลักษณะของขวัญอาจกล่าวได้ว่า ตัวหรือร่างกายของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ส่วนขวัญเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตและจิตใจมนุษย์

บทสวดขวัญทั่วไปแทบทุกบทจะมีเนื้อหาที่ยกย่องสรรเสริญและประกอบกับมีความไพเราะ อ่อนหวานในตัว เพื่ออ่อนน้อมให้ขวัญกลับมาสู่ตัว โดยมีเครื่องประกอบพิธีที่ดึงดูดความสนใจให้กับขวัญ เช่น อาหารหวาน เลี้ยงผ้าสวยๆ และญาติมิตรที่มีอยู่มากมายพร้อมหน้ากัน เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้ขวัญกลับมาสู่ร่างกายเร็วขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง

...ฝูงวงษาดายายเบื่องปูเจ้ารู้แล้วตกแต่งปูนแปง แพงค่าฮักลูกแก้วปูนแล้วจึงยอมมามีทั้ง
อัมพาต หวานเอาเครื่องฮับเจ้าเหลือหลาย ทั้งตายายพ่อแม่ เฒ่าแก่ พร้อมสาวบ่าวฮามาช่วยยอ
พาขวัญเบื่องขวาเจ้าอยู่ลีเลียน มาช่วยยอพาขวัญเบื่องซ้ายเจ้าอยู่ลีเลียนแลเวียนขวา นั้นแม่ชายโง
แจกเหล้า ฝูงผู้เฒ่านั่งเฝงบน บัดนี้ข้อยจักเชิญเอาขวัญเอาขวัญผัวเข้ามา เทียมเนื้อมาอยู่เฮื้อในคิง
ข้อยจักเชิญเอาขวัญนางงามให้เข้ามาเทียมคู่แก้ว มาฮอดแล้วตัดดอกชุมพุม บานจุมเจือแมนดอกชด
เค้าตัดดอกข้าวกวอนตา เกษางามตั้งโหลเทียมท้าวใหม่ วันดีขวัญโฉมศรีสองเจ้าก็ให้มาอยู่เต้าในคิง....

...ญาติพี่น้องตายายฝ่ายปูเจ้ารับรู้แล้วว่าตกแต่ง ลูกรักลูกแก้วแต่งแล้วจึงยอมมามีทั้งดอกไม้
หอม หวานเอาเครื่องฮับเจ้าเหลือหลาย ทั้งตายายพ่อแม่ เฒ่าแก่ พร้อมสาวหนุ่มงามมาช่วยยกพาขวัญ
ข้างขวาเจ้าอยู่ใกล้ๆ มาช่วยยกพาขวัญข้างซ้ายเจ้าอยู่ใกล้ๆ และเวียนขวา นั้นเป็นแม่ถูงแจกเหล้า
พวกคนแก่งข้างบน จากนั้นข้าจักเชิญเอาขวัญเอาขวัญผัวเข้ามา คู่ตัวมาอยู่ในกาย ข้าจักเชิญเอาขวัญ
นางงามให้เข้ามาเป็นคู่แก้ว มาถึงแล้วตัดดอกไม้หอม บานแย้มเป็นดอกชดเค้าตัดดอกข้าวข้างตา
เกษางามตั้งโหลคู่หนุ่มใหม่ วันดีขวัญของเจ้าทั้งสองก็ให้มาอยู่ตัวในกาย....

(บทสวดขวัญแต่งงาน)

บัดนี้ ข้อยจักเชิญเจ้าครัวเรือนให้มา อยู่เชิญเอาขวัญลูกเต้ามาเข้าสู่โอง มาเยอขวัญเอย
ขวัญเจ้าฟันไม้เสาทวนเขาอยู่ป่าแฝก ขวัญเจ้าไปฟันไม้เสาแอกเขาอยู่ป่าหนาม หันก็ให้มาสามื้อนี้
วันนี้ ขวัญเจ้าไปฟันไม้เสา ขวัญเขาอบน้ำ ขวัญเจ้าไปฟันสะยัวเขาอยู่โคกค้อยๆ ก็ให้มาสามื้อนี้
วันนี้ ขวัญเจ้าขึ้นโคกสูง ขวัญเจ้าลงโคกค้อยให้ล่อยข้ามตามมา มาเยอขวัญเอย มาพลันอย่าช้า
เชิญทั้งขวัญอ่อนหล้ากุมารมาเข้าสู่ เชิญเอาขวัญเจ้าหมู่เจ้าให้มาเข้าสู่โอง ให้เจ้ามาทรงเฮือนชาน
บ้านใหม่ คันเจ้ามาฮอดแล้วความทุกขอย่าให้มาใกล้ ความไข้อย่าได้มี ทุกคนทุกคนก็ข้าเทอญ.....

จากนี้ ข้าจักเชิญเจ้าครัวเรือนให้มา อยู่เชิญเอาขวัญลูกเต้ามาเข้าสู่เรือนให้รีบมาขวัญเอย
ขวัญเจ้าฟันไม้เสาใหญ่พักอยู่ป่าแฝก ขวัญเจ้าไปฟันไม้เสาแรกพักอยู่ป่าหนามหันก็ให้มาในวันนี้
ขวัญเจ้าไปฟันไม้เสา ขวัญพักอาบน้ำ ขวัญเจ้าไปฟันไม้ที่ใช้ทำเครื่องหลังคาพักอยู่โคกลาดชันนิตๆ ก็
ให้มาในวันนี้ ขวัญเจ้าขึ้นโคกสูง ขวัญเจ้าลงหุบดินให้ล่อยข้ามตามมา มานะขวัญเอย มาพลัน
อย่าช้า เชิญทั้งขวัญอ่อนที่สุดขวัญกุมารมาเข้าสู่ เชิญเอาขวัญเจ้าหมู่เจ้าให้มาเข้าสู่เรือน ให้เจ้ามา
อยู่เรือนชานบ้านใหม่ ถ้าเจ้ามาถึงแล้วความทุกขอย่าให้มาใกล้ ความเจ็บไข้อย่าได้มี ทุกคนทุกคนก็
ข้าเทอญ.....

(บทสวดขวัญขึ้นบ้านใหม่)

จากการศึกษาพิธีกรรมการสู่ขวัญตามท้องถิ่นต่างๆ มักจะมีการสรุปผลการวิจัยกับจำนวนขวัญว่ามีอยู่ 32 ขวัญ ประจำตามอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย จากบทสู่ขวัญตำบลบ้านแก้งได้กล่าวถึงจำนวนขวัญที่ชัดเจนว่ามี 32 ขวัญ แต่ในบทสู่ขวัญจะมีการกล่าวถึงเพียงไม่กี่ขวัญ และเป็นการกล่าวในลักษณะทางกายภาพ ซึ่งจะทำให้สามารถจินตนาการถึงรูปร่างลักษณะของขวัญได้

ตัวอย่าง

.....เจ็บใช้ทั้งภายในภายนอก ให้หายออกแวนไกล ขวัญหนีไปฝากฟ้า ประกาศให้ขุนช้า เสียกเอาขวัญ ทั้งมวลพลันเข้ามาสู่ เข้ามาอยู่ในตน คนเจ็บใช้โฮมขวัญให้ได้สามสิบสอง ตามทำนองแต่เกิด ขวัญกำเนิดสามสิบสอง ให้มาอยู่ครองในเนื้อมือนี่วันนี้ มาเยอขวัญเอ๋ย ขวัญให้มาอยู่หัวปักปิ่นเกล้า น้ำมันเข้าทาหอม ขวัญขนและขวัญคิ้ว ขวัญนิ้วซ้ายและนิ้วขวา ขวัญบาทาทังคู้ เก็บแก้วอยู่ฮับรอง เจ้าอย่าร้องพาด่วน ฟ้ำฮ้องฮ่วนฮีบกลับ ขวัญตาให้มาอยู่ตาสองก้า เจ้าอย่าหลงหล้าเล่นดูตาย เชิญขวัญเจ้ามาอยู่กายทุกแห่ง ขวัญแข้งและขวัญขา ก็ให้มาสามมือนี่วันนี้.....

...เจ็บใช้ทั้งภายในภายนอก ให้หายออกห่างไกล ขวัญหนีไปฝากฟ้า ประกาศให้ขุนช้า เรียกเอาขวัญ ทั้งหลายทั้งมวลพลันเข้ามาสู่ เข้ามาอยู่ในตน คนเจ็บใช้รวมขวัญให้ได้สามสิบสอง ตามทำนองแต่เกิด ขวัญกำเนิดสามสิบสอง ให้มาอยู่ครองในตัววันนี้ มานะขวัญเอ๋ย ขวัญให้มาอยู่ศีรษะปักปิ่นเกล้า น้ำมันหอมทา ขวัญขนและขวัญคิ้ว ขวัญนิ้วซ้ายและนิ้วขวา ขวัญบาทาทังคู้รองเท้าแก้วอยู่ฮับรอง เจ้าอย่ารีบด่วน ฟ้ำร้องก็ให้รีบกลับ ขวัญตาให้มาอยู่ตาสองข้าง เจ้าอย่าระเริงเล่นดูตาย เชิญขวัญเจ้ามาอยู่กายทุกแห่ง ขวัญน่องและขวัญขา ก็ให้มาในวันนี้.....

(บทสู่ขวัญคนป่วย)

ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์

สิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจเหนือธรรมชาติทั้งหลายที่ก่อให้เกิดความกลัวจึงมีวิธีการหาทางออกโดยการประกอบพิธีต่างๆ ขึ้น เพื่อให้ความกลัวนั้นลดน้อยลง เป็นความเชื่อที่มีผลทางด้านจิตใจของมนุษย์เป็นอย่างมาก และความเชื่อเหล่านี้ทำให้สังคมมีระเบียบและอยู่ร่วมกันได้อย่างร่มเย็น ความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติที่พบในบทสู่ขวัญนั้น คือความเชื่อที่มีต่อเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ โดยกล่าวถึงเพื่อเชิญให้มาร่วมในงานพิธีกรรม การสู่ขวัญเพื่อความเป็นสิริมงคลให้กับเจ้าของขวัญ บ้างก็กล่าวว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเหล่านี้จะช่วยดลบันดาลให้ขวัญกลับสู่ร่างได้เร็วขึ้นช่วยป้องกันและคุ้มครองไม่ให้เกิดอันตราย

ตัวอย่าง

...บัดนี้ข้าจักเชิญเอาขวัญกุมารอ่อนน้อย หน้าขึ้นชันโสภา ขออันเชิญเทวดาตนองอาจ
ตนรักษาทวยราษฎร์หมู่นิกร ขอให้ลงมาช่วยวอนเอาขวัญอ่อนน้อย ขวัญหัวเจ้าไปตกหล่มแลงไพร
ขวัญเจ้าไปเล่นในนทีก็ให้มาอย่าช้า ขวัญเจ้าไปเที่ยวค้าเมืองฝักให้มาสามีอันนี้ มาเยอขวัญเอ๋ย...

...จากนั้นข้าจักเชิญเอาขวัญกุมารอ่อนน้อย หน้าขึ้นสดโสภา ขออันเชิญเทวดาตนองอาจ
ตนรักษาทวยราษฎร์หมู่นิกร ขอให้ลงมาช่วยอ้อนวอนเอาขวัญอ่อนน้อย ขวัญศีรษะเจ้าไปตกหล่ม
และพงไพร ขวัญเจ้าไปเล่นในนทีก็ให้มาอย่าช้า ขวัญเจ้าไปเที่ยวค้าขายเมืองฝักให้มาในวันนี้ มานะ
ขวัญเอ๋ย...

(บทสวดขวัญเด็กแรกเกิด)

...ศรี ศรี สิทธิพระพรบรรณ วิเศษ อติเรกเดโช ชยตุภวังชยมังคลังโต โลมัง สุขังพลัง
อวาวะวิวาโห ชยมหามงกุฏ วันนั้นแม่นวันดี วันดีดี อมุดตะโชค โดกใบนี้แม่นโดกไม้จันทร์ ชนใบนี้
แม่นชันไม้แก้ว ขุนนางขุนแม่นแล้วจึงได้แต่งพาขวัญ อยู่สอนลอนชะล้าย มีทั้งฝ้ายผูกแขนแขวนใส่
ก้อย บัดน้อยสร้อยสังวาลย์ อาหารหลายเหลือ มาสัพพะพร้อมชูอันทั้งพลูพันและหมากพลูพันและ
หมากจีบ ฟ้าวางฮีบเดาตามาหอมฮ้องเข้า เหล้าก้องแก้วใส่พาขวัญ ขวนกันมาม่วนเฝ้าเข้าด้อมกล้วย
ใบศรี มีทั้งไขหน่วยดีเกลี้ยงปอดพระยอดให้ทศพลญาณ...

...ศรี ศรี สิทธิพระพรบรรณ วิเศษ อติเรกเดโช ชยตุภวังชยมังคลังโต โลมัง สุขังพลัง
อวาวะวิวาโห ชยมหามงกุฏ วันนี้เป็นวันดี วันดีดี อมุดตะโชค โดกใบนี้เป็นโดกไม้จันทร์ ชนใบนี้เป็น
ชันไม้แก้ว ขุนนางตกแต่งถูกต้องแล้วจึงได้เตรียมพาขวัญ อยู่มากมายหลายหน้า มีทั้งฝ้ายผูกแขน
แขวนใส่นี้กล้วย ลูกบัดน้อยสายสร้อยสังวาลย์ อาหารมากมายหลายอย่าง มาพร้อมสรรพมีทั้งพลูพัน
และหมากพลูพันและหมากจีบ ฟ้าวางฮีบมาหอมฮอบอวล เหล้าขวดแก้วใส่พาขวัญ ขวนกันมา
สนุกสนานมีเข้าด้อมกล้วยใบศรี มีทั้งไขใบดีเกลี้ยงปอดดั่งพระยอดให้ทศพลญาณ...

(บทสวดขวัญแต่งงาน)

...โอมสิริสวาม เทพดาตนหนึ่ง ชื่อว่าเทพประสิทธิ์ องค์ถ้วนสิ่งศักดิ์ถ้วนหน้าชื่อว่าเทพประสาท
ขอเชิญชอกขวัญให้เอาขวัญมา ขวัญไปอยู่ภูผาแลเถื่อนถ้ำทำน้ำและเมืองผี เจ้าจงเป็นไมตรีสับถ้อยคำ
นำเอาขวัญอ่อนน้อยคืนมา แม่นว่าจะเกิดเป็นเทวดาแลครุฑนาค เจ้าจงแต่งของฝากไปหา...

...โอมสิริสวาม เทพดาตนหนึ่ง ชื่อว่าเทพประสิทธิ์ องค์ถ้วนสิ่งศักดิ์ถ้วนหน้าชื่อว่าเทพประสาท
ขอเชิญค้นหาขวัญให้เอาขวัญมา ขวัญไปอยู่ภูผาและป่าถ้ำทำน้ำและเมืองผี เจ้าจงเป็นไมตรีสับ
ถ้อยคำ นำเอาขวัญอ่อนน้อยคืนมา ถ้าหากว่าจะเกิดเป็นเทวดาและครุฑหรือพญานาค เจ้าจงเตรียม
ของฝากไปให้...

(บทสวดขวัญหลวง)

.....แต่นี้เมื่อหน้าขวัญเจ้าให้อยู่มันยืนนาน ตลอดกาลอายุไซ้ ให้ขวัญเจ้ามันเหมือนขวัญเจ้าจักรวาล ให้เจ้ามันเที่ยงเหมือนพระนิพพาน อย่าคลาดคล้อย อยู่มันแล้วสวัสดิ์ สา ชะยะที่หมายโก โหตุ ...

.....จากนี้หรือวันข้างหน้าขวัญเจ้าให้อยู่มันคงยืนนาน ตลอดกาลอายุไซ้ ให้ขวัญเจ้ามันคงเหมือนขวัญเจ้าจักรวาล ให้เจ้ามันเที่ยงเหมือนพระนิพพาน อย่าคลาดคล้อย อยู่มันคงแล้วสวัสดิ์ สา ชะยะที่หมายโก โหตุ ...

(บทสวดขวัญคนป่วย)

...ยังมีพญาผู้มีบุญองค์หนึ่งเสด็จมาจากเมืองหมั่นคำทอง มาแสวงหาของสถานที่ตั้งบ้าน เพื่อปลูกสร้างให้อยู่ร่มอยู่เย็น ความเป็น ชื่น เชิด ขวาง จังไฮบ่อมีพ้อ จึงตั้งต่อปลูกแปลงไป พระเมตตริยโพธิเจ้า ว่าดี บ่อนนี้ บ่อนพระเจ้าโผดสัตว์ตะนะกร บ่อนนางธรรณีเอาค่าปลูกไว้ พระก่อนให้ว่าอยู่สวัสดิ์ หมื่นพันปีบ่อมีโพธิยกมาต้องบัดนี้เจ้าสินั่งอยู่ห้องแก้ว กองเงินกองคำ เขาสินำแก้วแหวนมาให้กับทั้งข้อยข้าช่วงให้ใช้หลูหล่งไหลมา มีศักดาฤทธิ์ธองอาจ ผูกหมัญญาติชิได้แต่งของฝากมาหา...

...ยังมีพญาผู้มีบุญองค์หนึ่งเสด็จมาจากเมืองหมั่นคำทอง มาแสวงหาจับจองสถานที่ตั้งบ้าน เพื่อปลูกสร้างให้อยู่ร่มอยู่เย็น ความเป็นจัญไรไม่มี จึงตั้งต่อปลูกสร้างไป พระเมตตริยโพธิเจ้า ว่าดี ที่ตรงนี้ เป็นที่พระเจ้าโปรดสัตว์ ที่ตรงนั้นนางธรรณีเอาทองคำปลูกไว้ พระก่อนให้ว่าอยู่สวัสดิ์ หมื่นพันปีไม่มีโพธิยกมาต้อง จากนี้เจ้าจะนั่งอยู่ห้องแก้ว กองเงินกองทอง เขาจะนำแก้วแหวนมาให้กับทั้งข้า และบริวารให้ใช้หลูหล่งไหลมาตลอด มีศักดาฤทธิ์ธองอาจ ผูกหมัญญาติชิได้เตรียมของฝากมาให้...

(บทสวดขวัญขึ้นบ้านใหม่)

...เชิญพญาอินทร์พระยาพรหม ลงมาช่วยผู้ให้ได้นอนกินอยู่สุขเฮือง

...เชิญพญาอินทร์พระยาพรหม ลงมาช่วยเพราะเป็นผู้ให้ทรัพย์สินเงินทองให้ได้กินได้ใช้อย่าง รุ่งเรือง

(บทสวดขวัญเจ้านาย)

ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม

ฤกษ์ยาม หมายถึง เวลาที่เหมาะสมในการกระทำงานมงคลหรือกิจการงานต่างๆ ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามจึงสืบทอดกันมาอย่างช้านาน เนื่องจากกระทำสิ่งใดๆ ในวันและเวลาที่ดีมักจะส่งผลของการกระทำนั้นดีไปด้วย ฤกษ์ยามจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการประกอบกิจกรรมประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะพิธีการสู่ขวัญ ซึ่งถือว่าเป็นพิธีมงคล การกำหนดวันเวลาที่เหมาะสมจึงเป็นการเสริมกำลังใจได้อีกทางหนึ่ง โดยปกติบทสวดขวัญจะกล่าวถึงเฉพาะฤกษ์ที่ดีเท่านั้น ส่วนฤกษ์ที่ไม่ดีหรือวันที่ไม่ดีก็จะไม่กล่าวถึง

คำกล่าวในบทสູ່ขวัญแสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามมักอยู่ตอนต้นบท โดยมีคำกล่าวที่คล้ายคลึงกัน

ตัวอย่าง

ศรี ศรี สิทธิพระพรบรรณ วิเศษ อติเรกเดโช ชยตฤวงษมมังคลังโต โลมัง สູซัง พลัง
อวาทะวิวาโ ชยมหามงคูล วันนี้แม่นวันดี วันดีถิ อมุตตะโชค.....

ศรี ศรี สิทธิพระพรบรรณ วิเศษ อติเรกเดโช ชยตฤวงษมมังคลังโต โลมัง สູซัง พลัง
อวาทะวิวาโ ชยมหามงคูล วันนี้เป็นวันดี วันดีถิ อมุตตะโชค.....

(บทสູ່ขวัญแต่งงาน)

ศรี ศรี สิทธิไชยมังคลานาคี สวัสดิ์ยามโยชน์เคราะห์ร้ายโหดหายหนี อันตรายราศีหาล่วงเชิญ
ขวงฮ้ายสุหนี เคราะห์เชิญมีวินาศ บิศาจหนีไกล พุทธรูปข่มแพ้เดชะผุ้มารธรรมบันดาร์ผันถิ
เคราะห์ฮ้ายฮีบเซหนี สังฆาติผุ้ฮ้ายยังเทียมตน ใจกังวลเดื่ออดฮ้ายลัเคราะห์ฮ้ายหนี ฮ้ายชะใน
วันนี้ (ตีฮ้องสามที)

ศรี ศรี สิทธิไชยมังคลานาคี สวัสดิ์ยามโยชน์ เคราะห์ร้ายให้หายหนี อันตรายราศีหาล่วงเรื่อง
ไม่ดีให้หายหนี เคราะห์เชิญที่มีให้วินาศ ปีศาจให้หนีไกล พุทธรูปข่มผุ้มารให้พ่ายแพ้ธรรมบันดาร์ให้
ช่วยสงเคราะห์ร้ายริบถอยหนี สังฆาติผุ้ร้ายยังเทียมตน ใจกังวลเดื่ออดริบเคราะห์ทุกอย่างให้หาย
หนี ฮ้ายชะในวันนี้ (ตีฮ้องสามที)

(บทสູ່ขวัญนาค)

ศรี ศรี สิทธิมังคละ สູภะสวัสดิ์วิเศษ อติเรกชัยศรีสวัสดิ์ จงมีแกผุ้ข้าทั้งหลายทั้งนรเทพนาค
ครุฑ เทวบุตรเทพยดา อินพรหมยมราช จตุราชทั้งสี่ ทุกที่พร้อมจักรวาลทั้งภูมิสถานเจ้าที่ จึ่งพร้อม
กันมาขึ้นชมยินดีเชิงมั่งละราศีอันวิเศษ วันนี้พระเกษเข้าสุราศี เป็นวันดีสุดขนาดอินทะพาสพร้อมตรี
ยางค์ ทั้งนาวางค์คาคคู้ พร้อมกันอยู่สอลอน อาทิตย์จรจันทะริก ถึกหน่วยชื่อว่า อุดมะราศี
เป็นวันดี วันดีถิอมุตตะโชค อุดตมะ โยคอุตตะมะราชา ตุตตมะชัยยา อุดตมะเสฏฐาวันนี้เป็นวัน
ลาภะอันล้ำเลิศ ประเสริฐมั่งคูลปูนแปดดีแต่งแล้ว พาชขวัญแก้วยอยอมา...

ศรี ศรี สิทธิมังคละ สູภะสวัสดิ์วิเศษ อติเรกชัยศรีสวัสดิ์ จงมีแกผุ้ข้าทั้งหลายทั้งวานร
เทพ พญานาค พญาครุฑ เทวบุตร เทพธิดา อินพรหมยมราช จตุราชทั้งสี่ ทุกที่พร้อมจักรวาลทั้ง
พระภูมิเจ้าที่ จึ่งพร้อมกันมาขึ้นชมยินดีเชิงมั่งละราศีอันวิเศษ วันนี้พระเกษเข้าสุราศี เป็นวันดีสุด
ขนาดอินทะพาสพร้อมตรียางค์ ทั้งนาวางค์คาคคู้ พร้อมกันอยู่มากหน้าหลายตา อาทิตย์จรจันทะริก
ถูกชื่อว่า อุดมะราศี เป็นวันดี วันดีถิอมุตตะโชค อุดตมะ โยคอุตตะมะราชา ตุตตมะชัยยา อุดตมะ
เสฏฐาวันนี้เป็นวันที่มีลาภอันล้ำเลิศ ประเสริฐมั่งคูลตกแต่งดีแล้ว พาชขวัญแก้วยกมา...

(บทสູ່ขวัญนาค)

ศรี ศรี สิทธิชัยตุ ภวัรงค์ ชัง มังคละดิถี วันนี้เป็นวันดี วันดีฤกษ์ฤกษ์ก็ถูกหน่วยชื่อว่ามหามงคล ยังมีพญาผู้มีบุญองค์หนึ่งเสด็จมาจากเมืองหมั่นคำพอง มาแสวงหาของสถานที่ตั้งบ้าน.....

ศรี ศรี สิทธิชัยตุ ภวัรงค์ ชัง มังคละดิถี วันนี้เป็นวันดี วันดีฤกษ์ฤกษ์ก็ถูกหน่วยชื่อว่ามหามงคล ยังมีพญาผู้มีบุญองค์หนึ่งเสด็จมาจากเมืองหมั่นคำพอง มาแสวงหาของสถานที่ตั้งบ้าน.....

(บทสวดวันขึ้นบ้านใหม่)

ศรี ศรี สิทธิพระพร บวรแนววิเศษวันนี้เป็นวันดี ขวัญเจ้าหนีให้เข้ามาสู่ มาอยู่เนื่ออยู่คิง ควรสามสิบสองขวัญเจ้าไปอยู่ดอมเสือกให้มา.....

ศรี ศรี สิทธิพระพร บวรแนววิเศษวันนี้เป็นวันดี ขวัญเจ้าหนีให้เข้ามาสู่ มาอยู่ในตัวอยู่ในกาย ควรสามสิบสองขวัญเจ้าไปอยู่กับเสือกให้มา.....

(บทสวดวันคนป่วย)

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพุทธศาสนา

ศาสนาเป็นสิ่งที่มามีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์เป็นอย่างมาก พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย และชาวอีสานส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นจึงมีวิธีการนำเอาศาสนามาผสมผสานกับพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องไตรลักษณ์ อันได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งเป็นความเชื่อที่สำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นหลักคำสอนที่ทำให้มนุษย์ทั้งหลายมองเห็นความสุขที่แท้จริงในการดำเนินชีวิตและทำให้รู้จักชีวิตได้มากขึ้น ในบทสวดวันนาจะกล่าวถึงไตรลักษณ์ โดยแสดงให้เห็นว่าถ้าเชื่อถือตามหลักไตรลักษณ์จะทำให้ชีวิตมีความสุข

ตัวอย่าง

.....เจ้าจักได้พลัดพรากห้องเคหาจักได้ลาปีตามารดา ออกไปบวชสร้างผนวกในศาสนา เจ้าก็คิดเห็นสังขารเป็นทุกข์อนิจจังอนันตาทบมันเที่ยงอยู่บิดเบี่ยงไปมา เป็นอนิจบเลิกลแล้ว บ่ได้ขาดจากมารณา.....อยู่ในโลก ขอให้พ้นจากโศกโศกาให้ได้เกิดในดุสิตา ถ้าเลิกลเมืองแก้วเกิดนิรพานเป็นที่สุขสำราญลือเดชขอให้พ้นจากทุกข์เวทนอยู่สวัสดิ์ สัตตะธัมมา วุฒิธรรมทั้ง 7 ประการ คือ อายุ วัณณะ สุขะ พละ อโรคยะถ้วน 5 ปฏิภานะถ้วน 6 อธิปไตยะ ถ้วน 7 เสด็จเข้ามารักษายังขันธะสันดานแห่งเจ้าตราบต่อเท่าห้าพัน พระวัสสาที่ข้าเทอญ.....

.....เจ้าจักได้พลัดพรากห้องเคหาจักได้ลาปีตามารดา ออกไปบวชสร้างผนวกในศาสนา เจ้าก็คิดเห็นสังขารเป็นทุกข์อนิจจังอนันตาทเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงเอนเอียงไปมา เป็นอนิจาไม่เลิกลแล้ว ไม่ได้ขาดจากมารณา.....อยู่ในโลก ขอให้พ้นจากโศกเศร้าให้ได้เกิดในดุสิตา ถ้าเลิกลเมืองแก้วเกิดให้พ้นทุกข์ เป็นที่สุขสำราญลือเดชขอให้พ้นจากทุกข์เวทนาให้อยู่สวัสดิ์ สัตตะธัมมา วุฒิธรรมทั้ง 7 ประการ คือ อายุ วัณณะ สุขะ พละ อโรคยะถ้วน 5 ปฏิภานะถ้วน 6 อธิปไตยะ ถ้วน 7 เสด็จเข้ามารักษายังขันธะสันดานแห่งเจ้าตราบถึงห้าพันปี พระวัสสาที่ข้าเทอญ.....

(บทสวดวันนาจะ)

นอกจากหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องพระพุทธรูป คือเรื่องบุญ และกรรม ผลของการทำความดี คือการประพาศิธรรม ส่วนผลของการทำความชั่วคือได้รับกรรม บุญกรรมเป็นตัวกำหนดชีวิตมนุษย์ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต การประพาศิธรรมไว้มากจึงส่งผลให้ได้รับแต่คุณงามความดี สิ่งดีๆ ในชีวิตทั้งรูปร่าง ฐานะ หน้าที่ การงาน สุขภาพอนามัย ความเชื่อเรื่องบุญกรรมที่ปรากฏในบทสวดจึงเป็นการสั่งสอนให้ประพาศิปฏิบัติแต่สิ่งดี เพื่อส่งผลในอนาคตจะได้มีแต่ความสุขสบาย

ตัวอย่าง

...ปรากฏเรื่องลือชาในศาสนาของพระพุทธเจ้า ให้เดชเหมือนดังแสงสุริยาอาทิตย์ ประสิทธิ
เทโวโรหธาราช เป็นดังอินทธาราชทำภูมินทร์ ทั้งแดนดินโดยอ่อนน้อมทุกท่านทั่ว สาธุการ

...ปรากฏเรื่องลือชาในศาสนาของพระพุทธเจ้า ให้เดชเหมือนดังแสงสุริยาอาทิตย์ ประสิทธิเทโว
โรหธาราช เป็นดังอินทธาราชทำภูมินทร์ ทั้งแดนดินโดยอ่อนน้อมทุกท่าน สาธุการ

(บทสวดวิญญาค)

...ตามภาษาเด็กอ่อนชะช่อนหน้าแล้วใหญ่เป็นคน คำกำวลคั้งแค้นหนักหน่วงแน่นในใจคิด
อะไรบ่แล้ว คิดแล้ว อยากไปบวชในศาสนาคิดถึงคุณบิดามารดา เป็นอันยิ่งเจ้าก็จึงอำลาอุสาห์เข้ามา
บวช สร้างผนวกเป็นสามเณรเข้าก็เรียนสิกขาบทพระธรรมได้แล้วอายุได้ยี่สิบปีคักแม่พ่อก็จึงหา
บอกศรัทธา ได้จีวรและผ้าผาด บางพ่องได้โตกด้วยแลคั่นที่ เหล็กจานดีอันคมกล้ำกับทั้งเสื่อสาด
อาสนาทั้งศิลาแลเหมือนหมาก ดูหลากด้วยบริวาร เป็นของทานอันล้ำยิ่ง

...ตามภาษาเด็กอ่อนพอไม่นานก็จะโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ มีเรื่องต่างๆ เข้ามาทำให้คับข้องใจคิด
อะไรไม่ลุล่วง จึงอยากไปบวชในศาสนาเพื่อทดแทนคุณบิดามารดา เป็นอันยิ่งเจ้าก็จึงอำลาอุสาห์เข้า
มาบวช สร้างผนวกเป็นสามเณรเข้าก็เรียนสิกขาบทพระธรรมได้แล้วอายุได้ยี่สิบปีบริบูรณ์ฝ่ายพ่อแม่จึง
บอกศรัทธาแก่ญาติมิตร ได้จีวรและผ้าผาด บางพ่องได้โตกด้วยแลคั่นที่ เหล็กจานดีอันคมกล้ำกับทั้ง
เสื่อสาดอาสนาทั้งศิลาแลเหมือนหมาก ดูหลากด้วยบริวาร เป็นของทานอันล้ำยิ่ง

(บทสวดวิญญาค)

...อย่าได้คิดคั่งข้องหรือหยาบให้เจ้ามีเสียนพระวินัยปิฎกขัดตาไขเอียงฮอด ยุ่งแจ้งฮอดโสดา ให้
เจ้าได้เทศนาสอนสั่ง เป็นเจ้านั่งพิจารณาขอให้มียายุยานเป็นสมการยศกว้างอยู่สืบสร้างในธรรม
ให้มีใจกรุณายิ่งกว่าเก่า จงให้ได้เป็นเจ้าผ่านทั้งยศ ปรากฏเรื่องลือชาในศาสนาของพระพุทธเจ้า ให้
เดชเหมือนดังแสงสุริยาอาทิตย์...เขียนกัมมัฏฐานได้ดีถ้วน ได้ครอบถ้วนทุกอัน แปรหมื่นสี่พันพระ
ธรรมชั้นให้เจ้ารู้ อย่าได้หวัคึกปัญญามีสมัคคาเพียงพัวพร้อมใจอ่อนน้อมในธรรม เจ้าอย่าคิด
นำทางโลกขอให้พ้นจากโศกโศกาให้เจ้ามีความสุขอย่าเดือดร้อนทุกคำเข้า...

...อย่าได้คิดตั้งข้อหิระทัยให้เจ้ามีเรียนพระวินัยปิฎกธรรมาโฆให้เห็นถึงแสงสว่างถึงโสดา ให้เจ้าได้เทศนาสอนสั่ง เป็นผู้สั่งพิจารณาขอให้มีความเป็นสมการยศกว้างอยู่สืบสร้าง ในธรรมให้มีใจกรุณายิ่งกว่าเก่า จงให้ได้เป็นผู้มีศตบรดาศกดีปรากฏชื่อเลื่องลือหาใน ศาสนาของพระพุทธเจ้า ให้อำนาจวาสนาเหมือนดังแสงพระอาทิตย์....เรียนกันมีฐานได้ถึถ้วน ได้ ครบถ้วนทุกอัน แปรหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นให้เจ้ารู้ อย่าได้หวัคคิดไม่ดีให้มีสติปัญญาสามัคคี พราพร้อมใจอ่อนน้อมในธรรม เจ้าอย่าคิดในทางโลกขอให้พ้นจากโคกเศร้าให้เจ้ามีความสุขอย่า เดือดร้อนทุกคำเข้า...

(บทสู่ขวัญาค)

ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งมงคล

สิ่งที่เป็นมงคลเป็นสาเหตุทำให้เกิดสิ่งที่เป็นความเจริญรุ่งเรือง ความสุขสบาย สิ่งที่เป็นมงคล มักปรากฏในลักษณะของวัตถุมงคล ซึ่งนำมาใช้ในการประกอบพิธีจะทำให้การประกอบพิธีนั้นเกิด ความสบายใจแก่ผู้เป็นเจ้าของขวัญ เครื่องใช้ในพิธีจึงมีแต่ชื่อที่เป็นมงคล เช่น การกล่าวถึงพาน บายศรีซึ่งประกอบด้วยอุปกรณ์ต่างๆ มากมายที่เป็นสิ่งมงคล เพื่อทำพิธีเรียกขวัญให้มาอยู่กับ ตัวโดยเร็ว

ตัวอย่าง

..... อยู่สอลอนชะล้าย มีทั้งฝ่ายผูกแขนแขวนไส้ก้อย บัดน้อยสร้อยสังวาลย์ อาหารหลาย เหลือ มาสัพพะพร้อมชูอันทั้งพลุพันและหมากพลุพันและหมากจีบ ฟ้าวางฮีบเดาตามาหอมยวงเข้า เหล้าก้องแก้วใส่พานขวัญ ขวนกันมาม่วนเต้าเข้าต้มกล้วยใบศรี มีทั้งไขหน่วยดีเกลี้ยงปอดพระยอดให้ ทศพลญาณ.....

..... อยู่มากมายหลายอย่าง มีทั้งด้ายผูกข้อมือแขวนไส้นี้วก้อย ลูกบัดน้อยสายสร้อยสังวาลย์ อาหารหลายอย่าง มีพร้อมทั้งพลุพันและหมากพลุพันและหมากจีบ ธิบวางธิบมาหอมอบอวล เหล้า ขวดแก้วใส่ในพานขวัญ ขวนกันมาสุนัขสนานมีเข้าต้มกล้วยใบศรี มีทั้งไขใบดีเกลี้ยงปอดดังพระยอดให้ ทศพลญาณ.....

(บทสู่ขวัญแต่งงาน)

การกล่าวถึงฝ่ายเป็นอุปกรณ์สำคัญในพิธีสู่ขวัญ มักมีคำกล่าวถึงลักษณะที่เป็นมงคลของฝ่าย ซึ่งจะต้องใช้ผูกข้อมือเจ้าของขวัญ ฝ่ายที่ได้รับการตกแต่งมาอย่างดีถือว่าเป็นฝ่ายที่เป็นมงคลกับชีวิต

ตัวอย่าง

.....ศรี ศรี สิทธิพระพร บวรดวงล้ำเลิศ ฝ่ายแก้วเกิดเมืองสวรรค์ บันกันมาตกแต่ง อีวแอตแกว่ง
กงหลา เป็นเส้นงามล้ำเลิศ ฝ่ายประเสริฐพัน คำเส้นหนึ่งงามผิผ่อง เป็นดั่งมุกแก้วส่องใสแสง เป็นของ
แพ่งอันประเสริฐฝ่ายแก้วเกิดมั่งคุณ ปูนกันมาสามรอบผูกแขนซ้าย ให้เจ้าได้วัดถึงผืนอ่อนผ้าบ่อผอน
พอสเน ห้าแหวน หัวแหวนคำทองเทศ ทุกขอบเขตหงษา ไหลนองมาแต่โนมานที่บ่อขาด เหมือนดัง
หาดทรายแก้วกว้างใหญ่ในชมพู ฝูงศรีตรูอย่าได้บังเบียดเจ้าเด้อ อย่าได้มีผู้เคียดแค้นต่อเจ้าจักคน
ผูกแขนขวาให้เจ้าอายุหมั่นยืนยาว ผูกแขนซ้ายให้เจ้าได้ซ่องข้าทาสีทาสให้เจ้าได้จำเรือน้ำอยู่
สวัสดิ์.....

.....ศรี ศรี สิทธิพระพร บวรดวงล้ำเลิศ ฝ่ายแก้วเกิดเมืองสวรรค์ แบ่งกันมาตกแต่งรัดเอาเมล็ด
ออกแล้วเอาไปแกว่งในกงหลา เป็นเส้นงามล้ำเลิศ ฝ่ายประเสริฐนำมาพัน ดังทองคำเส้นหนึ่งงามผิ
ผ่อง เป็นดั่งมุกแก้วส่องใสแสง เป็นของมีค่าอันประเสริฐฝ่ายแก้วเกิดมั่งคุณ แต่งกันมาสามรอบผูก
ข้อมือด้านซ้าย ให้เจ้าได้ผ้าผืนอ่อนผ้าผอนยาวเป็นเส้น ห้าแหวน หัวแหวนเป็นทองคำเมืองอื่น ทุก
ขอบเขตเมืองต่างๆ ไหลนองมาแต่โนมานที่ไม่ขาดสาย เหมือนดังหาดทรายแก้วกว้างใหญ่ในชมพู
ทวีปฝูงศรีตรูอย่าได้เบียดบังเจ้า อย่าได้มีผู้เคียดแค้นต่อเจ้าจักคน ผูกข้อมือขวาให้เจ้าอายุยืนยาว ผูก
ข้อมือซ้ายให้เจ้าได้ข้าทาสบริวารให้เจ้าได้จำเรือน้ำอยู่สวัสดิ์.....

(บทผูกแขนคนป่วย)

ความเชื่อเกี่ยวกับการร่วมประกอบพิธีกรรม ว่าบุคคลใดได้มาร่วมในการประกอบพิธีกรรม
สู่ขวัญแล้วผู้นั้นจะประสบแต่ความสุขและเป็นสิริมงคลแก่ผู้มาร่วมพิธีกรรม ดังนั้นในการประกอบพิธี
กรรมการสู่ขวัญจึงมีพ่อแม่พี่น้อง ปู่ย่า ตายาย ญาติมิตรมาร่วมมากมาย

ตัวอย่าง

...ดังนั้นเป็นคำปรากฏเข้าเป็นปีสัมฤทธิ์ชั้นโชค ประกอบโยคเป็นมิ่งเมียวขวัญ ตามสมควรโบ
ฮานแต่งไว้ ชันดอกไม้ยกขึ้นเพียงตา ชันสมมาลงตาเจ้าโคตร โผดเข้าไว้เงินขาวลูกสาวกก ลูกสาว
กลาง แลลูกสาวหล้า เพ็นคาดค่ามากบ่ยากแค้นดีหลี ปูนแบ่งดีพ่อแม่ทั้งแม่แก่แลตายาย....ทั้งตา
ยายพ่อแม่ แม่แก่ พร้อมสาวบ่าวนางฮามมาช่วยยกพาขวัญเบื่องขวาเจ้าอยู่ลีเลียน มาช่วยยกพาขวัญ
เบื่องซ้ายเจ้าอยู่ลีเลียนแลเวียนขวา นั้นแม่ชายโงแจกเหล้า ฝูงผู้เฒ่านั่งเฝ้าบน...

...ดังนั้นเป็นคำปรากฏเข้าเป็นปีสัมฤทธิ์ชั้นโชค ประกอบเป็นมิ่งเมียวขวัญ ตามสมควรโบราณ
ว่าไว้ ชันดอกไม้ยกขึ้นเพียงตา ชันดอกไม้บูชาลงตาเจ้าโคตร มีมากเข้าไว้เงินขาวลูกสาวคนโต ลูกสาว
คนกลาง แลลูกสาวคนเล็ก เขาคาดค่ามากไม่ยากแค้นดีมาก ตกแต่งไว้อย่างดีพ่อแม่ทั้งแม่แก่และตา
ยายทั้งตายายพ่อแม่ แม่แก่ พร้อมหนุ่มสาวมาช่วยยกพาขวัญข้างขวาเจ้าอยู่ใกล้ๆ มาช่วยยกพา
ขวัญข้างซ้ายเจ้าอยู่ใกล้ๆ และเวียนขวา นั้นแม่ชายถุงแจกเหล้า ฝูงผู้เฒ่านั่งข้างบน...

(บทสู่ขวัญแต่งงาน)

...ฝูงข้าทั้งหลายหญิงชาย และเฒ่าแก่ขุนกวนชวนชวย นำมายังเครื่องบายศรีใส่ขันโตกพานดี มาตั้งอ่องต้อง ฝูงพี่น้องหมู่วงศ์ตระกูล พร้อมกันมาสะพรั่ง ถ้วนหน้านั่งยายยัง ทั้งหญิงชายและเฒ่าแก่ ทั้ง พ่อแม่และตายาย ทั้งพญาและแสนหมื่นชมชื่นมีใจศรัทธาพร้อมกันมาอนุโมทนา...

...ฝูงข้าทั้งหลายหญิงชาย และเฒ่าแก่ขุนกวนชวนชวย นำมายังเครื่องบายศรีใส่ขันโตกพานดี มาตั้งสวงาม ฝูงพี่น้องหมู่วงศ์ตระกูล พร้อมกันมามากหน้าหลายตา ถ้วนหน้านั่งกระจัดกระจาย มีทั้ง หญิงชายและเฒ่าแก่ ทั้งพ่อแม่และตายาย ทั้งพญาและแสนหมื่นชมชื่นมีใจศรัทธาพร้อมกันมา อนุโมทนา ถวายกันมาอนุโมทนา...

(บทสวดัญญ์เจ้านาย)

ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ปลูกเรือน คนโบราณถือว่าการปลูกเรือนเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะเป็นที่อยู่อาศัย วิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยจะเป็นอย่างไรก็มาจากการปลูกเรือนทั้งสิ้น สิ่งหนึ่งที่มีอิทธิพลมากก็คือเรื่องของสถานที่ปลูกเรือน โบราณให้เลือกเอาที่เหมาะสมเวลาปลูกเรือนแล้วจะอยู่เย็นเป็นสุข คือพื้นที่เป็นวงกลมดุจดวงจันทร์ เป็นรูปมะนาวตัด เป็นเรือสำเภา เป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู นอกจากนี้จะต้องดูความสูงต่ำของพื้นที่ถ้าสูงทั้งสี่ด้านตรงกลางต่ำเหมือนใบบวถือว่าดีมาก ในบทสวดัญญ์ขึ้นบ้านใหม่ที่ตำบลบ้านแก่งก็มีเนื้อหาที่กล่าวถึงความเชื่อเรื่องสถานที่ปลูกเรือน ดังนี้

ตัวอย่าง

...ยังมีพญาผู้มีบุญองค์หนึ่งเสด็จมาจากเมืองหมื่นคำทอง มาแสวงหาของสถานดีตั้งบ้าน เพื่อปลูกสร้างให้อยู่ร่มอยู่เย็น ความเป็น เชน เชิด ขวาง จังไฮบ่อมีพ้อ จึงตั้งต่อปลูกแปลงไป พระเมตตรัยโพธิเจ้า ว่าดี บ่อนนี้ บ่อนพระเจ้าโผดสัตว์ตะนักร บ่อนนางธรรณีเอาคำปลูกไว้ พระก่อนให้ว่าอยู่สวัสดิ์ หมื่นพันปีบ่อมีโพยภัยมาต้องบัดนี้เจ้าสินันอยู่ห้องแก้ว กองเงินกองคำ เขาสิน่าแก้ว แหวนมาให้กับทั้งข้อยข้าวงให้ใช้หลูหลังไหลมา มีศักดาฤทธิ์ธองอาจ ฝูงหมู่ญาติได้แต่งของฝาก มาหา...

...ยังมีพญาผู้มีบุญองค์หนึ่งเสด็จมาจากเมืองหมื่นคำทอง มาแสวงหาจับจองสถานที่ตั้งบ้าน เพื่อปลูกสร้างให้อยู่ร่มอยู่เย็น ความเป็นจัญไรไม่มี จึงตั้งต่อปลูกสร้างไป พระเมตตรัยโพธิเจ้า ว่าดี ที่ตรงนี้ เป็นที่พระเจ้าโปรดสัตว์ ที่ตรงนี้นางธรรณีเอาทองคำปลูกไว้ พระก่อนให้ว่าอยู่สวัสดิ์ หมื่นพันปีไม่มีโพยภัยมาต้อง จากนั้นเจ้าจะนั่งอยู่ห้องแก้ว กองเงินกองทอง เขาจะนำแก้วแหวนมา ให้กับทั้งข้าและบริวารให้ใช้หลังไหลมาตลอด มีศักดาฤทธิ์ธองอาจ ฝูงหมู่ญาติจะได้เตรียมของฝาก มาหา...

(บทสวดัญญ์ขึ้นบ้านใหม่)

ความเชื่อเกี่ยวกับไม้ที่จะนำมาเป็นเสาบ้าน คนโบราณเชื่อว่า เสาเรือนมีความสำคัญเป็นอันดับแรก การหาเสาต้องเลือกเอาไม้ลำปลอดตรงไม่มีตา ในการทำเสาเอก หรือเสาเอกให้เลือกเอาไม้ที่เกิดในที่ราบเรียบใบไม้ระเกะระกะกับต้นอื่นลำต้นปลอดเกลี้ยง ใบดกมองดูคล้ายพระภิกษูกำลังยืนกางร่ม กิ่งใบไม้เหี่ยวแห้งมีนกหนูและมดดำแดงอาศัยอยู่มาก เหมาะที่จะนำมาเป็นเสาเอก ส่วนเสาขวัญเป็นเสาที่มีความสำคัญรองจากเสาเอก ไม้ที่จะนำมาเป็นเสาขวัญให้เลือกไม้ที่เกิดบนดินสูงปรากฏในบทสวดขวัญ ดังนี้

ตัวอย่าง

...บัดนี้จักพรรณาแต่เดิมดาเค้า จัดแจงเข้าหาไม้ปลูกเฮือน มีใจเพียรทั้งเย็นทั้งยากแต่งงมหากทั้งน้ำบั้งทิ้ง คัวเคียวหาขวานคมมีดพัวแบกเข้าป่าต้นคัวดงดอนเดินโคจรมือแลงเล้าไป จงใจเข้าดงเลาซอกไปพบพ้อลำดัวปอดดี ไม่มีสีเอาเป็นเสาเอก แล้วจึงแบกขวัญใส่พันลง ตั้งปลายตรงลำดี สะอาดนี้แม่ธรรมชาติไม้ค้ำไม้คุณ ลำพันลุนเสาขวัญ คุณเป็นคู่ ที่เกิดอยู่ฝ่ายข้างตีนดอย เหลียวเบิงงามสอนลอนอินทร์แลงปลูกไว้ ตัดเอาได้มาตากเป็นเสา...

...จากนี้จะพรรณาแต่เดิมที่มีเค้า จัดเตรียมเข้าหาไม้ปลูกเรือน มีใจพากเพียรทั้งขยันขันแข็งเตรียมงมหากทั้งน้ำใส่กระบอกรวนเวียนหาขวานคมมีดพัวแบกเข้าป่าต้นคันทาเดินรอบวันจนเย็นล้าไป จงใจเข้าป่าเลาค้นหาไปพบไม้ต้นตรงปอดดี ไม่มีสีเอาเป็นเสาเอก แล้วจึงแบกขวานใส่พันลง ตั้งปลายตรงต้นดีสะอาดข้างเป็นธรรมชาติไม้ค้ำไม้คุณ ลำพันที่หลังเสาขวัญ คุณเป็นคู่ ที่เกิดอยู่ฝ่ายข้างตีนดอย มองดูงามตรงดีพระอินทร์จำแลงปลูกไว้ ตัดเอาได้มาตากเป็นเสา...

(บทสวดขวัญขึ้นบ้านใหม่)

...ดังนี้ เป็นเค้า อาจารย์เจ้าจึงบอกไปแจกไม้มาแต่งเป็นเฮือนช้อย จิงหาขวานดวงกล้ำพล้าดวงคม แบกเข้าดงหาเสาเอกไม้ยังต้นนั้นใจแตกแลไกลนปลาย ยังต้นนั้นชนโคนแลถอนเสี้ยน ยังนั้นใบเหียนแลพงไพร ไม้จิงไฮลำซัวโลกกล่าวไว้ว่าเช็ดขวาง คนทั้งปวงให้หลีกเว้น บัดนี้ช้อยจิงไปพ้อไม้ลำดี บมีฝืออยู่เฝ้า นักปราชญ์จิงกล่าวคาถาว่า สัพเพ ยักขา ปลายันตุ...

...ดังนี้ เป็นแต่เดิมมา อาจารย์เจ้าจึงบอกไปแจกไม้มาแต่งเป็นเรือนช้า จิงหาขวานด้ามคมกล้ำมิดพล้าด้ามคม แบกเข้าป่าหาเสาเอกไม้ยังต้นนั้นแก่นแตกและมีโพรงตรงปลาย ไม้ยังต้นนั้นตรงแต่ไม่มียอดและมีเสี้ยน ไม้ยังต้นนั้นใบสั้นและพงไพร ไม้จิงไฮลำต้นไม่ดีคนกล่าวไว้ว่าไม่ดีอย่างมาก คนทั้งปวงให้หลีกเว้น บัดนี้ช้าจิงไปพบไม้ลำต้นดี บมีฝืออยู่เฝ้า นักปราชญ์จิงกล่าวคาถาว่า สัพเพ ยักขา ปลายันตุ...

(บทสวดขวัญเฮือน)

ความเชื่อเกี่ยวกับทิศทางของไม้ล้ม เมื่อเลือกไม้ได้แล้วก่อนจะลงมือตัดต้องเวียนขวารอบต้นไม้ 3 รอบ เอามือจับที่ลำต้นพร้อมกับกล่าวขอขมาต้นไม้ก่อนแล้วจึงลงมือฟันได้ ถ้าไม้ล้มไปพาดกับต้นอื่นหรือล้มทับตอถือว่าเป็นอัปมงคลถือว่าไม่ดี และถ้าไม้ล้มไปทางทิศบูรพาว่าดี ล้มไปทางทิศอีสานจะมีทรัพย์สินบริวารมาก ในบทสวดวิชฺฌเณนมีการทำนายทิศทางไม้ล้ม ดังนี้

ตัวอย่าง

...ข้อยจึงเอาขวัญมาปักหน้า และปักหลังปล้มดังเสียงค่อย ข้อยจึงเอาเจ้าเมื่ออยู่บ้านคุณคำชุ่มเย็น บัดนี้เจ้าหากล้มเมื่อได้ขอให้มั่งขวัญเต็มคอก เจ้าหากล้มเมื่อตะวันออกขอให้อายุยืนยาวถึงเฒ่า...

...ข้าจึงเอาขวามาปักหน้า และปักหลังไม้ล้มเสียงดังมาก ข้าจึงเอาเจ้ากลับมาอยู่บ้านเป็นสิริมงคลของคำชุ่มเย็น จากนั้นถ้าหากไม้ล้มไปทางทิศใต้ขอให้มั่งขวัญเต็มคอก ถ้าหากไม้ล้มไปทางทิศตะวันตกขอให้อายุยืนยาวถึงแก่เฒ่า...

(บทสวดวิชฺฌเณน)

ความเชื่อเกี่ยวกับชื่อคนที่เป็นมงคล เรือนสมัยโบราณมี 3 ห้อง ใช้เสาแปดต้น ก่อนจะลงมือขุดหลุม โบราณสมมุติชื่อคนที่ขุดหลุมให้ครบทั้ง 8 มีชื่อต่างกัน คือ แก้ว เงิน คำ ทอง ดี มีสุข ยืน ชื่อดังกล่าวล้วนมีความหมายอันเป็นมงคล แสดงว่าคนที่อยู่อาศัยต่อไปจะอยู่เย็นเป็นสุข มั่งมีข้าวของเงินทอง แล้วลงมือขุดหลุมคนละหลุม ใครจะขุดหลุมใดก็ได้ถือว่าเป็นมงคลทั้งนั้น ในบทสวดวิชฺฌเณนที่ปรากฏเกี่ยวกับชื่อคนที่เป็นมงคล ดังบทสวดวิชฺฌเณน

ตัวอย่าง

...ข้อยจักเชิญเจ้าเมืองอยู่บ้านคุณคำมั่งมูล ข้อยจึงไปหาอุ้มมั่งมูล ผู้เป็นช่างไม้แสนชัยมั่งคละ ได้มาตามผู้ถ้วนนั่น แม่แสนคำบุญเฮือง ผู้เป็นพิจารณาถ้วนนถี้ ผู้ถ้วนนั่นแม่นแสนคำบุญยัง คนสี่แสนคนนี่จึงพร้อมกันมาเบ็งกะทอดวันสุดปอดมื่อดี โบราณมีหลายแห่งแต่งไว้แต่ภายหลัง...

...ข้าจักเชิญเจ้าเมืองอยู่บ้านคุณคำมั่งมูล ข้าจึงไปหาอุ้มมั่งมูล ท่านเป็นช่างไม้แสนชัยมั่งคละ ได้มาตามผู้ถ้วนนั่น แม่แสนคำบุญเฮือง ท่านพิจารณาถ้วนนถี้ ผู้ถ้วนนั่นเป็นแสนคำบุญยัง คนสี่แสนคนนี่จึงพร้อมกันมาควันสุดปอดวันดี โบราณมีหลายแห่งแต่งไว้แต่ภายหลัง...

(บทสวดวิชฺฌเณน)

บทบาทด้านการสั่งสอน

การสั่งสอนเป็นการขัดเกลาพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ให้เปลี่ยนไปเพื่อให้เกิดความพึงพอใจ ในบทสູ່ขวัญเด็กแรกเกิดปรากฏเนื้อหาของการสั่งสอน การอบรม ดังนี้

การสั่งสอนเกี่ยวกับการสอนคนทั่วไป ในบทสູ່ขวัญมีการสอนคนทั่วไปเพื่อให้ขวัญที่อยู่ในที่ต่างๆ มาอยู่กับเนื้อกับตัวเพื่อให้เจ้าของขวัญมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

ตัวอย่าง

...ขวัญเจ้ามาซอดแล้ว อย่าได้เที่ยวไปตามมรรคาแลเหวห้วย ขวัญเจ้าไปเที่ยวบ้านกินเหล้า ดอมหมู่ ชายโง่ก็ให้ม้านั้นวันนี้ มาอยู่สร้างเรือนตนค้ำกังวลบ่มีมั่ง ขวัญหัวเจ้าอย่าได้เที่ยวเล่น กลางเวรเจ้าอย่าได้เที่ยวท่องเที่ยว มาอยู่ห้องนอนแก้วชุ่มเย็น มาเยอขวัญเอ๋ย ฝนตกเจ้าอย่าได้ดุงไปหน้า ฟ้าย้องเจ้าอย่าดุงไปไกลก่อนเสไปจ้งไป คีไฟคั่วจ้งคั่วลูกแต่ปามาเขือนลูกแต่สวนมาบ้าน ชีคร้านให้ เจ้านอนอยู่เขือนนำพ่อแม่กินเข้าผีให้เจ้าฮาก เคี้ยวหมากให้เจ้าคาย ให้เจ้าคืนมาตายท้องป้า...

...ขวัญเจ้ามาถึงแล้ว อย่าได้เที่ยวไปตามตามป่า เหว ห้วย ขวัญเจ้าไปเที่ยวบ้านกินเหล้ากับ ร่วมกับเพื่อนก็ให้มาในวันนี้ มาอยู่สร้างเรือนตนค้ำกังวลไม่มี ขวัญหัวเจ้าอย่าได้เที่ยวเล่นกลางวันเจ้า อย่าได้เที่ยวท่องเที่ยว มาอยู่ห้องนอนแก้วชุ่มเย็น มาเยอขวัญเอ๋ย ฝนตกเจ้าอย่าได้ด้นด้นไปข้างหน้า ฟ้าย้องเจ้าอย่าด้นด้นไปไกลถ้าก่อนหินที่วางเพื่อก่อไปเจ้าก็ไป ไฟร้อนถ้าจะคั่วก็จ้งคั่วไฟลูกแต่ปามาเขือน ลูกแต่สวนมาบ้าน ชีคร้านให้เจ้านอนอยู่เรือนกับพ่อแม่กินข้าวผีให้เจ้าอาเจียนออก กินหมากให้เจ้า คาย ให้เจ้ากลับคืนมาจากท้องป้า...

(บทสູ່ขวัญเด็กแรกเกิด)

...ฝนตกเจ้าอย่าไปกินน้ำสอยกระซอก แดดออกเจ้าอย่าไปกินน้ำสอยจัวสอยควาย พ่อแม่ เจ้ายังชนขวายมักใคร่ ใหญ่มาแล้วพ่อแม่จักสอน ให้เจ้านอนเจ้ากินนอน พ่อแม่เจ้าสอนให้รู้เจ้าก็รู้ อย่าได้เสียแสงแม่เจ้าเลี้ยง นอนแคงเคียงขดคู้ ให้เจ้าได้รู้ดูตักกินนมคิงเจ้ากลมไผเห็นก็คอยสอง เนื้อ เจ้าผ่องไผเห็นก็อยากแยง เถิงยามแลงไผก็อยากพ้อหน้า...

...ฝนตกเจ้าอย่าไปกินน้ำในรอยกระรอกแดดออกเจ้าอย่าไปกินน้ำในรอยวัวรอยควาย พ่อแม่ เจ้ายังชนขวายรักใคร่ ใหญ่มาแล้วพ่อแม่จักสอน ให้เจ้านอนเจ้ากินนอน พ่อแม่เจ้าสอนให้รู้เจ้าก็รู้ อย่าได้ให้เสียแรงที่แม่เจ้าเลี้ยงมา นอนตะแคงเคียงขดคู้ ให้เจ้าได้รู้ดูตักกินนมกายเจ้ากลมใครเห็นก็ สอดสองดูแล เนื้อเจ้าผ่องใครเห็นก็อยากดู ถึงตอนเย็นใครก็อยากพบหน้า...

(บทสູ່ขวัญน้อย)

... บัดนี้ข้าจักเชิญเอาขวัญสมศรีเจ้านาคมาเข้าช่วยจักเชิญขวัญนาคเจ้าเข้ามาโสมอัสชะ ในวันนี้มาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้าไปอยู่น้ำน้ำปลาให้มามือวันนี้ ขวัญเจ้าไปอยู่ในนาต่างด้าวก็ให้มามือวันนี้ ขวัญเจ้าไปขานสวออ่อนน้อยก็ให้มามือนี้ มาเยอขวัญเอย เจ้าอย่าได้ไปชมชะนี้ไถ่ขันแจ้วๆ อยู่คุดหา อย่าได้ไปชมทวยคำแลเนื้อเถื่อน อย่าได้ไปชมเพื่อนฝูงผี ขวัญเจ้าไปเดินคี่รินนอกเขต ขวัญอย่าได้ไปประเทศทางไกล อย่าได้ไปหลงไหลชมพวงไพร และป่าไม้ อย่าได้เล่นนำหมูลิงลม อย่าได้ชมลิงค่างเผ่า หมูน้ำเค็มและเสือสิงห์ ควายกระทิงและฮาดช้าง อย่าได้หลงเข้าเถื่อนกว้างถ้ำหมูกุดหา ทั้งวังปลาแลเสาใหญ่ ขึ้นช้อนใส่มายา ดูตระการงามสะพุกบั้งและบังทอง ทรงเกสรหอมหวนเจ้า ขวัญนาคเจ้าจงเข้ามาโสม อัสชะในมือวันนี้ ให้มาอยู่ในใจทุกเมื่อให้มาอยู่ในเนื้อทุกยาม อย่าได้มีความกังวลแลเดือดร้อน อย่าได้คิดคั่งข้อนหิระทัยให้เจ้ามีเรียนพระวินัยปิฎกอัตราไขเอื้องฮอด ฮุ่งแจ่งฮอด โสดา ให้เจ้าได้เทศนาสอนสั่ง เป็นเจ้านั่งพิจารณาขอให้มาอายุนานเป็นสมภารยศกว้างอยู่สืบสร้างในธรรม จัตตาริ ธัมมาวาพัฒนาติ อายุ วณโณ สุขัง พลัง...

... บัดนี้ข้าจักเชิญเอาขวัญสมศรีเจ้านาคมาสู่ตัวข้าจักเชิญขวัญนาคเจ้าเข้ามารวมอัสชะในวันนี้ มาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้าไปอยู่ในน้ำกับปลาให้มาในวันนี้ ขวัญเจ้าไปอยู่ในนาคอื่นก็ให้มาในวันนี้ ขวัญเจ้าไปขานสวออ่อนน้อยก็ให้มาวันนี้ มาเยอขวัญเอย เจ้าอย่าได้ไปชมชะนี้ไถ่ขันแจ้วๆ อยู่ป่า อย่าได้ไปชมทวยคำและสัตว์ป่า อย่าได้ไปชมเพื่อนฝูงผี ขวัญเจ้าไปเดินภูเขานอกเขต ขวัญอย่าได้ไปประเทศทางไกล อย่าได้ไปหลงไหลชมพวงไพร และป่าไม้ อย่าได้เล่นกับหมูลิงลม อย่าได้ชมลิงค่างเผ่า กับหมู่นกเค็มและเสือสิงห์ ควายกระทิงและแรดช้าง อย่าได้หลงเข้าป่ากว้างถ้ำหมูกุดหา ทั้งวังปลาแลเสาใหญ่ ขึ้นช้อนใส่มายา ดูตระการงามสะพุกบั้งและพิกทอง ทรงเกสรหอมอบอวล นาคเจ้าจงเข้ามารวมอัสชะในวันนี้ ให้มาอยู่ในใจทุกเมื่อให้มาอยู่ในตัวทุกยาม อย่าได้มีความกังวลและเดือดร้อน อย่าได้คิดอะไรที่ค้ำใจ ให้เจ้ามีเรียนพระวินัยปิฎกอัตราไปตลอดจนถึงจนถึงชั้น โสดาบัน ให้เจ้าได้เทศนาสอนสั่ง เป็นเจ้านั่งพิจารณาขอให้มาอายุนานเป็นสมภารยศกว้างอยู่สืบสร้างในธรรม จัตตาริ ธัมมาวาพัฒนาติ อายุ วณโณ สุขัง พลัง...

(บทสู่ขวัญนาค)

...มาเยอขวัญเอย มาอยู่พื้กินข้าวแดงมา อยู่พื้กินปลากับไข่ มาอยู่พื้ร่วมไหหล่มารดาตอมทาสาทาสีของเจ้า มาอยู่เล้าดอมข้าวกล่อมกะเผอ ฝนสติกเจ้าอย่าได้เดินไปหน้าฟ้าฮ้างอย่าได้ล่องไปไกล ขวัญไปเล่นดอมหมู่นกเค็ม ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นดอมเผ่าผีพราย ก็ให้มาวันนี้ ขวัญเจ้าไปเล่นดอมหมู่นกเค็ม ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นในโง่งนางไถ่ ก็ให้มาวันนี้... ขวัญเจ้าไปเล่นดอมยายผียา ขวัญเจ้าไปเล่นดอมห้าผีเมือง ก็ให้มามือวันนี้ ขวัญเจ้าไปเล่นในเครือเหล้าฮ้าง ขวัญเจ้าไปเล่นดอมไซในหอผีเสื้อ ขวัญเจ้าไปเล่นเฮือในแดนด่านน้ำ ขวัญเจ้าไปเล่นในถ้ำคุดหา ก็ให้มามือนี้...

...มาเยอขวัญเอย มาอยู่พื้กินข้าวโรยงา มาอยู่พื้กินปลากับไข่ มาอยู่พื้ร่วมไหหล่มารดาตอมทาสาทาสีของเจ้า มาอยู่ยั้งข้าวกับข้าวกล่อมกระบุง ฝนจะตกเจ้าอย่าได้เดินไปข้างหน้าฟ้าร่ำร้องอย่าได้เดินล่องไปไกล ขวัญไปเที่ยวกับหมู่นกเค็ม ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นกับเผ่าผีพราย ก็ให้มาในวันนี้ ขวัญเจ้าไป

เที่ยวเล่นกับหมูนกเค้า ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นตามหมูนางไก่อ ก็ให้มาวันนี้...ขวัญเจ้าไปเล่นก็เที่ยวเล่นกับ
ไซในหอผีเสื้อ ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นเรือในแดนด่านน้ำ ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นในถ้ำในป่าไม้ ก็ให้มาใน
วันนี้...

(บทพูดขวัญหลวง)

...ขวัญเจ้ามาฮอดแล้ว อย่าได้เที่ยวแหว่ไปมา ตามมรรคาแลเหวห้วย ให้กลับอ่วยคืนมาขวัญเจ้า
ไปเที่ยวในศรีแลป่าไม้ ฝึจับไว้ก็ให้มาสามี่วันนี้...ขวัญเจ้าไปไฮ้ก็ให้มา ขวัญเจ้าหนีไปนา ตาแยกจับไป
ก็ให้มา ขวัญเจ้าไปเล่นอยู่ในป่าคา ขวัญเจ้าไปป่าช้าเมืองผี ยักขิณจับไว้ก็ให้มา...

...ขวัญเจ้ามาถึงแล้ว อย่าได้เที่ยวเล่นไปมา ตามป่าไม้และเหวห้วย ให้กลับคืนมาขวัญเจ้าไปเที่ยว
ในศรีและป่าไม้ ฝึจับไว้ก็ให้มาในวันนี้...ขวัญเจ้าไปไร่ก็ให้มา ขวัญเจ้าหนีไปนา ตาผีผู้รักษานาจับไปก็
ให้มา ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นอยู่ในป่าคา ขวัญเจ้าไปป่าช้าเมืองผี ยักขิณจับไว้ก็ให้มา...

(บทพูดขวัญคนป่วย)

การสั่งสอนเกี่ยวกับความโอบอ้อมอารี ความโอบอ้อมอารีแสดงถึงความเป็นจิตใจเมตตา
กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ และถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน คุณธรรมดังกล่าวนี้ปรากฏในบท
พูดขวัญชัดเจน เช่นการเอื้อเฟื้อต่อผู้มาขอความช่วยเหลือในการสร้างบ้านเรือนมีการขอแรงเพื่อนบ้าน
มาช่วย ในการจัดงานอะไรก็แล้วแต่เมื่อมีการกำหนดวันที่แน่นอนแล้วก่อนถึงวันงานหนึ่งวันจะมีการ
รวมญาติและเพื่อนบ้านมาช่วยงาน ทั้งเตรียมสถานที่ เตรียมอาหาร เตรียมเครื่องบายศรี สิ่งเหล่านี้
ได้จากการสั่งสอนมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏในบทพูดขวัญดังนี้

ตัวอย่าง

...โตกใบนี้แม่นโตกไม้จันทร์ ชันใบนี้แม่นขันไม้แก้ว ขุนนางปูนแม่นแล้วจึงได้แต่งพาขวัญ
อยู่สอนลอนชะล้าย มีทั้งฝ้ายผูกแขนแขวนใส่ก้อย บัดน้อยสร้อยสังวาลย์ อาหารหลายเหลือ มาสัพพะ
พร้อมชูอันทั้งพลุพันและหมากพลุพันและหมากจีบ ฟ้าวางฮีบเตาตามาหอมย่องเ้า เหล้าก้องแก้วใส่
พาขวัญ ขวนกันมาม่วนเต้าเข้าต้มกล้วยใบศรี มีทั้งไขหน่วยดีเกลี้ยงปอดพระยอดให้ทศพลญาณ...

...ขันใบนี้เป็นขันไม้จันทร์ ชันใบนี้เป็นขันไม้แก้ว ขุนนางจัดเตรียมแล้วจึงได้เตรียมพาขวัญ
อยู่มากมายหลายอย่าง มีทั้งฝ้ายผูกข้อมือแขวนใส่นิ้วก้อย ลูกบัดน้อยสายสร้อยสังวาลย์ อาหารหลาย
เหลือ มาพร้อมทุกอันทั้งพลุพันและหมากพลุพันและหมากจีบ ธิบวางธิบเดินทางมามากกลิ่นอันหอม
อบอวล เหล้าขวดแก้วใส่พาขวัญ ขวัญมาสุนัขสานในตัวมีทั้งข้าวต้มมัดที่ทำจากใบตองดี มีทั้งไขใบดี
เกลี้ยงปราศจากสิ่งไม่ดีพระยอดให้ทศพลญาณ...

(บทพูดขวัญแต่งงาน)

การสั่งสอนเกี่ยวกับความประพฤติของผู้หญิง ผู้หญิงเป็นเพศที่ต้องเรียนรู้งานบ้านและการปฏิบัติตนในการเป็นภรรยาที่ดี นอกจากการอบรมด้วยคำพูดโดยตรงของผู้เป็นพ่อแม่แล้ว ในบทสวดขวัญยังมีคำกล่าวสั่งสอน ชี้แนะความประพฤติของผู้หญิง เช่นความประพฤติของลูกสาว ลูกสะใภ้ การเป็นภรรยา และการเป็นแม่ ดังนี้

ลูกสาว

ผู้หญิงมีหน้าที่ในการทำอาหาร ประนินบัตินดูแลพ่อแม่ โดยเฉพาะการทำงานบ้านซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติเป็นประจำอยู่แล้ว การช่วยเหลืองานบ้านทุกอย่างภายในบ้าน หรือเมื่อมีงานมงคลในบ้านของตน ลูกสาวจะต้องช่วยเหลือพ่อแม่ในการจัดเตรียมงานด้วย ดังตัวอย่าง

...โมดเข้าไว้เงินขาวลูกสาวกก ลูกสาวกลาง แลลูกสาวหล้า เพ็นคาคค่ามากบ่ยากคั้นดีหลี ปูนแปงดีพ่อแม่ทั้งเฒ่าแก่แลตายาย ฝนฮวยฮ่าปีใหม่ฟ้าฮ่าฮ้องเดือนสามฝูงบ่าวฮามาโฮม นางงามค่ากว้าง บ่ให้อ้างเป็นของขอเป็นดองฮักยิ่ง ลูกแก้วกึ่งยังประสงค์ ฝูงวงษาดายายเบื่องปูเจ้าฮู้แล้วดกแต่งปูนแปง แพงค่าฮักลูกแก้วปูนแล้วจึงยอมมา...

...ซออนเอาไว้เงินขาวเป็นลูกสาวคนโต ลูกสาวคนกลาง และลูกสาวคนเล็ก เขาคาคค่ามากไม่ยากคั้นดีมาก จัดเตรียมดีพ่อแม่ทั้งเฒ่าแก่และตายาย ฝนเริ่มมาปีใหม่ฟ้าร่าร้องเดือนสามฝูงหนุ่มเฮฮามาร่วม ลูกสาวค่ามาก ไม่ให้อ้างเป็นของขอเป็นญาติต่างฝ่ายรักยิ่ง ลูกแก้วกึ่งยังประสงค์ ฝูงวงษาดายายเบื่องปูเจ้ารู้แล้วว่าเจ้าจะจัดเตรียมแต่งงาน รักลูกแก้วจึงยอมมา...

(บทสวดขวัญแต่งงาน)

ลูกสะใภ้

เมื่อแต่งงานผู้หญิงต้องดูแลพ่อแม่ของสามี รวมทั้งเป็นภรรยาที่ดี คือต้องรู้จักประนินบัตินดูแลสามี ญาติสามี หน้าที่ต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้หญิงชาวตำบลบ้านแก่งปฏิบัติอยู่เสมอ โดยเฉพาะในกรณีที่ฝ่ายชายเป็นลูกคนสุดท้อง หรือลูกชายคนเดียวฝ่ายหญิงเมื่อแต่งงานแล้วต้องย้ายไปอยู่ที่บ้านสามีเพื่อประนินบัตินดูแลพ่อแม่ของสามีอย่างเต็มที่ จึงมีคำพูดสืบทอดมาว่า “หาเมียมาเลี้ยงดูพ่อแม่” ดังตัวอย่าง

...เป็นลูกให้เจ้าฮักแม่ผัวอย่าให้เว้าหนวๆ ขวัญผัวเชิงฮู้ เจ้าผู้ฮู้นักปราชญ์ ฟังธรรมถึงเดือนด่าอย่าได้ไปเที่ยวเล่นยามค่ำ...

...เป็นลูกสะใภ้ ให้เจ้ารักแม่ผัวอย่าได้พูดไม่ไพเราะ ขวัญผัวเชิงฮู้ เจ้าผู้ฮู้นักปราชญ์ ฟังธรรมถึงเดือนมีดอย่าได้ไปเที่ยวเล่นยามค่ำคืน...

(บทสวดขวัญแต่งงาน)

...ตาเบื่องซ้ายเจ้าอย่าเหลียวดูชาย ตาเบื่องขวาเจ้าอย่าแลดูชู้ ถึงยามแลงให้เจ้าหาพาข้าว ถึงยามเช้าให้เจ้าพางาย เจ้ามีผิวให้เจ้าขายขุน มื้อมุงคุณของเจ้านางแก้ว หมอกล่าวแล้วข้าตีมถวาย พระเป็นคำสอนพระอินทร์สั่งโลก เจ้าหากมีโชคแล้วเจ้าค่อยเพียรเอา...

...ตาข้างซ้ายเจ้าอย่าได้มองดูผู้ชาย ตาข้างขวาเจ้าอย่าแลดูชู้ ถึงตอนเย็นให้เจ้าหาสำหรับข้าวเย็น ถึงยามเช้าให้เจ้าหาสำหรับข้าวเช้า เจ้ามีผิวให้เจ้ารู้จักแจกจ่ายอาหาร วันมุงคของเจ้านางแก้ว หมอกล่าวแล้วเพิ่มเติมถวายพระเป็นคำสอนของพระอินทร์สั่งสอนโลก เจ้าหากมีโชคแล้วเจ้าค่อยพากเพียรเอา...

(บทสวดวัณูแต่งงาน)

ภรรยา

ภรรยาต้องดูแลสามีทั้งเรื่องการทำอาหารและเรื่องอื่นๆ สิ่งสอนใจให้ภรรยาปฏิบัติตามคือ ต้องรักเดียวใจเดียวกับสามีเพียงคนเดียวเท่านั้น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ครอบครัวมีความสุข ดังตัวอย่าง เช่น

...ถึงยามแลงให้เจ้าหาพาข้าว ถึงยามเช้าให้เจ้าพางาย เจ้ามีผิวให้เจ้าขายขุน มื้อมุงคุณของเจ้านางแก้ว หมอกล่าวแล้วข้าตีมถวาย...

...ถึงตอนเย็นให้เจ้าหาสำหรับข้าวเย็น ถึงยามเช้าให้เจ้าหาสำหรับข้าวเช้า เจ้ามีผิวให้เจ้ารู้จักแจกจ่ายอาหาร วันมุงคของเจ้านางแก้ว หมอกล่าวแล้วเพิ่มเติมถวาย

(บทสวดวัณูแต่งงาน)

การสั่งสอนเกี่ยวกับความประพฤติของผู้ชาย ผู้ชายเป็นเพศที่แข็งแรง อดทน ผู้ชายต้องเรียนรู้ที่จะเป็นผู้ปกครองครอบครัว ในบทสวดวัณูแต่งงานที่ตำบลบ้านแก่งได้กล่าวถึงความประพฤติปฏิบัติตัวของผู้ชาย ดังนี้

สามีต้องดูแลภรรยาในเรื่องของจิตใจ โดยการไม่แสดงออกในเชิงขู่สาวกับหญิงอื่น และต้องดูแลทุกข์สุขของภรรยาและลูกไม่ให้ลำบาก ตัวอย่างเช่น

...ขวัญผัวให้เจ้ามาชนเมียนี่หน้าถึงยามค่ำให้เข้าบ่อนนอนห้อยสิ่งในเรือนตน ค้ำกวงลบ่มั่วขวัญหัวเจ้าอย่าได้ตัวกลางคืนเดือนมืด เจ้าอย่าเที่ยวเที่ยวค่ำ เดือนดำเจ้าอย่าได้เที่ยวเล่น กลางวันอย่าอย่าเที่ยวท่องเที่ยว มาอยู่เรือนพื้นบ้านหญ้าคามุงถี้...

...ขวัญผัวให้เจ้ามาสู่เมียโดยเร็วถึงตอนค่ำให้เข้าที่นอนห้อยสิ่งในเรือนตน ค้ำกวงลไม่มีขวัญหัวเจ้าอย่าได้เที่ยวกลางคืนเดือนมืด เจ้าอย่าเดินทางเวลาค่ำ เดือนมืดเจ้าอย่าได้เที่ยวเล่น กลางวันอย่าท่องเที่ยว มาอยู่เรือนพื้นกระดานหลังคามุงหญ้าคาถี้...

(บทสวดวัณูแต่งงาน)

การสั่งสอนเกี่ยวกับความประพฤติดของคนทั่วไป ชาวตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นชาวบ้านจึงต้องประพฤติตนให้อยู่ในศีลธรรม เมื่อมีเทศกาลวันสำคัญทางพุทธศาสนาต้องไปประกอบศาสนกิจที่วัด เช่นการทำบุญตักบาตร การทำความสะอาดวัด ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ละวางจากการทำงานทุกอย่างก็จะจำศีลที่วัด การปฏิบัติดังกล่าวนอกจากจะเป็นแนวทางที่ชาวพุทธต้องปฏิบัติแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังค่านิยมที่ชาวตำบลบ้านแก้งต้องช่วยธำรงพระพุทธศาสนาให้สืบทอดไปยังยืนานาน

ตัวอย่าง

...ให้เจ้ามีเถื่อนขน แปลงสถานใหญ่กว้าง ทั้งปวงญาติมาโฮมชื่นชมแซมเสียงม่วนเจ้าอย่าด่วนนอนใจ ทำอันใดให้ได้คิดฮ่ำ หน้าหน้าพร้อม พิจารณาศีลทานทำอย่าขาด ตักบาตร พร้อมจันทน์เถิกวันศีลให้อำฮู้ ให้อุตสาห์หมั่นภาวนา จิตตาโร รัมมา...

...ให้เจ้ามีเรือนขนปลูกสร้างอย่างใหญ่กว้าง ทั้งปวงญาติมาร่วมชื่นชมพร้อมกับเสียงสนุกสนานเจ้าอย่ารีบนอนใจ ทำอันใดให้ได้คิดมาก ๆ คิดแล้วคิดอีกพร้อม พิจารณาศีลทานทำอย่าได้ขาด ตักบาตร พร้อมจันทน์ถึงวันศีลให้อำฮู้ ให้อุตสาห์หมั่นภาวนา จิตตาโร รัมมา...

(บทสวดมนต์)

การสั่งสอนเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตัวของการเป็นแม่ ผู้หญิงที่มีครอบครัวแล้วทุกคนมีหน้าที่เลี้ยงดูลูกให้มีความสุข หน้าที่ของแม่เริ่มตั้งแต่เมื่อลูกลืมตาขึ้นมา เมื่อลูกเติบโตแม่ก็ยังต้องดูแลทั้งเรื่องอาหาร การแต่งกาย หรือการทำงาน ผู้หญิงชาวตำบลบ้านแก้งก็ยังสืบทอดการปฏิบัติหน้าที่ของแม่จากบรรพบุรุษโดยเคร่งครัด

ตัวอย่าง

...แต่คราวแม่เจ้าถือพาปฏิสนธิฮ่วมห้อง ลงสู่ทั้งแม่มารดา ครันนานนาได้สิบเดือนล่วงล้ำ แม่เจ้าข้าสะเทือนว่าเจ็บปวดท้อง ผุงพิน้องจึงได้แล่นมาหา ทั้งตายายเพิ่นก็ขึ้นมามาล้ำ แม่เจ้าข้าเจ็บอยู่ฮักฮือฮอน นอนแล้วข้าพุดลูก แม่เจ้าก็เจ็บซึกซึกซึกซึก ฮ้องให้แล้วกลิ้งเกลือกไปมา เหมือนดังชีวจักขาด เป็นดังจักรมรณาดตายไป แม่เจ้าทนบ่ได้ จึงม้อยไปหน่อยหนึ่ง บมีนานแม่เจ้าประสูติเจ้าแม่นจากอุทร แม่นผู้หญิงเจ้ากัณอนหงาย แม่นผู้ชายเจ้ากัณอนคว่ำ แม่เจ้าข้าเป็นบ่าอึ้งม้งว บางผ่องมือคว่ำหาสายแห่ บ้างก็แผ่สายบือ เอามือโถมลูกล้างแล้วจึงโถมเจ้าใส่ดังกว้าง ไปผอกผีพายไปผายปานกเค้ามั่นฮ้องกู่กุก กูกเขาขวัญว่า กูฮุกกู กูฮุกกู ถ้าแม่นลูกสุสุมาเอาสามีนี้ กลายมือนี้วันหน้าแม่นลูกกู แม่เจ้าจึงเลี้ยงแลดู แม่เจ้าจึงอุ้มชูใส่ฮู้ แม่เจ้าจึงอยู่ในไฟ ไกลแวงไปมาอยู่ตั่งต้อยต้อย แม่เจ้ากินน้ำฮ้อน ปากเปื่อยโพงสุก ไฟแสงลูกแม่เจ้าแสงหนอย อรทวยหัวใจไกลได้ด่าบ้อย

ขวัญอ่อนน้อยคำหล้าอย่าได้วอนเจ้าจึงย้ายสู่อยู่สายไหม พ่อแม่ยังจงใจหักห่ออันนี้หากแม่นธรรมชาติ
แม่คืงมารดาเจ้า แล้วนมแม่เจ้าฮ้อยแม่คอยให้เจ้ากินนม แม่เจ้ายังชมบ่เปิด แม่กำเนตจึงหน่ายจึง
ซัง เอ็ดล้งดังเขาจึงได้ ไล่สาเจ้ามาแล้ว บัดนี้ จึงได้เกิดเป็นลูกแก้ว เจ้าพ่อแม่บุญเลี้ยงทองเหลืองสี
ละใหม่หน้า คนเก่งกล้าแม่นหมุมาน คนกล้าหาญแม่นสังคีพ ให้มาคุณมายอเจ้าเดอ...

...แต่คราวแม่เจ้าถือพาปฏิสนธิรวมห้อง ลงสู่ทั้งแม่มารดา ครั้นนานนาได้สิบเดือนล่วงแล้ว
แม่เจ้าข้าสะเทือนว่าเจ็บปวดท้อง ฝูงพี่น้องจึงได้วิ่งมาหา ทั้งตายายก็พากันขึ้นมามาตลอด แม่เจ้าข้า
เจ็บอยู่กระวนกระวาย แล้วข้าพุดลูก แม่เจ้าก็เจ็บหงุดหงิด ร้องไห้แล้วกลิ้งเกลือกไปมา เหมือนดัง
ชีวจักขาด เป็นดังชีวิตจะตายไป แม่เจ้าทนไม่ได้ จึงหลับไปหน่อยหนึ่ง ไม่นานแม่เจ้าประสูติเจ้า
ออกจากอุทร หากเป็นผู้หญิงเจ้าก็นอนหงาย ถ้าเป็นผู้ชายเจ้าก็นอนคว่ำ แม่เจ้าข้าเป็นบ่าวอยู่ชั่ววัย
บางคนมือคว่ำหาสายรก บ้างก็แผ่สายสะดือ เขามือยกลูกล้างแล้วจึงยกเจ้าใส่กระดังงัว ไปผอกผี
พรายไปเล่าบอกป่านกเค้ามั่นร้องกู่กุก กูเขาขวัญว่า กูฮุกกู กูฮุกกู ถ้าเป็นลูกสุสุมาเอาในวันนี้
หลังจากวันนั้นวันหน้าเป็นลูกกู แม่เจ้าจึงเลี้ยงและดู แม่เจ้าจึงอุ้มชูใส่เปล แม่เจ้าจึงอยู่ในไฟ ไกวแกว่ง
ไปมาอยู่เนิบๆ แม่เจ้ากินน้ำร้อน ปากเปื่อยพุพอง ไฟยังลูกแม่เจ้ายิ่งรำคาญ ระทวยหัวใจไม่ได้ด่าได้
แข่ง ขวัญอ่อนน้อยลูกแก้วทองคำของแม่อย่าได้วอนเจ้าจึงย้ายสู่เปลสายไหม พ่อแม่ยังจงใจหักห่อ
อันนี้หากเป็นธรรมชาติแม่กายมารดาเจ้า แล้วนมแม่เจ้าหยดไหลแม่คอยให้เจ้ากินนม แม่เจ้ายังชื่น
ชมตลอด แม่กำเนตจึงแทงหน่ายนำเกลียดน่าซัง ทำอย่างดังเขาจึงได้ ไล่ให้เจ้ามาแล้ว บัดนี้
จึงได้เกิดเป็นลูกแก้ว เจ้าเกิดมาเป็นคู่ของพ่อแม่บุญที่จะได้ร่วมเรียงเคียงกันในชาตินี้ คนเก่งกล้าคือ
หมุมาน คนกล้าหาญคือสุกรีพ ให้มาช่วยคำจุนเจ้า...

(บทสวดขวัญน้อย)

การสั่งสอนเกี่ยวกับความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณเป็นสิ่งที่
ปลูกฝังอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของชุมชนมานาน และเป็นการปลูกฝังพฤติกรรมให้ลูกหลานในชุมชนได้
แสดงต่อผู้มีพระคุณ เช่น การแสดงความเคารพ การเรียกขานด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ บทสวดขวัญของ
ชาวตำบลบ้านแก่ง ปรากฏถ้อยคำเป็นการปลูกฝังค่านิยมการแสดง ความกตัญญูต่อบิดามารดาใน
ฐานะที่ให้กำเนิดคือ ในบทสวดขวัญนาคน จะกล่าวถึงบุญคุณบิดามารดาตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเติบโต
พอที่จะบวชเป็นพระภิกษุและเรียนรู้พระธรรมวินัย

ตัวอย่าง

...มีทั้งท้าวพญาเสนาแลอำมาตย์นักปราชญ์พร้อมสอนลอนกันถ้วนหน้า ไหลหลังเฒ่า ทั้งหญิง
ชาย แลสาวบ่าวใจคิดอวยนดีเพื่อจักบายศรีเจ้านาค เจ้าจักได้พลัดพรากห้องเคหาจักได้ลาบิดา
มารดา ออกไปบวชสร้างผวกในศาสนา เจ้าก็คิดเห็นสังขารว่าเป็นทุกข์อนิจจังอนันตاپันนเที่ยงรู้บิด

เจียงไปมา เป็นอนิจจังเล็กน้อย บ๊ี้ได้ว่าขาดจากมารณา เจ้าก็คิดถึงคุณบิดามารดาได้เลี่ยนมาเป็น
อันยาก...

...มีทั้งท่านพระยาเสนาและอำมาตย์นักปราชญ์พร้อมมากมายกันถ้วนหน้า หลังไหลเทมา ทั้ง
หญิงทั้งชและสาวหนุ่มใจคิดกลัวยินดีเพื่อจักบายศรีเจ้านาค เจ้าจักได้พลัดพรากห้องเคหาจักได้ลา
บิดามารดา ออกไปบวชสร้างผนวกในศาสนา เจ้าก็คิดเห็นสังขารเป็นทุกข์จนอนิจจังอนันตาไม่เที่ยงรู้ว่า
ไม่แน่นอน เป็นอนิจจังเล็กน้อย ไม่ได้ว่าขาดจากมารณา เจ้าก็คิดถึงคุณบิดามารดาได้เลี่ยนมาเป็น
อันยาก...

(บทสູ່ขวัญนาค)

การสั่งสอนเกี่ยวกับการขบรณ ในบทสູ່ขวัญนาคมีบทบาทด้านการสั่งสอนในเรื่องของการขบรณ
ให้ปลอดภัย

ตัวอย่าง

...ครันเล่นรถเปล้าเจ้าย่าเล่นแวง เมื่อเจ้าผ่านไฟแดงเหลืองเขียวกะให้เบิ่งก่อน...ถ้าหาก
วิ่งรถเปล้าเจ้าย่าวิ่งเร็ว เมื่อเจ้าผ่านไฟแดงเหลืองเขียวก็ให้ดูก่อน

(บทสູ່ขวัญนาค)

บทบาทด้านการให้ความรู้

ชุมชนตำบลบ้านแก่งมีการเรียนรู้ในการดำรงชีวิตจึงต้องอาศัยการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น
กล่าวคือ ฝ่ายชายจะถ่ายทอดลักษณะของการเป็นผู้นำครอบครัว การประกอบอาชีพให้กับผู้ชาย
ส่วนฝ่ายหญิงจะเป็นการถ่ายทอดงานบ้านงานครัว เช่น การประกอบอาหาร การทอผ้า การเลี้ยงดู
บุตร ลักษณะการถ่ายทอดเช่นนี้เป็นการให้การศึกษาในเบื้องต้น ในขณะที่ยังไม่มีการศึกษาใน
โรงเรียน การถ่ายทอดความรู้ในด้านต่างๆ จึงเป็นการถ่ายทอดมุขปาฐะเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

พิธีกรรมการสູ່ขวัญของชาวตำบลบ้านแก่งได้รับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง การถ่ายทอดความรู้
ความคิดผ่านบทสູ່ขวัญ และการประกอบพิธีกรรมจึงเป็นสิ่งที่ได้รับการปฏิบัติต่อเนื่องกัน คำกล่าวใน
บทสູ່ขวัญมีลักษณะเป็นการปลูกฝังความรู้ความคิดชี้แนะให้บุคคลในชุมชนได้เรียนรู้บรรทัดฐานของ
สังคม แนวทางในการปฏิบัติตนอันสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชาวตำบลบ้านแก่งที่สืบทอดมาจนถึง
ปัจจุบัน ดังนี้

การให้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องประกอบในพิธีกรรม ในการประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญ การกล่าวถึงเครื่องใช้ในพิธีจะกล่าวถึงเฉพาะเครื่องใช้หลัก เช่น พานบายศรี ไข่ อาหารคาว อาหารหวาน ซึ่งจะไม่กล่าวถึงทั้งหมดแต่จะกล่าวเป็นบางส่วนเท่านั้น

ตัวอย่าง

...โตกใบนี้แม่นโตกไม้จันทร์ ชันใบนี้แม่นชันไม้แก้ว ขุนนางปูนแม่นแล้วจึงได้แต่งพาขวัญ อยู่สอน ลอนชะล้าย มีทั้งฝ้ายผูกแขนแหวนใส่ก้อย ปิดน้อยสร้อยสังวาลย์ อาหารหลายเหลือ มาสัพพะพร้อมชู อันทั้งพลุพันและหมากพลุพันและหมากจีบ ฟ้าวางฮีบเดาตามาหอมฮ้วงเอ้า เหล้าก้องแก้วใส่พาขวัญ ขวนกันมาม่วนเต้าเข้าด้อมกล้วยใบศรี มีทั้งไข่น่วยดีเกลี้ยงปอด...

...ชันใบนี้เป็นชันไม้จันทร์ ชันใบนี้เป็นชันไม้แก้ว ขุนนางจัดเตรียมแล้วจึงได้เตรียมพาขวัญ อยู่ มากมายหลายอย่าง มีทั้งฝ้ายผูกข้อมือแหวนใส่นิ้วก้อย ลูกปิดน้อยสายสร้อยสังวาลย์ อาหารหลาย เหลือ มาพร้อมทุกอันทั้งพลุพันและหมากพลุพันและหมากจีบ ธิ้วางธิ้วางเดินทางมามากกลิ่นอันหอม อบอวล เหล้าขวดแก้วใส่พาขวัญ ขวัญมาสนุกละลานในตัวมีทั้งข้าวต้มมัดที่ทำจากใบตองดี มีทั้งไข่น่วย ดีเกลี้ยงปราศจากสิ่งไม่ดีพระยอดให้ทศพลญาณ...

(บทสู่ขวัญแต่งงาน)

...ข้อยจึงบอกเฒ่าแก่แม่บ้านพร้อมกัน แต่งพาขวัญ ข้อยจึงชวนชวาย หาห่มันแลหั่วเผือก เลือกได้ห่มันโงโจนใจหมากพร้าวสอม มาใส่ล้อมพาขวัญ มีทั้งหลังก้องพันแลนอแฮด ไก่ผู้สดหัว ท่อนกขุมแซง ดอกไม้แดงใส่แล้ว ฝ้ายอ้อมแก้วมุงคุด ยอมาตั้งสาด นักปราชญ์เจ้าจึงเรียกเอา ขวัญ...

...ข้าจึงบอกเฒ่าแก่แม่บ้านพร้อมกันเตรียมพาขวัญ ข้อยจึงชวนชวาย หาห่มันและหั่วเผือก เลือกได้ประภทมนคดงอพอฮวยงามมะพร้าวพอดิ มาใส่ล้อมพาขวัญ มีทั้งหลังก้องพันและนอแรด ไก่ตัวผู้สี่สดหัวเท่านั้นกระขุม ดอกไม้แดงใส่แล้ว ด้ายสายสินธุ์หรือมรอบแก้วมุงคุด ยกมาตั้งบน เสื่อ นักปราชญ์เจ้าจึงเรียกเอาขวัญ...

(บทสู่ขวัญเหือน)

กล่าวถึงพานบายศรีและพานดอกไม้

...โตกใบนี้แม่นโตกไม้จันทร์ ชันใบนี้แม่นชันไม้แก้ว ขุนนางปูนแม่นแล้วจึงได้แต่งพาขวัญ อยู่สอน ลอนชะล้าย มีทั้งฝ้ายผูกแขนแหวนใส่ก้อย ปิดน้อยสร้อยสังวาลย์ อาหารหลายเหลือ มาสัพพะพร้อมชู อันทั้งพลุพันและหมากพลุพันและหมากจีบ ฟ้าวางฮีบเดาตามาหอมฮ้วงเอ้า เหล้าก้องแก้วใส่พาขวัญ ขวนกันมาม่วนเต้าเข้าด้อมกล้วยใบศรี มีทั้งไข่น่วยดีเกลี้ยงปอด.....ขันดอกไม้ยกขึ้นเพียงตา ชันสม มาลูงตาเจ้าโคตร ...

...ชั้นใบนี้เป็นชั้นไม้จันทร์ ชั้นใบนี้เป็นชั้นไม้แก้ว ขุนนางจัดเตรียมแล้วจึงได้เตรียมพาขวัญ อยู่มากมายหลายอย่าง มีทั้งฝ้ายผูกข้อมือแขวนใสนี้วก้อย ลูกปัดน้อยสายสร้อยสังวาลย์ อาหารหลาย เหลือ มาพร้อมทุกอันทั้งพลุพันและหมากพลุพันและหมากจีบ วิวางวิวาเดินทางมามากกลิ่นอันหอม อบอวล เหล้าขวดแก้วใส่พาขวัญ ขวัญมาสนุกละลานในตัวมีทั้งข้าวต้มมัดที่ทำจากใบตองดี มีทั้งไข่ใบดี เกลี้ยงปราศจากสิ่งไม่ดี.....ชั้นดอกไม้ยักษ์ขึ้นระดับตา ชั้นดอกไม้นุชาลงตาเจ้าโคตร ...

(บทสวดขวัญแต่งงาน)

การให้ความรู้เกี่ยวกับการคลอดบุตร มารดาเมื่อครรภ์ถึงกำหนดคลอดจะมีอาการเจ็บ ท้อง ในบทสวดขวัญนี้จะกล่าวถึงอาการเจ็บท้องของมารดาว่ามีความทุกข์ทรมานกว่าลูกจะคลอด ออกมา ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

...ข้าจัก เว้าภาคพื้นดารา แต่คราวแม่เจ้าถือพาปฏิสนธิร่วมท้อง ลงสู่ทั้งแม่มารดาครันนนา นนา ได้ลิบเดือนล่วงล้ำ แม่เจ้าข้าสะเทือนว่าเจ็บปวดท้อง ผุงพี่น้องจึงได้แล่นมาหา ทั้งตายายเพิ่มก็ขึ้นมา หาลำ แม่เจ้าข้าเจ็บอยู่ฮือฮือฮือ นอนแล้วข้าพุดลุก แม่เจ้าก็เจ็บซีซูกซีเชื่อน ฮือให้แล้วกลิ้งเกลือก ไปมา เหมือนดังชีวจักขาด เป็นดังจักรมรณาดตายไป แม่เจ้าทนบได้ จึงม้วยไปหน่อยหนึ่ง บมี นานแม่เจ้าประสูติเจ้าแม่มาจากอุทร...

...ข้าจัก พุดภาคพื้นดารา แต่คราวแม่เจ้าถือพาปฏิสนธิร่วมท้อง ลงสู่ทั้งแม่มารดา ครันนนา นนา ได้ลิบเดือนล่วงแล้ว แม่เจ้าข้าสะเทือนว่าเจ็บปวดท้อง ผุงพี่น้องจึงได้วิ่งมาหา ทั้งตายายก็พากัน ขึ้นมาตลอด แม่เจ้าข้าเจ็บอยู่กระวนกระวาย แล้วข้าพุดลุก แม่เจ้าก็เจ็บหงุดหงิด ร้องให้แล้ว กลิ้งเกลือกไปมา เหมือนดังชีวจักขาด เป็นดังชีวิตจะตายไป แม่เจ้าทนไม่ได้ จึงหลับไปหน่อยหนึ่ง ไม่นานแม่เจ้าประสูติเจ้าออกจากอุทร...

(บทสวดขวัญน้อย)

การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลทารกหลังคลอด การดูแลทารกหลังคลอดนับว่ามีความสำคัญมากเมื่อทารกคลอดออกมาต้องทำตามขั้นตอนที่ถูกต้องเพื่อให้ทารกและแม่ปลอดภัย ในบทสวดขวัญน้อยนี้มีขั้นตอนการดูแลทารกหลังคลอดดังนี้

ตัวอย่าง

...แม่เจ้าข้าเป็นบ่าวอยู่มจัว บางฝ่องมือคว้าหาสายแห่ บ้างก็แผ่สายปือ เอามือโอบลูกแล้ว จึงโอบเจ้าใส่ดังกว้าง ไปผอกผีพายไปผายปานเค้ามั่นฮ้องกู่กุก กูกเขาขวัญว่า กูฮุกกู กูฮุกกู

ถ้าแม่ลูกสุสุมาเอาสามนี้ กลายมือนี่วันหน้าแม่ลูกกู แม่เจ้าจึงเลี้ยงแลดู แม่เจ้าจึงอุ้มชูใส่ชู แม่เจ้าจึงอยู่ในไฟ ไกลแหว่งไปมาอยู่ตึงต้อยต้อย แม่เจ้ากินน้ำร้อน ปากเปื่อยโพงสุก ไฟแรงลูก แม่เจ้าแรงแง่นหอย อรทวยหัวใจไกลได้ด่าบ่อย ขวัญอ่อนน้อยคำหล้าอย่าได้วอนเจ้าจึงย้ายสู่สหายใหม่ พ่อแม่ยังจงใจหักห่ออันนี้หากแม่ธรรมชาติแม่คิงมารดาเจ้า แล้วนมแม่เจ้าอ้อยแม่คอยให้เจ้ากินนม แม่เจ้ายังชมบ่อเปิด แม่กำเนิดจึงหน้ายจึงซัง เอ็ดลึงดั่งเขาจึงได้ ไหลมาเจ้ามาแล้ว...

...แม่เจ้าข้าเป็นบ่าวอยู่ร่วมเจียว บางคนมือคว้าหาสายรก บ้างก็แผ่สายสะตือ เอามือยกลูกล้างแล้ว จึงยกเจ้าใส่กระตังกว้าง ไปผอกผีพรายไปเล่าบอกป่านกเค้ามั่นร้องกู่หูก กูเขาขวัญว่า กูสุกกู กูสุกกู ถ้าเป็นลูกสุสุมาเอาในวันนี้ หลังจากวันนี้น้ำหน้าเป็นลูกกู แม่เจ้าจึงเลี้ยงแลดู แม่เจ้าจึงอุ้มชูใส่เปล แม่เจ้าจึงอยู่ในไฟ ไกลแหว่งไปมาอยู่เนิบๆ แม่เจ้ากินน้ำร้อน ปากเปื่อยพุพอง ไฟยิ่งลูกแม่เจ้ายิ่งรำคาญ ระทวยหัวใจไม่ได้ด่าได้แซง ขวัญอ่อนน้อยลูกแก้วทองคำของแม่อย่าได้วอนเจ้าจึงย้ายสู่เปลสหายใหม่ พ่อแม่ยังจงใจหักห่ออันนี้หากเป็นธรรมชาติแม่กายมารดาเจ้า แล้วนมแม่เจ้าหยดไหลแม่คอยให้เจ้ากินนม แม่เจ้ายังชื่นชมตลอด แม่กำเนิดจึงแขนงหน้ายหน้าเกลียดน่าซัง ทำอย่างดั่งเขาจึงได้ ไหลให้เจ้ามาแล้ว...

(บทสวดขวัญน้อย)

การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลเลี้ยงดูลูก เมื่อลูกเกิดขึ้นมาต้องได้รับการเลี้ยงดูจากมารดา ในฐานะผู้ให้กำเนิด ซึ่งถือเป็นหน้าที่หลักที่ทำได้ ในการดูแลเลี้ยงดูลูกมารดาต้องเลี้ยงดูตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนคลอดออกมาและต้องดูแลต่อไปอีกจนชีวิตหาไม่ ในบทสวดขวัญนาคนี้เป็นการดูแลหลังคลอด ซึ่งได้กล่าวถึงการคลอด การตัดสายรก การอาบน้ำเด็กแรกเกิด และการเลี้ยงดูต่อไปจนเติบโตใหญ่ ดัง

ตัวอย่าง

...เจ้าก็คลอดแล้วออกจากแม่มารดา มันท้องมาเลิศแล้วลูกแก้วแม่เป็นชาย ฝูงตายายก็ชมชื่น ยอเยยยื่นเจ้าออกมาลงคนหาไม่ได้แล้ว จึงตัดสายแหย่แผ่สายบือลงคนถือบวชน้ำมาล้างลงคนเอาผ้าผืนกว้างมาห่มห่อ แม่ก็อุ้มเจ้าใส่ในอกยกเจ้าใส่ในพา แม่จึงเอาข้าวป้อนแล้ววันละสามคาบ อาบน้ำและวันละสามที แม่ก็ขัดสีและลูบได้ แม่ก็เอาใจใส่ทุกคำเข้าปามีคาคัน ว่าถึงระดูปีใหม่มาฮอดแล้วฟ้าแผดฮ้องเสียงดัง แม่ก็อุ้มเจ้าใส่ในอก ยกเจ้าเข้าใส่ในอุ้มชะชูกินนมแม่ก็ชมลูกแก้วเลี้ยงใหญ่แล้วพอแล่นไปมา...

...เจ้าก็คลอดแล้วออกจากแม่มารดา มันท้องมาเลิศแล้วลูกแก้วแม่เป็นชาย เหล่าตายายก็ชื่นชม ยอเยยยื่นเจ้าออกมาบางคนหาไม่ได้แล้ว จึงตัดสายรกแผ่สายสะตือบางคนถือกระบวยน้ำมาล้างบางคนเอาผ้าผืนกว้างมาห่มห่อ แม่ก็อุ้มเจ้าใส่ในอกยกเจ้าใส่ในดัก แม่จึงเอาข้าวป้อนวันละสามครั้งอาบน้ำวันละสามหน แม่ก็ขัดสีและลูบได้ แม่ก็เอาใจใส่ทุกคำเข้าอย่างสม่ำเสมอ ว่าถึงฤดูปีใหม่มาถึง แล้วฟ้าแผดร้องเสียงดัง แม่ก็อุ้มเจ้าใส่ในอก ยกเจ้าเข้าใส่ในเปลอุ้มยกชูกินนมแม่ก็ชมลูกแก้วเลี้ยงโตแล้วพอวิ่งไปมา...

(บทสวดขวัญนาค)

การให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางศาสนา ตามหลักพุทธศาสนาได้กำหนดไว้ว่าชายใดมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ผู้นั้นต้องเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาและบวชเพื่อทดแทนคุณบิดามารดาผู้ให้กำเนิด เพื่อให้หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาได้ขัดเกลาจิตใจให้รู้ดีรู้ชั่วเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไปในภายภาคหน้า ดังตัวอย่างที่ปรากฏ

ตัวอย่าง

...ตามภาษาเด็กอ่อนชะช่อนหน้าแล้วใหญ่เป็นคน คำกัณฑ์คังคัณฑ์หนักหน่วงแน่นในใจคิดอะไร บ่แล้ว คิดแล้ว อยากไปบวชในศาสนาคิดถึงคุณบิดามารดา เป็นอันยังเจ้าก็จึงอำลาอุสาหะเข้ามาบวช สร้างผนวกเป็นสามเณรเข้าก็เรียนสิกขาบทพระธรรมได้แล้วอายุได้ยี่สิบปีคักแม่จึงหาบอกรศรัทธา ได้จีวรและผ้าผาด บางฟ่องได้โตกถ้วยแลคันที เหล็กจานดีอันคมกล่ำกับทั้งเสื่อสาธนาทั้งศิลาน์แลเหมียงหมาก ดูหลากด้วยบริวาร เป็นของทานอันล้ำยิ่ง เพื่อยากเห็นหน้าพระแก้วมิ่งลอมไตร ขอย่าได้ทวัระไว อยู่ในโลก ขอให้พ้นจากโศกโศกาให้ได้เกิดในดุสิตา ล้ำเลิศเมืองแก้วเกิดนิรพาน เป็นที่สุขสำราญลือเดชขอให้พ้นจากทุกขเวทนอยู่สวัสดิ สัตตะธัมมา วุฒิธรรมทั้ง 7 ประการ คือ อายุ วัณณะ สุขะ พละ อาโรคะยถ้วน 5 ปฏิภาณะถ้วน 6 อธิปไตยะ ถ้วน 7 เสด็จเข้ามารักษายังขันธะสันดานแห่งเจ้าตราบต่อเท่าห้าพัน พระวัสสาที่ข้าเทอญ...

...ตามภาษาเด็กอ่อนพอไม่นานลิ้มๆ หน้าแล้วโตเป็นคน คำกัณฑ์คังคัณฑ์หนักหน่วงแน่นในใจคิดแล้ว อยากไปบวชในศาสนาคิดถึงคุณบิดามารดา เป็นอันยังเจ้าก็จึงอำลาอุสาหะเข้ามาบวช สร้างผนวกเป็นสามเณรเข้าก็เรียนสิกขาบทพระธรรมได้แล้วอายุได้ยี่สิบปีบริบูรณ์ฝ่ายพ่อแม่จึงหาบอกรศรัทธา ได้จีวรและผ้าผาด ทั้งได้ขันถ้วยและคันที เหล็กจานอย่างดีอันคมกล่ำกับทั้งเสื่อสาธนาทั้งศิลาน์และหมาก ดูหลากด้วยบริวาร เป็นของทานอันล้ำยิ่ง เพื่อยากเห็นหน้าพระแก้วมิ่งลอมไตร ขอย่าได้คิดเรื่อง อยู่ในโลก ขอให้พ้นจากโศกโศกาให้ได้เกิดในดุสิตา ล้ำเลิศเมืองแก้วเกิดนิรพาน เป็นที่สุขสำราญลือเดชขอให้พ้นจากทุกขเวทนอยู่สวัสดิ สัตตะธัมมา วุฒิธรรมทั้ง 7 ประการ คือ อายุ วัณณะ สุขะ พละ อาโรคะยถ้วน 5 ปฏิภาณะถ้วน 6 อธิปไตยะ ถ้วน 7 เสด็จเข้ามารักษายังขันธะสันดานแห่งเจ้าตราบถึงเท่าห้าพัน พระวัสสาที่ข้าเทอญ...

(บทสวดวันนาค)

การให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติ ความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติเป็นความรู้ที่มีความสำคัญยิ่งซึ่งพุทธศาสนิกชนจำเป็นต้องเรียนรู้ นอกจากจะทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวความเป็นมาของพระผู้เป็นศาสดาแล้วยังทำให้สามารถเล็งเห็นถึงคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติอีกด้วย ซึ่งจะช่วยให้พุทธศาสนิกชนใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

ตัวอย่าง

...อย่าได้คิดคั่งข้อนหิระทัยให้เจ้ามีเรียนพระวินยปิฎกอัตถาไซเอื้องฮอด สูงแจ่งฮอดโสดา ให้เจ้าได้เทศนาสอนสั่ง เป็นเจ้านั่งพิจารณาขอให้มียานานเป็นสมการยศกว้างอยู่สืบสร้างในธรรม จัตตาโรธัมมาวัชพัฒน์ติ อายุ วณโณ สุขัง พลัง ขอให้เจ้ามีอายุยืน ได้ฮ้อยขบ พระวัสสา มีเดชาเอื้องฮาบชนะผาบแพ่ฝูง หมูโพงภัย อย่าได้มีจ้งโฮมาเบียดอย่าได้มีผู้เคียดแลเหิงสา ให้มีใจกรุณายิ่งกว่าเก่า จงให้ได้เป็นเจ้าผ่านทั้งยศ ปรากฎเลื่องลือหาในศาสนาของพระพุทธเจ้า ให้เดชะเหมือนดังแสงสุริยะอาทิตย์ ประสิทธิเทโวโรธาริราช เป็นดังอินทาริราชท้าวภูมินทร์ ทั้งแดนดินโดยอ่อนน้อมทุกท่านท้าวสาธุการมาอวยทานชมชื่น ยอเยนให้ของดีของคชูลี ตั้งแต่ คัดฮอดฮอดสมภาค ถวายอาหารทุกเมื่อเอื้องเอื้องแก้วเงินแฮ บูชาแลทุกคำเข้าตราบต่อเท่าถึงชีวิต ให้มีห้วงครอบสืบสร้างฐานะอ้าง 3 ประการเรียนกัมมัฏฐานได้ถึถ้วน ได้ครอบล้นทุกอัน แปรหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นให้เจ้ารู้ อย่าได้หวัคคิปัญทรวงปัญญามีสมัคคาเพียงพราพร้อมใจอ่อนน้อมในธรรม เจ้าอย่าคตินาทางโลกขอให้พ้นจากโคกโคกาให้เจ้ามีความสุขซาอย่าเดือดร้อนทุกคำเข้า...

...อย่าได้คิดคั่งค้ำในจิตใจให้เจ้ามีเรียนพระวินยปิฎกอัตถาไซให้รู้แจ่งถึงขั้นระดับโสดา ให้เจ้าได้เทศนาสอนสั่ง เป็นเจ้านั่งพิจารณาขอให้มียานานเป็นสมการยศกว้างอยู่สืบสร้างในธรรม จัตตาโรธัมมาวัชพัฒน์ติ อายุ วณโณ สุขัง พลัง ขอให้เจ้ามีอายุยืน ได้ร้อยปี พระวัสสา มีเดชารุ่งเรือง ชนะฝูงโพงภัย อย่าได้มีจ้งโฮมาเบียดอย่าได้มีผู้โกรธเคือง ให้มีใจกรุณายิ่งกว่าเก่า จงให้ได้เป็นเจ้าผ่านทั้งยศ ปรากฎชื่อเสียงเลื่องลือในศาสนาของพระพุทธเจ้า ให้มีเดชเหมือนดังแสงสุริยาพระอาทิตย์ ประสิทธิเทโวโรธาริราช เป็นดังอินทาริราชท้าวภูมินทร์ ทั้งแดนดินนอบน้อมทุกท่านท้าว สาธุการมาอวยพรชมชื่น ยอเยนให้ของดีของคชูลี เป็นที่ตั้ง คิดถึงท่านสมภาค ถวายอาหารทุกเมื่อ รุ่งเรืองด้วยแก้วเงินทอง บูชาและทุกคำเข้าตราบถึงเท่าชีวิต ให้มีห้วงครอบสืบสร้างฐานะอ้าง 3 ประการ เรียนกัมมัฏฐานได้ถึถ้วน ได้ครอบล้นทุกอัน แปรหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นให้เจ้ารู้ อย่าได้หวัคคิโงเขลาเบาปัญญาสมัคคาเพียงพราพร้อมใจอ่อนน้อมในธรรม เจ้าอย่าคตินาทางโลกขอให้พ้นจากโคกโคกาให้เจ้ามีความสุขซาอย่าเดือดร้อนทุกคำเข้า...

(บทสวดวิญญาค)

การให้ความรู้เกี่ยวกับส่วนประกอบและขั้นตอนการสร้างบ้านส่วนบน ในการสร้างบ้านสมัยก่อนต้องสร้างส่วนข้างบนก่อน หลังจากยกเสาเสร็จเรียบร้อยแล้วส่วนที่จะสร้างต่อไปคือส่วนของหลังคา ซึ่งส่วนนี้ต้องใช้ไม้เป็นส่วนประกอบมากแล้วแต่จะเรียก เช่น เสา ช่อ บานลม แป หน้ำแฝก ดังในบทสวดวิญญาคนี้

ตัวอย่าง

...จึงเอาเชือกมาผูกข้อเน้งให้ข้อบักสาม เป็นเชือกนวมคอยยิ่ง ฮอดมือจึงมายอดขุดมูม เอาขวายมือได้ท้องนาคหามเสาหลาก มาทอ ยกเสาแฉขึ้นขอให้ได้ชี้ให้เกิดเป็นดี ยกเสาขวัญขึ้น ขอให้มีข้าวของเหลือหลายแลยกเสาแฉขึ้นขอให้ได้เลี้ยงม่อนแม่เต็มเฮือน ยกเสาแฉขึ้นขอให้ได้แก้วมณี ผูกหมี่ฝึชามย่าน สะท้านหลิกหนีไกล แล้วจึงเอาคว่ำมาใส่ข้อเอา ไม้ข้อมามัด สะยั่วบักกาดตั้ง เสาดั่งกาดลิงลมเอาแปวบนมาคาด น้ำจุ่มล้างหวายมัดจัดกลอน ยายพอค่องบ้านลมก่องกินแป ทั้งสี่ แฉเชือกผูกไว้ ข้องจึงเอาหญ้าแฝกมามุงให้ฮ่อมเจ้าหนา...

...จึงเอาเชือกมาวัดข้อเลงให้ตรงบักสาม เป็นเชือกนวมที่รอคอยยิ่ง ถึงวันดีจึงมาขุดหลุม เอา มือซ้อนได้ท้องนาคหามเสาหลาก มาไว้ข้างๆ หลุม ยกเสาริมขึ้นขอให้ได้ชี้ให้เกิดเป็นดี ยกเสาขวัญขึ้นขอให้มีข้าวของเหลือหลายและยกเสาริมขึ้นขอให้ได้เลี้ยงไหมขยายเต็มเรือน ยกเสาริมขึ้นขอให้ได้แก้วมณี ผูกหมี่ฝึเกรงขามกลัวสะท้านหลิกหนีไกล แล้วจึงเอาเชือกป่านมาใส่ข้อเอา ไม้ข้อมามัด ไม้เครื่องบักพาดตั้งเสาดั่งพาดลิงลมเอาช่องบนมาพาด น้ำจุ่มล้างหวายมัดจัดกลอน ยายพอกเกี่ยว บ้านลมกับแป ทั้งสี่ด้านเชือกวัดไว้ เกียวจึงเอาหญ้าแฝกมามุงให้ฮ่อมเจ้าหนา...

(บทสวดขวัญเฮือน)

บทบาทด้านการสร้างขวัญกำลังใจ

ขวัญและกำลังใจเป็นสิ่งประเสริฐที่ผู้ให้มีความปรารถนาดีต่อผู้รับ การให้พรเป็นการกล่าว ด้วยวาจา บางครั้งก็ใช้คำว่าอวยพร เป็นการให้จากผู้ใหญ่ให้กับเด็ก หรือผู้บังคับบัญชาให้กับ ผู้ใต้บังคับบัญชา ในบทสวดขวัญที่ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ปรากฏเนื้อหาของ การให้พร หรือให้กำลังใจ ดังนี้

การสร้างขวัญกำลังใจเกี่ยวกับการมีสุขภาพดี การให้กำลังใจส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของ สุขภาพเนื่องจากคนให้ความสำคัญกับสุขภาพมากกว่าเรื่องใดๆ ดังคำกล่าวที่ว่า “ความไม่มีโรคเป็น ลาภอันประเสริฐ” ซึ่งถ้าบุคคลใดมีสุขภาพที่ดีแล้วบุคคลนั้นก็จะมีชีวิตอยู่ได้นาน สังคมของชาว ตำบลบ้านแก้งเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ก็จะมีการกล่าวให้มีสุขภาพดีไม่มีโรคภัยเบียดเบียน ในบทสวดขวัญ ก็จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการให้กำลังใจในเรื่องของสุขภาพเช่นกัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

...ให้เจ้ามีอายุยืนยาวอย่าได้สั้น ให้เจ้าใหญ่เพียงลุง ให้เจ้าสูงเพียงป้า ให้เจ้าจำเรณูหน้าอยู่
สวัสดิ์ นอนหลับให้เจ้าได้เงินหมื่น นอนตื่นให้เจ้าได้แก้วมณีโชติ โทศอำยอย่ามาพาน มาร้าย
ไม่ได้มาเบียด ให้เจ้าหายเคราะห์หายภัย เคราะห์เจ้าอย่าได้เห็น เชิญเจ้าอย่าได้พบ ให้เจ้าหาย
พยาธิโรค ให้เจ้ามีศักดิ์คานาภาพผาบแพข้าศึกศัตรู...

...ให้เจ้ามีอายุยืนยาวอย่าได้สั้น ให้เจ้าโตใหญ่เท่าเทียมลุง ให้เจ้าสูงเท่าเทียมป้า ให้เจ้าเจริญ
ในภพหน้าอยู่สวัสดิ์ นอนหลับให้เจ้าได้เงินหมื่น นอนตื่นให้เจ้าได้แก้วมณีโชติ โทษร้าย อย่าได้พบ
ได้เห็น มาร้ายไม่ได้มาเบียด ให้เจ้าหายเคราะห์หายภัย เคราะห์เจ้าอย่าได้เห็น ยากเชิญเจ้าอย่า
ได้พบ ให้เจ้าหายพยาธิโรค ให้เจ้ามีศักดิ์คานาภาพชนะข้าศึกศัตรู...

(บทสวดขวัญเด็กแรกเกิด)

...มาทอดแล้วได้ยินเจ้าสบาย หายภัยทุกขโศกวิปโยคหนักหนา ขอให้หายโรคพยาธิร้าย
เจ็บแสบให้หาย เจ็บตาปวดท้องเจ็บที่ท้องเจ็บในตัว ปวดหัวและปวดไหล่ เชิญขวัญเจ้าได้เข้าเข้ามา
ให้หายภัยทุกขโศกวิปโยคหนักหนา และอันตรายทั้งภายในและภายนอก ขวัญเจ้าออกก็ให้มา ฟากเขาก็ให้
ข้าม มาช่วยห้องเคหา อุ อะ มุมะ มุนมา ชยตุ ภวังค์ ชยมังคลัง โสติเต โหตุ สัพพทา แต่นี้ไป
หน้าขวัญเจ้าให้อยู่มั่นยืนนาน ตลอดกาลอายุชัยให้ขวัญเจ้าเหมือนดังเขาจักรวาล ให้ขวัญเจ้า
เหมือนเที่ยงเหมือนพระนิพานอย่าคลาดแคล้วอยู่มั่นแล้วสวัสดิ์...

...มาถึงแล้วได้ยินเจ้าสบาย หายภัยทุกขโศกวิปโยคหนักหนาขอให้หายโรคพยาธิร้ายเจ็บ
แสบให้หาย เจ็บตาปวดท้องเจ็บที่ท้องเจ็บในตัว ปวดหัวและปวดไหล่ เชิญขวัญเจ้าได้เข้าเข้ามา
ในร่างกายให้หายภัยทุกขโศกวิปโยคหนักหนา และอันตรายทั้งภายในและภายนอก ขวัญเจ้าออกก็ให้มา
เลยเขาก็ให้ข้ามมา มาร่วมห้องเคหา อุ อะ มุมะ มุนมา ชยตุ ภวังค์ ชยมังคลัง โสติเต โหตุ
สัพพทา แต่นี้ไปข้างหน้าขวัญเจ้าให้อยู่มั่นยืนนาน ตลอดกาลอายุชัยให้ขวัญเจ้าแข็งแรงเหมือนดัง
เขาจักรวาล ให้ขวัญเจ้าแข็งแรงเที่ยงเหมือนพระนิพานอย่าคลาดแคล้วอยู่แข็งแรงแล้วสวัสดิ์...

(บทสวดขวัญแต่งงาน)

...ให้เจ้ามาทรงเฮื่อนชานบ้านใหม่ คั้นเจ้ามาทอดแล้วความทุกข์อย่าให้มาใกล้ ความไข้อย่าให้มี
ทุกคนทุกคนก็ข้าเทอญ...

...ให้เจ้ามาอยู่เรือนชานบ้านใหม่ ถ้าเจ้ามาถึงแล้วความทุกข์อย่าให้มาใกล้ ความเจ็บไข้อย่าให้มี
ทุกคนทุกคนก็ข้าเทอญ...

(บทสวดขวัญขึ้นบ้านใหม่)

...มาเยอขวัญเอยมาพลันอย่าช้า ครั้นเจ้ามาทอดแล้ว จงอยู่สวัสดิ์มีศรีบะเร้าตราบต่อเท่า
ห้าพันวัสสา...

...มาเยอขวัญเอ๋ยมาพลันอย่าช้า ถ้าหากเจ้ามาถึงแล้ว จงอยู่สวัสดิ์มีศรีไม่เศร้าตราบถึงหัว
พันวัสสา...

(บทสวัญหลวง)

...แต่นี้เมื่อหน้าขวัญเจ้าให้อยู่มนัสนาน ตลอดกาลอายุไซ้ ให้ขวัญเจ้าหมั่นเหมือนขวัญเจ้า
จักรวาล ให้เจ้าหมั่นเที่ยงเหมือนพระนิพพาน อย่าคลาดคล้อย อยู่หมั่นแล้วสวัสดิ์...

...แต่นี้ไปข้างหน้าขวัญเจ้าให้อยู่มนัสนาน ตลอดกาลอายุไซ้ให้ขวัญเจ้าแข็งแรงเหมือนดัง
เขาจักรวาล ให้ขวัญเจ้าแข็งแรงเที่ยงเหมือนพระนิพพานอย่าคลาดแคล้วอยู่แข็งแรงแล้วสวัสดิ์...

(บทสวัญคนป่วย)

...ขอให้.....พร้อมทั้งครอบครัว และมิตรสหายมั่นคงดี อย่าได้มีคำกังวลและเศร้าโศก
วิปโยคอันหาภัยกายพร้อมทั้งภริยาเมียมิ่งลูกกึ่งบุตรดา และบุตรธิดาได้มีเจ็บตาดปวดหัว และมัวเกล้า
อย่าได้ผู้เข้าพยาโรคา ขอให้มิพรรษาอายุยืนยาวบ่อน้อย...

...ขอให้.....พร้อมทั้งครอบครัว และมิตรสหายมั่นคงดี อย่าได้มีคำกังวลและเศร้าโศก
วิปโยคร้อนหาภัยกายพร้อมทั้งภริยาเมียมิ่งขวัญลูกกึ่งแก้วบุตรดา และบุตรธิดาได้มีเจ็บตาดปวดหัว และ
เวียนหัวอย่าได้ให้พยาโรคาเข้ามาในกาย ขอให้มิพรรษาอายุยืนยาวไม่น้อย...

(บทสวัญเจ้านาย)

การสร้างขวัญกำลังใจเกี่ยวกับความสำเร็จในหน้าที่ การการสร้างขวัญกำลังใจมีหลาย
ลักษณะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เวลา และโอกาสในการให้กำลังใจ ในบทสวัญขนาดนี้เป็นการให้
กำลังใจในโอกาสที่มีการอุปสมบท ดังนั้นเนื้อหาของบทสวัญก็จะกล่าวถึงเรื่องของหลักธรรมคำสอน
ของพระพุทธเจ้า ให้ผู้อุปสมบทได้บรรลุธรรมนั้น

ตัวอย่าง

...อย่าได้มีความกังวลแลเดือดร้อน อย่าได้คิดคั่งข้อนหิระทัยให้เจ้ามีเฮียนพระวินัยปิฎกธัตตา
ไซ้เฮืองฮอด ฮุ่งแจ่งฮอดโสดา ให้เจ้าได้เทศนาสอนสั่ง เป็นเจ้านั่งพิจารณาขอให้มีความเป็นสมการ
ยศกว้างอยู่สืบสร้างในธรรม จิตตาโร รัมมาวัชฌมัตติ อายุ วัณโณ สุขัง พลัง ขอให้เจ้ามีความยืน ได้ฮ้อย
ขวน พระวัสสา มีเดชาเฮืองฮาบ ชนะผาบแพ่ผู่ หมูโทยภัย อย่าได้มีจ้งโฮมาเบียดอย่าได้มีผู้เคียดแ
หิงสา ให้มีใจกรุณาอย่างเก่า จงให้ได้เป็นเจ้าผ่านทั้งยศ ปราบกฎเลื่องลือหาในศาสนาของ
พระพุทธเจ้า ให้เดชะเหมือนดังแสงสุริยะอาทิตย์ ประสิทธิโตโชวโรธราชราช เป็นดังอินทราชท้าว
ภูมินทร์ ทั้งแดนดินโดยอ่อนน้อมทุกท่านท้าว สาธุการมาอวยทานชมชื่น ยอเย็นให้ของดีของคชูลี
ตั้งต่อ คิดฮอดฮ่อสมภาค ถวายอาหารทุกเมื่อ เฮืองเฮือแก้วเงินแฮ บูชาแลทุกคำเข้าตราบต่อเท่าถึง
ชีวัน ให้มีหวังครอบสืบสร้างฐานะอั่ง 3 ประการ เฮียนกัมมัฏฐานได้ถึถ้วน ได้ครอบล้นทุกอัน แปรหมื่น

สี่พันพระธรรมชั้นตรีให้เจ้าผู้ อย่าได้หวัหิดปัญญามีสมัคคาเพียงพราพร้อมใจอ่อนน้อมในธรรม
เจ้าอย่าคิดนำทางโลกขอให้พ้นจากโคกโคกกาให้เจ้ามีความสุขอย่าเดือดร้อนทุกคำเข้า...

...อย่าได้คิดคั่งค้างในจิตใจให้เจ้ามีเรียนพระวินัยปิฎกอัฏฐาไซให้รู้แจ้งถึงขั้น
ระดับโสดา ให้เจ้าได้เทศนาสอนสั่ง เป็นเจ้านั่งพิจารณาขอให้มียาวนานเป็นสมภารยศกว้างอยู่สืบ
สร้างในธรรม จิตตาริ ธัมมาวัฑฒันติ อายุ วณฺณ สุขัง พลัง ขอให้เจ้ามีอายุยืน ด้ร้อยปี พระวัสสา
มีเดชารุ่งเรือง ชนะผู้โพลภัย อย่าได้มีภัยโรมาเบียดอย่าได้มีผู้โกรธเคือง ให้มีใจกรุณายิ่งกว่าเก่า
จงให้ได้เป็นเจ้าผ่านทั้งยศ ปราภฏฐีชื่อเสียงเลื่องลือในศาสนาของพระพุทธเจ้า ให้มีเดชเหมือนดังแสง
สุริยาพระอาทิตย์ ประสิทธิโตชโวธรรมาธิราช เป็นดังอินทราชาท้าวภูมินทร์ ทั้งแดนดินนอบน้อมทุก
ท่านทั่ว สาทฐการมาอวยพรชมชื่น ยอยกย่องให้ของดียกของคชูลี เป็นที่ตั้ง คิดถึงท่านสมภาค
ถวายอาหารทุกเมื่อ รุ่งเรืองด้วยแก้วเงินทอง ภูเขาและทุกคำเข้าตราบถึงเท่าชีวิต ให้มีหวังครอบสืบ
สร้างธรรมา 3 ประการ เรียนกัมมัฏฐานได้ที่ถ้วน ได้ครบถ้วนทุกอัน แด่หมื่นสี่พันพระธรรมชั้นตรีให้
เจ้าผู้ อย่าได้หวัหิดใจเขลาเบาปัญญาสมัคคาเพียงพราพร้อมใจอ่อนน้อมในธรรม เจ้าอย่าคิดนำทาง
โลกขอให้พ้นจากโคกโคกกาให้เจ้ามีความสุขอย่าเดือดร้อนทุกคำเข้า...

(บทสวดวิญญาค)

การสร้างขวัญกำลังใจเกี่ยวกับการมีอำนาจวาสนา ชาวตำบลบ้านแก้งเชื่อว่าเทวดาเป็น
ผู้ที่มีอำนาจสามารถบันดาลสิ่งต่างๆ ให้ได้ ดังนั้นในบทสวดวิญญูจึงมีการกล่าวถึงเทวดาให้มาอวยพรให้
ในบทสวดวิญญูเจ้านายนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างขวัญกำลังใจในเรื่องของการมีอำนาจวาสนาเนื่องจาก
ในบทสวดวิญญูเจ้านายเป็นการสวดวิญญูเพื่อให้กำลังใจ ยินดีในตำแหน่งหน้าที่การงาน

ตัวอย่าง

...ผาบุยุกเข็ญอันอุบาทว์ให้ได้เป็นอาทนะรงยศ คือ กิตติยศบริวารยศลือชา ขอให้มัสติปัญญาดี
เหมือนดังพระมโหสถอย่าได้ให้ผิดคิดทรยศและหิงสา ปวงประชาเคารพกราบไหว้ เทพท่อนให้เฝ้าบูชา
ให้มีศักดิ์ยิ่งกว่าเก่า ให้เป็นเจ้ากัณฑ์ชัย เมื่อออกไปไล่ให้คนไหลนองกราบไหว้ทุกฝ่าย ถ้ายาเกรง
ยกคำขันแดงเหลือง สะพาดมีโกะเข้าของเนืองนองล้นหลากไหลมากอง เอื้องอุ้งสรรพสิ่งเหมือนดัง
พญาอินทราชา...

...ปราบยุกเข็ญอันอุบาทว์ให้ได้ดำรงยศ คือ กิตติยศบริวารยศลือชา ขอให้มัสติปัญญาดีเหมือน
ดังพระมโหสถอย่าได้ให้ใครคิดทรยศและเบียดเบียน ปวงประชาเคารพกราบไหว้ เทพท่อนให้เฝ้าบูชา
ให้มีศักดิ์ยิ่งกว่าเก่า ให้เป็นเจ้าได้กว้างร่มคันทาม เมื่อเดินไปไหนให้คนไหลนองกราบไหว้ทุกฝ่าย ถ้ายา
เกรงยกคำขันแดงเหลือง สะพาดมีโกะเข้าของเนืองนองล้นหลากไหลมากอง รุ่งเรืองสรรพสิ่ง
เหมือนดังพระยาอินทราชา...

(บทสวดวิญญูเจ้านาย)

...ให้มียศศักดิ์ล้ำเลิศ เงินค่าแก้วเกิดอนันต์ อธิปไตยยังองอาจ บ่คลาดแคล้วยังดียิ่งกว่าเก่า
หลายหมื่นเท่าพันทวีปประสิทธิเดชประสิทธิมังคะโรมหาชะโย เชิญมหาราชมาเฝ้า มาอยู่ข้าง
สถาน...

...ให้มียศศักดิ์ล้ำเลิศ เงินทองคำแก้วเกิดมากล้น อำนาจยังองอาจ ไม่คลาดแคล้วยังดียิ่งกว่าเก่า
หลายหมื่นเท่าพันทวีปประสิทธิเดชประสิทธิมังคะโรมหาชะโย เชิญมหาราชมาเฝ้า มาอยู่ข้าง
สถาน...

(บทสวดวิญญูเจ้านาย)

เรื่องการมีทรัพย์สินบริบูรณ์ การมีทรัพย์สินเงินทองบริบูรณ์เป็นปัจจัยที่ช่วยให้เป็นที่
ยอมรับของสังคมและจะได้ไม่ลำบากในการดำเนินชีวิต

ตัวอย่าง

...ให้มียศศักดิ์ล้ำเลิศ เงินค่าแก้วเกิดอนันต์ อธิปไตยยังองอาจ บ่คลาดแคล้วยังดียิ่งกว่าเก่า
หลายหมื่นเท่าพันทวีปประสิทธิเดชประสิทธิมังคะโรมหาชะโย...

...ให้มียศศักดิ์ล้ำเลิศ เงินทองคำแก้วเกิดมากล้น อำนาจยังองอาจ ไม่คลาดแคล้วยังดียิ่งกว่าเก่า
หลายหมื่นเท่าพันทวีปประสิทธิเดชประสิทธิมังคะโรมหาชะโย ...

(บทสวดวิญญูเจ้านาย)

การสร้างขวัญกำลังใจเกี่ยวกับการมีทรัพย์สินบริบูรณ์ การสร้างขวัญกำลังใจนอกจากจะ
ให้มีสุขภาพดีแล้วยังให้เกี่ยวกับเรื่องของการมีทรัพย์สินบริบูรณ์เพื่อเป็นกำลังใจในการต่อสู้กับความ
ยากจน ในบทสวดวิญญูมีการสร้างขวัญกำลังใจเกี่ยวกับทรัพย์สินบริบูรณ์ ดังนี้

ตัวอย่าง

...ไปทางใต้ให้มีคนช่วยเหลือ ไปทางเหนือให้มีคนช่วยเจ้า ไปมาแล้วให้สินค้าเต็มเฮือน ถึงปี
เดือนให้เงินไหลมาคือฝนห่าล้าน ให้เจ้าของมีเงินทองเต็มบ้านมรดกเป็นเศรษฐี มีรัศมีเรืองรุ่ง...ให้
เจ้าของมั่งมีฮ้อดแสนล้านโกฏิ เหมือนดังมหาเศรษฐี ให้เจ้ารุ่งเรืองดีเหมือนดังฝนห่าแก้ว บายศรีสูตร
ขวัญให้เจ้าแล้ว ให้เจ้าค้าเจ้าคุณ...

...ไปทางใต้ให้มีคนช่วยเหลือ ไปทางเหนือให้มีคนช่วยเจ้า ไปมาแล้วให้สินค้าเต็มล้นเหลือเรือน
ถึงปีเดือนให้เงินไหลมาเหมือนฝนห่าล้าน ให้เจ้าของมีเงินทองเต็มบ้านมรดกเป็นเศรษฐี มีรัศมี
รุ่งเรือง...ให้เจ้าของมั่งมีถึงแสนล้านมากขึ้น เหมือนดังมหาเศรษฐี ให้เจ้ารุ่งเรืองดีเหมือนดังฝนห่าแก้ว
บายศรีสูตรขวัญให้เจ้าแล้ว ให้เจ้าเจริญยิ่งขึ้นไป...

(บทสวดวิญญู)

บทบาทของบทสวดที่ปรากฏในตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ เป็นบทบาทที่คนในชุมชนปฏิบัติกันอย่างแพร่หลาย รายละเอียดที่ปรากฏไม่ว่าจะเป็นบทบาทด้านต่างๆ เช่น ด้านความเชื่อ ความรู้ การสั่งสอน และการสร้างขวัญกำลังใจ ในพิธีกรรมแต่ละด้านเป็นแต่เพียงการบอกกล่าวอย่างสั้นที่ปรากฏในบทสวดประเภทต่างๆ ลักษณะดังกล่าวเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าในชุมชนชาวตำบลบ้านแก่ง ได้ร่วมกันถ่ายทอดและทำให้วัฒนธรรมของชุมชนปฏิบัติต่อเนื่องกันเรื่อยมา เป็นการส่งต่อ ยึดถือ และปฏิบัติเป็นประจำ การประกอบพิธีกรรมจึงมีความสมบูรณ์และแข็งแรงขึ้น เป็นเหมือนเอกลักษณ์ของชุมชนรวมทั้งชุมชนใกล้เคียงก็มีกิจกรรมทางประเพณีและพิธีกรรมนี้เช่นกัน

บทที่ 6

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทของบทสູ່ขวัญ ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาให้เข้าใจบทบาทของบทสູ່ขวัญ ที่ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ การสำรวจและรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์และการร่วมกิจกรรมกับวิทยากร จำนวน 6 คน ในระหว่างเดือนเมษายน 2548 แล้วนำมาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายของการศึกษา และเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผล

การศึกษาให้เข้าใจบทบาทของบทสູ່ขวัญ ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ สรุปผลการศึกษาค้นคว้าได้ดังนี้

6.1.1 พิธีกรรมการสູ່ขวัญของชาวตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

พิธีกรรมการสູ່ขวัญของชาวตำบลบ้านแก้งจำแนกได้ตามลักษณะและโอกาสในการประกอบพิธีกรรม 3 ประเภท คือ เมื่อมีการเจ็บป่วย การเปลี่ยนแปลงสถานภาพ มีอุปกรณ์เครื่องใช้ใหม่ที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต

6.1.2 ประเภทของบทสູ່ขวัญ

บทสູ່ขวัญแต่ละประเภทมีเนื้อหาสำคัญและโอกาสที่ใช้ ดังนี้

สູ່ขวัญเด็กแรกเกิด

บทสູ່ขวัญเด็กแรกเกิดมีเนื้อหาเป็นการเรียกขวัญเด็กที่เกิดมาใหม่ให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ห่างจากโรคภัย

สູ່ขวัญในการแต่งงาน

บทสູ່ขวัญแต่งงานมีเนื้อหากล่าวถึงความยินดีของบิดามารดาที่ได้จัดงานแต่งงานและสั่งสอนให้รู้จักบทบาทหน้าที่ของการเป็นลูกสะใภ้ตามธรรมเนียมที่ถูกต้อง เช่น การเคารพสามี การเคารพบิดามารดาของสามี การปฏิบัติหน้าที่ของภรรยาที่ดี

สູ່ขวัญนาคน

เนื้อหาของบทสູ່ขวัญนาคนกล่าวถึงการสั่งสอนให้นาครู้จักบุญคุณของบิดามารดาที่เลี้ยงดูมาตั้งแต่เล็กจนโต ในช่วงท้ายของบทสູ່ขวัญเป็นการสั่งสอนให้ปฏิบัติตนอยู่ในเพศบรรพชิตเป็นผู้มีจิตใจดีงามใฝ่เรียนรู้ทางธรรมเพื่อความสุขของชีวิต

สุขวัณขึ้นบ้านใหม่

เนื้อหาของบทสุขวัณขึ้นบ้านใหม่กล่าวถึง ความสุขของคนในครอบครัวที่จะย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านหลังใหม่ และกล่าวถึงขั้นตอนการปลูกบ้านเริ่มตั้งแต่การหาไม้มาสร้างบ้าน บริเวณที่ปลูกบ้านเชื่อว่าเป็นที่ที่มีบุญญาธิการเป็นผู้กำหนดไว้ให้สร้างบ้าน

สุขวัณเหื่อน

เนื้อหาของบทสุขวัณเหื่อนกล่าวถึงความสุขของครอบครัวที่อาศัยอยู่ในบ้านอันบริบูรณ์ด้วยทรัพย์สินเงินทอง และกล่าวถึงขั้นตอนการสร้างบ้านอุปการะในการสร้างบ้าน รวมทั้งชื่อคนที่เป็นมงคลที่ช่วยในการขุดหลุมเสาบ้านเพื่อให้ผู้อยู่อาศัยมีความสุข

สุขวัณคนป่วย

บทสุขวัณคนป่วยมีเนื้อหา กล่าวถึงขวัญที่อยู่ในที่ต่างๆ ให้มาอยู่กับเนื้อกับตัวของเจ้าของขวัญเพื่อให้อาการป่วยหายไป และกล่าวถึงการจัดอาหารเครื่องคาวหวาน เสื้อผ้าแก้แหวนเงินทองเพื่อมอบให้กับขวัญที่จะมาอยู่กับเนื้อกับตัว

ขวัญหลวง

เนื้อหาของบทสุขวัณหลวงกล่าวถึงอาการเจ็บป่วยเนื่องจากขวัญออกจากร่างกายให้มาอยู่กับเนื้อกับตัว และกล่าวถึงการจัดอาหารเครื่องคาวหวาน เสื้อผ้าแก้แหวนเงินทองเพื่อมอบให้กับขวัญและในการเรียกขวัญต้องเรียกมาให้ครบตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย เนื่องจากเชื่อว่าขวัญจะมีประจำทุกๆ ส่วนของร่างกายทั้ง 32 ส่วน

สุขวัณเจ้านาย (สุขวัณมงคล)

เนื้อหาของบทสุขวัณเจ้านายกล่าวถึงความสุข ความเจริญ การมีทรัพย์สินเงินทอง การให้กำลังใจและการขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาดูแลและอำนวยสิ่งดีๆ ให้กับเจ้าของขวัญ

สุขวัณรถ

เนื้อหาของบทสุขวัณรถกล่าวถึงการประกอบอาชีพโดยใช้รถให้มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งเครื่องอุปโภคบริโภค ไปไหนมาไหนให้ปลอดภัย และกล่าวถึงการส่งสอนให้คนขับรถหรือเจ้าของรถให้รู้กฎจราจร มีสติในการขับรถเพื่อความปลอดภัย

6.1.3 บทบาทของบทสุขวัณ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

จากการศึกษาบทบาทของบทสุขวัณ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ มี 4 ด้านคือ

บทบาทด้านความเชื่อ พิธีกรรมการสุขวัณของชาวตำบลบ้านแก่ง อำเภอ แก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ สะท้อนให้เห็นความเชื่อของคนในชุมชน 10 ลักษณะ คือ ความเชื่อเรื่องขวัญ ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งมงคล ความเชื่อเกี่ยวกับการร่วมประกอบพิธีกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่

ปลุกเร้า ความเชื่อเกี่ยวกับไม้ที่จะนำมาเป็นเสาบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับทิศทางของไม้ล้ม ความเชื่อเกี่ยวกับชื่อคนที่เป็นมงคล

บทบาทด้านการสั่งสอน พิธีกรรมการสู่ขวัญของชาวตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ สะท้อนให้เห็นการสั่งสอนที่คนในชุมชนสืบทอดมาจนปัจจุบัน มี 8 ลักษณะ คือการสั่งสอนเกี่ยวกับการสอนขวัญ การสั่งสอนเกี่ยวกับความโอบอ้อมอารี การสั่งสอนเกี่ยวกับความประพฤติของผู้หญิง การสั่งสอนเกี่ยวกับความประพฤติของผู้ชาย การสั่งสอนเกี่ยวกับความประพฤติของฆราวาส การสั่งสอนเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตัวของการเป็นแม่ การสั่งสอนเกี่ยวกับความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ การสั่งสอนเกี่ยวกับการขบถ

บทบาทด้านการให้ความรู้ พิธีกรรมการสู่ขวัญของชาวตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ สะท้อนให้เห็นการให้ความรู้ที่ชุมชนได้ถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน มี 7 ลักษณะ คือการให้ความรู้เกี่ยวกับเครื่องประกอบในพิธีกรรม การให้ความรู้เกี่ยวกับการคลอดบุตร การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลทารกหลังคลอด การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลเลี้ยงดูลูก การให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางศาสนา การให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติ การให้ความรู้เกี่ยวกับส่วนประกอบและขั้นตอนการสร้างบ้านส่วนบน

บทบาทด้านการสร้างขวัญกำลังใจ พิธีกรรมการสู่ขวัญของชาวตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ สะท้อนให้เห็นการสร้างขวัญกำลังใจที่ชุมชนได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันมี 4 ลักษณะ คือการสร้างขวัญกำลังใจเกี่ยวกับการมีสุขภาพดี การสร้างขวัญกำลังใจเกี่ยวกับความสำเร็จในหน้าที่ การสร้างขวัญกำลังใจเกี่ยวกับการมีอำนาจวาสนา เรื่องการมีทรัพย์สินบริบูรณ์ การสร้างขวัญกำลังใจเกี่ยวกับการมีทรัพย์สินบริบูรณ์

อภิปรายผล

การศึกษารูปแบบของบทสู่ขวัญ ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ช่วยให้ผู้วิจัยเกิดความรู้ความเข้าใจในสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวตำบลบ้านแก้ง หลายประการ

วิถีชีวิตของชาวตำบลบ้านแก้งผูกพันอยู่กับพิธีกรรมต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะพิธีกรรมที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับคนในชุมชนให้หายจากความหวาดกลัวและอันตรายที่มองไม่เห็น เป็นต้นว่า ๕ อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมการสู่ขวัญมีบทบาทที่สำคัญต่อคนในชุมชนชาวตำบลบ้านแก้งหลายประการ ได้แก่ บทบาทด้านความเชื่อ บทบาทด้านการสั่งสอน บทบาทด้านการให้ความรู้ บทบาทด้านการสร้างขวัญกำลังใจ

พิธีกรรมการสู่ขวัญมีความสำคัญต่อชุมชนเป็นอย่างมากเพราะเป็นเครื่องช่วยแสดงความสามัคคีในโอกาสที่ได้มาร่วมงานกัน แสดงถึงความรักความห่วงใย ความปรารถนาที่จะให้เจ้าของงาน

มีความสุขและรอดพ้นจากอันตรายที่มองไม่เห็น การประกอบพิธีกรรมจึงได้รับการสืบทอดและปฏิบัติเรื่อยมา แม้ลักษณะของการประกอบพิธีกรรมจะมีความแตกต่างกันบ้างในเรื่องของรายละเอียดขั้นตอน อุปกรณ์ และตัวบทสวดวิญ แต่จุดประสงค์สำคัญของการประกอบพิธีกรรมนั้นเหมือนกันคือการปรารถนาให้เจ้าของขวัญมีความสุขจากอันตรายทั้งปวง

ความนิยมในการประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญมีการปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่องจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน สภาพสังคมในปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้บทบาทของพิธีกรรมการสู่ขวัญในชุมชนชาวตำบลบ้านแก่งเปลี่ยนแปลงไปด้วย กล่าวคือ คนรุ่นใหม่ลดความสำคัญของการประกอบพิธีลงไป ไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการประกอบพิธีกรรมและมีแนวโน้มว่าการประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญในชุมชนชาวตำบลบ้านแก่ง อำเภอกำแพงศรี จังหวัดชัยภูมิ จะมีความเปลี่ยนแปลงซึ่งมีสาเหตุ ดังนี้

1. ความนิยมหมอลำและการเล่นดนตรี ด้วยข้อจำกัดว่าผู้ที่จะเป็นหมอลำต้องเป็นเพศชายเท่านั้น ถ้าผ่านการบวชเรียนก็จะทำให้ยิ่งได้รับความนิยมให้ประกอบพิธีการสู่ขวัญ แต่เนื่องจากในปัจจุบันนี้การบวชเพื่อศึกษาพระธรรมเป็นการบวชเพียงระยะเวลาสั้นๆ เมื่ออายุครบบวช ทำให้ความสำคัญของการบวชลดน้อยลง ความเชี่ยวชาญและความสำคัญของการศึกษาการประกอบพิธีกรรมจึงลดน้อยลงด้วย ในภายหน้าจำนวนหมอลำจะลดน้อยลงตามไปด้วย

2. ความสะดวกในการจัดหาอุปกรณ์ ในปัจจุบันอุปกรณ์และเครื่องประกอบพิธีกรรมบางอย่างสามารถหาซื้อได้ง่าย การจัดเตรียมจัดหาอุปกรณ์ในการประกอบพิธีจึงลดความพิถีพิถันและความสำคัญไป เครื่องประกอบพิธีต่างๆ เช่น ด้าย พานบายศรี กรวย ฯลฯ เหล่านี้สามารถหาซื้อได้ ทำให้ผู้ที่มาร่วมงานไม่ได้มีส่วนช่วยในการเตรียมอุปกรณ์ ทำให้พิธีกรรมการสู่ขวัญขาดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน และการพบปะสังสรรค์ของคนในชุมชนก็ลดน้อยลงด้วย

3. ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ในปัจจุบันสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้การประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญเปลี่ยนแปลงคือ จากเดิมการประกอบพิธีจะเน้นความศักดิ์สิทธิ์เนื่องจากมีผลต่อสภาพจิตใจ การประกอบพิธีกรรมจึงต้องมีขั้นตอนและอุปกรณ์มากมาย แต่ในปัจจุบันความสำคัญในการประกอบพิธีลดน้อยลงเหลือเพียงความสนุกสนานของผู้ร่วมงานเข้ามาแทนที่ความศักดิ์สิทธิ์

ทั้งหมดนี้อาจกล่าวโดยสรุปว่า พิธีกรรมการสู่ขวัญของชาวตำบลบ้านแก่งเป็นประเพณีที่ดีงาม และแสดงถึงความเข้าใจในธรรมชาติของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี สนองความต้องการของมนุษย์ที่ต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ แสดงถึงการรวมกลุ่มเป็นพวกพ้องเดียวกันในสังคม แม้ว่าในปัจจุบันความนิยมในการประกอบพิธีกรรมการสู่ขวัญจะลดน้อยลงไปมาก แต่ความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมก็ยังได้รับการถ่ายทอดสู่รุ่นต่อ ๆ มาอยู่เสมอ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาบทบาทของบทสູ່ขวัญ ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ครั้งนี้เป็น การศึกษาบทบาทของบทสູ່ขวัญในพื้นที่ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ เพื่อให้ การศึกษาค้นคว้ากว้างขวางขึ้น จึงควรได้มีการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ศึกษาบทบาทหน้าที่ของบทสູ່ขวัญในเขตพื้นที่อื่นเพื่อเปรียบเทียบ
2. ศึกษาลักษณะของวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านต่างๆ เช่น วัฒนธรรมทางภาษา วัฒนธรรม

การกิน ประเพณีและความเชื่อ เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- คึกฤทธิ์ พันธุวิไล. (2527). **บทส่วขวัญจากอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์**. ปรินิพนธ์
กศ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร (2530). **คติชาวบ้าน**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- . (2523) **ขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสาน** กรมวิชาการ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- ชาคริต อนันทราวัน. (2538). **บทสวดขวัญ (จังหวัดเลย)**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ทรงศักดิ์ ปรางวัฒนากุล. (2532). **คำอู้ว่าอู้สาวล้านนา และผญาเกี่ยวอีสาน** กรุงเทพฯ: โอ. เอส.
พรินต์ติ้ง เฮ้าส์.
- ธนาคารกรุงเทพ. (2527). **พระภูริราชทาน ทอด ณ วัดทรงศิลา พระอารามหลวง จังหวัดชัยภูมิ**.
กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.
- บุญศรี เป็ญญ. (ม.ป.ป.). **ประเพณีอีสาน**. กาฬสินธุ์ : ส ธรรมภักดี.
- ปิยะพันธ์ สรรพสาร. (2546). **วิเคราะห์บทส่วขวัญของชาวกูย อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์**.
ปรินิพนธ์ ศศ.ม (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- ประคอง นิมนานเหมินท์. (2520,1 มกราคม). คำเรียกขวัญเมืองเหนือ. **วารสารวัฒนธรรมไทย**. 16(6) : 31-36.
- ประสาธ อิศรปริดา และคณะ. (2518) **ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์จินตทัศน์.
- ปราโมทย์ ทัศนสุวรรณ. (2532). **จังหวัดของเรา 17 จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช.
- ปรีชา พิณทอง. (2528). **ไขภษิตโบราณอีสาน**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- . (2534). **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**. อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซ็ท
- ปรียา หิรัญประดิษฐ์. (2532). **วัฒนธรรมพื้นบ้าน**. ศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย.
หน้า 22 – 34, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ผาสุก มุททเมธา. (2535). **คติชาวบ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต**. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรินต์ติ้ง เฮ้าส์.
- พัชรินทร์ คงคำสุริฉาย. (2546). **วิเคราะห์บททำขวัญของชาวไทโซ่ง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี**.
ปรินิพนธ์ ศศ.ม (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- พันทิพา มาลา. (2539). **การทำขวัญนาค : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**.
พระนครศรีอยุธยา : สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

- พิณทิพย์ พงษ์ทิพย์. (2524). **วรรณกรรมแหล่งจากอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี**. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์. (2535). **ประเพณีและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด. ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525**. กรุงเทพฯ : อักษร-เจริญทัศน์.
- ศิราพร จิตะฐาน ณ ถลาง. (2539) **ท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น...: การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ณศพรินตังเซ็นเตอร์ การพิมพ์.
- ศีลธรรม ศรีสุข. (2533). **การเปรียบเทียบค่านิยมที่ปรากฏในบทสวดของพวน ตำบลหาดเสี้ยว สุธักยภาพค่านิยมที่พึงประสงค์**. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก. จัดสำเนา
- สามารถ จันทร์สุริย์, และกรรณิ อัญชลี. (2546) **ประเพณีไทยในปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ : ครูสภา.
- สิทธิ พินิจภูวดล , และประทีป วาทิกทินกร. (ม.ป.ป.) **ร้อยกรอง**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- สุกัญญา ภัทราชัย. (2532). เพลงพื้นบ้านกับสังคมไทย. ใน **ศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย**. หน้า 369 – 383, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุกัญญา สุขฉายา. (2525). **เพลงปฏิพากย์ : บทเพลงแห่งปฏิญาณของชาวบ้านไทย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุทธิ เหล่าฤทธิ์ และคณะ. **ประวัติเมืองชัยภูมิ**. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.
- สุพรรณ ทองคล้าย. (2524, สิงหาคม). ผนวมนรดกทางปัญญาของชาวพื้นถิ่นอีสาน. ใน **ศิลปวัฒนธรรม**. 10 : 70 – 72, สิงหาคม 2524 ก.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2524). **รายงานการวิจัยสารัตถะเพลงกล่อมเด็กภาคใต้**. สงขลา : มงคลการพิมพ์.
- . (2525). **วัฒนธรรมพื้นบ้านแนวปฏิบัติในภาคใต้**. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- เสงี่ยม บึงไธย. (2533). **บทบาทของลากลอนในด้านการเมือง**. ปรินิพนธ์ ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. จัดสำเนา
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแก้ง. (2550). **อบต.บ้านแก้ง**. ถ่ายเอกสาร
- อร่ามจิต ชินช่วง. (2531). **กาพย์เห่ขึงไฟ : การศึกษากรณี อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร**. ปรินิพนธ์ ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. จัดสำเนา.
- Bascom, William. 1965. "Four Functions of Folklore" *The Study of Folklore*. Ed. By Alan Dundes. New Jersey : Prentice – Hall. Pp. 279 – 298.

ภาคผนวก

บทสวดขวัญเด็กแรกเกิด

ศรี ศรี สิริ สิริชัยมังคละสุขะสวัสดิ์ เอหิ ตาตะ ปิยะ (หญิงว่า เอหิ อัมมะ ปิยะ ถีตา) ปุเรถะ มะ
มะ ปรามิง หทยังเม ภิสัญเจถ กโรถะ วจันังมะมะ

บัดนี้ข้าจักเชิญเอาขวัญกุมารอ่อนน้อย หน้าขึ้นชันโสภา ขออันเชิญเทวดาตนองอาจ ตน
รักษาทวยราชภรณ์หมุ่นิกร ขอให้ลงมาช่วยวอนเอาขวัญอ่อนน้อย ขวัญหัวเจ้าไปตกหล่มแลพงไพร
ขวัญเจ้าไปเล่นในนทีก็ให้มาอย่าช้า ขวัญเจ้าไปเที่ยวค้าเมืองผีกี้ให้มาสามื่อนี้ มาเยอขวัญเอย ขวัญ
เจ้าไปอยู่กบบาทหลวง ควงบ่างฮ้องขวัญเจ้าไปถึกคาล้าใหญ่ ก็ให้มาสามื่อนี้วันนี้ มาเยอขวัญเอย
ขวัญเจ้าไปเล่นกลางโคกไปไถ่นกกระโดกและกาเวา ขวัญเจ้าไปนั่งเหงาอยู่ใต้ต้นไม้ก็ให้มาสามื่อนี้วันนี้
ขวัญกำเนิน 32 ขวัญจงมาอยู่ครองในเนื้อ มาเยอขวัญเอย ขวัญหัวให้มาอยู่หัวปักปิ่นเกล้า น้ำมัน
เข้าทาหอมขวัญแลขวัญคิ้ว ขวัญนิ้ว ซ้ายและนิ้วขวา เกิบแก้วอยู่ฮับสอง เจ้าอย่าได้องบาตวนฟ้า
ฮ้องฮวนฮีบกลับ มาขวัญตาให้มาอยู่สองก้า เจ้าของอย่าหลิ่งล้ำเล่นดูตายให้มาอยู่ในกายทุกแห่ง
ขวัญแข่งแลขวัญขากี้ให้มาสามื่อนี้วันนี้ มาเยอขวัญเอย ขวัญปากให้มา อยู่ปากอย่าเพ่งจ่มหลงไหล
ขวัญหัวใจ พาเที่ยว เจ้าอย่าคิดน้อมเหลียวไปทางไกล ให้เจ้ามาเร็วไวมือนี้วันนี้ เชิญขวัญลูกเต้ามา
อยู่ในเอือน ขวัญปีเดือนให้มาเต้า ขวัญเกษเกล้าแลเกษ ขวัญหูขวัญตาก็ให้มาพร้อม มาเยอขวัญ
เอย ขวัญเจ้าไปเที่ยวถ้ำคูหาขนาดแลครุฑนาคข้อยจักเชิญเอา เจ้าภูมิ ภาคช่วยเรียกเอาขวัญ มาเยอ
ขวัญเอย ขวัญแข่งก็ให้มาอยู่แข่งเป็นแถว ขวัญแหวแลท่อน้อย ขวัญนิ้วก็อย่าให้มาสบสมแหวน
ขวัญคอดางแลไหล่หน้า ก็ให้มาฮื้อฮื้ออยู่ประจำ มาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้ามาฮอดแล้ว อย่าได้เที่ยว
ไปตามมรรคาแลเหวห้วย ขวัญเจ้าไปเที่ยวบ้านกินเหล้าดอมหมุ่ ชายโง่ก็ให้มามือนี้วันนี้ มาอยู่สร้าง
เอือนตนค้ำกวงลบมี มั่ง ขวัญหัวเจ้าอย่าได้เที่ยวเล่นกลางเวินเจ้าอย่าได้เที่ยวท่ง มาอยู่ห้องนอนแก้ว
ซุ้มเย็น มาเยอขวัญเอย ฝนตกเจ้าอย่าได้ดุงไปหน้า ฟ้าฮ้องเจ้าอย่าดุงไปไกลก่อนเสาไปจ้งไป คีไฟคั่ว
จ้งคั่วลูกแต่ปามาเอือนลูกแต่สวนมาบ้าน ซี้คร้านให้เจ้านอนอยู่เอือนน้าพ่อแม่กินเข้าผีให้เจ้าฮาก
เคี้ยวมากให้เจ้าคาย ให้เจ้าคื่นมาตายท่งป่า ให้เจ้าคื่นมากินเข้ากับกล้วย ดอมเอาให้เจ้าคื่นมาอา
ยท่งป่า ให้เจ้าคื่นมากินเข้ากับปลาตอมปูใหญ่เพียงตออย่าได้หัก ใหญ่เพียงหลักอย่าได้โค่น อย่าได้
หม่นเหมือนตอง อย่าได้หมองเหมือนถั่ว อย่าได้เฒ่าแก่เสียที ให้เจ้ามีอายุยืนยาวอย่าได้สั้น ให้เจ้า
ใหญ่เพียงสูง ให้เจ้าสูงเพียงป่า ให้เจ้าจำเริญหน้าอยู่สวัสดิ์ นอนหลับให้เจ้าได้เงินหมื่น นอนตื่นให้
เจ้าได้แก้วมณีโชติ โทศฮ้ายอย่ามาพาน มารฮ้ายไม่ได้มาเบียด ให้เจ้าหายเคราะห์หายภัย เคราะห์
เจ้าอย่าได้เห็น เชิญเจ้าอย่าได้พ้อ ให้เจ้าหายพยาธิโรค ให้เจ้ามีศักดานุภาพผาบแพ่ข้าศึกศัตรู
ก็ข้าเทอญ

วิทยากร นายกอง แก้วมูลมุข

12 เมษายน 2548

บทสุขขัตตังงาน

ศรี ศรี สิทธิพระพรบวรเวน วิเศษ อติเรกเตโช ชยตุภวังชยมังคลังโต โลมัง สุขังพลัง อาวาหะ
 วิวาโห ชยมหามงกุล วันนีแน่วันดี วันดีดี อมุตตะโชค โตกโปนีแน่มโตกไม้งันทร ชนโปนีแน่มขันไม้
 แก้ว ชุนนางปุนแปงแล้วจึงได้แต่งพาขวัญ อยู่สอนลอนชะล้าย มีทั้งฝ้ายผูกแขนแหวนใส่กำไล ปิดนัย
 สร้อยสังวาลย์ อาหารหลายเหลือ มาสัพพะพร้อมชู้อันทั้งพลูพั้นและหมากพลูพั้นและหมากจื๊บ ฟ้าวาง
 ฮีบเตาตามาหอมฮ่วงเอ้า เหล้าก้องแก้วใส่พาขวัญ ขวนกันมาม่วนเต้าเข้าต้มกล้วยใบศรี มีทั้งไขหน่วยดี
 เกลี้ยงปอดพระยอดให้ทศพลญาณ องค์มาแต่เมืองฟ้ากวัดแกว่งหน้าทักชื่อขุนศรีขุนพัน สมศรีสันงาม
 สะพาส ท่านจึงมีพระราชอาชญา ปลงสิทธิชัยพระบวรเวนวิเศษ อติเรกเตโช ชคตุ ภวังชยมังคลัง
 ดั่งนี้เป็นคำปรากฏเข้าเป็นปีสัมฤทธิ์ชันโชค ประกอบโยคเป็นมิ่งเมียวขวัญ ตามสมควรโบฮานแต่งไว้
 ชันดอกไม้งามขึ้นเพียงตา ชันสมมาลุงตาเจ้าโคตร โผดเข้าไว้เงินขาวลูกสาวกก ลูกสาวกลาง แลลูกสาว
 หล้า เพ็นคาค่ามากบ่ยากแค้นดีหลี ปุนแปงดีพ่อแม่ทั้งเฒ่าแก่แลตายาย ฝนฮวยฮ่ำปีใหม่ฟ้าฮ่ำฮ้อง
 เดือนสามฝูงบ่าวฮามาโฮม นางงามค่ากว้าง บ่ให้อ้างเป็นของขอเป็นดองอภัยยิ่ง ลูกแก้วกึ่งยังประสงค์
 ฝูงวงษาตายายเบื่องปู่เจ้าผู้แล้วตกแต่งปุนแปง แพงคำฮักลูกแก้วปุนแล้วจึงยอมมา มีทั้งฮ่มพาหอม
 หวานฮ่ำเครื่องฮับเจ้าเหลือหลาย ทั้งตายายพ่อแม่ เฒ่าแก่ พร้อมสาวบ่าวนางฮามาช่วยยอพาขวัญ
 เบื่องขวเจ้าอยู่ลีเลียน มาช่วยยอพาขวัญเบื่องซ่ายเจ้าอยู่ลีเลียนแลเวียนขวา นั้นแม่ซายโงแจกเหล้า
 ฝูงผู้เฒ่านั่งเทิงบน บัดนี้ฮ้อยจักเชิญเอาขวัญเอาขวัญผัวเข้ามา เทียมเนื้อมาอยู่เฮื้อในคิง ฮ้อยจักเชิญ
 เอาขวัญนางงามให้เข้ามาเทียมคู่แก้ว มาฮอดแล้วตัดดอกชุมพุม บานจุมเจือเม่นดอกขัดเค้าตัดดอก
 ข้าวกววนตา เกษางามตั้งโหลเทียมท้าวใหม่ วันดีขวัญโฉมศรีสองเจ้าก็ให้มาอยู่เต้าในคิง มื้อนี้วันดี ขวัญ
 เจ้าไปชอกใช้เก็บดอกไม้มาลาก็ให้มาอยู่ซาลี้ล้าย เข้าอยู่ค่ายไชยา ยามคนมาหาญห้าวแห่นแห่ ท้าวบา
 คาญในวันวานชมชื่นแห่เจ้าขึ้นหานาง ดินห้วแห่นแห่ท้าวบาคาญ ในวันวานชมชื่นแห่เจ้าขึ้นหานาง ดิน
 ห้วทางครุฑนาค หลาวเหล็กหลากผีหลวง ในดวงธรรมกล่าวไว้ที่นึ่งให้สมควร บรรบวณแถมแต่งไว้ แบ่ง
 ให้เป็นคู่มานำลูกแก้ว พ่อแม่เฒ่าแก่แล้ว ให้เป็นคู่เทียมสองให้เจ้ามาปุนปองเป็นลูกพ่อ ปลุกไว้เป็น
 เฮือนสองบุญเฮือนลูกหล้า ฮักเก็นหน้าเทียมโหลระใหม่เนื้อผิวบาง สมนางงามอยู่ถ้ำอินทร์ฟากฟ้าปุน
 นแปง ให้เจ้ามาเผื่อแผ่เมี่ยงแพงถึงเฒ่าฮ้อยขวบ เข้านานยังเทียรระสา ให้เจ้ามีบุตรตามหญิงชายอย่าง
 น้อย ฮ้อยชวงให้พ่อแสน สนนกับแนนให้เจ้ามีทุกสิ่งช้างม้ามิ่งอานคำพญาธรรมตนของอาจ ฤทธิเดช
 กล้า ฤชาตามตำรากล่าวไว้อินทร์ท่านให้ถวายพร เป็นคำสอนสั่งโลก โตกชันแก้วฮับพาขวัญ คือตั้ง
 สวรรค์มาตั้งแต่งอินทร์ท้าวแบ่งไซฮอน ดอกไม้ฮอนแซมเกล้า ฮ้อยจักเชิญขวัญเจ้าพร้อมพรำทั้งสอง มา
 เยอขวัญเคย ยามเมื่อตวันคาลง ลับป่าแซง ยามเมื่อตวันแดงลงลับป่าไม่ให้ขวัญนางมาเทียม นาง
 ออย่าข้าแม่เจ้าแถมส้อมถ้าครอบหามีทั้งผ้ากาสาแพรลายฮ้อนเสื้อ รัศมีแก้วเฮื้อ ปักแส่วไหมแดงไกล ก็
 ให้มามื้อนี้มาเยอขวัญเคย ให้เจ้ามาสาเกะเกล้าตัดอดบัวระพันให้เจ้ามาทาจันทรแม่เจ้าแต่งไว้ให้เจ้า

มาตัดดอกไม้คองเกษสว ยรวมวบียงประสงศ์ใส่ช่องฝู่งพี่น้องบ้านใต้คอยหานางธิดาบ้านเหนือ มาคอยเบ่งหน้าเพิ่นข้าเจ้าบุญกว้างชูภายให้เจ้ามาเสวยงาย พาชขวัญแต่งใหม่ให้ได้ป้อนข้าวไขขวัญเจ้าทั้งสอง ตามทำนองโบราณแต่งไว้หมอบอกให้ว่ามือนี้นี้วันดี ข้อยจักเอาสองฮ้า วันเจ็ดแปดคำให้เจ้าอยู่จำศีล วันสิบสี่สิบห้าคำให้เจ้ายินดีตักบาตรอย่าให้ขาดทานศีลขวัญตาให้เจ้ามาอยู่ต้ายี่แย้มขวัญแก้วและขวัญคางขวัญแอบางขวัญนมพรั่งพร้อม ให้มานั่งล้อมอ้อมอยู่พาชขวัญ มาเยอขวัญเคย มือนี้นี้แม่นมมือนี้นี้วันนี้แม่นมมือนี้นี้ ผู้เฒ่าเกิดเป็นสาวก๊วแม่นมมือนี้นี้ วันนี้ สาข้อยท่านได้แทนเฮือนก๊วแม่นมมือนี้นี้วันนี้ แขนท้าวกายแขนนางก๊วแม่นมมือนี้นี้สามวันให้เจ้าได้แก้วมงคลมาถ้าเจ้าเนอ ห้ามื้อให้เพิ่นได้เสื้อผ้ามาหาเจ้านอ ให้แขนท้าวกายแขนนางสุขสบายพรั่งพร้อม ให้อ่อนน้อมตั้งต่อชมเชย เจ้าเป็นเขยให้เจ้าทำใจกว้างอย่าได้กลัวอ้างสัพสิ่งอันใด ไล่โกให้เจ้าว่าโซ ไล่หมาให้เจ้าว่าเสไล่ควายให้เจ้าว่าฮือ เจ้าอย่าได้ดื้อเตะเตี่ยว ชุยลุยต่อหน้าเจ้าโคตร อย่าปากโปดสัพสิ่งอันใด ให้มีใจใส่ต่อนางแก่นให้เจ้าเป็นลูกไว้ ให้เจ้าฮักแม่ผัวอย่าให้เว้าหนว่ขวัญผัวเชิงซู้เจ้าผู้ฮักนักราชญ์ พังกรรมเถิงเดือนด่าอย่าได้ไปเที่ยวเล่นยามคำเฮือนหลังต๋านันเฮือนอา ชายคาสูงหลังใหญ่ กะทอดใส่บ้านลมหลังกลมมันแม่นเฮือนพ่อเกยชานต่อหลังสูงแม่นเฮือนลุงเฮือนป้า หลักหน้ากว้างตั้งใส่แขนนางลางลงกลมฮูปนาคแป้น พันฮาบมุงกระเบื้องดิน ขอมือเฮียนหลังสูงพร้อมพาบโงม้าม้าสาด แขนหิ้งอาชานัย ไหล่เฮือนโงมน้ำบ่อแก้ว หลังนั้นพ่อให้แล้วแก่ลูกทั้งสอง ให้เจ้ามาปุนปองกินทานอย่าไฮ้ให้เจ้าส่งเฮือนอย่าเพิ่มข้าเจ้าบุญกว้างชูภายมีลูกชายให้ได้ผู้ประเสริฐ ให้เจ้าได้ลูกแก้วเกิดฮ่วมอุทร ให้เจ้าได้ฟังคำสอนตายายพ่อแม่ ใจแผ่กว้างพี่น้องวงษาตาบ้องซ้ายเจ้าอย่าเหลียวดูชาย ตาบ้องขวาเจ้าอย่าแลดูซู้ เถิงยามแลงให้เจ้าหาพาข้าว เถิงยามเช้าให้เจ้าพางาย เจ้ามีผัวให้เจ้ายายขุน มื้อมุงคุณของเจ้านางแก้ว หมอกแล้วแล้วข้าตีมถวาย พรเป็นคำสอนพระอินทร์สั่งโลก เจ้าหากมีโชคแล้วเจ้าค่อยเพียรเอามาเยอขวัญเคย ขวัญผัวให้เจ้า มาชนเมียนี้นี้หน้าเถิงยามคำให้เจ้าบ่อนนอนหัวอยู่สิ่งในเฮือนตน คำกังวลบ่มั่ว ขวัญหัวเจ้าอย่าได้ควากกลางคืนเดือนมืด เจ้าอย่าเที่ยวเขี้ยวคำ เดือนด่าเจ้าอย่าได้เที่ยวเล่น กลางวันอย่าอย่าเที่ยวท่อง มาอยู่เฮือนพื้นแป้นหน้าคามุงถี้ มาฮอดแล้วขวัญอย่าได้เที่ยวโคจร เด็กอรชรขวัญเจ้าอย่าได้เที่ยวบ้าน ชี้คร้านให้เจ้านอนเฮือนนำพ่อแม่ลูกเต้า ให้เจ้ามากินข้าวขุนแต่งใส่พา ของมวลมาพร้อมทุกสิ่ง ขุนจัดหาเขาเดาตาติดตามเอาเจ้าแล้ว เจ้าบ่อตัวมือนี้นี้ นางถานน้อยธรณีจัดไปผูกเจ้าไล่เอาขวัญฝู่งเทวดาทุกหมู่สะพู่พร้อมคอยนาง มาเยอขวัญเคย มากินข้าวพาเงินตกแต่งไว้แล้วพาคำแบ่งแบ่งแล้วพาแก้วแลพาทอง เชิญเจ้ามาอยู่ห้องเสวยพาเทวราชอย่าคลาดแคล้วแล่นหนี ของดีมีทุกอย่างเชิญเจ้ามาอยู่ปางแก้ว ดอมหมู่วงษาทั้งตายายพ่อแม่ ทั้งเฒ่าแก่ลูกหลานเหลน ทั้งวัวควายแลช่างม้าช้อยพาพร้อมหมู่ทาส มาเยอขวัญเคย มาฮอดแล้วได้ยินเจ้าสบาย หายโภยกัณฑ์ทุกขโศกวิปโยคหนักหนา ขอให้หายโรคพยาธิฮ้ายเจ็บแข็งให้เฮา เจ็บตาปวดท้องเจ็บที่ท้องเจ็บในตัว ปวดหัวแลปวดไหล่ เชิญขวัญเจ้าไต่เต้าเข้ามาคิงให้หายโภยกัณฑ์ทุกขโศกวิปโยคหนักหนา และอันตรายทั้งภายในแลภายนอก ขวัญเจ้า

ออกก็ให้มา ฟากเขาก็ให้ข้าม มาฮ่อมห้องเคหา อุ อะ มุมะ มุนมา ชยตุ ภวังค์ ชยมังคลัง โสติ
 เต โหตุ สัพพทา แต่ไปหน้าขวัญเจ้าให้อยู่มันยืนนาน ตลอดกาลอายุขัยให้ขวัญเจ้ามันเหมือนดัง
 เขาจักรวาล ให้ขวัญเจ้ามันเที่ยงเหมือนพระนิพานอย่าคลาดแคล้วอยู่มันแล้วสวัสดิ์ ทีมาโยโก โหตุ
 สัพพทา อโรคนาเวราโสภา สัตตุจ ปัททวา อนเภาอัตรายาปี วันสสันตุ อเสสโสฯ

วิทยากร นายสุรพล ภูมาศ

15 เมษายน 2548

บทสุขขัญน้อย

ศรีศรีวันนี้เป็นวันดี วันนี้วันดีถือมุขตมะโชคโตกอันนี้แม่โตกไม้จันทร์ ชันอันนี้แม่นันชันไม้แก้ว ว่า เอहि ตาตะ ปิยะ ปุตตะ ปุเรตะ ปาระมิง หะทะ ยัง เม ภิสัญเจณะ กระโรณะ ว่าจะนัง มะมะ อาคัจฉาหิ ดังนี้เป็นคำ ขวัญเจ้าจงเข้ามาวันนี้

ข้าจัก เว้าภาคพื้นดารา แต่คราวแม่เจ้าถือพาปฏิสนธิฮ้อมห้อง ลงสู่ทั้งแม่มารดา ครันนาน นาได้สิบเดือนล่วงล้ำ แม่เจ้าข้าสะเทือนว่าเจ็บปวดท้อง ผุงพี่น้องจึงได้แล่นมาหา ทั้งตายายเพิ่นก็ ขึ้นมาหาลำ แม่เจ้าข้าเจ็บอยู่ฮักฮือฮอน นอนแล้วข้าพุดลุก แม่เจ้าก็เจ็บซึชุกซึเชือน ฮ้องให้แล้วกลิ้ง เกลือกไปมา เหมือนดังชีวาจักขาด เป็นดังจักรมรณาดตายไป แม่เจ้าทนบ่ได้ จึงม้อยไปหน่อยหนึ่ง บมีนานแม่เจ้าประสูติเจ้าแม่มาจากอุทร แม่ผู้หญิงเจ้ากันอนหงายแม่ผู้ชายเจ้ากันอนคว่ำ แม่เจ้าข้า เป็นบ้ำอญ่มงัว บางผ่องมือคว่ำหาสายแห่ บ้างก็แผ่สายปือ เอามือโถมลูกล้างแล้วจึงโถมเจ้าใส่ดัง กว้าง ไปผอกผีพายไปผายปานกเคำมันฮ้องกู่กุก ถูกเอาขวัญว่า กูฮุกกู กูฮุกกู ถ้าแม่นลูกสุสุมาเอา สามีอนี้ กลายมือนี้นวันหน้าแม่นลูกกู แม่เจ้าจึงเลี้ยงแลดู แม่เจ้าจึงอุ้มชูใส่อุ้ แม่เจ้าจึงอยู่ในไฟ ไกล แกว่งไปมาอยู่ตึงต้อยตึงต้อย แม่เจ้ากินน้ำฮ้อน ปากเปื่อยโพงสุก ไฟแ่งลูกแม่เจ้าแ่งหนวย อร ทวยหัวใจไกลได้ด่าบ้อย ขวัญอ่อนน้อยคำล้าอย่าได้วอนเจ้าจึงย้ายสู่ฮ้อยใหม่ พ่อแม่ยังจงใจฮักห่อ อันนี้หากแม่นธรรมชาติแม่คิงมารดาเจ้าแล้วนมแม่เจ้าฮ้อยแม่คอยให้เจ้ากินนม แม่เจ้ายังชมบ่อเปิด แม่กำเนิดจึงหน่ายจึงซัง เฮ็ดดังดังเขาจึงได้ ไล่ฆ่าเจ้ามาแล้ว

บัดนี้ จึงได้เกิดเป็นลูกแก้ว เจ้าพ่อแม่บุญเลี้ยงทองเหลืองสีละใหม่หน้า คนเก่งกล้าแม่นหนู มาน คนกล้าหาญแม่นสังคิพ ให้มาคุณมายอเจ้าเดอ ให้ฮีบนำเอาขวัญมาอย่าได้เทียวพ่อแม่เจ้ายัง เหนียววอนหา ทั้งตายายแลปู่ย่า พร้อมกันเอ็นซึซาวว่าเอาขวัญ ว่า เอहि ขวัญเจ้าจงเข้ามา ตาตะ ดูราลูกฮักแม่ ฮัซชะในวันนี้แม่นวันดี วันมีศรีเค้าครั้น เป็นวันสิ้นผาบแพ้ศัตรูหมอลฮุฮาวาเป็นวันโชค วันหานโคกสัพพะโรคา ขวัญจงลงมาเจริญศรีสมบัติ ตราบต่อเท่าถึงชั่วชีวัน พุ่นเยอ...ฝนตกเจ้าอย่า ไปกินน้ำฮอยกระฮอก แดดออกเจ้าอย่าไปกินน้ำฮอยงัวฮอยควาย พ่อแม่เจ้ายังขนขวายมักไคร่ ใหญ่ มาแล้วพ่อแม่จักสอน ให้เจ้านอนเจ้ากันอน พ่อแม่เจ้าสอนให้ฮู้เจ้าก็ฮู้ อย่าได้เสียแสงแม่เจ้าเลี้ยง นอนแคงเคียงขดคี่คู้ ให้เจ้าได้ฮู้ดูตักินนมคิงเจ้ากลมไผเห็นก็คอยสอง เนื้อเจ้าผ่องไผเห็นก็อยากแยง เถิงยามแลงไผก็อยากพ้อหน้า เถิงฤดูฟ้าฮ้างฮ้องสังขาร ปีใหม่มาแล้ว เดือนยี่ดอกฮ้างบาน ตระการงาม ช่วงโชติ มีทั้งดอกแก้วโกฏียงหลวง ทั้งดอกจวงจันทร์สะกู่ทั้งดอกยางเทศพร้อมอาฮวนล้าดวนทั้งดอก แก้วบานบ่แล้วแม่นดอกสามปี บานมีสีเม็งมาส สะพาดพร้อมนานา แม่เจ้าจึงชวนสาวฮามาฮอด ฮ้อย ผุงหมู่บ่าวสาวล้าน้อยเล่นอยู่แซวๆ แล้วจึงเอามายายเป็นแถวเป็นถ้องเอามาใส่กระหย่องสู่ ขวัญน้อยทั้งสี่ลายผอกผ้อย แม่เจ้าห่มเอาขวัญ ว่า เอहि ตาตะ ปิยะ ปุตตะ อาคัจฉาหิ... เจ้า จงมาอยู่ดี ในบุรีแลปราสาท เป็นเจ้าอาจพันปี ความชั่วจงให้หนีคลาดแคล้ว หายโคกและเทียระฆา

ความเจ็บตาแลปวดท้อง โภยพยาธิช่อง อยาได้มี จงให้นอนหลับดีอยู่ในห้อง ประเทศท้องที่เอือน
 ชาน ใจเบิกบายท่าเฒ่าตราบต่อท่าถึงพันปี สมบัติหลังไหลเจ้า ให้เจ้ามีเอือนชาน แผลงสถานใหญ่
 กว้าง ทั้งปวงญาติมาโฮมขึ้นชมแซมเสียงม่วน เจ้าอย่าด่วนนอนใจ ทำอันใดให้ได้คิดฮ่ำ หน้าหน้า
 พร้อม พิจารณาศีลทานทำอย่าขาด ตักบาตร พร้อมจ้งหันเถิกวันศีลให้อ้าฮู้ ให้อุตสาห์หมั่นภาวนา จัด
 ตาโร รัมมา ดูฉิธรรมทั้งสี่ประการ คือ อายุ วัณณะ สุขะ พละ ขอให้อายุโสดยืนยาว วัณณะพราว
 ผิผ่อง สีเนื้อค่องเหลื่อหลาย มีความสุขกาย สบายบ่เศร้า พละเข้ากำลังแอง ความแข็งแรงอย่าแก่
 เฒ่า ตราบต่อท่าชั่วชีวา พันวัสสาเอื่องฮอด ฐานยอดแก้วไตรสิกขา อโรคยาเอื่องฮาบ ผายผาบแพ
 หมู่มายาสักโกสัถย์องอาจ อยาคลาดแคล้ว ราศี จงให้อยู่สวัสดิเถิงเฒ่า ตราบต่อท้านีรพาน เป็น
 สถานอันวิเศษ ด้วยเดชพระรัตนตรัย **สัพพะพุทธานุภาวนะ สัพพะธัมมานุภาวนะ สัพพะ**
สังฆานุภาวนะ สทาโสถดี ภวันตุเต

วิทยากร นายสุรพล ภูมาศ

15 เมษายน 2548

บทสวดมนต์

ศรี ศรี สิทธิไชยมังคลานาคี สวัสดิ์ยามโยชน์ เคาระห์ฮ้ายโหดหายหนี อันตรายราคะหายล่วง
เชื้อขวงฮ้ายสูญหนี เคาระห์เชื้อมมีวินาศ บริสาจหนีไกล พุทธรูปข่มแพ้เดชะฝูงมารธรรมบันดาร์ผันถีบ
เคาระห์ฮ้ายฮ้ายเชื้หนี สังฆาติฝูงฮ้ายยิงเทียมตน ใจกังวลเดือดฮ้อนสัพเคาระห์ฮ้อนหายหนี ฮัซชะใน
วันนี้ (ตีฆ้องสามที)

ศรี ศรี สิทธิมังคละ สุภะสวัสดิ์วิเศษ อติเรกชัยศรีสวัสดิ์ จงมีแก่ฝูงข้าทั้งหลายทั้งนรเทพนาค
ครุฑ เทวบุตรเทพยดา อินพรหมยมราช จตุราชทั้งสี่ ทุกที่พร้อมจักรวาลทั้งภุมสถานเจ้าที่ จึงพร้อม
กันมาขึ้นชมยินดีเชิงมั่งละวาคีอันวิเศษ วันนี้พระเกษาเข้าสู่ราศี เป็นวันดีสุดขนาดอินทพาสพร้อมตรี
ยางค์ ทั้งนางวงศ์คาคคู้ พร้อมกันอยู่สอสนลอน อาทิยัจริจันทะรึก ถึกหน่วยชื่อว่า อุตมะราศี เป็นวัน
ดี วันดีถือมุตตะโขค อุตตมะ โยคอุตตะมะราชา ตุตตมะชัยยา อุตตมะเสฏฐาวันนี้เป็นวันลาภะอันล้ำ
เลิศ ประเสริฐมั่งคุดปุ่นแบ่งดีแต่งแล้ว พาชขวัญแก้วยอยอมมา มีทั้งท้าวพญาเสนาแลอำมาตย์นักปราชญ์
พร้อมสอสนลอนกันถ้วนหน้า ไหลหลั่งเทมา ทั้งหญิงชาย แลสาวบ่าวใจคิดอวยยินดีเพื่อจักบายศรีเจ้า
นาค เจ้าจักได้พลัดพรากห้องเคหาจักได้ลาปีตามารดา ออกไปบวชสร้างผนวกในศาสนา เจ้าก็
คิดเห็นสังขารเป็นทุกขังอนิจจังอนันตตามันเที่ยงอยู่บิดเบี่ยงไปมา เป็นอนิจจังเล็กแล้ว บ่ได้ว่าขาดจาก
มารดา เจ้าก็คิดถึงคุณบิดามารดาได้เลี้ยมมาเป็นอันยาก เลี้ยมลำบากทุกวันคืนแต่อยู่ในอุทรท้องแม่
ลำบากแท้งเหงาใจ เจียรกระกาลหนักหน่วงท้องกินของเผ็ดแซบฮ้อนแม็กคอยเพียร เจ้าก็อยู่ได้กำหนด
สิบเดือนบวรถ้วนไตรมาสแล้ว เจ้าก็คลอดแล้วออกจากแม่มารดา มันท้องมาเลิศแล้วลูกแก้วแม่เป็น
ชาย ฝูงตายายก็ชมชื่น ยอยกยั้นเจ้าออกมาลงคนหาไม่ได้แล้ว จึงตัดสายแสบสายป้อลงคน
ถือบวชน้ำมาล้างล้างคนเอาผ้าผืนกว้างมาดุ่มห่อ แม็กอุ้มเจ้าใส่ในอกยกเจ้าใส่ในเพา แม่จึงเอาข้าว
ป้อนแลวันแลสามคาบอาบน้ำและวันแลสามที แม็กขัดสีแลลูบได้ แม็กเอาใจใส่ทุกคำเข้าบมีคำค้น ว่า
ถึงระดูปีใหม่มาฮอด แล้วฟ้าแดดฮ้องเสียงดัง แม็กอุ้มเจ้าใส่ในอก ยกเจ้าเข้าใส่ในอุ้มชะชูกินนมแม็ก
ชมลูกแก้วเลี้ยมใหญ่แล้วพอลั่นไปมา ตามภาษาเด็กอ่อนชะช่อนหน้าแล้วใหญ่เป็นคน คำกังวลคัง
แค้นหนักหน่วงแน่นในใจคิดอะไรบ่แล้ว คิดแล้ว อยากไปบวชในศาสนาคิดถึงคุณบิดามารดา เป็นอันยัง
เจ้าก็จึงอำลาอุสาห์เข้ามาบวช สร้างผนวกเป็นสามเณรเข้าก็เฮียนสิกขาบทธรรมได้แล้วอายุได้สิบ
ปีคักแก่ฝูงพ่อแม่จึงหาบออกศรัทธา ได้จีวรและผ้าผาด บางพ่องได้โตกถ้วยแลคันที เหล็กจานดีอันคม
กล้ากับทั้งเสื่อสาตอาสนาทั้งศีลान์แลเหมียงหมาก ดูหลากด้วยบริวาร เป็นของทานอันล้ำยิ่ง เพื่อ
อยากเห็นหน้าพระแก้วมิ่งลอมไตร ขอย่าได้ทวัระไว อยู่ในโลก ขอให้พ้นจากโศกโศกาให้ได้เกิดในดุสิ
ตา ถ้าเลิศเมืองแก้วเกิดนิรพาน เป็นที่สุขสำราญลือเดชขอให้พ้นจากทุกขเวทนี้อยู่สวัสดิ์ สัตตะธัมมา
วุฒิธรรมทั้ง 7 ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ อาโรคยะถ้วน 5 ปฏิภาณะถ้วน 6 อธิปไตยะ

ถ้วน 7 เสด็จเข้ามารักษายังชั้นระส้นดานแห่งเจ้าตราบต่อเท่าห้าพัน พระวัสสาก์ข้าเทอญ (ตีฆ้องสามที ชะโยสามที)

ศรี ศรี สุ่มังคละสุขะสวัสดิ์ บัดนี้ข้อยจักเชิญเอาขวัญสมศรีเจ้านาคมาแต่ข้อยจักเชิญขวัญนาคเจ้าเข้ามาโฮมอชชะ ในวันนี้อะขวัญเอย ขวัญเจ้าไปอยู่น้ำน้ำปลาให้มามือวันนี้ ขวัญเจ้าไปอยู่ในนาต่างด้าวก็ให้มามือวันนี้ ขวัญเจ้าไปหาขึ้นสาวอ่อนน้อยก็ให้มามือนี้ มาเออขวัญเอย เจ้าอย่าได้ไปชมชะนีไก่อ้นแจ้วๆ อยู่คุหา อย่าได้ไปชมทวยคำแลเนื้อเถื่อน อย่าได้ไปชมเพื่อนฝูงผี ขวัญเจ้าไปเดินคี่นนอกเขต ขวัญอย่าได้ไปประเทศทางไกล อย่าได้ไปหลงไหลชมพงไพร และป่าไม้ อย่าได้เล่นนำหมูลิงลม อย่าได้ชมลิงค่างเผ่า หมูน้ำเค็มและเสือสิงห์ ควายกระทิงและฮาดช้าง อย่าได้หลงเข้าเถื่อนกว้างถ้ำหมูกุหา ทั้งวังปลาแลเสาใหญ่ ขึ้นช้อนใส่มายา ดูตระการงามสะพุกบั้งและบังทอง ทรงเกษรหอมห้วงเฮ้า ขวัญนาคเจ้าจงเข้ามาโฮม อชชะในมือวันนี้ ให้มาอยู่ในใจทุกเมื่อให้มาอยู่ในเนื้อทุกยาม อย่าได้มีความกังวลแลเดือดร้อน อย่าได้คิดคั่งช้อนหิระทัยให้เจ้ามีเฮียนพระวินยปฏิภาณอธธาไซเฮืองฮอด ฮุ่งแจ่งฮอดโสดา ให้เจ้าได้เทศนาสอนสั่ง เป็นเจ้านั่งพิจารณาขอให้มาอายุนานเป็นสมการยศกว้างอยู่สืบสร้างในธรรม จิตตาโร ธัมมาวาพัฒนาติ อายุ วัฒน สุธัง พลัง ขอให้เจ้ามีอายุยืน ได้ฮ้อยขวบพระวัสสา มีเดชาเฮืองฮาบ ชนะผาบแพ่ฝูง หมูโพนภัย อย่าได้มีจ้งไฮมาเบียดอย่าได้มีผู้เคียดแลเหิงสาให้มีใจกรุณายิ่งกว่าเก่า จงให้ได้เป็นเจ้าผ่านทั้งยศ ปราบภูเลื่องลือชาในศาสนาของพระพุทธเจ้า ให้เดชะเหมือนดังแสงสุริยะอาทิตย์ ประสิทธิเทโวโรธราชราช เป็นดังอินทราชิราชทำวามินทร์ ทั้งแดนดินโอยอ่อนน้อมทุกท่านท้าว สาธุการมาอวยทานชมชื่น ยอเย็นให้ของดีของคชูลี ตั้งแต่ คัดฮอดฮ่อสมภาค ถวายอาหารทุกเมื่อ เฮืองเฮือแก้วเงินแฮ บูชาแลทุกคำเข้าตราบต่อเท่าถึงชีวัง ให้มีหวังครอบสืบสร้างฐานะอ้าง 3 ประการ เฮียนกัมมัฏฐานได้ถึถ้วน ได้ครอบล้นทุกอัน แปรหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นถึให้เจ้าฮู้ อย่าได้หวัคิบูทรงปัญญามีสมัคคาเพียงพราพร้อมใจอ่อนน้อมในธรรม เจ้าอย่าคิดนำทางโลกขอให้พ้นจากโคกโคกให้เจ้ามีความสุขอย่าเดือดร้อนทุกคำเข้า บ่อคลาดครา ชะยะตุ วัง ชัยมังคละชามมหามงคล สุขสมบุญจมีแก่เจ้าทุกประการเทอญ (ตีฆ้อง 3 ที ไชโย 3 ที)

วิทยากร นายบุญมา คำมูล

14 เมษายน 2548

บทสวัญขึ้นบ้านใหม่

ศรี ศรี สิทธิชัยตุ ภวังค์ ชัง มังคละดิถี วันนี้เป็นวันดี วันดีเถิดสุภารีกถึกหน่วยซื้อว่ามหาบุคล ยังมีพญาผู้มีบุญองค์หนึ่งเสด็จมาจากเมืองหมื่นคำพอง มาแสวงหาของสถานดีตั้งบ้าน เพื่อปลูกสร้างให้อยู่ร่มอยู่เย็น ความเป็น เชน เฑิด ขวาง จังไฮบ่อมีพ้อ จึงตั้งต่อปลูกแปลงไป พระเมตตรัยโพธิเจ้า ว่าดี บ่อนนี้ บ่อนพระเจ้าโผดสัตตะนะกร บ่อนนางธรรณีเอาค่าปลูกไว้ พระก่อนให้ว่าอยู่สวัสดี หมื่นพันปีบ่อมีโพธิภัยมาตองบัดนี้เจ้าสิน้อยอยู่ห้องแก้ว กองเงินกองคำ เขาสิน่าแก้วแหวนมาให้กับทั้งข้อยข้าช่วงให้ใช้หลูหลังไหลมา มีศักดาฤทธิ์ธองอาจ ฝูงหมู่ญาติได้แต่งของฝากมาหา กับทั้งภรรยาหนุ่มน้อยหน้าขึ้นข้อยโสภา บัดนี้จักพรรณาแต่เดิมตาเค้า จัดแจงเข้าหาไม่ปลูกเหือน มีใจเพียรทั้งเยื่อนทั้งยากแต่งถมหากทั้งน้ำบั้งทิง คัวเคียหาขวนคมมีดพัวแบกเข้าป่าต้นคั่วดงดอนเดินโคจรมือแลงเล่าไป จงใจเข้าดงเลาชอกไปพบพ้อลำดัวบอดดี ไม่มีสีเอาเป็นเสาแยก แล้วจึงแบกขวัญใส่ฟันลงดังปลายตรงลำดีสะอาดนี้แม่นธรรมชาติไม้ค้ำไม้คุณ ลำพันลุนเสาขวัญ คุณเป็นคู่ ที่เกิดอยู่ฝ่ายข้างตีนดอย เหลียวเบิงงามสอนลอนอินทร์แลงปลูกไว้ ตัดเอาได้มาถากเป็นเสา ไปหาเอาบ่อหยุดบ่อหย่อนเดิน แสฮ่อนเข้าป่าดงหนา หลายเวลาปีเดือนติดต่อกัน หลายพว้ามือตัวเจ้าฮองแสง ยามแล้งเข้า ยามลงปะเปล่า มือสืบมือป่า ไปสืบไปปีเดือนได้วันยามเข้าป่าแดดแสงฮ้อนฮน ไหมค้อยเพียรปีเดือนเข้าเมษาข้ามลวงฝนหลังย้อยอำผ้าชุ่มเย็น พรบวรแล้วฟันเหือนหลังใหญ่

บัดนี้ ข้าจักแต่งขันดอกไม้เชิญเจ้าเข้าสู่เหือน เขาพันตกเจ้าอย่าได้หักเมืองเหนือ เขาพันตกเครือเจ้าอย่าได้หักเมื่อเมืองราคาเขาพันตกฟากเจ้าอย่าได้เศร้าเสียสูญ ให้เจ้ามาค้าคุณสูงเสียงเพียงอาสน์ ให้เจ้ามาสะพาสอยู่ร่มกินเย็น ความเจ็บขวางอย่าให้ได้ ความเจ็บไข้อย่าให้มี มาเยอขวัญเคยขวัญเสาทวนอยู่ป่าหญ้าแพก ก็ให้มาสามื้อนี้วันนี้ ขวัญเสาแยกอยู่ป่าคอน แด ก็ให้มาสามื้อนี้ ขวัญแจอยู่ดอย ถ้า ก็ให้มาสามื้อนี้วันนี้ขวัญบ้านลมอยู่ดงข้างน้ำ ก็ให้มาเสียมื้อนี้ ขวัญชื่อขาวก็ให้เอ็นเยือกกันมา มาเยอขวัญเคยมาพะลันอย่าช้า ให้เจ้าได้ตั้งหน้าข้ามเหล่าดอนเลามาเนอ ให้เจ้ามาจำเรียว สูงเสียงกว้าง อย่าได้ตกใจได้ห้วงอยู่สวัสดี ยอเหือนครวขึ้นให้ได้เป็นเหือนราช ยอปราสาทขึ้นให้ได้เป็นยอดธาตุดอมสูง เหือนโงคำเป็นรถแก้ว ยกขึ้นแล้วอยู่สวัสดี ยกเสาหนึ่งให้ได้วัวแม่ลาย ยกเสาสองให้ได้ค้ำเก้าหมื่นยกเสาห้าได้เข้าลั่นหมื่นมาเยีย ยกเสาหกให้ได้ค้ำเก้าหมื่น ยกเสาแปดขึ้นให้ได้ชายผู้ดีผู้งามมายายแจเหล่า แลของขวัญ ขอให้ได้มามวลจัวควายเต็มคอก ข้างม้าออกเนืองนองเงินคำกองพอบแบกเสาค้ำก็อย่าให้แตก เสาแยกก็อย่าให้เซชวนเสาขวัญก็ให้เจ้าหมั่นหมั่นปานแผ่นเหล็กแดง ให้เจ้าแข็งปานแผ่นหินลาด ให้เจ้าหมั่นปานเหลียมเสาเมรุ จำเรียวเป็นอาจกว้างห้องหนึ่ง อ้อมอาจไว้แต่งตัวนาง เทียมทางเสาเอกกลางให้มีสาบอแก้วนาง อาบแล้วให้อยู่สวัสดี เสาค้ำให้เป็นแก่นพุดหอมขั้วพันวาเสาขวัญให้เป็นเป็นแก่นจันทร์หอม ขั้วแสนโยชน์ เพ็นมาซื้อให้เจ้าได้จำหน่าย ยามเมื่อจ่ายให้เจ้าได้ของดีให้เจ้าสูงเสียงศรีบุญบันห้องไว้ผูกข้างสรวาใหญ่เงา ยาวห้องหนึ่งให้

ลูกเขย ลูกสาวเข้ามาสู่ช่วงใช้ห้องหนึ่งไว้ให้ลูกชายและลูกเฝ้าแสนสำมาแยง ลูกสาวแพ่งเครื่องคำพัน
ฮ้อย หลอนว่าได้ลูกเขยลูกเฝ้าน้อยๆ มาสู่สมใจปุ่เด ห้องหนึ่งไว้ถ้าสังฆเจ้ามาเทศนาสอน ห้องหนึ่งไว้
บูชาถึงคุณ แล้วห้องหนึ่งไว้ให้ขุนทางไกลหลายเมืองมาเฝ้า ห้องหนึ่งไว้ถ้าลูกเต้าและหลานเหลน
ห้องหนึ่งไว้เก็บคำฮ้อย ห้องหนึ่งไว้แถมสัมน้อยให้ลูกสาวเจ้ามานอน

บัดนี้ ข้อยจักเชิญเจ้าครวเรือนให้มา อยู่เชิญเอาขวัญลูกเต้ามาเข้าสู่โง มาเยอขวัญเอย
ขวัญเจ้าฟันไม้เสาทวนเขาอยู่ป่าแฝก ขวัญเจ้าไปฟันไม้เสาแฮกเขาอยู่ป่าหนามหันก็ให้มาสามื้อนี้วันนี้
ขวัญเจ้าไปฟันไม้เสา ขวัญเขาอาบน้ำ ขวัญเจ้าไปฟันสะยัวเขาอยู่โคกค้อยๆ ก็ให้มาสามื้อนี้วันนี้ ขวัญ
เข้าขึ้นโคกสูง ขวัญเจ้าลงโคกถ้อยให้ล่อยข้ามตามมา มา เยอขวัญเอย มาพะลันอย่าช้า เชิญทั้ง
ขวัญอ่อนหล้ากุมารมาเข้าสู่ เชิญเอาขวัญเจ้าหมู่เจ้าให้มาเข้าสู่โง ให้เจ้ามาทรงเรือนชานบ้านใหม่
คันเจ้ามาฮอดแล้วความทุกขอย่าให้มาใกล้ ความไ้ออย่าได้มี ทุกคนทุกคนก็เข้าเทอญ ยถา วรวิโ ปุ
โร สัพพกำลัง นีตียติ อุอะ มะมะ มุนมา สัพพสิทธิ ภวันตุเตฯ

วิทยากร นายทราย พลวิเศษ

12 เมษายน 2548

บทส่ววญเฮือน

ศรี ศรี สิทธิพระพร บวรเวณวิเศษอนเนกสวัสดิ์ ชัยโสทธิ ภวันตุเต ดังนี้ เป็นเค้า
 อาจารย์เจ้าจึงบอกไปแฉกไม้มาแต่งเป็นเฮือนข่อย จึงหาขวานดวงกล้าพลาดวงคม
 แบกเข้าดงหาเสาเอกไม้ยังต้นนั้นใจแตกแลโคนปลาย ยังต้นนั้นชนโคนแลถอนเสี้ยน ยังนั้นใบเหียนแล
 พงไพร ไม้จึงไสล่าชั่วโลกกล่าวไว้ว่าเช็ดขวาง คนทั้งปวงให้หลีกเว้น บัดนี้ข่อยจึงไปพ้อไม้ลำดี
 บ่มีผิอยู่เฝ้า นักปราชญ์จึงกล่าวคาถาว่า สัพเพ ยักขา ปลายันตุ ดังนี้เป็นเค้า ต้นบ่เศรำมีสี
 ลำดิงามเกลี้ยงปลอดดยอดยิงเงินเลียงอยู่ดินเพียงบ่ค่อย ข่อยจึงเอาขวานมาบักหน้า และบักหลังบ่ล้ม
 ดั่งเสียงค่อย ข่อยจึงเอาเจ้าเมื่ออยู่อยู่บ้านคุณค้ำชุ่มเย็น บัดนี้เจ้าหากล้มเมื่อได้ขอให้มั่งจวควายเต็ม
 คอก เจ้าหากล้มเมื่อตะวันออกขอให้อายุยืนยาวถึงเฒ่า ให้ได้เจ้าแต่งกินทาน อยู่สบายบานบ่อไธ้
 เลยลวดได้เสาทวน มวลมาทั้งเสาค้ำ กะทอดข้าแปข้าง บ้านลมบางกับชื่อ สะยั่วชื่อกอนแข็ง
 ความถึงแสงซักแก่ ฮอดหาดแฮเจ้าอย่าได้เซา ฮอดกอเลาเจ้าอย่าได้แตก ฮอดกอแฝกเจ้าค่อยอยู่กัน
 มา มาเยอขวัญเอย มานำควายเถิดตัวเกวียนแก่ มานำควายแก่ตัวเกวียน ดิงมาขุนไม้เจ้าอย่าได้ดวน
 มา ขุนขวานอย่าได้สะท้าน ข่อยจักเชิญเจ้าเมืองอยู่บ้านคุณค้ำมั่งมูล ข่อยจึงไปหาอิฉมุงมูล
 ผู้เป็นเป็นช่างไม้แสนชัยมั่งคละ ได้มาตามผู้ถ้วนสามนั้น แม่แสนคำบุญเฮือนผู้เป็นพิจารณาถ้วนถึ
 ผู้ถ้วนสี่นั้นแม่นแสนคำบุญยัง คนสี่แสนคนนี้จึงพร้อมกันมาเบิ่งกะทอด วันสุดบอดม้อดี โบราณมี
 หลายแห่งแต่งไว้แต่ภายหลัง เคหังมีถ้วนแปดอาจารย์เจ้าแก้วกฎหมาย หลังหนึ่งนั้นดินนงมาคื่น
 เต้า หลังหนึ่งนั้นชื่อว่าสองเฒ่านั่งทะรงทุกขหลังหนคิ่งนั้นชื่อว่าชิงชุมหมักหลังหนึ่งนั้นชื่อว่า
 ปวยไธ้เสียดควาย หลังหนึ่งพันมีข้าวของเหลือหลาย แผลหลังหนึ่งชนชื่อว่าเลียงลูกแฝดเต็มเฮือน
 หลังนี้จึงเป็นหลังถ้วนแปด สำเร็จดั่งคำมกคำปรารภ จึงเอาเชือกมาแทกชื่อเน่งให้ชื่อบักสาม
 เป็นเฮือนงามคอยยิง ฮอด มือจึงมายอชุดชุม เอาขวายมือได้ท้องนาคหามเสาหลากหลายมาทอ
 ยกเสาแจขึ้นขอให้ได้ชีให้เกดเป็นดี ยอเสาขวัญขึ้นขอให้มิข้าวของเหลือหลายแลยอเสาแจหนูขึ้นขอให้
 เลี้ยงม่อนแฝดเต็มเฮือน ยอเสาแจขึ้นขอให้ได้แก้วมณี ผูกหมู่ผีขามย่านสะท้านหลีกหนีไกล แล้วจึงเอา
 ค่าวมาใส่ชื่อเอา ไม้ชื่อมานัด สะยั่วบักกาดตั้งเสาดั่งกาดลิงลมเอาแปวบนมาคาด น้ำจุ่มล้าง
 หวายมัดจกกลอน ยายพอก่องบ้านลมก่องกินแป ทั้งสี่แจเชือกแทกไว้ ข่อยจึงเอาหญ้าแฝกมามุงให้
 ฮ่มเจ้าหนา ข่อยจึงบอกเฒ่าแก่แม่บ้านพร้อมกันแต่งพาขวัญ ข่อยจึงขวานขวาย หาหันมันแลหัวเผือก
 เลือกได้หมู่มันโงะโงะมากพรวาสอมมาใส่ล้อมพาขวัญ มีทั้งหลังก้องพันแลนอแฮด ไก่ผู้เสดหัวทอ
 นกชุมแซง ดอกไม้แดงใส่แล้วฝายอ้อมแก้วมุงมูล ยอมาตั้งสาด นักปราชญ์เจ้าจึงเสียดเอาขวัญ
 มาเยอขวัญเอย มาเทิงไม้จิกต้นบ่แห มาทั้งขวัญไม้แดงลำปอด มาทั้งขวัญกะทอดดั่งชื่อดอมกัน
 มาทั้งขวัญตง ค่าวข้าวเซ็นสะยั่วชื่อ มาคุณเจ้าให้ดีบายศรีให้เจ้ายศกว้างมีผู้แหนแห

สองกำห้หน้าแลกำห้หลังยายยังมาอยู่เฝ้าตราบต๋ดเท่าเทียบระฆา ชยตุ ภาวังค์ ชัยมั่งคละ สัพสิทธิ
ภาวันตุเต

วิทยากร นายทราย พลวิเศษ

12 เมษายน 2548

บทสวดขวัณหลวง

ศรี ศรี สิทธิพระพร บวรวนวิเศษวันนีแม้นวันดี ขวัณเจ้าหนีให้เข้ามาสู่ มาอยู่เนื่ออยู่คิง ควรสามสิบสองขวัณเจ้าไปอยู่ดอมเลือกให้มา ขวัณหนึ่งผีปอกเชื้อเอาไปก็ให้มา ขวัณเทศเกล้าก็ให้มา ขวัณหูตาอยู่ดอมนาคก็ให้มาขวัณเล็บมือเล็บตีนไปอยู่น่าฮั่งนำแหลวกให้มา ขวัณทันตาฟันเขี้ยวไปอยู่ในมุ้งสองๆ ก็ให้มามือนี้วันนี้ข้อยจักเชิญเอาขวัณตีนมือ ไปเที่ยวเล่นก็ให้มา ขวัณขันธหาก็ให้คืนมามือนี้วันนี้ ขวัณตโงหนั่งตัวตนไปอยู่ภูเถื่อนข้างก็ให้คืนมา ขวัณมังสังตอนเนื่อไปอยู่ดอมเงือกสองหาง ก็ให้คืนมามือนี้วันนี้ ...มาเยอขวัณเอยมานุ่งผ้าแลเสื้อผืนใหม่ แต่งไว้ถ้าฮับเจ้าสามสิบสองขวัณสัพพะทุกข สัพพะโสภ สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเสนียดจ้งไฮทั้งหลาย ก็ให้หายเสียมือนี้วันนี้...มาเยอขวัณเอย..

มากินข้าวต้มแลของหวานมากินน้ำตาลแลข้าวก้อน เจ้าอย่าฟาวฮ้อนว่าจักหนีไกล ให้เจ้าคืนได้มาสู่เนื่อ อย่าได้ไปอยู่เฮื่อไพรสมณท์ ให้เจ้าคืนมาจำเริญทั้งห้า คืนมาหาของหมออันแต่งไว้ถ้า มาทะรงเสื้อผ้าผืนอยู่เมืองฟ้าอันมีค่าได้แสนเมือง เจ้าอย่าได้มีคำเคืองเฮื่อฮ้อนยูทางผัดผ้าผ่นสะโนบาง อย่าได้คิดถึงนางพี่น้อง ให้เจ้าคืนมาสู่ห้องเคหาผุงวงศาคอยอยู่ถ้า เจ้าอย่าได้หลงเข้าป่าช้า อ่วยหน้าเข้าสู่กองฟอน ให้เจ้าคืนมาหมั้นแสนปี ให้เจ้าคืนมาดีแสนชั่ว เจ้าอย่าได้โคกเศร้าเท่าทั่วเทียบระฆา สมันตาอาคมพรหมะสวาม

ข้าจักเชิญเอาขวัณกระดูกให้มาโฮมวันนี้ ขอเชิญเยื่อในกระดูกให้ฮีบแล่นเฮวพลัน วักกังขวัณ ม้ามมันไปตกปา ก็ให้มามือนี้ ขวัณหยั่งเนื่อหัวใจมัจจอกก็ให้มา ว่า มาเยอขวัณเอย ขวัณปอดพอกเลือกถ่ายลม เจ้าไปชมช่วงแทนขานั่งก็ให้มา ขวัณดับไปเข้าดั่งแทนก็ให้มา ขวัณโตไปขึ้นโงแกนเผ่าก็ให้มา ขวัณไล่ใหญ่ไปขึ้นโงแกนหลวง ก็ให้นาเอามา ขวัณปีเขี้ยวไปอยู่เขาสุเมรุพนยอด ก็ให้นาเอามา ขวัณสลดไปนอนอยู่ภูผา ก็ให้แต่งเอาครุฑผ่าผ่าแล้งไปนำเอามา ขวัณน้ำลายไปอยู่ถ้ำ ก็ให้นาเอามา ขวัณน้ำหนองไปเข้าปากก็ให้แต่งขวานสืน ให้หมอลวงผู้แวงข่มคนลูก ให้หมอเผ่าผู้แวงปลุกคนตื่น ให้เอามามือนี้วันนี้ เทพดาตนหนึ่งชื่อเทพบันดาล เทพดาเจ้าตนถ้วนสอง ชื่อว่าลมฟ้าผ่า เทพดาเจ้าตนถ้วนสาม ชื่อว่าขวัณย้ายยั้งใจกลัว ขวัณโลหิตแดงคือเลือดไปอยู่ดงแสนหมอง ให้ไปนำชอกเอามาวันนี้ ขวัณเมโทโคลไปเข้าหมอนางใด ให้เอามาวันนี้ ขวัณน้ำตาไปเข้าไหนดางไธ ก็ให้เอามาวันนี้ ขวัณวัสสะน้ำมันเหลวไปเก็บยังดอกไม้ ฮ้องให้อยู่หน้าผี ก็ให้มาสาวันนี้

โอมสิทธิสวาม เทพดาตนหนึ่ง ชื่อว่าเทพประสิทธิ์ องค์ถ้วนสี่องค์ถ้วนหน้าชื่อว่าเทพประสาท ขอเชิญชอกขวัณให้เอาขวัณมา ขวัณไปอยู่ภูผาแลเถื่อนถ้ำทำน้ำและเมื่องผี เจ้าจงเป็นไมตรีสืบถ้อยคำ นำเอาขวัณฮ้อนน้อยคืนมา แม่นว่าจะเกิดเป็นเทวดาแลครุฑนาค เจ้าจงแต่งของฝากไปหา

ทั้งวงศาแลพี่น้อง ให้ไปคล้องเอามา แม่นเข้าจับใส่คา ให้เจ้าซื้อควรค่าล้านให้เจ้าแถม ควรค่าแสนให้เจ้าซื้อ ควรค่าตื้อให้เจ้าตีสมบัตินี้ ให้เจ้าไปซื้อเอามา อย่าได้วางเสียตายเปล่า เจ้าจงไปขนขวายเอามาให้ได้ ค่อยชอกใช้เอามาเท่าขวัณเทอญ จตุโลกาจองค์หลวง ทั้งอินทรีสรวงเจ้าฟ้า ผู้แก้ลกั่ว

กว่าผีทั้งหลาย ฝูงยายยังอยู่ด้วยผ้าพันแล้งจุ่ม ลงมากุมแก่งคนทั้งหลายให้หายกังวลแลเดือดร้อน สัพพะโศกพยาธิซ่อนหายไป ทั้งภายในแลภายนอกตั้งอยู่ชอกพอสัน สติบริวารวิเศษ จบเทพเพียง อาคม บรมบพิตรจงประสิทธิ์พระพรอันนี้ ใส่หัวแห่งฝูงข้า ให้ข้าเป็นขุนเณรเฮียกขวัญ ให้เข้ามาเทียม ตัวตนขวัญหัวแลขวัญแก้ม แยมแล้วจึงเจรจา ขวัญตาแลขวัญคิ้ว ขวัญนิ้วแลขวัญแขน ขวัญขาแพน ป่านไหล่ ละหม่นนั้นขวัญหู ขวัญฮู้ดังดมกลืน นกหมื่นขวัญกลาง ขวัญแอบางกลมกิว ขวัญท้องน้อย หัวฮาวนม ขวัญผมดำดูอาจ ข้าจักเฮียเอาขวัญมาดฟ้า มาช้อยเฮียเอาขวัญ.....มาเยอ ขวัญเอย.....

ขวัญเจ้าบ่รู้ไปเล่นอยู่ในดง ก็ให้มามื่อนี้ ขวัญเจ้าไปคดขงอยู่ในพุ่มก็ให้มามื่อนี้ ขวัญเจ้าหลง ไปตกประเทศลุ่มไปไกล ก็ให้มามื่อนี้ขวัญเจ้าไปเล่นผิดวิสัยสุดเขตก็ให้มามื่อนี้ ขวัญเจ้าไปหลงอยู่ในปะ เทศเมืองผี ก็ให้มามื่อนี้ ขวัญเจ้าไปเล่นผิดวิสัยสุดเขตก็ให้มามื่อนี้ ขวัญเจ้าไปเอากำเนิดเมืองคนขวัญ เจ้าไปปฏิสนธิในท้องใหม่ ก็ให้มามื่อนี้ขวัญเจ้าไปทางเหนือแลทางใต้ก็ให้มามื่อนี้ ขวัญเจ้าไปเล่นอยู่ใน ดอมผี ก็ให้มามื่อนี้ขวัญเจ้าไปเล่นอยู่ศิริป่าช้า ขวัญเจ้าไปกล่าวอ้างดอมเงือกแลงู ก็ให้มามื่อนี้ มาเยอ ขวัญเอย เจ้าบ่มาเจ้าฟ้าพื้นชีนาชอก หาเจ้าแล้ว

เจ้าบ่มาเทพดาชีนาไปผูกเจ้าแล้ว มาเยอขวัญเอย เจ้าบ่มาดวงยอดแก้ว พื้นชีนาเหนียวขวัญ เจ้าคีนมา มาเยอขวัญเอย มาอยู่เฮือนเสาแก่น มาอยู่แท่นสะนองเนียง มาอยู่เตียงไม้แก้ว มาฮอดแล้ว จงสวัสดิ์ มาเยอขวัญเอย มาอยู่หนึ่งหนังในเนื้อ มาอยู่เฮื้อในคิง มาอยู่ใต้อิงเอี่ยมไหล มาอยู่ปองสืบ สร้างให้เจ้าตุ้มไพรกว้างฝูงหมูงศา ทั้งทาสทาสีบ่าวข้า ทั้งช้างหมาจิ้งจอกวาย ทั้งตายายและพ่อแม่ที่ เฒ่าแก่ขุนกวน ลูกหลานเหลนหล่อน ปิดขอดซ้อนพร้อมพลันมาถวายแก่นแก้วขวัญมา หาของกินดีทุก เหยื่อง เคื่องควใส่ในพามาลาหอมฮ่วงเฮ้า เฮียขวัญเจ้าเข้ามาเสวย ให้สบายเบยนานยัง พร้อมทุกสิ่ง บรรดาลในสถานเคียงคู่ พร้อมกันอยู่ยืนยาว สมพรารเพียงไววาท ทุกชาชาติแวนไกลโรคาภัยขาดจาก เคราะห์ห่างหายหายไป สัพพะโศกภัยพ้นโคก สัพพะประโยชน์กว้างอยู่สวัสดิ์ ก็ข้าเทอญ

มาเยอขวัญเอย มาอยู่พิ้นข้าวแดกงา มาอยู่พิ้นปลากับไข่ มาอยู่พิ้นหม้อไห่มารดา ดอมทาส ทาสีของเจ้า มาอยู่เล้าดอมข้าวกล่อมกะเมอ ฝนสติกเจ้าอย่าได้เดินไปหน้า ฟาฮ้าฮ้องอย่าได้ล่วงไป ไกล ขวัญไปเล่นดอมหมุ่นกเค้า ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นดอมเผ่าผีพราย ก็ให้มามื่อนี้ ขวัญเจ้าไปเล่นดอม หมุ่นกเค้า ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นในโฮงนางไ้อ์ ก็ให้มามื่อนี้ ขวัญเจ้าไปเที่ยวเล่นเครื่องใช้เองแมน ขวัญ เจ้าไปเล่นเมืองแกนท้าวเถือก ขวัญเจ้าไปเล่นดอมเงือกกลายหลวง ขวัญเจ้าไปเล่นดอมงูหลายหลาก ก็ให้มามื่อนี้วันนี้ ขวัญเจ้าไปเล่นดอมซากผีตาย ขวัญเจ้าไปเล่นดอมยายผียา ขวัญเจ้าไปเล่นดอมห้าผี เมือง ก็ให้มามื่อนี้วันนี้ ขวัญเจ้าไปเล่นในเครือเหล่าฮ้าง ขวัญเจ้าไปเล่นดอมไซในหอผีเสื้อ ขวัญเจ้าไป เล่นเฮื้อในแดนด่านน้ำ ขวัญเจ้าไปเล่นในถ้ำคูหา ก็ให้มามื่อนี้ ขวัญเจ้าไปเล่นเมืองแมนแกนหล่อ ขวัญ เจ้าไปเล่นดอมท่าถ่านหลวง ขวัญเจ้าไปอยู่ดอมนางมาดฟ้า ก็ให้มามื่อนี้วันนี้ ขวัญเจ้าไปอยู่ถ้ำดอม

ทำถนเล็ง ขวัญเจ้าไปเล่นเมืองเทิงเป็นเหตุ ขวัญเจ้าไปเล่นดอนแปดกกไฮ ขวัญเจ้าไปเล่นดอมไทยที่
ข้าง ก็ให้มามีวันนี้ มาเยอขวัญเอย.. ขวัญเจ้าไปเล่นอยู่ในหมู่กวางฟาน ขวัญเจ้าไปทะยานเล่นกลาง
ลาด ขวัญเจ้าไปเฝ้าปราสาทอยู่ดอมหม่นางผี ก็ให้มามีวันนี้ มาเยอขวัญเอย ..มาพลันอย่าช้า ครันเจ้ามา
ฮอดแล้ว จงอยู่สวัสดีมีศรีบ่เศร้าตราบต่อเท่าห้าพันวัสสา ก็ข้าเทอญฯ

อายุวณโณ สุขัง พลัง สัพพะพุทธานุภาวณะ สัพพะธัมมะภาวณะ สัพพะลังฆา นุภาวณะ
สทา โสตถิ ภวันตุเตฯ

วิทยากร นายมัน ชินอ้วน

15 เมษายน 2548

บทสวัญคนป่วย

ชะยะมังคะลัง ภาวะตุ ที่ชายโก โหตุ อเนกะสวัสติ ปางเมื่อพระมุนีศรีสุคตะ ผาชนะแก่ฝูงมาร พระภูบาลตนวิเศษ ผู้เหตุคำกังวล ในเมืองคนและเมืองฟ้า มีหน้าเศร้าโคกเหลือหลาย สัตว์เจ็บตายมูลมาก เจ้าภูมิภาคคิดสงสารสัตว์อยู่ไ้ไ้ พระจึงให้ทิพมนต์ เพื่อให้หายกังวลเดือดร้อน เป็นต้นว่า สัพพะทุกข์ สัพพะโลก สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเสนียดจัญไร เจ็บไข้ทั้งภายในภายนอก ให้หายออกแวนไกล ขวัญหนีไปปากฟ้า ประกาศให้ขุนข้า เหยือกเอาขวัญ ทั้งมวลพลันเข้ามาสู่ เข้ามาอยู่ในตน คนเจ็บไข้โสมขวัญให้ได้สามสิบสอง ตามทำนองแต่เกิด ขวัญกำเนิดสามสิบสอง ให้มาอยู่ในครองในเนื้อมือนี้วันนี้ มาเยอขวัญเอย ขวัญให้มาอยู่หวั่นปักปิ่นเกล้า น้ำมันเข้าทาหอม ขวัญชนและขวัญคิ้ว ขวัญนิ้วซ้ายและนิ้วขวา ขวัญบาทาทั้งคู่ เกิบแก้วอยู่ฮั้บรอง เจ้าอย่าของพาด้วน ฟ้าย้อฮ้วนฮักกลับ ขวัญตาให้มาอยู่ตาสองก้า เจ้าอย่าหลังหล้าเล่นดูตาย เชิญขวัญเจ้ามาอยู่กายทุกแห่ง ขวัญแขนและขวัญขา ก็ให้มาสามมือนี้วันนี้ มาเยอขวัญเอย..... ขวัญปากให้มาอยู่ปาก อย่าเพ้อจ่มหลงไหล ขวัญหัวใจพาเที่ยว เจ้าอย่าได้คิดน้อมเหนียวไปไกล ให้เจ้ามาสามมือนี้วันนี้ มาเยอขวัญเอยขวัญเจ้ามาอยู่ลิ้นในเฮือน ขวัญปีเดือนมาอยู่เด้า ขวัญเกศเกล้าเกศา ขวัญนาสิกาคือจมูก ขวัญมือผูกทั้งสอง ฝ่าปองเอามัดไว้ ก็ให้มาสามมือนี้วันนี้ ขวัญหูให้มาอยู่สองก้า ขวัญเจ้าไปเที่ยวท่องสอง นานาคาครุฑนาค ข้อยจักเชิญเอาเจ้าภูมิภาค ข้อยเชิญเอ็นเอาขวัญ ขวัญแหวให้มาอยู่แหวเป็นแถว ขวัญเอวแลท้องน้อย ขวัญนิ้วก้อยให้มาสอดสับแหวน ขวัญแขนคอดางแลไหล่หน้า ก็ให้มาโสมเข้าอยู่ประจำ เอหิมะมะ อาคัจฉาหิ นะจะรันติ มะมะ เอหิ ขวัญเจ้าให้มาสามมือนี้วันนี้ ขวัญเจ้ามาสอดแล้ว อย่าได้เที่ยวแหวไป มา ตามมรรคาแลเหวห้วย ให้กลับอวยคินมา ขวัญเจ้าไปเที่ยวในศรีแลป่าไม้ ฝัจับไว้ก็ให้มาสามมือนี้วันนี้ ขวัญเจ้าไปลื้ออยู่ในเมืองผี มเหล็กชีเยียมมาไว้ พระจักเชิญแก่นไท้โลกบาลทั้งท้าวหมัฆวานตนวิเศษ มาช้อยเชิญเอาขวัญ มาเยอขวัญเอย... ขวัญเจ้าไปไ้ก็ให้มา ขวัญเจ้าหนีไปนา ตาแสกจับไปก็ให้มา ขวัญเจ้าไปเล่นอยู่ในป่าคา ขวัญเจ้าไปป่าช้าเมืองผี ยักขิณจับไว้ก็ให้มา มาเยอขวัญเอย...ขวัญเจ้าไปกินเหล้ามัวเมาลุ่มท่าวก็ให้มาสามมือนี้วันนี้มาอยู่ลิ้นในเฮือนตน คำกังวลปมมั่ว ขวัญเจ้าอย่าได้คว่า กลางคืน เดือนมืดเจ้าอย่าได้เที่ยวเล่น กลางเว็นอย่าได้เที่ยวท่อง มาอยู่ห้องหอแก้วชุ่มเย็น มาเยอขวัญเอย...ให้เจ้ามาอยู่เฮือนพื้นแป้น หน้ำคามุงถี้ มาสอดแล้วขวัญเจ้าอย่าเที่ยวโคจร เด็กอนซอนขวัญอย่าได้เที่ยวบ้าน ชู้คร้านให้เจ้านอนอยู่เฮือน นำพอนำแมน่าลูกนำเต้า ให้เจ้ามากินข้าวขุนแต่งใส่พาของมวลมาพร้อมพรว้า ฝูงช้านำมาตาแต่งไว้ มาเยอขวัญเอย... เชิญเจ้าเข้า มาหาในกายาคนป่วยไข้ เจ้าอย่าได้เฮ้ออนพลันนา เจ้าบ่มาเทวดาพลันนา เจ้าบ่มาเทวดาติดตามเอาเจ้าแล้ว เจ้าบ่ดาวในวันนี้ นางนาถน้อยธรรณิจักไปผูกเจ้าไล่เอาขวัญ ฝูงเทวดาทุกหมู่ สะพู่พร้อมคอยนาง มาเยอขวัญเอย... มา กินข้าวพาเงินพาคำ เพิ่นได้นำมาแปลงแต่งแล้ว พาแก้วแลพาทอง เชิญเจ้ามาอยู่ห้องปรางค์ทอง เทวราช อย่าคลาดแคล้วแล่นหนี ของดีมีทุกอย่าง เชิญเจ้ามาอยู่ปรางค์แก้วดอมหม่วงศาทั้งตายายพ่อ

แม่ ทั้งเผ่าแก่ลูกหลานเหลน ทั้งจัวควายแลช้างม้าช้อยข้าฝูงหมู่ทาส มาเยอขวัญเอย...มาฮอดแล้ว
ให้เจ้าอยู่กินสบาย หายโภยภัยทุกซโควิปโยคหน้าหน้า ขอให้หายโรคพยาธิฮ้ายเจ็บแสบให้ลา เจ็บตา
แลปวดท้อง เจ็บที่ท้องเจ็บในตัว ปวดหัวแลปวดไหล่ เชิญขวัญเจ้าได้แต่เข้ามาคึง ให้หายโภยภัยแลพ
ยารี้ ทั้งอุบาทว์และอันตราย ทั้งภายในแลภายนอก ขวัญเจ้าออกให้มา มาเยอขวัญเอย... มาฮอดแล้ว
เจ้าอย่าหนีได้พันปียาวยิ่ง ขวัญเจ้ากึ่งอยู่ฟากน้ำก็ให้มาอยู่ฟากภูผาก็ให้มา สู่ห้องบ้านช่อง นำพี่น้อง
เผ่าพงศ์ อุอะ มุมะ มุลมา ชะยะตุ ภาะวัง ชะยะมังคะลัง โสติ เต โหตุ สัพพะทา แต่เมื่อหน้าขวัญ
เจ้าให้อยู่มั่นยืนนาน ตลอดกาลอายุไซ้ ให้ขวัญเจ้าหมั่นเหมือนขวัญเจ้าจักรวาล ให้เจ้าหมั่นเที่ยง
เหมือนพระนิพพาน อย่าคลาดคล้อย อยู่หมั่นแล้วสวัสดิ์ สภา ชะยะที่มายุโก โหตุ สัพพะทา อะโรคา
ภยา อะเวรา โสกา สัตตุ จุปัทวะวา อะเนกะอันตรายาปี วนัสสัสตุ จะเตชะ ชะสิทธิธะนัง ลาภังโสติ
เป็นผู้ดงามถึงขนาด ให้ได้บวชในพระศาสนา จัตตาโร ธัมมา วัชฌันติ อายุ วัณโณ สุขัง พะลัง

วิทยากร นายมัน ชินอ้วน

15 เมษายน 2548

บทสุขวัญเจ้านาย (สุขวัญมงคล)

ศรี ศรี สวัสดิ์ชมชื่น อื่นๆ ก้องฟ้าใหม่ เอาไชยเสียงดังไปอยู่บ่ชาดมหาสังกาศเปลี่ยนราศี เป็นกาลฤดูแลมถ่าย พระสุริยะอาทิตย์ย้ายเข้าสู่เมษราศีเป็นวันดีเดือน.....คำ มาพราพร้อมนักปราชญ์และอาจารย์ เพื่อนบวคคุณหาพร้อมแม่นแล้ว โคลงช้างแก้วก็ว่ามื่อนี้เป็นวันดี โคลงไชยะดีก็ว่าถึกอมุตตะโศคสิทธิโชค ก็ว่ามื่อนี้ เป็นวันดี เป็นวันไชยะดีถึกอมุตตะโศค จำเรณูโลกจักรวาลพญาสังขารขึ้นปีใหม่เพิ่นกล่าวไว้ว่า ถึกฤกษ์ไชยศรีสวัสดิ์มงคล เอื้องสูงพระสุริยะแจ่มพุ่มรัศมี เป็นวันดีประเสริฐผู้ข้าทั้งหลายหญิงชาย และเฒ่าแก่ขุนทวนทวนขวย นามายังเครื่องบายศรีไล่ขันโตก พานดีมาตั้งอ่องต้องผู้พี่น้องหม่วงศร พร้อมกันมาสะพรั่ง ถ้วนหน้านั่งยายยัง ทั้งหญิงชายและเฒ่าแก่ ทั้งพ่อแม่และตายาย ทั้งพญาและแสนหมื่นชมชื่นมีใจศรัทธาพร้อมกันมาอนุโมทนา ถวายกันมาอนุโมทนา ถวายประสิทธิพรอันยอมให้แก่เจ้าจอม มิ่งผู้ผญาปัญญา อุดตะมาเอื้องยอดเจ้ายอดแก้ว จงอยู่สวัสดิ์ ตั้งแต่นี้ไปเมื่อหน้า ขอให้.....พร้อมทั้งครองครัว และมิตรสหายมั่นคงดี อย่าได้มีคำกังวลและเศร้าโศก วิบโยค อ่อนหายากกายาพร้อมทั้งภริยาเมียมิ่งลูกกึ่งบุตรตา และบุตรหรือย่าได้มีเจ็บตาวอดหัว และมัวเกล้าอย่าได้รู้เข้าพยาธิโรค ขอให้ให้มีพรรษาอายุยืนยาวบ่อน้อย ให้ได้ฮอดฮ้อยพันปีเป็นขนาดทางทิศพิศราชธรรม ขอให้ให้มีแต่ขุนาเฮียงเพียงฮาบจงผาบัปหมุโทยภัย อย่าได้มีอันใดมาบังเบียด อย่าได้มีไผมาชมเคียดและหิงสา ให้.....ทองผญา ปัญญาอันวิเศษจบเพทด้วยดวงธรรม ขอให้คำปากเข็ด ย่ำยิ่งกว่าปากงูเห่า ขอให้คำปากเว้ายิ่งกว่าพริกกว่าเกลือ เหนือโลกาขงเขตได้กินน้ำเต้าแก้วอันวิเศษยิ่งกว่ากกขี้ต่ายปลายขี้เป็น ผาบุยกเข็ญอันอุบาทว์ให้ได้เป็นอาทนะรงยศ คือ กิตติยศบริวารยศลือชา ขอให้มัสติปัญญาดีเหมือนดังพระมโหสถอย่าได้ให้ไผคิดทรยศและหิงสา ปวงประชาเคารพกราบไหว้ เทพท่อนให้เฝ้าบูชา ให้มีศักดิ์ยิ่งกว่าเก่า ให้เป็นเจ้ากั๊กฮั้มคันไชย์ เมื่อออกไปไล่ให้คนไหนลองกราบไหว้ทุกฝ่าย ถ้ายำเกรงยกคำขันแดงเหลือง สะพาดมีโกะเข้าของเนืองนองล้นหลากไหลมากอง เอื้องสูงสรรพสิ่งเหมือนดังพญาอินทรีราช แกครองอาณาและไพร่ฟ้าลือชาเท่าฮอดพญาอินทร์พระยาพรหมทุกแดนดินโอนอ่อนน้อมทุกประเทศพร้อมมาให้สาธุการ เข้าการถวายสมภารทุกเมื่อ เอื้องเฮื้อแก้วเงินคำ ฝนโบกขร พรรษาฮ้าเอื้องอด บัดขอเดเสียงน้ามาบูชา เต็มอาณาคับคั่งสะพรั่งพร้อมให้วันทาคนต่างภาษาน้อมไหว้ท้าวเสียงสาธุการให้มือภินิหาร เหนือพื้นแผ่นดินแสนศรัทธู มาคอยอ่อนน้อมภริยาจึงให้เข้ามาบังคับช้อยสร้างเมืองบ้านแสนหมื่นล้านให้ไหลหลั่งมาโฮม ขอเชิญพญาอินทร์พระยาพรหมลงมาช่วยผู้ให้ได้นอนกินอยู่สูงเฮื้อง ดีให้มียศศักดิ์ล้ำเลิศ เงินคำแก้วเกิดอนันต์ดัง อธิปไตยยังอาจบ่คลาดแคล้วยังดียิ่งกว่าเก่า หลายหมื่นเท่าพันทวีปประสิทธิเดชประสิทธิมังคะโรมหาชะโย เชิญมหาบุงคูลมาโฮมเต้า มาอยู่ข้างสถานทองเฮียงพ่าง มาเยอขวัญเอย ขวัญเจ้าอย่าได้วางละไว้ให้มาเข้าฮ่วมคิง ผู้ข้าทั้งหลายหลังเห็นแล้ว ยอมมือชมชื่น ขวัญอื่นๆ จงเข้ามาคอบเนื้อเอื้องเหลืองมยุหศรี

ขอน้อมศิริประสิทธิพร แก้วดอมต่นอย่าคาดคลาด ขอให้มีความจกกว่าในพื้นแผ่นดินไตร ชะยะตุ ภาะวัง
ชะมะมัง คะลังโหตุ สัพพะทา ดังนี้ข้าเทอญฯ

วิทยากร นายบุญมา คำมูล

14 เมษายน 2548

บทสวัญจร

ณฐา คนเฮาเกิดมาในภูมิพื้น ได้ปั่นไปคนละอย่างวิธีทางต่อสู้มันสุดแท้แล้วแต่ใจ วาสนา ดวง ชาติา กำหนดไว้ เส้นทางใต้ดวงลิขิต มนุษย์เฮาทุกชีวิตเลือกเกิดเองบ่มีได้ มีคนรวยจนไ้ ปานกลาง ทางสู่ต่อ ทุกชีวิตบ่มีการย่นย่อ เอาใจสู้แข่งประชัน โลกของเฮา ว่านั่นเจริญสุขสม เบ็ญการคมนาคม สะดวกดีทุกมุมบ้านสั่มประทันโดยสารวิ่งไปทางใต้ บ่ลำบากหากบ่คือแต่ก็ คนมีแบงค์ใช้บ่เป็น เดียวนี้ คนโดดเดินได้เดินได้คิดอ่านบ่โลละ รถเป็นพาหนะ ได้แล่นหาไกลใกล้ ยี่ห้อได้มีในร้านบริษัทเข้า จำหน่าย เขาหากเห็ดมาขาย จอดหลายๆ เต็มอั้งตั้ง ให้ไปไว้ต่อรอง มีเงินดาวน์รถต้อง หางวดส่ง ตามหลัง มักรถหยั่งตามพอใจ ไปเบ็งเอาเฮาสู้ มักรถทัวร์รถตู้อยากไ้หนุรถเก๋งนั่ง รถปิคอัพยี่ห้อหยั่ง ราคาบ่ฮอดล้าน สิไปย่านเห็ดหยั่ง เกิดชาติเดียวมาอยู่ยัง ต้องฟ้าวฝังบ่ใจเบา เขาเป็นเขาเฮาเป็นเฮา ต้องแข่งกันขันทำ เกิดขึ้นมาให้บ่สู้ ดูหาเอาใจใส่ บักล้าเสียง บักล้าได้ คือไทยบ้านผู้เพิ่นรวย เหมิด ครอบครัวยุคใหม่หาล้มอ้วยช่วยได้อ่านอ้วยทางเดิน รวบรวมเงินได้.....ปลายออกทรงงามมาวิ่ง จาก ใจจริงดอมด้วย อำนวยผลอยากลั่นสิ้น หวังทางเดินให้ราบรื่นเลยหาซื้อสวัญ พิน้องมาครอบถวน ได้ ฤกษ์แม่นมหาไชยพิน้องไหลมาโฮมได้ขึ้นชมยลย่อง มือนี่ป้องใจหม่ม มาชุมนุมห้วงม่วน มือนี่มาสวัญ ให้เต็มตัวเด้อพิน้อง ได้มายามแล้วสิสูตรสวัญ

โอกาสะ โอกาสะ เถึงฤฎกาลเดือนห้า ฟ้าฮ้าฮ้องสังกาสลวงเดือนปี พระสุริยะอาทิตย์ถ้ายราศี ปีใหม่ สังขาลไ้ได้มีวันยามไ้ตามกาล ไปฮอดเดือนสามเดือนสี่ ปีหนึ่งไ้ในเมืองคนใจกุศลคุณสวัญ รถแก้ว แต่งดีแล้วให้มาสูตรคุณสวัญรถแก้ว แต่งดีแล้วให้มาสูตรคุณสวัญ บวรทั้งพลูพันและหมากจื๊บ ฟ้าวแต่งแต่งฮีบทั้งผ้าผอนและใยศรี มีทั้งจอนและหมากจื๊บ ฟ้าวแต่งอีกทั้งผ้าผอนและบายอหอม แป้ง ปนงามลือลั่นทั้งฝ่ายผูกแขน มีทั้งแหวนและสายสร้อย ดวงบุบผาบ่ฮ้อยทั้งรูปเทียนทอง ตั้งกองขี นช่วย มีทั้งกล้วยข้าวต้มและเผือกมัน สรรพสันทั้งสุราและไ้ต้ม ของหวานของสั่มหมอเผ่ามาสูตรสวัญ เป็นมงคลเป็นบุญหลายผายแผ่พร้อมเผ่าแก่และส่วนนงศ์อำมพร้อมทั้งเผ่าหมอพราหมณ์มาคุณสวัญ ทุกสวัญทุกถ้วน หน้า จึงไ้ว่าโฮมอ่านพระคาถาว่า ศรี ศรี ไชยะสิทธิพระพรไ้กรษรหอมอ่วงเข้า ข้อยจัก เชิญเอาสวัญรถแก้ว เจ้าเข้ามาว่ามาเยอสวัญเอ้ย เจ้าเดินทางไกลไปทางยาวหลายโยชน์ ก็ให้มาสามื้อ นี้นี้ ยามถึงคราวเจ้าแล่นไปยากสวัญเจ้าปลากไม้ในเหล่าดงหลวง สวัญทั้งปวงสวัญหงอนและสวัญ เอก สวัญแผดน้อยผาใหญ่กระโปรงทอง สวัญไฟหน้าทั้งสองไสเอื้องฮุ้ง แจ้นพันพุงสองทางไกล สวัญ พวงมาลัยและหำมล้อ แม่เจ้าแล่นไปในป่าแขงและป่าอ้อฝักหนทาง สวัญล้อยางและผาทำยสวัญเลข ป้ายหน้าแวนวงกลม สวัญเจ้าไปตกตมดินทรายเพิ่นผู้เจ้า ครันแล่นรถเปล่าเจ้าอย่าแล่นแขง เมื่อเจ้าผ่าน ไฟแดงเหลืองเขียวก็ให้เบ็งก่อน เอ้ย้องสวัญทางทองแบตเตอร์ และท้อไอเสีย สวัญเข้าเกียร์หม้อไฟและ หม้อน้ำ ก็ให้มาสามื้อนนี้ ศรี ศรี มือนี่แม่นมือดีข่อยบายศรีเ็นสวัญรถแก้ว สวัญเจ้ามาอยู่ตัวถึงรถ

แล้วให้เจ้าคำเจ้าคุณ ถึงเดือนปีเงินทองไหลหลั่งเข้า ขวัญเก่าอันนั่งจ้องซีไปมา ให้คนได้เมตตามาหา
 จ้าง ขวัญฝาข้างและหลังคาประทุน เจ้ามีบุญทนต์และแดดฮ้อน อย่าได้หลุดได้หล่อนห้ามล้อและ
 พวงมาลัย ไปทางใต้ให้มีคนช่วยเหลือ ไปทางเหนือให้มีคนช่วยเจ้า ไปมาแล้วให้สินค้ายืมเต็มเอือน ถึง
 ปีเดือนให้เงินไหลมาคือฝนท่าล้าน ให้เจ้าของมีเงินทองเต็มบ้านมุลมังเป็นเศรษฐี มีรัศมีเอื้องสูง บาด
 ท่าฝูงเด็กน้อย เขาซีไปนํามันบ่เกรงบ่ยำเจ้าอย่าได้เคียดค้อยพวกเด็กน้อยมันบ่หวัช ให้คนทั้งหลายมา
 เทียวจ้างให้เจ้ามาอยู่สืบสร้างใจเย็น ฝูงเคราะห์เข็ญเสนียดจัญไร อย่าได้มาต้อง ให้เจ้างามอ่องต่องคือ
 ดั่งแก้วไพฑูรย์ให้เจ้าคำเจ้าคุณคือแก้วมณีโชติ ให้เจ้าของมั่งมีฮอดแสนล้านโกฏี เหมือนดั่งมหาเศรษฐี
 ให้เจ้าสูงเฮืองดีเหมือนดั่งฝนท่าแก้ว บายศรีสูตรขวัญให้เจ้าแล้ว ให้เจ้าคำเจ้าคุณ ให้มีบุญทุกเมื่อทุก
 ยามตามคาถาพระพุทธรเจ้าตรัสไว้ว่า อายุ วัฒนธณ สุขัง พะลัง

วิทยากร นายคำบุ ไทยทวี

12 เมษายน 2548

บทสัคเค

โอกาสะ โอกาสะ สัคเค ข้าพเจ้าจักขอร้องป่าว ถึงเทวดาเจ้าทั้งหลาย แลยอันสิ่งสู่อยู่ในทิศ
 กามะ อยู่ในกามพิภพ จะรูปเป อยู่ในรูปพรหมศิริสีขะระตะแง อยู่ในห้วยและเหวเขา จันตะวิกเข อยู่ใน
 อากาศวิมาน วิมานะ อยู่ในห้วยและเหวเขารัตนมณเฑียรแก้วทั้งปวง ที่ประรัฐฐะ อยู่ในเมืองนครหลวง
 กว้างใหญ่จะคาเม อยู่บ้านนอกบอเขตชนบท ตะรุณะคะกาเน ย่อมปรากฏอยู่ในป่าดงพงพีทุกทิศ
 เคหะวัตทุมมะหิเขตเต ย่อมสถิตอยู่ ฮั้วสวนและไธนา ภูมิมา เทวดาอยู่แดนดิน ถิ่นโรงศาสดาพระภูมิ
 เจ้าที่ จายันตุเทวา ข้าพเจ้าขอร้องป่าว ยังเทวดาเจ้าทั้งหลาย ขอจงลงมาให้พร้อมกัน ชะระละละวิ
 สามี อันอยู่ในน้ำและบนบกได้เมื่อกันยักชะคันธัพพะนาคา คือยักสาคนทณ คันธัพพะนาครา
 ชาติภูฏฐนตา ตั้งอยู่ที่ใดก็ดีสันติเมยัง มุนีวะระวะนัง ข้าพเจ้าขอนิมนต์มหานาคผู้ปราชญ์ อาจสวด
 พระทิพย์พระมนต์ ขอให้เป็นสิริมงคล แก่ข้าพเจ้านี้ สาธะดวเมสุนันตุ ข้าพเจ้าร้องป่าวถึงเทพยดา
 เจ้าทั้งหลาย จงมาเป็นภาชนะทองรองรับเอา ซึ่งน้ำนมราชสีห์อันรสเลิศ คือพระबारมี พุทธัสสะวะ
 นะกาโร อะยมมะตันตา ธัมมัสสะวะนะกาทร อะยมมะตันตา สังฆัสสะวะนะกาโรอะยม
 มะตันตา

วิทยากร นายคำบุญ ไทยทวี

12 เมษายน 2548

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวมยุรา กลางวงศ์
วันเดือนปีเกิด	7 กุมภาพันธ์ 2520
สถานที่เกิด	ต.บ้านแก่ง อ.แก่งคร้อ จ.ชัยภูมิ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	312/8 หมู่ 1 ต.ดุซงญอ อ.จะนะ จ. นราธิวาส
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ครู โรงเรียนสวนพระยาวิทยา ต.ดุซงญอ อ.จะนะ จ. นราธิวาส
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนสวนพระยาวิทยา ต.ดุซงญอ อ.จะนะ จ. นราธิวาส
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2539	มัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนแก่งคร้อวิทยา อ.แก่งคร้อ จ.ชัยภูมิ
พ.ศ. 2543	คบ. ภาษาไทย จากสถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
พ.ศ. 2550	กศ.ม. สาขาภาษาไทย จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ